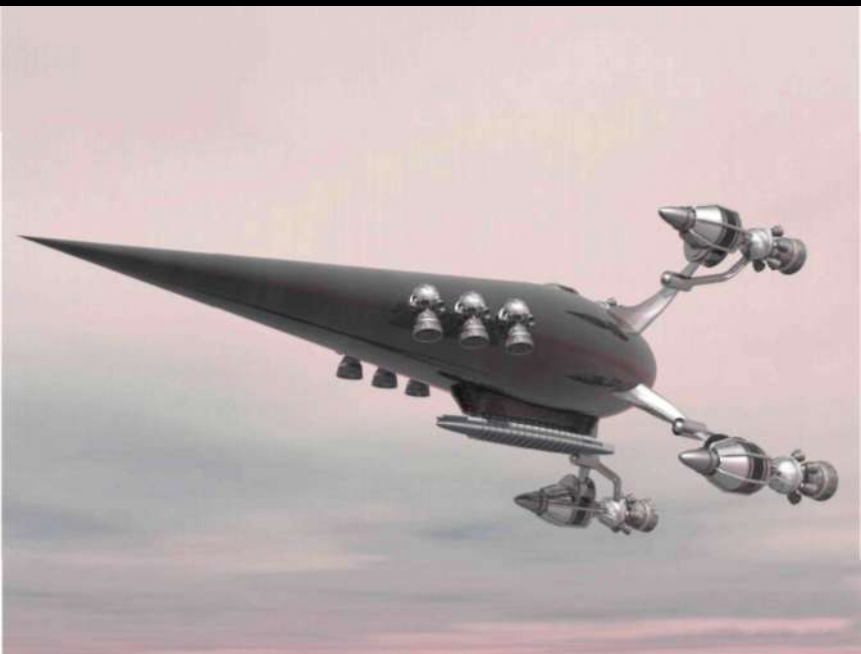

Zecharia Sitchin

RATOV BOGOVA I LJUDI

Knjiga treća Zemaljske kronike

VELIKI POTOP, TROJANSKI RAT, RAZARANJE SODOME I GOMORE

- Jesu li izvanzemaljski divovi odgovorni za većinu kataklizmičnih događaja u ljudskoj povijesti?
 - Koji je bio njihov cilj?
 - Odakle su došli?
 - Jesu li još uvijek s nama?

RATOWI BOGOVA I LJUDI

"Tisućama godina svećenici, pjesnici i znanstvenici pokušavali su otkriti kako je stvoren čovjek...

Sada jedan ugledan znanstvenik iznosi teoriju koja će vas zapanjiti više od bilo koje do sad."

UNITED PRESS INTERNATIONAL

SADRŽAJ

PREDGOVOR	4
1. RATOVI LJUDI	5
2. SUPARNIŠTVO HORA I SETA	32
3. ZEUSOVE I INDRINE RAKETE	58
4. ZEMALJSKE KRONIKE	83
5. RATOVI DREVNIH BOGOVA	107
6. RAĐANJE ČOVJEČANSTVA	128
7. KAD SE ZEMLJA DIJELILA	151
8. RATOVI PIRAMIDA	178
9. MIR NA ZEMLJI	201
10. ZATOČENIK PIRAMIDE	234
11. "JA SAM KRALJICA".	265
12. PRELUDIJ ZA KATASTROFU	290
13. ABRAHAM: KOBNE GODINE	324
14. NUKLEARNA KATAKLIZMA	360
EPILOG	398
ZEMALJSKE KRONIKE: VREMENSKE TABLICE	401

Naslov originala
The Wars of Gods and Men
Copyright © by Zecharia Sitchin 1985.

PREDGOVOR

Davno prije nego što je čovjek zaratio s čovjekom, bogovi su se borili među sobom. Zapravo, ratovi ljudi započeli su kao ratovi bogova.

A ratovi bogova, za kontrolu nad ovim planetom, započeli su na njihovom vlastitom planetu.

Tako se dogodilo da je prva civilizacija ljudskog roda podlegla nuklearnoj kataklizmi.

To su činjenice, a ne fikcija; sve je to bilo davno zapisano - u Zemaljskim kronikama.

1

RATOVİ LJUDI

U PROLJEĆE 1947. mladi je pastir, tražeći izgubljenu ovcu po go-
lim vrletima na obali Mrtvog mora, otkrio spilju u kojoj su bili he-
brejski svici skriveni u zemljanim ćupovima. Ti i drugi svici pro-
nađeni u tom kraju sljedećih godina - poznati pod zajedničkim
imenom Svici s Mrtvoga mora - ležali su netaknuti skoro dvije
tisuće godina, pažljivo zamotani i skriveni tijekom nemirnih go-
dina u kojima se Judeja suprotstavljala moći Rimskoga Carstva.

Je li to bio dio službene jeruzalemske biblioteke, prebačen na
sigurno prije nego što su grad i njegov hram pali 70. godine po-
slje Krista ili - kao što vjeruje većina znanstvenika - biblioteka
Esena, sljedbe pustinjaka zaokupljenih mesijanstvom? Mišljenja
su podijeljena, jer je biblioteka sadržavala tradicionalne biblijske
tekstove, kao i spise o običajima, organizaciji i vjerovanjima ove
sljedbe.

Jedan od najdužih i najpotpunijih svitaka, a možda i naj-
dramatičniji, govori o budućem ratu, nekoj vrsti Posljednjeg rata.
Ovaj tekst, koji su znanstvenici nazvali *Rat Sinova svjetla protiv*

Sinova tame, predviđa širenje ratnog sukoba - lokalne bitke, u koje će se isprva uključivati neposredni susjedi Judeje, postat će sve žešće i širit će se sve dok ne zahvate cijeli drevni svijet: "Prvi sukob Sinova svjetla sa Sinovima tame, to jest s vojskom *Belialovom*, bit će napad na trupe Edoma, Moaba, Amonaca i krajeve Filisteje, zatim na one Kitijaca iz Asirije i na one kršitelje Zavjeta koji im pružaju pomoć..." A nakon tih bitaka, "krenut će na Kitijce iz Egipta" i "nakon nekog vremena... protiv kraljeva sjevera."

U tom ljudskom ratu, kako pretkazuje svitak, Izraelski Bog imat će aktivnu ulogu:

U dan kada će Kitijci pasti, doći će do velike bitke i pokolja, u prisutnosti Boga Izraelovog;

Jer to je dan koji od davnina on odredi za konačnu bitku protiv Sinova tame.

Prorok Ezekiel već je prije toga prorekao Posljednju bitku "u posljednjim danima", u kojoj će sudjelovati Gog i Magog i u kojoj će sam Gospodin "izbiti luk iz lijeve ruke i prosuti strijele iz tvoje desnice." No, Svici s Mrtvoga mora idu dalje, predviđajući stvarno sudjelovanje mnogih bogova u bitkama, uključenih u borbu rame uz rame sa smrtnim ljudima:

Toga će se dana družina božanskih i zajednica smrtnika upustiti, jedna uz drugu, u bitku i pokolj.

Sinovi svjetla borit će se protiv Sinova tame pokazujući božansku moć usred bučnog meteža, usred bojnih poklika bogova i ljudi.

Iako su križari, Saraceni i bezbrojni drugi u povijesnim vremenima odlazili u rat "u ime Božje", vjerovanje da će u nekom budućem ratu sam Bog biti stvarno prisutan na bojnom polju i da će se bogovi i ljudi boriti jedni uz druge zvuči kao fantazija koju, u najboljem slučaju, treba shvatiti kao alegoriju. Ipak, to nije tako nevjerojatna ideja kao što se možda čini, jer se u prošlosti

zaista vjerovalo da bogovi ne samo što određuju tijekom ljudskih ratova nego i aktivno sudjeluju u njima.

Jedan od najromantiziranih ratova, u kojem je "ljubav pokrenula tisuću brodova", bio je Trojanski rat, između ahejskih Grka i Trojanaca. Kao što dobro znamo, pokrenuli su ga Grci kako bi prisilili Trojance da vrate prekrasnu Helenu njenom zakonitom suprugu. Ipak, jedna grčka epska priča, *Kypria*, prikazuje rat kao unaprijed smišljenu spletku velikog boga Zeusa:

Bilo je vrijeme kad su se tisuće i tisuće ljudi tiskale na širokim Zemljinim grudima. Sažalivši se na njih, Zeus u svojoj velikoj mudrosti odlučio olakšati Zemljin teret.

Tako on izaziva sukob kod Ilija (Troje), s ciljem da kroz smrt **napravi mjesta** u ljudskoj rasi.

Homer, grčki pjesnik koji je opisao ratne događaje u *Ilijadi*, za izazivanje sukoba i njegovo raspirivanje do konačnih golemih razmjera krivio je hirove bogova. Djelujući izravno i neizravno, ponekad vidljivi, a ponekad nevidljivi, razni bogovi gurali su glavne sudionike ove ljudske drame prema njihovim sudbinama. A iza svega toga stajao je Jupiter/Zeus: "Dok su drugi bogovi i ratnici pod oružjem čvrsto spavali na ravnici, Jupiter je bio budan jer je razmišljao kako da uveća čast Ahilejevu i uništi mnogo ljudi kod brodova Ahejaca."

Čak i prije početka bitke, bog Apolon počeo je s napadima: "Sjeo je na tlo, daleko od brodova, lica crnog poput noći i njegov srebrni luk sijao je smrt dok je odapinjao strijele među njih [Ahejce]... Devet punih dana odapinjao je strijele među ljude... I po cijele su dane gorjele lomače s mrtvima." Kad su se sukobljene strane složile da će odgoditi sukob kako bi njihovi vođe riješili pitanje međusobnom borbom prsa o prsa, nezadovoljni bogovi naložili su boginji Minervi: "Pođi odmah među trojanske i ahejske redove i proširi glas da će Trojanci prvi prekršiti zakletvu i napasti Ahejce." Spremno prihvativši misiju, Minerva "poletje preko neba poput blistavog meteora... Pratio ju je vatreni svjetlo-

sni rep." Nešto kasnije, da bitku koja je bješnjela ne bi prekinula noć, Minerva je noć pretvorila u dan osvjetlivši bojno polje: Ona je "podigla gust veo noći s njihovih očiju i puno svjetla palo je na njih, na stranu brodova i tamo gdje je trajala bitka; i Ahejci su mogli vidjeti Hektora i sve njegove ljude."

Dok je bitka trajala, povremeno usmjeravajući jednog junaka u borbu protiv drugog, i bogovi su, također, na oku držali pojedine ratnike, obrušavajući se dolje kako bi izvukli nekog okruženog junaka ili zaustavili bojna kola bez vozača. Ali kad su bogovi i boginje, boreći se na suprotnim stranama, počeli ozljeđivati jedni druge, Zeus ih je zaustavio, naredivši da se više ne miješaju u sukobe smrtnika.

Prekid nije dugo potrajao jer su mnogi vodeći ratnici bili sinovi bogova ili boginja (iz veza sa smrtnicima). Posebno se razbjesnio Mars kada je njegovog sina Askalafa na smrt izbo jedan od Ahejaca. "Ne krivite mene, vi bogovi što živite na nebesima, ako odem do brodova Ahejaca i osvetim smrt svoga sina", objavio je Mars ostalim besmrtnicima, "čak i ako me na kraju pogodi Jupiterova munja i ostanem ležati u krvi i prašini među truplima."

"Tako dugo dok su se bogovi držali podalje od smrtnih ratnika", napisao je Homer, "Ahejci su pobjeđivali jer Ahilej, koji se dugo odbijao boriti, sada je bio među njima." No, zbog sve većeg bijesa među bogovima, kao i zbog pomoći koju su sada Ahejci dobivali od poluboga Ahileja, Zeus se predomislio:

"Ja ću, sa svoje strane, ostati ovdje,
Sjedeći na brdu Olimpu i promatrajući u miru.
Ali vi ostali, otidite među Trojance i Ahejce
I pomozite objema stranama kako vam je po volji."
Tako reče Zeus, dajući dozvolu za rat;
Našto bogovi izabraše svoje štićenike
I pođoše u bitku.

Trojanski rat, pa i samu Troju, znanstvenici su dugo smatrali samo dijelom fascinantnih, ali nevjerojatnih grčkih legendi koje su tolerantno zvali mitologijom. Troja i događaji vezani uz nju još uvijek su se smatrali čisto mitološkima kada je Charles McLaren 1822. iznio teoriju da je jedan brijeg u istočnoj Turskoj, zvan Hissarlik, bio lokacija homerske Troje. Tek kada je poslovni čovjek po imenu Heinrich Schliemann, stavivši na kocku vlastiti novac, došao do spektakularnog otkrića kopajući na tom brijegu 1870., znanstvenici su počeli priznavati postojanje Troje. Danas se smatra i prihvaćeno je da se Trojanski rat stvarno odigrao u trinaestom stoljeću pr. Kr. Tada su se, prema grčkim izvorima, bogovi i ljudi borili rame uz rame. U takvim vjerovanjima Grci nisu bili usamljeni.

U tim danima, iako su vrh Male Azije, koji gleda prema Europi, i otoci Egejskog mora bili napučeni mnogim grčkim naseljima, samom Malom Azijom vladali su Hetiti. Modernim znanstvenicima u početku poznati samo iz biblijskih priča, zatim i iz egipatskih natpisa, Hetiti i njihovo kraljevstvo - Hati - također su postali stvarni kad su arheolozi počeli iskapati njihove drevne gradove.

Dešifriranje hetitskog pisma i njihovog indoeuropskog jezika omogućilo je praćenje njihovih izvora do drugog tisućljeća pr. Kr., kada su arijska plemena počela migrirati s područja Kavkaza - neka na jugoistok prema Indiji, druga na jugozapad prema Maloj Aziji. Hetitsko kraljevstvo procvatelo je otprilike oko 1750. pr. Kr., a počelo je propadati petsto godina kasnije. Tada su Hetiti počeli uznemiravati vojni pohodi s druge strane Egejskog mora. Hetiti su o napadačima govorili kao o ljudima Achiyawa. Mnogi znanstvenici vjeruju da je to bio isti narod kojeg je Homer zvao Achioi - Ahejci, čije je napade na zapadni vrh Male Azije ovjekovječio u *Ilijadi*.

U stoljećima koja su prethodila Trojanskom ratu, Hetiti su svoje kraljevstvo proširili do imperijalnih dimenzija, tvrdeći da su to učinili po naređenju svog vrhovnog boga TEŠUBA (Olujnik).

Njegov stariji naziv bio je "Olujni bog čija snaga ubija", i hetitski su kraljevi ponekad tvrdili da je bog stvarno sudjelovao u bici: "Moćni Olujni bog, moj Gospodar", [napisao je kralj Muršilis], "pokazao je svoju božansku moć i odapeo munju" na neprijatelja, pridonijevši njegovom porazu. Hetitima je u bici pomagala i boginja IŠTAR, čiji je epitet bio "Gospodarica bojnog polja". Njenoj "božanskoj moći" pripisivane su mnoge pobjede, jer je "silazila [s neba] kako bi satrla neprijateljske zemlje".

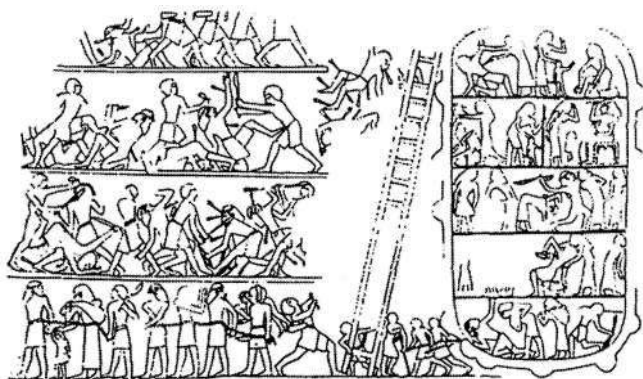
Utjecaj Hetita, na što ukazuju mnoge rečenice iz Starog zavjeta, protezao se na jug obuhvaćajući Kanaan, ali tamo su bili prisutni kao naseljenici, a ne osvajači. Dok su Kanaan tretirali kao neutralnu zonu, ne polažući prava na nj, Egipćani su imali drukčiji stav. Faraoni su neprekidno pokušavali proširiti svoju vlast na sjever do Kanaana i Zemlje Cedrova (Libanona), a u tome su i uspjeli, porazivši oko 1470. pr. Kr. savez kanaanskih kraljeva kod Megida.

Stari zavjet i zapisi koje su ostavili hetitski neprijatelji prikazivali su Hetite kao vješte ratnike koji su usavršili upotrebu bojnih kola na drevnom Bliskom istoku. No, natpisi samih Hetita govore da su oni išli u rat samo kad bi im to naredili bogovi, da su prije početka sukoba neprijateljima pružali mogućnost da se mirno predaju i da su se nakon pobjede u ratu Hetiti zadovoljavali ubiranjem danku i uzimanjem zarobljenika. Gradove nisu pljačkali i nisu masakrirali stanovništvo.

Ali Tutmes III., faraon koji je pobijedio u bici kod Megida, s ponosom je objavio u svojim zapisima: "Sada je Njegovo Veličanstvo krenulo na sjever, pljačkajući gradove i ravnajući tabore sa zemljom." O poraženom kralju faraon je napisao: "Opustošio sam njegove gradove, zapalio njegove tabore, od njih napravio humke; nikada se više neće moći tu naseliti. Sve ljude sam zarobio, bacio u okove, njihovu bezbrojnu stoku poveo sam sa sobom i njihove bogove također. Odnio sam sve što je potrebno za život: pregazio sam njihove usjeve i posjekao njihove gajeve i sva njihova lijepa stabla. Potpuno sam ih uništio." Sve to učinjeno je,

prema riječima faraona, uz odobrenje AMONA-RAA, njegovog boga.

Zloćudna priroda egipatskog ratovanja i nemilosrdno razaranje koje koje su nanosili poraženom neprijatelju bili su tema hvalisavih napisa. Faraon Pepi I, na primjer, slavio je svoju pobjedu nad azijskim "stanovnicima pijeska" u pjesmi koja pozdravlja vojsku koja je "razrušila zemlju stanovnika pijeska... posjekla njena stabla smokve i njene vinograde... zapalila sve njene naseobine, pobila mnoge desetke tisuća njenih stanovnika." Komemorativni zapisi bili su popraćeni živopisnim slikama prizora borbe (sl. 1).

slika 1

Držeći se ove brutalne tradicije, faraon Pi-Anki, koji je poslao trupe iz Gornjeg Egipta kako bi pokorile buntovne Donje Egipćane, razbjesnio se kad su mu njegovi generali predložili da poštedi protivnike koji su preživjeli bitku. Zaklevši se na "vječno razaranje", faraon je objavio da će doći u osvojeni grad "porušiti ono što je preostalo". Zbog toga, ustvrdio je, "moj me otac Amon hvali."

Bog Amon, čijim su ratnim narednjima Egipćani pripisivali svoju okrutnost, pronašao je sebi ravnog u Bogu Izraelovu. Prema riječima proroka Jeremije, "Govori Jahve nad Vojskama, kralj

Izraelov: 'Evo, kaznit ću Amona Tebanskog i sve koji se u njega uzdaju, osvetit ću se Egiptu i njegovim bogovima, njegovom faraonu i kraljevima'." Tako iz Biblije doznajemo da je u tijeku bio njihov sukob: skoro tisuću godina ranije, u danima Egzodusa, Jahve, Bog Izraelov, pogodio je Egipat nizom nevolja kojima je cilj bio ne samo smekšati srce njegovog vladara nego i "uzdanje u sve bogove egipatske".

Čudesan odlazak Izraelaca iz egipatskog sužanjstva u Obećanu zemlju u biblijskoj se priči o Izlasku pripisivao izravnoj Jahvinoj intervenciji u tim važnim događajima:

Krenuvši iz Sukota,
utabore se u Etamu, na rubu pustinje.
Jahve je išao pred njima,
danju u stupu od oblaka da im pokazuje put,
a noću u stupu od ognja da im svijetli.

Tada se dogodila bitka na moru o kojoj faraoni radije nisu ostavili nikakve natpise: o njoj znamo zahvaljujući Knjizi Izlaska:

Otvrdnu srce faraonovo i njegovih slugu,
te on krenu u potjeru za Izraelcima...
Egipćani pođu za njima u potjeru,
i stignu ih dok su taborovali uz more...
I Jahve je na stranu jakim istočnim vjetrom
valjao vode svu noć i more posušio.
Kad su se vode razdvojile,
Izraelci siđoše u more na osušeno dno,
a vode stajahu kao bedem njima nadesno i nalijevo...

U zoru, kad su Egipćani shvatili što se dogodilo, faraon je naredio svojim bojnim kolima da krenu za Izraelcima. Ali:

Za jutarnje straže pogleda Jahve
iz stupa od ognja i oblaka na egipatsku vojsku
i u njoj stvori zbrku.
Olabavi kotače njihovih kola,
tako da su se jedva mogla voziti.
I poviču Egipćani:
"Bježimo od Izraelaca
jer Jahve se s njima bori protiv Egipta."

Ali egipatski vladar koji je progonio Izraelce naredio je svojim bojnim kolima da nastave s potjerom. Rezultat je bio katastrofalan za Egipćane:

I vode, slijevajući se natrag,
potope kola, konjanike i svu vojsku faraonovu
koja bijaše pošla u potjeru za Izraelcima.
Ne ostade od njih ni jedan jedini...
Osvjedoči se Izrael i o silnoj moći
koju Jahve pokaza nad Egipćanima.

Biblijski jezik skoro je identičan riječima kasnijeg faraona Ramzesa II., kojima je opisao čudesno pojavljivanje Amona-Raa kraj sebe tijekom presudne bitke s Hetitima 1286. pr. Kr.

U bici kraj tvrđave Kadeš u Libanonu, četiri divizije faraona Ramzesa II. sukobile su se sa snagama koje je hetitski kralj Muwatili mobilizirao iz svih dijelova svoga carstva. Bitka je završila povlačenjem Egipćana, čime je osujećen njihov prodor na sjever prema Siriji i Mezopotamiji. Također je iscrpila hetitske snage i ostavila ih oslabljene i izložene.

Hetitska je pobjeda mogla biti i veća jer su umalo zarobili i samog faraona. Pronađeni su samo dijelovi hetitskih natpisa koji govore o bici. No, Ramzes je, po svom povratku u Egipat, smatrao prikladnim detaljno opisati svoj čudesni bijeg.

slika 2

Njegovi natpisi na zidovima hramova, popraćeni detaljnim ilustracijama (sl. 2), govore o tome kako je egipatska vojska stigla do Kadeša i utaborila se sjeverno od njega, pripremajući se za bitku. Na njihovo iznenađenje, hetitska vojska nije izašla kako bi se suprotstavila u otvorenoj bici. Ramzes je tada dvjema svojim divizijama naredio da krenu prema tvrđavi. U tom su se trenutku hetitska bojna kola pojavila naizgled niotkud, napadajući s leđa divizije koje su napredovale i pustošeći tabore drugih dviju divizija.

Kad su egipatske trupe počele panično bježati, Ramzes je iznenada shvatio da je "Njegovo Veličanstvo ostalo samo sa svojim tjelohraniteljem", a "kad je kralj pogledao iza sebe, vidio je da mu je odstupnicu blokiralo 2.500 bojnih kola" - i to ne njegovih, nego hetitskih. Napušten od svojih časnika, vozača bojnih kola i pješaka, Ramzes se obratio svom bogu, podsjećajući ga da se u toj nevolji nalazi samo zato što je izvršavao njegova naređenja:

I Njegovo Veličanstvo reče:

"Što sad, moj oče Amone?

Je li otac zaboravio na svoga sina?

Jesam li ikada učinio išta bez tebe?

Nije li sve što jesam ili nisam činio

bilo u skladu s tvojim zapovijedima?"

Podsjetivši egipatskog boga da je neprijatelj odan drugim bogovima, Ramzes je zatim upitao: "Što tebi znače ovi Azijci, o Amone? Ovi bijednici koji te ne poznaju, o bože?"

Dok je Ramzes tako molio svog boga Amona da ga izbavi, jer je moć ovog boga bila veća od one "milijuna pješaka, stotina tisuća vojnika na bojnim kolima", dogodilo se čudo: bog se pojavio na bojnome polju!

Amon ču kad ga zazvah.

Pruži mi ruku i ja se obradovali.

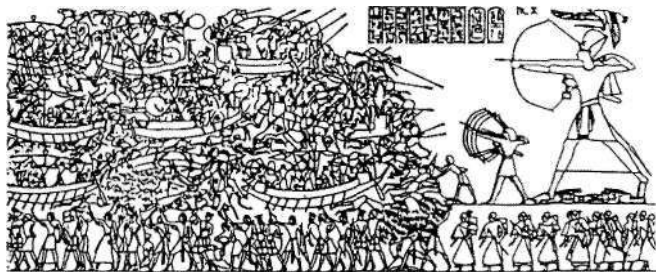
Pojavi se kraj mene i viknu:

"Naprijed! Naprijed!

Ramzese, Amonov voljeni, ja sam s tobom!"

Prema naređenju svog boga, Ramzes je uletio među neprijateljske trupe. Pod božjim utjecajem Hetiti su bili neobjašnjivo oslabljeni: "njihove ruke klonule su im uz bokove, nisu bili u stanju odapeti svoje strelice ni podići svoja koplja." Počeli su govoriti jedni drugima: "Ovo među nama nije običan smrtnik: to je moćan bog. Njegova djela nisu ljudska djela, bog je u njegovim udovima." I tako je Ramzes, ubijajući neprijatelje slijeva i zdesna, uspio nesmetano pobjeći.

Nakon Muvatalijeve smrti Egipat i kraljevstvo Hetita potpisali su mirovni sporazum, a vladajući faraon uzeo je hetitsku princezu za svoju glavnu suprugu. Mir je bio potreban jer su i Hetiti i Egipćani sve češće bili na udaru "naroda s mora" - napadača s Krete i drugih grčkih otoka. Oni su stvorili uporište na sredozemnoj obali u Kanaanu i postali biblijski Filistejci. No njihove napade na sam Egipat odbio je faraon Ramzes III., koji je zidove hramova dao oslikati prizorima u čast ove bitke (sl. 3). On je svoje pobjede pripisivao strogom pridržavanju "plana Vrhovnog Gospodara, mog uzvišenog božanskog oca, Gospodara bogova." Za pobjede je bio zaslužan Amon-Ra, napisao je Ramzes, jer "Amon-Ra ih je napao, uništavajući ih."

slika 3

Krvavi trag ljudskih ratova protiv drugih ljudi u ime bogova sada nas dalje vodi u Mezopotamiju - zemlju između rijeka (Eufrata i Tigrisa) - biblijsku zemlju Šinear. Tamo su, kako piše u Postanku 11, nastali prvi gradovi u ljudskoj povijesti, s građevinama od cigli i kulama koje su paralele nebo. Tamo je počela pisana povijest, tamo je počela prapovijest s naseobinama Starih bogova.

To je priča o dalekoj prošlosti, koju ćemo uskoro ispričovjediti. No, prije toga, vratimo se tisuću godina unatrag od dramatičnih vremena Ramzesa II. u Egiptu. U to vrijeme, u dalekoj Mezopotamiji, na prijestolje je sjeo ambiciozan mladi čovjek. Njegovo ime bilo je Šaru-Kin - "Pravedni vladar". Naši udžbenici zovu ga Sargon Prvi. On je sagradio novu prijestolnicu, nazvavši je Agad, i utemeljio kraljevstvo Akad. Akadski jezik, pisan klinastim pismom, bio je prajezik svih semitskih jezika, od kojih se hebrejski i arapski koriste još i danas.

Vladajući tijekom većeg dijela dvadeset četvrtog stoljeća pr. Kr., Sargon je svoju dugu vladavinu (pedeset i četiri godine) pripisivao posebnom statusu koji su mu dali Veliki bogovi, učinivši ga "Ištarinim nadglednikom, pomazanim svećenikom ANUA, velikim pravednim pastirom ENLILOVIM." Prema Sargonovim riječima, Enlil je bio taj "koji nikome nije dopuštao da se suprotstavi Sargonu" i koji je Sargonu dao "područje od Gornjeg mora do Donjeg mora" (od Sredozemnog mora do Perzijskog zaljeva).

Zato je Sargon zarobljene kraljeve, s ogrlicama za pse oko vrata, dovodio pred "vrata kuće Enlilove".

U jednom od svojih ratnih pohoda na planinama Zagros, Sargon je doživio isti božanski podvig kojem su bili svjedoci i ratnici kod Troje. Dok je "ulazio u zemlju Varahšija... kad je počeo napredovati u tami... Ištar je učinila da svjetlo zasja za njega." Tako je Sargon uspio "prodrijeti kroz tminu" dok je vodio svoje trupe kroz klance današnjeg Luristana.

Akadska dinastija koju je utemeljio Sargon doživjela je svoj vrhunac pod njegovim unukom Naram-Sinom (Miljenikom boga Sina). Njegova osvajanja, napisao je Naram-Sin na svojim spomenicima, bila su moguća zato što ga je njegov bog naoružao jedinstvenim oružjem, "božjim oružjem", i zato što su mu drugi bogovi dali svoj eksplicitan pristanak - ili ga čak pozvali - da uđe u njihove krajeve.

Glavni Naram-Sinov proboj bio je prema sjeverozapadu, a njegova osvajanja uključivala su grad-državu Eblu, čija je nedavno otkrivena arhiva glinenih pločica izazvala veliko zanimanje znanstvenika: "Iako od vremena razdvajanja ljudskog roda nijedan kralj nikada nije uništio Arman i Iblu, bog Nergal otvorio je put moćnom Naram-Sinu i dao mu Arman i Iblu. Također mu je kao poklon dao Amanus, Cedrovu planinu, kraj Gornjeg mora."

Baš kao što je Naram-Sin mogao svoje uspješne pohode pripisati štovanju naredbi svojih bogova, tako se i njegov pad pripisuje njegovom odlasku u rat protiv volje bogova. Znanstvenici su iz ulomaka nekoliko verzija sastavili tekst koji su nazvali *Legenda o Naram-Sinu*. Pripovijedajući u prvom licu, Naram-Sin u ovoj priči objašnjava da su njegove nevolje počele kada je boginja Ištar "promijenila svoj plan" i kad su bogovi dali svoj blagoslov "sedmorici kraljeva, braći slavnoj i plemenitoj; njihovih vojnika bilo je 360.000". Došavši iz današnjeg Irana, osvojili su planinske zemlje Gojim i Elam istočno od Mezopotamije i počeli ugrožavati sam Akad. Naram-Sin upitao je bogove što mu je činiti, i rečeno mu je da odloži svoje oružje i, umjesto da ode u bitku,

pođe spavati sa svojom suprugom (ali da, zbog nekog nedokučivog razloga, izbjegava vođenje ljubavi):

Bogovi mu odgovaraju:

"O Naram-Sine, ovo je naša riječ:

Ova vojska koja te napada...

Sveži svoje oružje, u kut ga odloži!

Obuzdaj svoju hrabrost, ostani kod kuće!

Zajedno sa svojom ženom pođi leći u krevet,

ali s njom ne smiješ...

Izvan svoje zemlje, na neprijatelja, ne smiješ krenuti."

Ali Naram-Sin, objavivši da će se uzdati u svoje vlastito oružje, odlučio je napasti neprijatelja usprkos savjetu bogova. "Kad stiže prva godina, poslao 120.000 vojnika, ali nijedan od njih se ne vratio živ", priznao je Naram-Sin u svom zapisu. U drugoj i trećoj godini izgubio je još vojnika, pa je Akad počeo podlijevati smrti i gladi. Na četvrtu godišnjicu neodobrenog rata Naram-Sin zatražio je od velikog boga Ea da promijeni Ištarinu odluku i iznese njegov slučaj pred druge bogove. Oni su mu savjetovali da odustane od daljnje borbe, obećavši da će "u danima koji dolaze, Enlil donijeti propast Sinovima zla" i osvetiti Akad.

Obećano razdoblje mira potrajalo je oko tri stoljeća, tijekom kojih je stari dio Mezopotamije, Sumer, ponovno postao središte kraljevstva, a najstariji urbani centri drevnog svijeta - Ur, Nippur, Lagaš, Isin, Larsa - ponovno su procvjetali. Sumer je pod kraljevima Ura bio središte carstva koje je obuhvaćalo cijeli drevni Bliski istok. No, potkraj trećeg tisućljeća pr. Kr. zemlja je postala poprište sukoba suprotstavljenih strana i vojski, i tada je ta velika civilizacija - čovjekova prva poznata civilizacija - propala zbog velike katastrofe neviđenih razmjera.

Bio je to koban događaj čiji se odjek, vjerujemo, nalazi u biblijskim pričama. Sjećanje na taj događaj dugo je trajalo: on je obilježen i oplakivan u brojnim tužaljka, koje daju vrlo slikovit opis pustošenja i razaranja koje je pogodilo veliko središte

nje područje drevne civilizacije. Bila je to, prema tvrdnjama tih mezopotamskih tekstova, katastrofa koja je Sumer zadesila kao rezultat odluke vijeća velikih bogova.

Južnoj Mezopotamiji trebalo je skoro cijelo stoljeće da ponovno izgradi naselja, i još jedno stoljeće da se potpuno oporavi od božanskog uništenja. Do tog vremena središte mezopotamske moći premjestilo se na sjever, u Babilon. Tamo se počelo uzdizati novo carstvo, proglasivši ambicioznog boga MARDUKA svojim vrhovnim božanstvom.

Negdje oko 1800. pr. Kr. Hamurabi, kralj koji je postao poznat po svom zakoniku, sjeo je na prijestolje Babilona i počeo širiti njegove granice. Prema njegovim zapisima, bogovi ne samo što su mu govorili da li i kada da pokrene svoje ratne pohode nego su doslovno i vodili njegove vojske:

Kroz snagu velikih bogova
kralj, voljen od boga Marduka,
ponovno postavi temelje Sumera i Akada.
Na zapovijed Anua i
s Enlilom na čelu svoje vojske,
sa silnim moćima koje mu dadoše veliki bogovi,
bio je prejak protivnik vojskama Emutbala
i njegovom kralju Rim-Sinu...

Kako bi pobijedio što više neprijatelja, bog Marduk dao je Hamurabiju "moćno oružje" zvano "Mardukova velika snaga":

S moćnim oružjem,
kojim Marduk proglasi svoje pobjede,
heroj [Hamurabi] svrgnu u boju
vojske Ešuna, Subartua i Gojima...
"Velikom snagom Mardukovom"
svrgnu vojske Sutiuma, Turukua, Kamua...
Silnom moći koju mu dadoše Anu i Enlil

on porazi sve svoje neprijatelje
sve do zemlje Subartu.

Ali nije prošlo mnogo vremena i Babilon je svoju moć morao podijeliti s novim suparnikom sa sjevera - Asirijom, gdje vrhovni bog nije bio Marduk, nego bradati AŠUR (Svevideći). Dok se Babilon bavio zemljama južno i istočno od njega, Asirci su svoju vlast širili prema sjeveru i zapadu, sve do "zemlje Libanon, na obalama Velikog mora." Te zemlje bile su posjed NINURTE i ADADA, i asirski su kraljevi pažljivo napominjali da su svoje vojne pohode pokretali po izričitom naređenju ovih velikih bogova. Tako je Tiglat-Pileser I. u dvanaestom stoljeću pr. Kr. komemorirao svoje ratove sljedećim riječima:

Tiglat-Pileser, zakoniti kralj, kralj svijeta, kralj Asirije, kralj svih četiriju regija Zemlje;

Hrabri junak, vođen nadahnjujućim zapovijedima Ašura i Ninurte, velikih bogova, njegovih gospodara, zahvaljujući kojima poražava svoje neprijatelje...

Po zapovijedi moga gospodara Ašura, moja ruka pokori sve od donjeg toka rijeke Zab do Gornjeg mora koje je na zapadu. Tri puta napadao sam zemlje Nairija... 30 kraljeva zemalja Nairija natjerah da kleknu pred moja koljena. Od njih uzeh zarobljenike i kao danak primih konje naučene na jaram...

Po zapovijedi Anua i Adada, velikih bogova, mojih gospodara, pođoh u planine Libanona; posjekoh cedrove za grede u hramovima Anua i Adada.

Prisvajajući naslov "kralj svijeta, kralj četiriju regija Zemlje", asirski su kraljevi izravno izazivali Babilon, jer je Babilon obuhvaćao drevnu regiju Sumera i Akada. Kako bi opravdali svoje tvrdnje, asirski su kraljevi morali preuzeti kontrolu nad tim starim gradovima u kojima su u davnim danima Veliki bogovi imali svoje domove. No na putu do tih mjesta stajao je Babilon. Taj je

podvig u devetom stoljeću pr. Kr. ostvario Šalmaneser III., koji ovako to opisuje u svojim zapisima:

Krenuh na Akad osvetiti... I nanesoh poraz... Uđoh u Kutu, Babilon i Borsipu.

Ponudih žrtve bogovima svetih gradova Akada. Krenuh dalje nizvodno do Kaldeje i primih danak od svih kaldejskih kraljeva...

U to vrijeme Ašur, veliki gospodar, dade mi žezlo, štap, sve što je potrebno za vladanje ljudima.

Sve što učinih bilo je po vjerodostojnim zapovijedima koje mi dade Ašur, veliki gospodar, moj gospodar koji me voli.

Opisujući svoje razne vojne pohode, Šalmaneser je ustvrdio da je svoje pobjede postigao oružjima koja su mu dala dva boga: "Borih se Silnom moći koju mi dade Ašur, moj gospodar, i čvrstim oružjima kojima me obdari Nergal, moj vođa." Prema opisu, Ašurovo oružje bilo je "zastrašujuće blistavo". U ratu s Adinima neprijatelj je pobjegao ugledavši "zastrašujuću blistavost Ašurovu; ona ih je shrvala."

Kada je Babilon, nakon nekoliko neposlušnih djela, opljačkao asirski kralj Sanherib (689. pr. Kr.), njegov pad omogućilo je to što se njegov bog, Marduk, naljutio na kralja i narod te odlučio da će "sedamdeset godina biti mjera njegove nesreće" - baš kao što je Bog Izraelov kasnije dosudio Jeruzalemu. Pokorivši cijelu Mezopotamiju, Sanherib je mogao uzeti toliko željeni naslov "kralj Sumera i Akada".

U svojim je zapisima Sanherib također opisao svoje vojne pohode duž sredozemne obale, koji su doveli do bitaka s Egipćanima na ulazu u Sinajski poluotok. Njegov popis osvojenih gradova zvuči kao poglavlje Starog zavjeta - Sidon, Tir, Biblos, Ako, Ašdod, Aškalon - "tvrđi gradovi" koje je Sanherib "porazio" uz pomoć "Blještavila koje ulijeva strahopoštovanje, oružja moga gospodara Ašura." Iz reljefa koji ilustriraju njegove pohode (poput onog koji prikazuje opsadu Lakiša, sl. 4) vidljivo je da su

slika 4

napadači protiv svojih neprijatelja koristili projekte slične raketama. U osvojenim gradovima Sanherib je "pobio njihove dužnosnike i patricije... i objesio njihova tijela na motke oko grada. Obične građane smatrao sam ratnim zarobljenicima."

Na artefaktu poznatom kao Sanheribova prizma sačuvan je povijesni natpis u kojem on spominje osvajanje Judeje i njegov napad na Jeruzalem. Sanherib se s njegovim kraljem Ezekijom sukobio zato što je ovaj u zarobljeništvu držao Padija, kralja filistejskog grada Ekrona, "koji bijaše vjeran svojoj svečanoj zakletvi svom bogu Ašuru."

"Što se tiče Ezekije, Judejca", napisao je Sanherib, "koji se ne pokori mom jarmu, stavih pod opsadu četrdeset šest njegovih tvrdih gradova, utvrde opasane bedemima i nebrojena sela u njihovoj blizini... Samog Ezekiju opkolih u Jeruzalemu, njegovoj kraljevskoj palači, poput ptice u kavezu okruženih ga zemljanim zidom... Njegove gradove koje opljačkah odcijepih od njegove zemlje i dadoh ih Mitintiju, kralju Ašdoda, Padiju, kralju Ekrona i Silibelu, kralju Gaze. Tako smanjih njegovu zemlju."

Opsada Jeruzalema ima nekoliko zanimljivih aspekata. Nije imala izravan povod, već samo jedan neizravan: prisilno zadržavanje u njemu lojalnog kralja Ekrona. "Blještavilo koje ulijeva strahopoštovanje, oružje Ašurovo", koje je upotrijebljeno za "poražavanje tvrdih gradova" Fenikije i Filisteje nije upotrijebljeno protiv Jeruzalema. Također, uobičajeni završetak natpisa - "Borih se s njima i porazih ih" - u slučaju Jeruzalema nedostaje: Sanherib je samo smanjio veličinu Judeje podijelivši rubne dijelove okolnim kraljevima.

Osim toga, uobičajene tvrdnje da je neki grad ili zemlja napadnut po "vjerodostojnoj zapovijedi" boga Ašura također nedostaje u slučaju Jeruzalema. Stoga se moramo zapitati znači li sve to da napad na ovaj grad nije bio odobren - da je bio Sanheribov hir, ali ne i želja njegovog boga?

Ta intrigantna mogućnost postaje uvjerljiva vjerojatnost dok čitamo drugu stranu priče - jer takva druga strana zaista postoji u Starom zavjetu.

Dok je Sanherib uljepšao svoj neuspjeh u osvajanju Jeruzalema, biblijska Druga knjiga o Kraljevima, poglavlja 18 i 19, nudi cijelu priču. Iz biblijskog izvještaja doznajemo da "četрнаeste godine Ezekijina kraljevanja asirski kralj Sanherib napade utvrđene gradove Judeje i osvoji ih." Nakon toga je dva svoja generala s velikom vojskom poslao na Jeruzalem, prijestolnicu. No, umjesto da napadne grad, asirski general Rab-Šakeš započeo je raspravu s gradskim vođama - pri čemu je inzistirao da rasprava bude na hebrejskom kako bi ga sve stanovništvo moglo razumjeti.

Što je to imao reći, a što je stanovništvo moralo znati? Kao što biblijski tekst jasno kaže, rasprava se ticala pitanja je li asirsku invaziju na Judeju odobrio Bog Jahve!

"I Rab-Šakeš reče im: Kažite Ezekiji: Ovako veli veliki kralj, kralj Asirije: Kakvo je to pouzdanje u koje se uzdaš?"

Ako mi odgovoriš:

"Uzdamo se u Jahvu, Boga svojega..."

Naposljetku,

zar sam ja mimo volje Jahvine

krenuo na ovo mjesto da ga razorim?

Sam mi je Jahve rekao:

"Idi na tu zemlju i razori je!"

Što su ministri kralja Ezekije, stojeći na zidinama grada, više molili Rab-Šekeša da prestane govoriti te neistine na hebrejskom i prenese svoju poruku na aramejskom, tadašnjem jeziku diplomacije, to se Rab-Šekeš više približavao zidinama vičući na hebrejskom kako bi ga svi mogli čuti. Uskoro se počeo pogrdno izražavati o Ezekijinim izaslanicima, zatim je počeo ponižavati samoga kralja. Zanesen vlastitim govorom, Rab-Šakeš zaboravio je na svoje tvrdnje da mu je Jahve dopustio da napadne Jeruzalem i počeo je omalovažavati samog Boga.

Kad je Ezekija doznao za to bogohuljenje, on "rastrga svoje halje, obuče kostrijet i pođe u Dom Jahvin... Zatim posla poruku proroku Izaiji: 'Ovo je dan nevolje, kazne i rugla... Možda je Jahve, Bog tvoj, čuo što je rekao Rab-Šekeš, koga je asirski kralj, gospodar njegov, poslao da se izruguje Bogu živome.' I riječ Jahvina stiže kroz njegova proroka Izaiju: 'Ne boj se riječi kralja asirskoga... Vratit će se putem kojim je i došao, u ovaj grad on ući neće... Grad ću ovaj štititi, spasiti ga.' "

Te iste noći iziđe Anđeo Jahvin

i pobi u asirskom taboru

stotinu osamdeset i pet tisuća ljudi.

Ujutro, kad je valjalo ustati, gle,
bijahu ondje sve sami mrtvaci.
Sanherib, asirski kralj, podiže tabor i ode.
Vratio se u Ninivu.

Prema Starom zavjetu, nakon što se Sanherib vratio u Ninivu, "jednoga dana, dok se klanjao u hramu svoga boga Nisroka, njegovi ga sinovi Adramelek i Sareser ubiše mačem i pobjegoše u zemlju araratsku. Na njegovo se mjesto zakralji sin mu Esarhadon." Asirski zapisi potvrđuju biblijsku tvrdnju: Sanherib je zaista bio tako ubijen, a njegov mlađi sin Esarhadon došao je na prijestolje nakon njega.

Jedan Esarhadonov zapis, poznat kao Prizma B, detaljnije opisuje okolnosti ovog događaja. Na zapovijed velikih bogova, Sanherib je svog mlađeg sina javno proglasio svojim nasljednikom. "On sazva narod Asirije, staro i mlado, natjera moju braću, muške potomke moga oca, da se svečano zakunu u prisutnosti asirskih bogova, kako bi osigurao moje pravo na prijestolje." Braća su kasnije prekršila zakletvu, ubivši oca i pokušavši ubiti Esarhadona. Ali bogovi su ga izvukli i "ostavili na skrovitom mjestu... čuvajući me za kraljevski položaj."

Nakon razdoblja previranja Esarhadon je primio "pouzdanu naredbu bogova: 'Kreći, ne oklijevaj! Mi ćemo stupati s tobom!'"

Božanstvo koje je poslano da otprati Esarhadona bila je Ištar. Kad je vojska njegove braće izašla iz Ninive kako bi odbila njegov napad na prijestolnicu, "Ištar, Gospodarica bitke, koja je željela da budem njen visoki svećenik, stajala je uza me. Ona je polomila njihove lukove, razbila njihov uredan bojni poredak." Nakon što su trupe Ninivljana postale dezorganizirane, Ištar im se obratila u Esarhadonovo ime. "Na njenu uzvišenu zapovijed, oni masovno priđuše k meni i svrstaše se uza me", napisao je Esarhadon, "priznajući me za svoga kralja".

I Esarhadon i njegov sin i nasljednik Ašurbanipal pokušali su osvojiti egipatske teritorije, i obojica su u bitkama koristila

Blistava oružja. "Ašurovo blještavilo koje sije užas", napisao je Ašurbanipal, "zaslijepi faraona tako da se pretvori u luđaka."

Iz drugih Ašurbanipalovih natpisa može se zaključiti da su to oružje, koje je isijavalo intenzivno, zasljepljujuće blještavilo, bogovi nosili kao dio svoje opreme za glavu. Jednom prilikom neprijatelj je bio "zaslijepljen blještavilom iz božje glave." Drugi put, "Ištar, koja boravi u Arbeli, zaogrnutu Božanskom vatrom i noseći Blještavu kacigu, zasula je ognjem Arabiju."

I u Starom zavjetu također se spominje takvo Blistavo oružje koje je moglo zaslijepiti. Kada su anđeli (doslovno, izaslanici) Božji došli u Sodomu prije njenog uništenja, stanovništvo je pokušalo razbiti vrata kuće u kojoj su se odmarali. Tada anđeli "ljuđe pred kućom zablješte tako da nisu mogli naći vrata."

Dok je rasla nadmoć Asirije, koja je svoju vlast proširila čak i na Donji Egipat, njeni kraljevi, prema Jahvinim riječima, objavljenim kroz njegovog proroka Izaiju, zaboravili su da su oni samo Božje oruđe: "Hej, Asirijo, biću gnjeva moga! Moja srdžba prut je u tvojoj ruci; na bezbožne narode šaljem ih, na puk ih šaljem nevjeran, na narod što me razjari." Ali asirski kraljevi otišli su dalje od pukog kažnjavanja: "u njihovim je srcima da unište i zatrau mnoge narode." To je išlo dalje od Božje namjere i zato je Bog Jahve objavio, "kaznit ću plod ohola srca kralja asirskog."

Biblijska proročanstva o propasti Asirije zaista su se obistinila: kad su se napadačima sa sjevera i istoka pridružili pobunjeni Babilonci s juga, Ašur, glavni religijski centar, pao je 614. pr. Kr., a Niniva, kraljevska prijestolnica, osvojena je i opljačkana dvije godine kasnije. Velika Asirija prestala je postojati.

U raspadu asirskog carstva vazalski su kraljevi Egipta i Babilonije vidjeli priliku da pokušaju obnoviti vlastite hegemonije. Zemlje između njih ponovno su postale predmetom njihovih želja, a Egipćani, pod faraonom Nekom, bili su brži u osvajanju tih teritorija.

U Babiloniji je Nabukodonozoru II. - kako je zabilježeno u njegovim zapisima - bog Marduk naredio da svoju vojsku poš-

Ije na zapad. Ekspediciju je omogućilo to što "jedan drugi bog", onaj koji je imao izvorni suverenitet na tom području, "više nije želio Zemlju Cedrova" i sad ju je "strani neprijatelj pljačkao i njome vladao."

U Jeruzalemu je Jahvina zapovijed, objavljena kroz njegovog proroka Jeremiju, nalagala da se udruže s Babilonom jer je Gospodin Jahve - nazivajući Nabukodonozora "svojim slugom" odlučio babilonskog kralja učiniti oruđem svoga gnjeva na egipatske bogove:

Ovako govori Jahve nad Vojskama, kralj Izraelov:

"Zaista, šaljem po slugu svojega Nabukodonozora, kralja babilonskoga...

Udarit će na zemlju egipatsku:

Tko je za smrt, u smrt!

Tko za progonstvo, u progonstvo!

Tko za mač, pod mač!

On će vatrom sažeci hramove bogova egipatskih, spalit će i ih i izagnati...

Porazbijat će obeliske Heliopola,

koji leži u zemlji egipatskoj,

a hramove bogova egipatskih ognjem će spaliti."

Tijekom ovog pohoda Gospodin Jahve objavio je da će i Jeruzalem biti kažnjen zbog grijeha svojih stanovnika, koji su počeli štovati "Kraljicu neba" i bogove Egipta: "Gnjev svoj i jarost svoju izlit ću na ovo mjesto... Rasplamtjet će se i neće se ugasiti... Narod grada u kom je moje ime zazivano, iščupat ću i zatrti." I tako se dogodilo da godine 586. pr. Kr. "Nebuzaradan, zapovjednik tjelesne straže kralja babilonskog, uđe u Jeruzalem. On zapali Dom Jahvin, kraljevski dvor i sve kuće u Jeruzalemu... I kaldejske čete, pod zapovjednikom tjelesne straže, razoriše zidine oko Jeruzalema." Međutim, ta pustoš, prema Jahvinom obećanju, trebala je trajati samo sedamdeset godina.

Kralj koji je trebao ispuniti to obećanje i omogućiti obnavljanje Jeruzalemskog hrama bio je Kir. Vjeruje se da su njegovi preci, koji su govorili jednim indoeuropskim jezikom, migrirali na jug s područja Kaspijskog jezera u provinciju Anšan na istočnoj obali Perzijskog zaljeva. Tamo je Hakam-Aniš (Mudrac), vođa migranata, utemeljio dinastiju koju zovemo Ahemenidima: njegovi potomci - Kir, Darije, Kserkso - ušli su u povijest kao vladari onoga što će postati Perzijsko Carstvo.

Kada je Kir sjeo na prijestolje u Anšanu 549. pr. Kr. njegova zemlja je daleka provincija Elama i Medije. U Babilonu, tadašnjem središtu moći, kraljevaio je Nabunaid, koji je postao kralj pod vrlo neobičnim okolnostima: ne tako da ga je na uobičajen način izabrao bog Marduk, nego kao rezultat jedinstvenog pakta između Visoke svećenice (Nabunaidove majke) i boga Sina. Djelomično oštećena pločica sadrži eventualnu optužnicu protiv Nabunaida: "On postavi krivovjerni kip na postolje... Nazva ga 'bog Sin'... U pravo vrijeme za svetkovanje Nove godine, on poruči da neće biti slavlja... Pobrkaio je obrede i poremetio propise."

Dok je Kir bio zauzet borbom s Grcima u Maloj Aziji, Marduk je - nastojeći povratiti svoj položaj nacionalnog boga Babilona - "tražio i gledao širom zemalja ne bi li našao pravednog vladara, voljnog prihvatiti vodstvo. I on zazva Kira, kralja Anšana, i proglasi ga vladarom svih zemalja."

Nakon što je Kir svojim prvim djelima dokazao da postupa u skladu sa željama boga, Marduk mu "naredi da napadne svoj vlastiti grad Babilon. Nagovori ga da krene putem za Babilon i pođe uz bok s njim kao pravi prijatelj." Tako je, doslovno u društvu babilonskog boga, Kir uspio zauzeti Babilon bez krvoprolića. Na dan koji odgovara 20. ožujka 538. pr. Kr., Kir je "držao ruke *Bela* [Gospodara] Marduka" u babilonskoj hramskoj četvrti. Na Novu godinu, njegov sin Kambiz vodio je ponovno uspostavljenju svetkovinu u čast boga Marduka.

Kir je svojim nasljednicima ostavio carstvo koje je obuhvaćalo sva ranija carstva i kraljevstva osim jednog. Sumer, Akad, Babilon i Asiriju u Mezopotamiji; Elam i Mediju na istoku, sje-

verne zemlje, zemlje Hetita i Grka u Maloj Aziji, Fenikiju, Kanaan i Filisteju - sve je to sada bilo pod jednim suverenim kraljem i jednim vrhovnim bogom, Ahura-Mazdom, bogom Istine i Svjetla. Njega su u drevnoj Perziji (sl. 5a) prikazivali kao bradato božanstvo koje leti nebom u krilatom disku - vrlo slično načinu na koji su Asirci prikazivali svoje vrhovno božanstvo, Ašura (sl. 5b).

Kad je Kir umro 529. pr. Kr., jedina preostala nezavisna zemlja sa svojim nezavisnim bogovima bio je Egipat. Četiri godine kasnije njegov sin i nasljednik, Kambiz, poveo je svoje trupe duž sredozemne obale Sinajskog poluotoka i porazio Egipćane kod Peluzija. Nekoliko mjeseci kasnije ušao je u Memfis, egipatsku kraljevsku prijestolnicu, i proglasio se faraonom.

Usprkos svojoj pobjedi, Kambiz se oprezno suzdržao od loga da na svoje egipatske natpise stavi uobičajenu uvodnu for-

a

b

slika 5

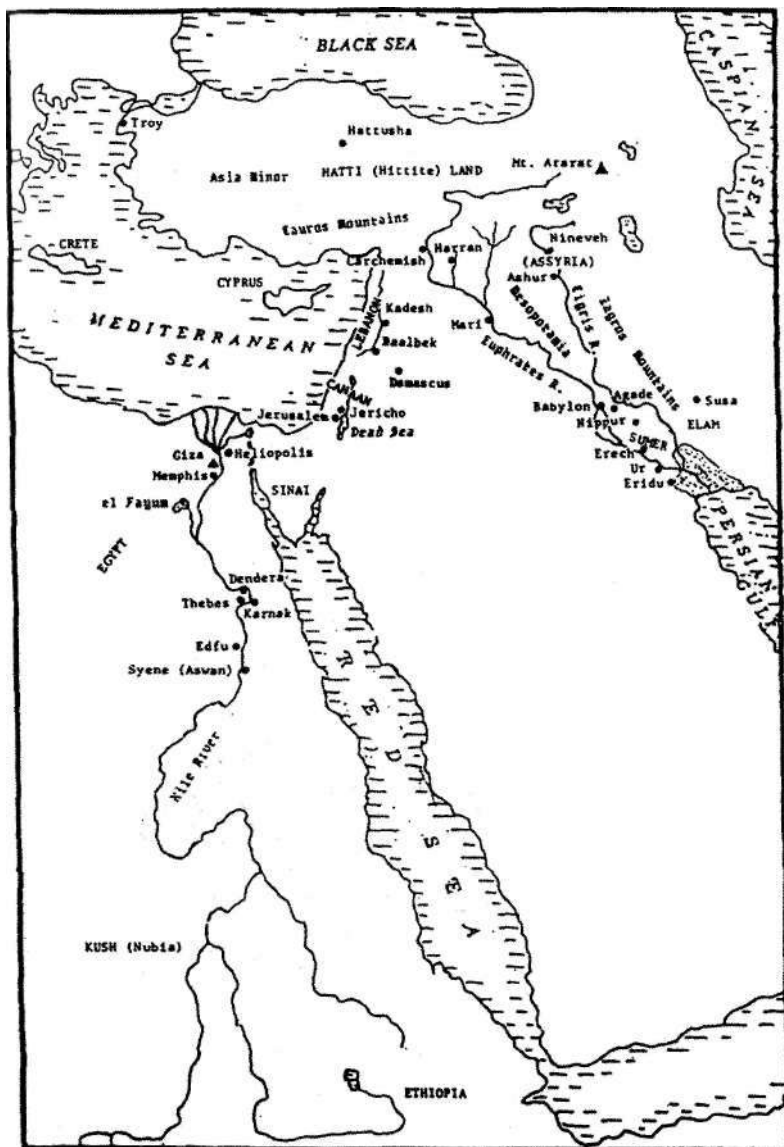
mulu "veliki bog, Ahura-Mazda, izabra me." Shvatio je da Egipat ne spada u teritorij tog boga. Iz poštovanja prema nezavisnim bogovima Egipta, Kambiz se poklonio pred njihovim kipovima, priznajući njihov suverenitet. Zauzvrat, egipatski svećenici legitimizirali su njegovu vladavinu nad Egiptom i dodijelili mu naslov "Raov potomak".

Drevni svijet sada je bio ujedinjen pod jednim kraljem, izabranim od "velikog boga Istine i Svjetla" i prihvaćenim od egipatskih bogova. Ni ljudi ni bogovi više nisu imali razloga za međusobno ratovanje. Mir na Zemlji!

Ali mir nije potrajao. Na drugoj obali Sredozemnog mora Grci su postajali sve bogatiji, snažniji i ambiciozniji. U Maloj Aziji, Egejskom moru i na istočnoj obali Sredozemnog mora sukobi su bivali sve češći, kako lokalni, tako i međunarodni. 490. pr. Kr. Darije I. pokušao je osvojiti Grčku i poražen je kod Maratona. Devet godina kasnije Kserkso I. poražen je kod Salamine. Stoljeće i pol kasnije Aleksandar Makedonski prešao je iz Europe kako bi pokrenuo osvajački pohod zbog kojeg je ljudska krv u potocima tekla svim drevnim zemljama sve do Indije.

Je li i on izvršavao "vjerodostojnu zapovijed" bogova? Upravo suprotno. Vjerujući u legendu da mu je otac jedan egipatski bog, Aleksandar se prvo probio do Egipta kako bi mu proročište tog boga potvrdilo njegovo polubožansko porijeklo. No, proročište je također predvidjelo i njegovu ranu smrt, pa su Aleksandrova putovanja i osvajanja nakon toga bila motivirana potragom za Vodom života, ne bi li je se napio i izbjegao svojoj sudbini.

Umro je, usprkos svim krvoprolićima, mlad i u naponu snage. I od tog vremena ratove ljudi vodili su samo ljudi.

2

SUPARNIŠTVO HORA I SETA

JE LI TO bio tužan komentar povijesti ratovanja kada su mesijanski Eseni prorekli da će se u Posljednjem ratu ljudi Družina božanskih priključiti Zajednici smrtnika i da će se; "bojni poklič bogova i ljudi" pomiješati na bojnopolju?

Nikako. *Rat Sinova svjetla protiv Sinova tame* jednostavno pretkazuje da će ljudsko ratovanje završiti onako kako je i počelo: s bogovima i ljudima koji će se boriti jedni uz druge.

Koliko god to zvučalo nevjerovatno, zaista postoji dokument koji opisuje prvi rat u kojeg su bogovi uključili smrtnike. To je jedan natpis na zidovima velikog hrama u Edfuu, drevnom egipatskom svetom gradu koji je bio posvećen bogu Horu. Prema egipatskim predajama, na tom je mjestu Hor osnovao ljevaonicu "božanskog željeza" i tamo je, u posebno ograđenom prostoru, čuvao veliki Krilati disk koji je mogao lutati nebom. "Kad se vrata ljevaonice otvore", stoji u egipatskom tekstu, "Disk se podiže u visine":

Natpis (sl. 6), koji je izvanredno geografski precizan, počinje točnim datumom, datumom koji se ne odnosi na poslove ljudi, već bogova. Govori o događajima iz vremena davno prije farao-
na, kad su Egiptom vladali sami bogovi:

Godine 363., Njegovo Veličanstvo Ra, Sveti, Sokol obzora, Besmrtni koji živi vječno, bio je u zemlji Kena. Išao je u pratnji svojih ratnika jer se neprijatelji bijahu urotili protiv svoga gospo-
dara u okrugu koji se od toga dana zove Ua-Ua.

Ra je tamo išao u svojoj barci, njegovi drugovi s njim. Prista u okrugu Horovog prijestolja, na zapadnom dijelu ovog okruga, istočno od kuće Kenu, one koja se otada naziva kraljevska Kenu.

Hor, Krilati mjerač, dođe na Raovu barku. On reče svom praocu: "O, Sokole obzora, vidjeh neprijatelje kako kuju urotu protiv tvoga Gospodstva, da za sebe uzmu Blistavu krunu."

slika 6

U nekoliko je riječi drevni pisar uspio opisati pozadinu, kao i iznijeti razloge neobičnog rata koji se trebao dogoditi. Možemo zaključiti da je do borbe došlo zbog zavjere nekakvih "neprijatelja" bogova Ra i Hora, koji su htjeli oteti "Blistavu krunu Gospodstva". To je, očigledno, mogao učiniti samo neki drugi bog ili bogovi. Kako bi osujetio zavjeru, Ra je - "u pratnji svojih ratnika" - svojom barkom otišao do okruga u kojem je Hor imao svoj stožer.

Raova "barka", kako je poznato iz mnogih drugih tekstova, bila je nebeska barka kojom je Ra mogao odletjeti do najudaljenijih nebesa. U ovom slučaju Ra ju je upotrijebio kako bi "pristao" daleko od bilo kakve vodene površine, "na zapadnom dijelu" okruga Ua-Ua. Tamo je sletio istočno od Horovog "prijestolja". I Hor je izašao pozdraviti svog praoca i izvijestiti ga da "neprijatelj" okuplja svoje snage.

Tada Ra, Sveti, Sokol obzora, reče Horu, Krilatom mjerачu: "Uzvišeni potomče Raov, moj plode: Idi brzo, obori neprijatelja kojeg vidje."

Primivši upute, Hor je poletio u Krilatom disku kako bi s neba potražio neprijatelja:

Tako Hor, Krilati mjerач, poletje prema obzoru u Krilatom disku Raovom; od toga se dana zove "Veliki bog, Gospodar neba."

Leteći u Krilatom disku, Hor je s neba ugledao neprijateljske snage i na njih poslao "oluju" koju nije bilo moguće vidjeti ni čuti, a ipak je donosila trenutnu smrt:

U nebeskim visinama, s Krilatog diska on ugleda neprijatelje i okomi se na njih odostraga. Sa svog prednjeg kraja pusti na njih Oluju koju oni ne mogahu vidjeti svojim očima ni čuti svojim ušima. Ona im donese smrt u jednom trenutku: nijedno biće ne ostade živo.

Hor je nakon toga u Krilatom disku, "koji je blistao mnogim bojama", odletio natrag na Raovu barku i čuo da je Tot, bog magijskih vještina, njegovu pobjedu proglasio službenom:

Tada se Hor, Krilati mjerač, ponovno pojavi u Krilatom disku, koji je blistao mnogim bojama, i vrati se na Raovu barku, barku Sokola obzora.

I Tot reče: "O, Gospodaru bogova! Krilati mjerač vratio se u velikom Krilatom disku, blistajući mnogim bojama..."

Stoga od toga dana on nosi ime "Krilati mjerač". I po Horu, Krilatom mjeraču, od toga dana grad Hut zovu "Behutet".

Prva, gore opisana bitka između Hora i "neprijatelja" odigrala se u Gornjem Egiptu. Heinrich Brugsch, koji je 1870. prvi objavio tekst ovog natpisa (*Die Sage von der geflugten Sonnenscheibe*), iznio je mišljenje da je "Zemlja Ken" bila Nubija i da je Hor neprijatelja ugledao kod Sijena (današnjeg Asuana). Novija istraživanja, kao što je *Egypt in Nubia* Waltera B. Emerya, slažu se da je Ta-Ken bila Nubija i da je Ua-Ua bilo ime njenog sjevernog dijela, područja između prve i druge katarakte rijeke Nil. (Južni dio Nubije zvao se Kuš.) Čini se da su te identifikacije točne budući da je grad Behutet, koji je poklonjen Horu kao nagrada za njegovu prvu pobjedu, bio grad Edfu, koji je do danas ostao posvećen Horu.

Predaje govore da je Edfu bilo mjesto u kojem je Hor osnovao božansku ljevaonicu u kojoj su se izrađivala jedinstvena oružja napravljena od "božanskog željeza". Također, tamo je Hor uvježbavao vojsku *mesniua* - "Metalnih ljudi". Oni su na zidovima hrama u Edfu prikazani kao muškarci obrijanih glava, odjenuti u kratku tuniku s dubokim ovratnikom, s oružjem u objema rukama. U hijeroglifsku riječ za "božansko željezo" i "Metalne ljude" uključena je slika neidentificiranog oružja nalik na harpun .

Mesniui su, prema egipatskoj predaji, bili prvi ljudi u povijesti koje su bogovi naoružali oružjima izrađenim od metala. Kao

što ćemo uskoro vidjeti iz priče, oni su također bili prvi ljudi koje je neki bog unovačio za borbu u ratovima između bogova.

S dobro osiguranim područjem između Asuana i Edfua, i s naoružanim i obučenim ljudima-ratnicima, bogovi su sada bili spremni za napredovanje prema sjeveru, prema središtu Egiptu. Čini se da su početne pobjede također ojačale savez između bogova, jer doznajemo da se grupi pridružila i azijska boginja Išlar (koju egipatski tekstovi zovu njenim kanaanskim imenom Ašlerot). Lebdeći na nebu, Hor je viknuo Rau da izvidi područje bod njima:

I Hor reče: "Naprijed, o Ra! Potraži neprijatelje koji leže dolje, na tlu!"

Tada Ra, Sveti, krenu naprijed. I Ašterot je bila s njim. I oni potražiše neprijatelje na tlu, ali svi oni bijahu skriveni.

Budući da su neprijatelji na tlu bili skriveni, Rau je na um pala zamisao: "I Ra reče bogovima koji bijahu s njim: 'Hajde da okrenemo našu barku prema vodi, jer se neprijatelj nalazi na kopnu.' I od toga dana vode se zovu 'Vode putovanja'." Dok je Ra mogao koristiti amfibijske sposobnosti svog vozila, Horu je trebalo vozilo koje se moglo kretati po vodi. Zato su mu dali brod "koji nazvaše Mak-A (Veliki zaštitnik), kako se zove do današnjeg dana."

Tada se odigrala prva bitka u kojoj su sudjelovali smrtni ljudi:

Ali i neprijatelji uđoše u vodu, prerušeni u krokodile i nilske konje, i napadoše barku Raovu, barku Sokola obzora...

Tada Hor, Krilati mjerac, stiže sa svojim pomagačima, onima koji su služili kao ratnici. Svaki od njih imao je svoje ime i Božansko željezo i lanac u rukama, i oni odbiše napad krokodila i nilskih konja.

Odvukoše 651 neprijatelja do tog mjesta: ubiše ih nadomak grada.

I Ra, Sokol obzora, reče Horu, Krilatom mjeraču: "Neka ovo mjesto bude poznato kao mjesto na kojem si izborio pobjedu u južnim zemljama."

Nakon što je porazio neprijatelje s neba, na kopnu i u vodi, Horova se pobjeda činila potpunom, i Tot je pozvao na slavlje:

Tada Tot reče drugim bogovima: "O bogovi nebeski, neka se vaša srca raduju! O bogovi zemaljski, neka se vaša srca raduju! Mladi Hor donese mir, ostvarivši izvanredne podvige u ovom pohodu."

Tada je Krilati disk usvojen kao simbol Horove pobjede:

Od toga dana postoje Horovi metalni simboli. Sam Hor za svoj simbol odabra Krilati disk i postavi ga na pramac Raove barke. Boginju sjevera i boginju juga, prikazane dvjema zmijama, postavi sa strane.

I Hor stade iza simbola, na Raovoj barci, s Božanskim željezom i lancem u svojoj ruci.

Unatoč tome što je Tot proglasio Hora donositeljem mira, mir još nije bio postignut. I dalje napredujući prema sjeveru, družina bogova "ugleda dvije blistave točke na ravnici jugoistočno od Tebe. I Ra reče Totu: 'Ono je neprijatelj; neka ih Hor pobije...' I Hor izvrši strašan pokolj nad njima."

Još jednom, uz pomoć ljudske vojske koju je uvježbao i opremio, Hor je pobijedio, a Tot je nastavio imenovati lokacije po uspješnim bitkama.

Dok je prva zračna bitka probila obranu koja je odvajala Egipat od Nubije u Sijenu (Asuanu), u kasnijim bitkama na kopnu i u vodi Hor je osvojio zavojitu obalu Nila od Tebe do Dendere. U kasnijim vremenima na tom su mjestu procvali veliki hramovi i kraljevski gradovi. Sada je bio otvoren put prema središtu Egipta.

Nekoliko dana bogovi su napredovali prema sjeveru - Hor je izviđao s neba iz Krilatog diska, Ra i njegovi drugovi plovili su niz Nil, a Metalni ljudi čuvali su bokove s kopna. Tada je došlo do niza kratkih, ali žestokih borbi. Imena mjesta - dobro poznatih U drevnoj egipatskoj geografiji - govore da su nadirući bogovi stigli do područja s jezerima, koja su se u davnim vremenima protezala od Crvenog do Sredozemnog mora (neka od njih postoje i danas):

Tada se neprijatelj udalji od njega, prema sjeveru. Oni se smjeste u vodenom okrugu, okrenuti leđima prema Sredozemnom moru, i njihova srca bijahu u silnom strahu pred njim.

Ali Hor, Krilati mjerac, pratio ih je u stopu u Raovoj barci, s Nebeskim željezom u ruci.

I svi njegovi pomagači, naoružani oružjem iskovanim od željeza, razmjestiše se svud uokolo.

No, pokušaj okruživanja i hvatanja neprijatelja u stupicu nije uspio: "Četiri dana i četiri noći lutao je vodama tražeći ih, ali ne vidje ni jednog od neprijatelja." Tada mu je Ra savjetovao da ponovno uzleti u Krilatom disku, i ovaj je put Hor uspio vidjeti neprijatelje u bijegu: "on baci svoje Božansko koplje na njih i pobi ih, i tako izvojeva veliku pobjedu. On također dovede 142 neprijateljska zarobljenika na pramac Raove barke", gdje su odmah pogubljeni.

Natpis iz hrama u Edfuu sada prelazi na novu ploču, a zaista se i radi o početku novog poglavlja u tom Ratu bogova. Neprijatelji koji su uspjeli pobjeći "uputiše se uz Sjeverno jezero prema Sredozemnom moru, do kojeg su namjeravali doći plovidbom kroz vodeni okrug. Ali bog pogodi njihova srca [strahom] i kada bježeći stigoše do sredine voda, iz zapadnog jezera uputiše se prema vodama koje se spajaju s jezerima okruga Mer, kako bi se tamo pridružili neprijateljima koji su bili u zemlji Setovoj."

Ovi reci ne pružaju nam samo geografske informacije, oni također, po prvi put, identificiraju "neprijatelja". Sukob se pre-

mjestio na lanac jezera koji je u drevnim vremenima, u puno većoj mjeri nego danas, fizički odvajao sam Egipat od Sinajskog poluotoka. Prema istoku, iza ove vodene barijere, ležao je posjed boga Seta - bivšeg Ozirisovog protivnika i ubojice, Horovog oca. Sada doznajemo da je Set bio neprijatelj protiv čijih se snaga Hor borio napredujući s juga. I sada je Hor došao do linije koja razdvaja Egipat od Setove zemlje.

Neko je vrijeme trajalo zatišje u borbi, što je Hor iskoristio da na prvu liniju dovede svoje naoružane Metalne ljude, a Ra je stigao na poprište u svom brodu. Neprijatelji su se također pregrupirali i ponovno prešli preko vode, nakon čega je došlo do velike bitke. Ovaj put zarobljen je i pogubljen 381 neprijatelj (u tekstu se nigdje ne spominje broj žrtava na Horovoj strani) i Hor je, u divljoj potjeri, prešao preko vode na Setov teritorij.

U tom trenutku, prema natpisu na velikom hramu u Edfuu, Set se toliko razbjjesnio da se sukobio s Horom u nizu bitaka - na tlu i u zraku - u borbi prsa o prsa. Kao što ćemo kasnije vidjeti, pronađeno je nekoliko verzija opisa ove borbe. U ovom trenutku zanimljiva je činjenica koju je iznio E. A. Wallis Budge u knjizi *The Gods of the Egyptians*: da je u prvom uplitanju ljudi u Ratove bogova, za Horovu pobjedu bilo presudno naoružavanje ljudskog roda Nebeskim željezom: "Prilično je jasno da je on svoj uspjeh dugovao prvenstveno superiornosti oružja kojim su bili naoružani on i njegovi ljudi, kao i materijalu od kojeg je ono bilo napravljeno."

Tako je, prema egipatskim zapisima, čovjek naučio podići mač na drugog čovjeka.

Kad su borbe završile, Ra je izrazio zadovoljstvo djelima "ovih Horovih Metalnih ljudi" i objavio da će odsad oni "živjeti u svetištima", gdje će primati žrtve ljevanice i darove "kao nagradu, jer pobiše neprijatelje boga Hora". Oni su se nastanili u Edfuu, Horovoj gornjoegipatskoj prijestolnici, i u Tisu (Tanis na grčkom, biblijski Zoan), donjoegipatskoj prijestolnici ovog boga. S vremenom su prerasli svoju čisto vojničku ulogu i stekli naslov Šamsu-Hor ("Horova pratnja"), služeći kao njegovi ljudski pomoćnici i izaslanici.

Kako je utvrđeno, natpis na zidovima hrama u Edfuu kopija je teksta koji je egipatskim pisarima bio poznat iz starijih izvora, ali tko je i kada napisao izvorni tekst, nitko zapravo ne zna reći. Znanstvenici koji su proučavali natpise zaključili su da precizni geografski i drugi podaci u tekstu pokazuju (prema riječima E. A. Wallisa Budgea) "da se ne radi o potpuno mitološkim događajima i skoro je sigurno da se trijumfalno napredovanje koje se pripisuje *Hor-Behutetu* (Horu iz Edfua) temelji na podvizima nekog uspješnog osvajača koji se nastanio u Edfuu u vrlo ranim vremenima."

Kao i svi egipatski povijesni tekstovi, i ovaj počinje datumom: "Godine 363." Takvi datumi uvijek ukazuju na godinu vladavine faraona na kojeg se događaji odnose: svaki faraon imao je svoju prvu godinu, drugu godinu, i tako dalje. Međutim, ovaj tekst ne bavi se poslovima kraljeva, nego božanskim pitanjima ratom između bogova. Tako tekst govori o događajima koji su se odigrali "godine 363." vladavine određenog boga i vraća nas u drevna vremena kada su Egiptom vladali bogovi, a ne ljudi.

Egipatske predaje ne ostavljaju nimalo mjesta sumnji da su takva vremena zaista postojala. Grčki je povjesničar Herodot (5. stoljeće pr. Kr.) prilikom svog dugog boravka u Egiptu od svećenika doznao detalje o faraonskim dinastijama i kraljevstvima. "Svećenici", napisao je, "kažu da je Men bio prvi kralj Egipta i da je on podigao nasip koji štiti Memfis od izlivanja Nila", skrenuo tok rijeke i sagradio Memfis na isušenom tlu. "Pored tih radova on je, kako kažu svećenici, također sagradio Vulkanov hram koji se nalazi u gradu, golemu građevinu, svakako vrijednu spomena.

"Potom su mi s papirusa pročitali imena 330 monarha koji su bili njegovi nasljednici na prijestolju. Među tim nasljednicima bilo je osamnaest etiopskih kraljeva i jedna domorodačka kraljica; svi ostali bili su kraljevi i Egipćani."

Svećenici su Herodotu pokazali redove kipova koji su predstavljali uzastopne faraone i ispričali mu razne detalje o nekim od tih kraljeva i njihovim tvrdnjama o božanskom porijeklu.

"Bića prikazana ovim slikama zaista su bila vrlo daleko od božanskih", komentirao je Herodot, "međutim", dodao je:

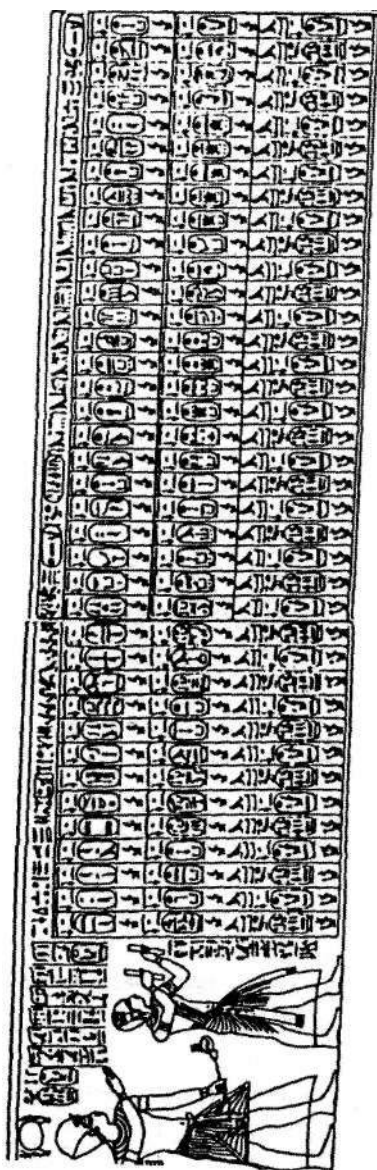
U vremenima koja su im prethodila bilo je drukčije: tada su Egiptom vladali bogovi, koji su boravili na Zemlji zajedno s ljudima, a jedan od njih uvijek je vladao nad ostalima.

Posljednji među njima bio je Hor, sin Ozirisov, koga su Grci zvali Apolon. On je svrgnuo Tifona i vladao je Egiptom kao njegov posljednji kralj-bog.

U svojoj knjizi *Protiv Apija* židovski je povjesničar iz prvog stoljeća Josip Flavije, kao jedan od svojih izvora o povijesti Egipta, naveo djela jednog egipatskog svećenika po imenu Maneto. Ta djela nikada nisu pronađena, ali sve sumnje u vezi s postojanjem tog povjesničara nestale su kada je postalo jasno da su njegova djela bila temelj za nekoliko radova kasnijih grčkih povjesničara. Sada se smatra pouzdano utvrđenim da je Maneto (čije je hijeroglifsko ime značilo "Totov dar") zaista bio visoki svećenik i veliki učenjak koji je sastavio povijest Egipta u nekoliko svezaka po nalogu kralja Ptolemeja Filadelfa negdje oko 270. pr. Kr. Izvorni rukopisi bili su pohranjeni u velikoj Aleksandrijskoj biblioteci, gdje su nestali u plamenu zajedno s brojnim drugim neprocjenjivim dokumentima kada su građevinu i njen sadržaj 642. po Kr. zapalili muslimanski osvajači.

Maneto je bio prvi poznati povjesničar koji je egipatske vladare podijelio u dinastije - što je praksa koja je nastavljena do današnjeg dana. Njegov popis kraljeva - s imenima, dužinom i redoslijedom vladanja te nekim drugim vrijednim informacijama - uglavnom je sačuvan kroz djela Julija Afričkog i Euzebija Cezarejskog (iz trećeg i četvrtog stoljeća). Te i druge verzije temeljene na Manetu slažu se da je kao prvog vladara prve dinastije faraona naveo kralja Mena (grčki Menesa) - istog kralja o kojem je izvijestio i Herodot, na temelju vlastitih istraživanja u Egiptu.

Ovu činjenicu kasnije su potvrdila moderna otkrića, kao što je Ploča iz Abidosa (sl. 7), na kojoj je faraon Seti I., u društvu svog

slika 7

sina, Ramzesa II., naveo imena sedamdeset pet svojih prethodnika. Prvo ime na popisu je Mena.

Ako je Herodot bio u pravu u vezi s dinastijama egipatskih faraona, nije li mogao biti u pravu i u vezi s "vremenima koja su im prethodila", kada su "Egiptom vladali bogovi"?

Maneto se, kako doznajemo, i u tom pogledu slagao s Herodotom. Dinastijama faraona, prema njemu, prethodile su četiri druge dinastije - dvije dinastije bogova, dvije polubogova i jedna prijelazna dinastija. U početku, napisao je, sedam velikih bogova vladalo je Egiptom ukupno 12.300 godina:

Pta	Vladao	9.000 godina
Ra	Vladao	1.000 godina
Šu	Vladao	700 godina
Geb	Vladao	500 godina
Oziris	Vladao	450 godina
Set	Vladao	350 godina
Hor	Vladao	300 godina

Sedam**bogova****Vladali****12.300 godina**

Prema Manetu, druga dinastija bogova sastojala se od dvanaest božanskih vladara od kojih je prvi bio bog Tot: oni su vladali 1.570 godina. Devetnaest bogova zajedno je vladalo 13.870 godina. Nakon toga uslijedila je dinastija od trideset polubogova, koji su vladali 3.650 godina; ukupno, bilo je četrdeset devet božanskih i polubožanskih vladara Egipta, koji su vladali ukupno 17.520 godina. Tada je uslijedilo razdoblje od 350 godina kada nitko nije vladao cijelim Egiptom: to je bilo kaotično vrijeme, tijekom kojeg je deset ljudskih kraljeva nastavilo vladati u Tisu. Tek nakon toga Men je osnovao prvu ljudsku dinastiju faraona i sagradio novu prijestolnicu posvećenu bogu Ptau - Herodotovu "Vulkanu".

Stoljeće i pol arheoloških otkrića i dešifriranja hijeroglifskih natpisa uvjerilo je znanstvenike da su faraonske dinastije vjerojatno počele vladati Egiptom oko 3100. pr. Kr., i to zaista pod vladarom čije je hijeroglifsko ime Men. On je ujedinio Gornji i Donji Egipat i svojom prijestolnicom učinio novi grad po imenu Men-Nefer (Menova krasota) - koji se na grčkom zove Memfis. Njegovom dolasku na prijestolje ujedinjenog Egipta zaista je prethodilo kaotično razdoblje egipatske razjedinjenosti, kao što je tvrdio Maneto. Jedan natpis na artefaktu poznatom kao Palermski kamen sačuvao je barem devet imena pradavnih kraljeva koji su nosili samo crvenu krunu Donjeg Egipta i koji su vladali prije Menesa. Pronađene su grobnice i izvorni predmeti koji su pripadali pradavnim kraljevima s imenima kao što su Škorpi-on, Ka, Zeser, Narmer i Srna. Sir Flinders Petrie, ugledni egiptolog, tvrdio je u svojoj knjizi *The Royal Tombs of the First Dynasty*, kao i drugim djelima da ova imena odgovaraju imenima koja je Maneto naveo na popisu deset ljudskih vladara koji su vladali u Tanisu tijekom kaotičnih stoljeća. Petrie je predložio da se ta grupa, koja je prethodila prvoj dinastiji, nazove "Dinastija 0".

Važan arheološki dokument o egipatskim kraljevima, takozvani *Turinski papirus*, počinje dinastijom bogova u kojoj su nabrojani Ra, Geb, Oziris, Set, Hor, zatim Tot, Maat i drugi, a Horu se, baš kao što je činio i Maneto, pripisuje vladavina od 300 godina. Taj papirus, koji datira iz vremena Ramzesa II., nakon božanskih vladara nabroja trideset osam polubožanskih vladara: "Devetnaest Glavara Bijelog zida i devetnaest Časnih sa sjevera." Između njih i Menesa, tvrdi Turinski papirus, vladali su ljudski kraljevi pod Horovim patronatom: njihov naslov bio je Šamsu-Hor!

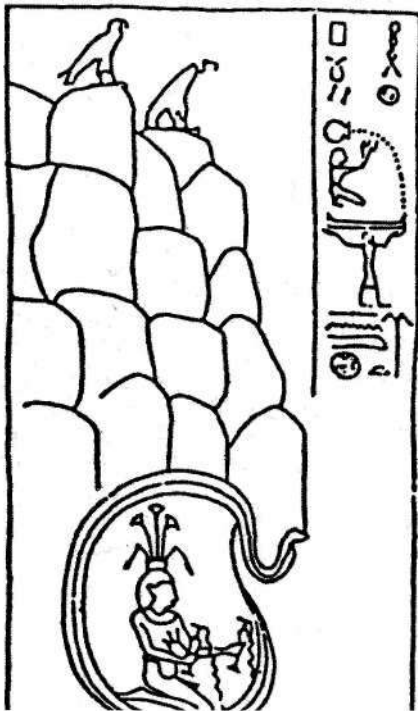
Obraćajući se Kraljevskom društvu za književnost u Londonu 1843., kustos Odjela egipatskih starina Britanskog muzeja, dr. Samuel Birch, objavio je da je na papirusu i njegovim ulomcima prebrojio ukupno 330 imena - broj koji se "podudara s 330 kraljeva koje spominje Herodot".

Iako se međusobno spore oko detalja, egiptolozi se danas slažu da arheološka otkrića potvrđuju informacije drevnih povjesničara u vezi s dinastijama koje su započele s Menesom, nakon kaotičnog razdoblja od desetak vladara u razjedinjenom Egiptu, kao i da je postojalo *prethodno razdoblje* kada je Egipat bio ujedinjen pod vladarima čija su imena bila ni više ni manje nego Hor, Oziris itd. Međutim, znanstvenici, kojima je teško prihvatiti da su ti vladari bili "bogovi", tvrde da su oni bili samo "obogotvorena" ljudska bića.

Rasvjetljavanje ove teme možemo početi upravo na onom mjestu koje je Menes izabrao za prijestolnicu ponovno ujedinjenog Egipta. Lokacija za Memfis, kako otkrivamo, nije izabrana slučajno: ona je bila u vezi s određenim događajima koji su se ticali bogova. Također, i način na koji je Memfis sagrađen bio je simboličan: Menes je podigao grad na umjetnom uzvišenju, nastalom skretanjem toka Nila na tom mjestu, kao i opsežnim podizanjem brana, nasipa i isušivanjem terena. To je napravio oponašajući način na koji je nastao sam Egipat.

Egipćani su vjerovali da je "vrlo velik bog koji se pojavi u najranijim vremenima" došao u zemlju i zatekao je kako leži pod vodom i muljem. On je poduzeo goleme radove na podizanju brana i isušivanju tla, čime je doslovce izdignuo Egipat iz vode - što objašnjava zašto su Egipat zvali "Uzdignuta zemlja". Taj stari bog zvao se Pta - "bog neba i Zemlje". Smatralo se da je on bio velik građevinar i majstor obrtnik.

Istinitost legende o Povišenoj zemlji potvrđuju njeni tehnološki aspekti. Nil je mirna i plovna rijeka sve do Sijena (Asuana). Nakon toga, južni dio toka rijeke je podmukao i isprekidan s nekoliko katarakata. Baš kao što razinu Nila danas reguliraju brane u Asuanu, čini se da je tako bilo i u prapovijesnom Egiptu. Prema egipatskim legendama, Pta je kao bazu za svoje operacije izabrao otok Abu, koji se od grčkih vremena, zbog svog oblika, zove Elephantine (slonoliki). Smješten je tik iznad prve katarakte Nila, kod Asuana. U tekstu i na crtežima (sl. 8), Pta, čiji je simbol bila zmija, prikazuje se kako kontrolira vode Nila iz podzemne spilje. "On

slika 8

je bio taj koji drži vrata što štite od poplava, koji povlači zasune u pravo vrijeme." Rečeno tehničkim rječnikom, informirani smo da je na građevinski najpovoljnijem mjestu Pta sagradio "dvi-je spilje" (dvije povezane akumulacije) čije su se ustave mogle otvarati i zatvarati, tj. "zasun" se mogao izvući i uvući, čime je na umjetan način regulirana razina i plovnost Nila.

Pta i drugi bogovi na egipatskom jeziku zvali su se Mr - "Zaštitnici, Nadglednici". Prema egipatskim zapisima, oni su u Egipat došli iz *Ta-Ura*, "Daleke/Strane zemlje", čije ime *Ur* znači "star", ali što je također moglo biti pravo ime tog mjesta - mjesta dobro poznatog iz mezopozamskih i biblijskih tekstova: drevni grad Ur u južnoj Mezopotamiji. A tjesnaci Crvenog mora, koji

povezuju Mezopotamiju i Egipat, zvali su se *Ta-Neter*, "Mjesto bogova", prolaz kojim su oni došli u Egipat. Da su najraniji bogovi zaista došli iz biblijske zemlje Šem pokazuje zbunjujuća činjenica da su imena ovih starih bogova "semitskog" (akadskog) porijekla. Tako je Pta, što na egipatskom nije imalo značenja, na semitskim jezicima značilo "onaj koji oblikuje stvari klesanjem i otvaranjem".

S vremenom - nakon 9.000 godina po Manetu - egipatskim vladarom postao je Ra, Ptaov sin. Ni njegovo ime nije imalo nikakvog značenja na egipatskom, ali budući da se Raa povezivalo s blistavim nebeskim tijelom, znanstvenici pretpostavljaju da je Ra značilo "blistav". S velikom sigurnošću znamo da je jedan od njegovih nadimaka, *Tem*, imao semitsku konotaciju "Potpuni, Čisti".

Egipćani su, također, vjerovali da je Ra na Zemlju došao s "Planeta milijuna godina" u Nebeskoj barci, čiji je čunjasti gornji dio, zvan *Ben-Ben* (Piramidalna ptica), kasnije čuvan u posebno sagrađenom svetištu u svetom gradu *Anuu* (biblijskom *Onu*, poznatijem pod svojim grčkim imenom Heliopolis). U dinastijskim vremenima Egipćani su hodočastili do ovog hrama kako bi vidjeli *Ben-Ben* i druge relikvije povezane s Raom i nebeskim putovanjima bogova. Ra je, pod imenom *Tem*, bio taj kojem su Izraelci bili prisiljeni podići grad koji se u Bibliji zove *Pitom* - "Tomova vrata".

Svećenici iz Heliopolisa prvi su zapisali predaje o egipatskim bogovima koje govore o tome da se prva "družina" bogova, na čelu s Raom, sastojala od devet "Zaštitnika" - Raa i četiri božanska para koji su ga pratili. Prvi božanski par, koji je vladao nakon što se Ra umorio od boravka u Egiptu, bila su njegova vlastita djeca, muški *Šu* (Suhoća) i ženska *Tefnut* (Vlaga). Njihov glavni zadatak, prema egipatskim pričama, bio je da pomognu Rau u kontroliranju neba nad Zemljom.

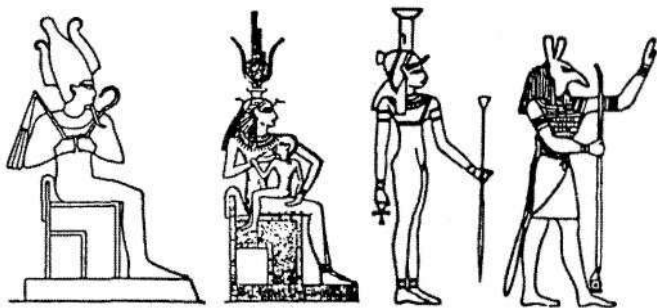
Šu i Tefnut bili su primjer smrtnim faraonima u kasnijim vremenima: kraljevi su za svoju suprugu uzimali vlastitu polu-

sestru. Kako nas i Maneto i legende informiraju, njih su na božanskom prijestolju naslijedila njihova djeca, opet par koji se sastojao od brata i sestre: *Geb* (Koji nagomilava zemlju) i Nut (Ispruženi nebeski svod).

Čisto mitološki pristup egipatskim pričama o bogovima - da su primitivni ljudi promatrali prirodu i vidjeli "bogove" u njenim pojavama - naveo je znanstvenike na pretpostavku da je Geb predstavljao obogotvorenu Zemlju, a Nut Nebesa i da su Egipćani, nazivajući Geba i Nut ocem i majkom bogova koji su vladali Egiptom nakon njih, vjerovali da su bogovi rođeni iz sjedinjenja Neba i Zemlje. Ali ako legende i retke iz *Tekstova piramida* i *Knjige mrtvih* shvatimo doslovnije, čini se da su Geb i Nut dobili svoja imena prema aktivnostima vezanim uz periodično pojavljivanje ptice *Bennu*, iz čega su Grci razvili legendu o Feniksu: orlu čija su pera bila crvena i zlatna, koji je umirao i ponovno se pojavljivao u razmacima od nekoliko tisuća godina. Zbog te ptice - koja se zvala isto kao i neobična naprava u kojoj je Ra sletio na Zemlju - Geb se bavio opsežnim zemljanim radovima, a Nut je "rastegnula nebeski svod". Čini se da su te poslove bogovi izvodili u "Zemlji lavova": tamo je Geb "otvorio zemlju" za veliki kuglasti objekt koji je došao iz "rastegnutog neba" i pojavio se na obzoru.

Nakon gore opisanih pothvata, Geb i Nut predali su izravnu vlast nad Egiptom svojoj djeci: *Asaru* (Svevidećem), koga su Grci zvali Oziris, i njegovoj sestri-supruzi *Ast*, poznatijoj pod imenom Izida, te Setu i njegovoj supruzi Neftidi (*Neft-Hat*, "Gospodarica kuće"), Izidinoj sestri. Egipatske priče najviše su se bavile ovim bogovima, koji su bili pravi egipatski bogovi. No na njihovim crtežima (sl. 9) Set nikada nije prikazivan bez svoje životinjske maske: njegovo lice nikada nije viđeno, a značenje njegovog imena egiptolozi još uvijek nisu utvrdili, premda je identično imenu koje je u Bibliji dobio Adamov i Evin treći sin.

Budući da su dva brata oženila dvije vlastite sestre, bogovi su se suočili s ozbiljnim problemom kod nasljeđivanja prijestolja. Jedino prihvatljivo rješenje bila je podjela kraljevstva: Oziris je

slika 9

dobio sjeverni, nizinski dio (Donji Egipat), a Set je dobio južni, brdoviti dio (Gornji Egipat). Koliko je ta nagodba trajala možemo samo nagađati na temelju Manetovih kronika, ali sigurno je da Set nije bio zadovoljan podjelom vlasti, zbog čega je pribjegao raznim spletkama kako bi stekao kontrolu nad cijelim Egiptom.

Znanstvenici su pretpostavljali da je jedini Setov motiv bila nezasićena želja za moći. Ali kada shvatimo kakva su bila pravila nasljeđivanja među bogovima, postaje moguće razumjeti duboke učinke koje su ova pravila imala na postupke bogova (a kasnije i ljudskih kraljeva). Budući da su bogovi (a zatim i ljudi) pored službene supruge mogli imati i jednu ili više priležnica, kao i začinjati djecu u nezakonitim ljubavnim avanturama, prvo pravilo nasljeđivanja bilo je sljedeće: prvorodeni sin službene supruge bio je nasljednik prijestolja. Međutim, ako bi u bilo koje vrijeme, čak i nakon rođenja prvog sina od zakonite supruge, vladaru njegova vlastita polusestra rodila sina, taj sin potisnuo bi prvorodunca i postao legalni prijestolonasljednik.

Taj je običaj bio uzrokom mnogih suparništava i svađa među bogovima neba i Zemlje i - po našem mišljenju - njime se može objasniti osnovna Setova motivacija. Naš izvor za taj prijedlog je rasprava *De hide et Osiride* (O njegovom i Ozirisovom) koju je napisao Plutarh, povjesničar-biograf iz prvog stoljeća, koji je za Grke i Rimljane svoga vremena zapisivao legende o bogovi-

ma Bliskog istoka. Za egipatske izvore na koje se pozivao u to se vrijeme vjerovalo da ih je zapisao sam Set, koji je, kao pisar bogova, za sva vremena bilježio njihovu povijest i pothvate na ovom planetu.

"Sada je priča o Izidi i Ozirisu, s onim najznačajnijim [zadržanim] i izostavljenim nevažnim dijelovima, tako ukratko ispričana", piše Plutarh u svojoj uvodnoj rečenici, i dalje nam govori kako je Nut (koju su Grci uspoređivali sa svojom boginjom Reom) odgojila tri sina: prvorodeni je bio Oziris, posljednji je bio Set. Također je rodila dvije kćeri, Izidu i Neftidu. No Geb zapravo nije bio otac sve te djece, već samo Seta i Neftide. Oziris i njegov drugi brat bili su zapravo sinovi boga Raa, koji je potajno dolazio svojoj unuci Nut, a Izidin otac bio je Tot (grčki bog Hermes) koji je, "budući je također bio zaljubljen u istu boginju", na razne načine uzvraćao "za usluge koje je od nje primao."

Okvir radnje je, dakle, bio ovakav: Oziris je bio prvorodeni, i premda nije bio Gebov sin, njegovo pravo na nasljeđivanje bilo je tim veće budući da mu je otac bio sam veliki Ra. No, zakoniti je nasljednik bio Set, kojeg je vladajućem Gebu rodila njegova polusestra Nut. Kao da to nije bilo dovoljno, stvari je dodatno zakomplicirala utrka dvojice braće da svog sina učine sljedećim legitimnim nasljednikom. Da bi to postigao, Set je morao dobiti sina sa svojom polusestrom Izidom, dok je Oziris mogao imati sina bilo s Izidom ili s Neftidom (koje su mu bile samo polusestre). Ali Oziris je namjerno blokirao Setove izgleda da njegovi potomci zavladaju Egiptom uzevši Izidu za svoju suprugu. Set je nakon toga oženio Neftidu, ali kako mu je ona bila prava sestra, nijedan od njihovih potomaka nije mogao biti nasljednik.

Tako su stvoreni uvjeti za Setov sve nasilniji bijes prema Ozirisu, koji mu je oduzeo i prijestolje i nasljedstvo.

Prilika za Setovu osvetu, prema Plutarhu, ukazala se kad je Egipat posjetila "izvjesna etiopska kraljica po imenu Aso". U zavjeri sa svojim pristašama Set je priredio gozbu u njenu čast, na koju su bili pozvani svi bogovi. Za taj plan Set je dao izraditi veličanstvenu škrinju, dovoljno veliku da u nju stane Oziris: "Tu

škrinju donio je u salu za gozbu gdje je, nakon što je izazvala divljenje svih prisutnih, Set - kao u šali - obećao da će je pokloniti onome čijem tijelu pristaje. Na to je cijelo društvo, jedno za drugim, krenulo isprobati škrinju."

"Posljednji od svih legao je u nju Oziris, na što su svi zavjerenici zajedno potrčali, spustili poklopac na škrinji i zakovali ga izvana čavlima, prelivši ga i rastaljenim olovom." Škrinju u kojoj je Oziris bio zarobljen odnijeli su na obalu mora i na mjestu gdje Nil utječe u Sredozemno more kod Tanisa bacili su je u more.

Odjevena u jutarnju odjeću, odrezavši pramen kose u znak žalosti, Izida je krenula potražiti škrinju. "Konačno je saznala određenije vijesti o škrinji, da su je morski valovi odnijeli do obale Biblosa" (u današnjem Libanonu). Izida je pronašla škrinju u kojoj je bilo Ozirisovo tijelo i sakrila je na pustom mjestu dok ne smisli način kako da oživi Ozirisa. Ali Set je sve to nekako saznao, dokopao se škrinje i izrezao Ozirisovo tijelo na četrnaest dijelova, koje je razbacao po cijelom Egiptu.

Izida je još jednom krenula u potragu za razbacanim udovima svog brata-supruga. Neke verzije kažu da je zakopala dijelove tamo gdje ih je našla, pokrenuvši štovanje Ozirisa na tim mjestima, drugi kažu da je spajala dijelove koje bi pronašla, započevši običaj mumificiranja. Svi se slažu da je pronašla sve dijelove osim jednog - Ozirisovog falusa.

Usprkos tome, prije nego što je konačno uklonila tijelo, uspjela je iz Ozirisovog tijela izvući njegovu "esenciju", oplodila samu sebe njegovim sjemenom i tako začela i rodila dječaka Hora. Sakrila ga je od Seta u močvarama papirusa na delti Nila.

Pronađene su mnoge legende o događajima koji su uslijedili: legende mnogo puta prepisane s jednog papirusa na drugi, tvoreći poglavlja *Knjige mrtvih*, ili upotrijebljene kao stihovi u *Tekstovima piramida*. Sastavljeni u cjelinu, oni otkrivaju veliku dramu, koja je uključivala pravne smicalice, kidnapiranja za potrebe države, čarobno vraćanje iz mrtvih, homoseksualnost i, konačno, veliki rat - dramu u kojoj je ulog bio prijestolje bogova.

Budući da se činilo kako svi vjeruju da je Oziris umro ne ostavivši nasljednika, Set je u tome prepoznao svoju priliku da dobije legitimnog nasljednika tako što će prisiliti Izidu na brak. Oteo ju je i držao zarobljenu sve dok nije pristala, ali uz pomoć boga Tota Izida je uspjela pobjeći. Verzija zapisana na takozvanoj Metternichovoj steli, sastavljena kao priča koju Izida pripovijeda vlastitim riječima, opisuje njen bijeg u noć i njene pustolovine na putu do močvara u kojima je Hor bio skriven. Zatekla je Hora kako umire od uboda škorpiona (sl. 10). Iz teksta se može zaključiti da je njen bijeg potaknula vijest da joj sin umire. Ljudi koji su živjeli u močvarama došli su kad su čuli njeno zapomaganje, ali nisu bili u stanju pomoći. Tada je pomoć stigla iz svemirske letjelice:

slika 10

Tada Izida viknu prema nebu i uputi svoj vapaj Brodu milijuna godina.

I Nebeski disk stajao je mirno i nije se micao s mjesta na kojem je bio.

I Tot siđe, obdaren magičnim moćima, i posjedovao je veliku moć koja je činila da riječi postanu stvarnost. I on reče:

"O, Izido, ti boginjo, ti veličanstvena, koja imaš znanje usta: gledaj, nikakvo zlo neće se dogoditi djetetu Horu, jer njegova zaštita dolazi iz Raove barke.

Dođoh danas u Brodu nebeskog diska s mjesta gdje je bio jučer. Kada stigne noć, ovo svjetlo otjerat će [otrov] radi ozdravljenja Horovog...

Dođoh s neba da spasim ovo dijete za njegovu majku."

Vraćen iz mrtvih moćima vještog Tota i, neki tekstovi tvrde, zauvijek imuniziran kao rezultat Totovog liječenja, Hor je odrastao kao *Netch-atef*, "Osvetnik svoga oca". Obrazovan i podučan borilačkim vještinama od boginja i bogova koji su bili na Ozirisovoj strani, pripreman je da postane božanski princ dostojan nebeskog društva. Zatim se, jednoga dana, pojavio pred Vijećem bogova kako bi zatražio pravo na Ozirisovo prijestolje.

Od brojnih bogova koji su bili iznenađeni njegovim pojavljivanjem najviše se iznenadio Set. Svi kao da su se pitali: Je li Oziris zaista otac ovog sina? Kako je opisano u tekstu poznatom kao *Papirus Chestera Beattyja br. i*, Set je predložio da se vijećanje bogova na neko vrijeme prekine kako bi dobio priliku da mirno raspravi o problemu sa svojim novopristiglim nećakom. Pozvao je Hora, "Hajde, provedimo sretan dan u mom domu", i Hor je prihvatio. Ali Setu na umu nije bilo očuvanje mira, već prijevara:

I kad je stigla večer, kreveti im bijahu prostrti i njih dvojica legoše na njih.

I u noći, Set ukruti svoj ud i gurnu ga među Horove slabine.

Kad su se bogovi ponovno okupili radi vijećanja, Set je zahtijevao da se ured vladara proglasi njegovim jer je Hor bio diskvalificiran: bez obzira je li potekao od Ozirisovog sjemena ili ne, sad je u njemu bilo Setovo sjeme, čime je po pravu nasljeđivanja bio iza, a ne ispred Seta!

Sad je na Horu bio red da iznenadi bogove. Kad je Set izbacio svoje sjeme, "Uhvatio sam sjeme u šake", rekao je Hor. Ujutro ga je pokazao svojoj majci, ispričavši joj što se dogodilo. Izida je zatim rekla Horu da uspravi svoj ud izbaciti svoje sjeme u posudu. Zatim je otišla u Setov vrt i izlila Horovo sjeme po salati koju je Set, ne znajući to, kasnije pojeo. Tako, objavio je Hor, "Ne samo što Setovo sjeme nije u meni, nego je *moje sjeme u njemu!* Set je taj koji je diskvalificiran!"

Zbunjeni bogovi pozvali su Tota da riješi taj problem. On je provjerio sjeme koje je Hor dao svojoj majci i koje je Izida čuvala u ćupu: utvrđeno je da se zaista radi o Setovom sjemenu. Nakon toga je pregledao Setovo tijelo i potvrdio da sadrži Horovo sjeme...

Razbješnjen, Set nije sačekao završetak rasprave. Sada je samo borba do smrti mogla riješiti ovo pitanje, viknuo je odlazeći.

Set je, prema Manetu, do tada vladao 350 godina. Ako tome dodamo vrijeme koje je Izidi trebalo da pronađe trinaest dijelova raskomadnanog Ozirisa - vjerujemo da se radi o trinaest godina - onda se zaista "godine 363." Ra pridružio Horu u Nubiji, odakle je otpratio Hora u njegov rat protiv "Neprijatelja". U knjizi *Horus, Royal God of Egypt*, S. B. Mercer sažeo je mišljenja znanstvenika o toj temi ovim odlučnim riječima: "Priča o sukobu Hora i Seta predstavlja povijesni događaj."

Prema natpisu iz hrama u Edfuu, prva bitka licem u lice između Hora i Seta odigrala se kod "Jezera bogova", otada znanog kao "Jezero bitke". Hor je uspio pogoditi Seta svojim božanskim kopljem. Kad je Set pao, Hor ga je zarobio i doveo pred Raa. "Njegovo koplje bijaše u njegovom [vratu], noge zloga bijahu okovane i njegova usta bijahu zatvorena udarcem toljage boga [Hora]." Ra je odlučio da Izida i Hor mogu sa Setom i ostalim zarobljenim "zavjerenicima" činiti što ih je volja.

Ali kad je Hor počeo ubijati zarobljenike odrubljujući im glave, Izida se sažalila na svog brata Seta i oslobodila ga. Postoji

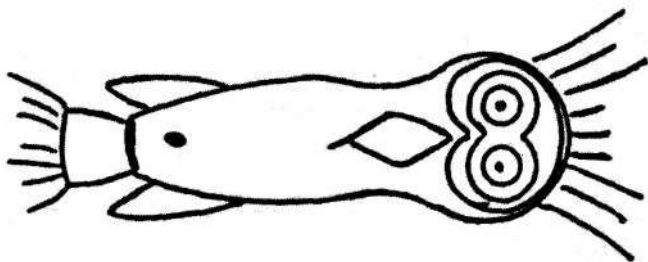
nekoliko verzija o tome što je uslijedilo, uključujući onu poznatu pod imenom *Četvrti Sallierov papirus*: prema većini, Setovo oslobođanje toliko je razbjesnilo Hora da je obezglavio vlastitu majku Izidu, ali je bog Tot vratio njenu odrubljenu glavu natrag na mjesto i ponovno je oživio. (O tom incidentu izvijestio je i Plutarh.)

Nakon svog bijega, Set se u početku skrivao u jednom podzemnom tunelu. Poslije šest dana zatišja uslijedio je niz zračnih bitaka. Hor je poletio u *Naru* (Plamenom stupu), koji je prikazivan kao produžena, valjkasta letjelica opremljena krilcima. Na trupu je imala dva "oka", koja su neprestano mijenjala boju iz plave u crvenu, iza stražnjeg dijela prikazivani su tragovi poput onih koje ostavljaju avioni (sl. 11). Iz prednjeg dijela naprava je izbacivala zrake.

(Sve egipatske tekstove napisali su Horovi sljedbenici i u njima nema opisa Setove letjelice.)

Tekstovi opisuju bitku koja se vodila na velikom području. Hor je prvi primio udarac - pogođen je svjetlosnom strijelom iz Setove letjelice. *Nar* je izgubio jedno od svojih "očiju" i Hor se nastavio boriti iz Raovog Krilatog diska. Iz njega je ispalio "harpun" na Seta: sada je Set bio pogođen i izgubio je svoje testise...

Razmatrajući prirodu tog oružja, W. Max Müller je u *Egyptian Mythology* napisao da je imalo "čudan, praktično nemoguć vrh" i da su ga u hijeroglifskim tekstovima zvali još i "oružje

slika 11

od trideset". Kako otkrivaju drevni crteži (sl. 12a), "harpun" je zapravo bio inventivna raketa tipa tri-u-jedan: prvo je ispaljivan veći projektil, što je otvaralo put za lansiranje dva manja projektila. Naziv (oružje od trideset) sugerira da su projektili bili ono što danas zovemo projektil s više bojnih glava, gdje svaki projektil sadrži deset bojnih glava.

Pukom slučajnošću, ali vjerojatno i zato što slične okolnosti stvaraju slične konotacije, korporacija McDonnell Douglas iz St. Louisa u Missouriju svoju je novorazvijenu navođenu mornaričku raketu nazvala "Harpoon" (sl. 12b).

Veliki bogovi proglasili su primirje i još jednom pozvali protivnike pred vijeće bogova. Detalje vijećanja možemo dokučiti iz teksta kojeg je faraon Šabako (8. stoljeće pr. Kr.) dao uklesati u jedan stup, a u kojem piše da je tekst prepisan s vrlo starog kožnog svitka, "kojeg su izjeli crvi", pronađenog zakopanog u velikom Ptaovom hramu u Memfisu. Vijeće je prvo ponovno podijelilo Egipat između Hora i Seta po graničnoj crti iz Ozirisovog vremena, ali Geb se predomislio i poremetio plan, jer se zabrinuo zbog pitanja kontinuiteta: Tko će "otvoriti tijelo" za sljedeće generacije? Izgubivši testise, Set više nije mogao imati potomaka... I tako Geb, "Gospodar Zemlje, dade kao nasljedstvo Horu" cijeli Egipat. Set je trebao dobiti posjed daleko od Egipta; otada su Egipćani smatrali da je on postao azijsko božanstvo.

Vijeće bogova jednoglasno je prihvatilo prijedloge. Njegov posljednji potez ovako je opisan u *Huneferovom papirusu*:

Hor trijumfira u prisustvu cijelog društva bogova. Njemu je dan suverenitet nad svijetom i njegov je posjed u krajnjim dijelovima Zemlje.

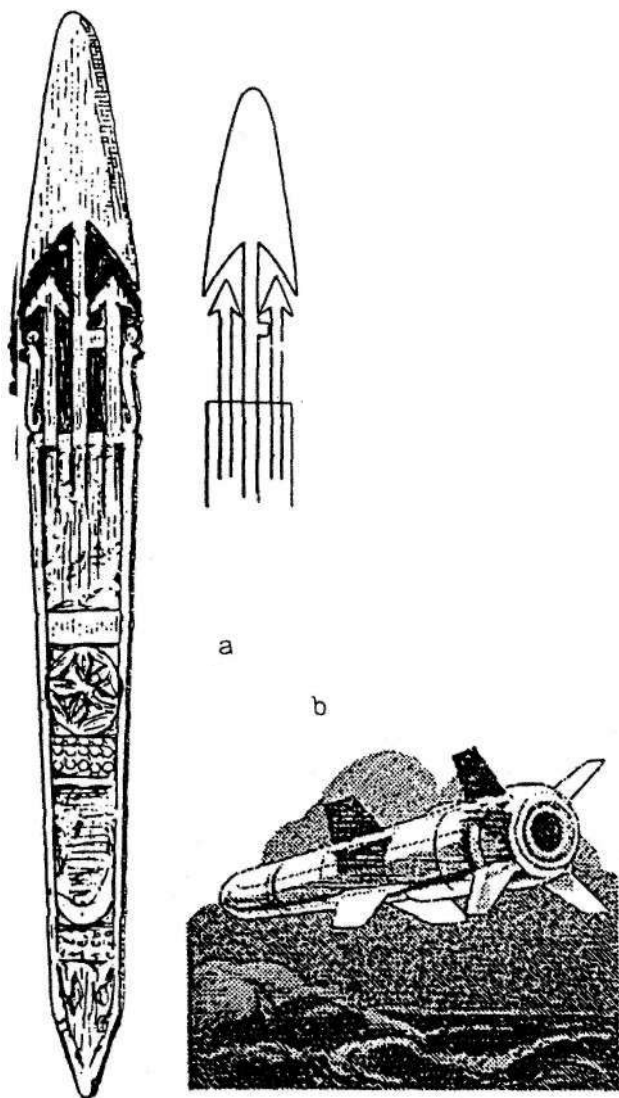
Dodijeljeno mu je prijestolje boga Geba, zajedno s položajem koji je utemeljio bog Šu.

Papirus dalje kaže da su to ozakonjenje:

Formalizirali dekreti dostavljeni Odaji arhiva,

upisano je na metalnu ploču u skladu sa zapovijedi tvoga oca Ptaa...

Bogovi nebeski i bogovi zemaljski prelaze u službu tvoga sina Hora. Oni ga slijede do Dvorane dekreta. On će vladati njima.

slika 12

3

ZEUSOVE I INDRINE RAKETE

NAKON SVOG POSJETA Egiptu u petom stoljeću pr. Kr., Herodot je bio uvjeren da su Grci svoja shvaćanja i vjerovanja u vezi s bogovima preuzeli od Egipćana. Pišući za svoje sunarodnjake, koristio je imena grčkih bogova pri opisivanju usporedivih egipatskih božanstava.

Njegova uvjerenost u egipatsko porijeklo grčke teologije potjecala je ne samo od usporedivih osobina i značenja imena bogova nego i (prije svega) od sličnosti između priča o njima. Jedna začuđujuća paralela sigurno ga se dojmila kao nešto više od puke slučajnosti: bila je to priča o bogu kojeg je drugi bog kastrirao u borbi za vlast.

Grčki izvori iz kojih je Herodot mogao crpiti informacije su, na sreću, još uvijek dostupni: razna književna djela, kao što su Homerova *Ilijada*, *Ode* Pindara Tebanskog te, prije svih, Hesiodova *Teogonija* (Postanak bogova), napisana i dobro poznata neposredno prije Herodotovog vremena. Hesiod je autor rodom

iz Askare u središnjoj Grčkoj koji je napisao još jedno djelo (*Poslovi i dani*) u osmom stoljeću pr. Kr.

Pjesnik Hesiod odlučio je autorstvo *Teogonije* pripisati Muzama, boginjama glazbe, književnosti i umjetnosti, koje su ga, kako je napisao, ohrabrine da "pjesmom proslavi" povijest "duboko štovane rase bogova, od početka... I onda da pjevam o rasi ljudi i snažnih divova, i tako razveselim srce Zeusovo na Olimpu." Sve se to dogodilo dok je jednoga dana "čuvao svoje jaganjce" u blizini Svete planine, koja je bila njihov dom.

Usprkos ovom pastoralnom uvodu, priča o bogovima, kakva je otkrivena Hesiodu, puna je strasti, ogorčenosti, lukavština i sakaćenja, kao i borbi i globalnih ratova. Unatoč hvalospjevnog glorifikacije Zeusa, u njoj nema vidljivog nastojanja da se prikrije lanac krvavog nasilja koji je doveo do njegovog uspona na vlast.

Sve što su Muze pjevale, Hesiod je zapisivao; i "te stvari zaista pjevahu Muze, devet kćeri koje začeo Zeus":

Zaista, u početku nasta Kaos,
a sljedeća širokogrudna Geja...
I mračan Tartar, u dubinama prostrane Zemlje,
i Eros, najljepši od besmrtnih bogova...
Iz Kaosa nastadoše Erebus i crna Nikta,
a Nikta rodi Etera i Hemeru.

Ta prva grupa nebeskih bogova završila je kad je *Geja* (*Zemlja*) rodila *Urana* (*Zvjezdano nebo*), i zatim se udala za svog prvorodenog sina kako bi i on bio uključen u prvu dinastiju bogova. Osim Urana, i ubrzo nakon njegovog rođenja, Geja je također rodila njegovu ljupku sestru *Ureju* i "Ponta, besplodnu Dubinu s njegovim divljim valovima."

Zatim su rođeni bogovi sljedeće generacije - potomci Gejinog braka s Uranom:

Kasnije ona leže s Uranom,
i rodi virovitog Okeana;

Koeja, Krija, Hiperiona i Japeta;
Teju i Reju, Temidu i Mnemozinu,
i zlatom okrunjenu Febu, i dražesnu Tetidu.
Nakon njih rodi se Kron, prepredeni,
najmlađi i najstrašniji od njene djece.

Unatoč činjenici što je ovih dvanaestero rođeno iz veze sina s vlastitom majkom, njihova djeca - šest muškaraca i šest žena - bila su dostojna svog božanskog porijekla. No, kako je Uran postajao sve požudniji, potomci koji su uslijedili - iako strahovito fizički jaki - imali su razne deformacije. Od "čudovišta", prvo su rođena tri Kiklopa: Bront (Gromovnik), Sterop (Izrađivač munja) i Arges (Koji stvara zračenje): "po svemu drugom bili su poput bogova, ali samo jedno oko bijaše na njihovim čelima, pa su ih zvali 'Okruglooki' (Kiklopi), jer na čelima imahu samo po jedno okruglo oko."

"I opet, još tri sina rode se Geji i Uranu, neopisivo golema i hrabra: Kot, Briarej i Gij, smiona djeca." Ova tri gorostasa zvali su se Hekatonhejri (Storuki): "Iz njihovih ramena raslo je stotinu ruku, kojima se nije smjelo prići, i svaki je imao pedeset glava na svojim ramenima."

"A Kron je mrzio svog pohotnog oca", piše Hesiod, ali "Uran je uživao u svojim zlodjelima."

Tada Geja "izradi golemi srp i ispriča svoj plan svojim voljenim sinovima", po kojem će njihov "grešni otac" biti kažnjen za svoja "ogavna silovanja": odsjeći će Uranove genitalije i stati na kraj njegovom seksualnom nagonu. Ali "strah ih sve obuže" i samo "veliki Kron, prepredeni, skupi hrabrosti".

Tako je Geja dala Kronu srp koji je izradila od sivog kreme-na i sakrila ga "u zasjedu" u svojim odajama, koje su bile u blizini Sredozemnog mora.

I Uran stiže noću, žudeći za ljubavi;
i leže na Geju, raširi se po njoj.
Tada sin iz svoje zasjede

ispruži lijevu ruku da uhvati,
a u desnoj ruci imaše
golem, dug srp nazubljene oštrice.
Hitro, odreza očeve genitalije
i baci ih, da padnu iza njega
u valovito more.

Zadatak je bio izvršen, ali kastracijom Urana nije potpuno prekinut njegov niz potomaka. Kad je briznula njegova krv, neke od kapljica oplodile su Geju i ona je začela i rodila "snažne Erinije" (Furije, boginje osvete) "i goleme Gigante s blještavim oklopima, koji u rukama drže duga koplja, i Nimfe koje zovu Melije ['Nimfe od jasenova stabla']. Od kastriranih genitalija, koje su ostavljale trag od pjene dok ih je valovito more nosilo prema otoku Cipru, "tamo nastade strašna i ljupka boginja... Bogovi i ljudi zovu je *Afrodita* ['Od pjene']."

Onesposobljeni Uran pozvao je čudovišne bogove da mu pomognu u osveti. Njegova vlastita djeca, povikao je, postala su *Titani*, Prekoračitelji, koji su "prekoračili svoja prava i drsko počinili grozno djelo". Sada su se drugi bogovi trebali pobrinuti "da ih za to kasnije stigne osveta". Uplašeni Kron tada je zatvorio Kiklope i ostale čudovišne divove daleko od sebe, kako nijedan od njih ne bi odgovorio na Uranov zahtjev.

Cijelo vrijeme dok je Uran bio zauzet stvaranjem vlastitog potomstva, ostali su se bogovi također razmnožavali: njihova djeca nosila su imena koja su ukazivala na njihove osobine - uglavnom dobroćudne. Sada je, nakon što je počinjeno zlodjelo, boginja Nikta odgovorila na njegov poziv, rodivši zla božanstva: "Rodila je Moire, nemilosrdne osvetničke Kobi: Klotu ['Prelju'], Lahezu ['Bacačicu ždrijeba'] i Atropu ['Neizbježnu']... Rodila je Zlu kob, Crnu sudbinu i Smrt... i Krivnju i Čemer... Glad i Žalost." Također je donijela na svijet "Prijevaru i Razdor... a i Borbu, Bitke, Ubojstva, Svade, Laganje, Riječi, Rasprave, Bezakonje i Propast." Nikta je kao posljednju rodila Nemezu (Odmazdu).

Odgovoreno je na Uranov zahtjev: među bogove su stigle borbe, bitke i rat.

U tom opasnom svijetu Titani su rodili treću generaciju bogova. Bojeći se osvete, držali su se jedni drugih, te su petorica od šestorice braće oženila pet od svojih šest sestara. Od tih božanskih bratsko-sestrinskih parova najvažniji je bio onaj Krona i Reje, jer upravo je Kron, zbog svog zlodjela, postao vođa bogova. Iz tog je braka Reja rodila tri kćeri i tri sina: Hestiju, Demetru i Heru, te Hada, Posejdona i Zeusa.

Čim bi se neko od ove djece rodilo, "veliki Kron svako je progutao kako neki drugi od ponosnih Sinova neba ne bi postao kralj besmrtnih bogova." Razlog zašto je eliminirao vlastite potomke gutajući ih bilo je proročanstvo za koje je doznao i prema kojem "iako je jak, sudbina mu je da ga svlada njegov vlastiti sin": Sudbina je Kronu trebala ponoviti ono što je on učinio svom ocu.

Ali od sudbine nije mogao pobjeći. Naučivši Kronove trike, Rea je svog posljednjeg sina, Zeusa, sakrila na otoku Kreti. Kronu je umjesto djeteta dala "golem kamen umotan u pelene." Ne primijetivši prijevaru, Kron je progutao kamen, misleći da je to mali Zeus. Ubrzo nakon toga počeo je povraćati, izbacivši, jedno za drugim, svu djecu koju je ranije bio progutao.

"Dok su godine prolazile, snaga i veličanstveni udovi princa [Zeusa] brzo su rasli." Neko je vrijeme, kao pravi unuk pohotnog Urana, Zeus jurio za ljupkim boginjama, često upadajući u nevolje s njihovim muževima. Ali onda se okrenuo državnim pitanjima. Deset je godina bjesnio rat između starijih Titana, "gospodara Titana s visoke planine Otira" (koja je bila njihov dom), i mlađih bogova "koje bujnokosa Rea rodi u braku s Kronom" i koji su se skrasili na nasuprotnoj planini Olimp. "Međusobno su se ogorčeno borili, neprekidno punih deset godina, i žestok sukob ne donese rješenje ili kraj ni jednoj ni drugoj strani, snage u ratu bijahu izjednačene."

Je li ta borba bila tek kulminacija sve lošijih odnosa između susjednih kolonija bogova, provala suparništva među izmiješa-

nim i nevjernim bogovima i boginjama (gdje su majke spavale sa svojim sinovima, a ujaci pravili djecu svojim nećakinjama) ili prvi slučaj vječnog opiranja mladih starom režimu? *Teogonija* nam ne daje jasan odgovor, ali kasnije grčke legende i drame sugeriraju da su svi ti motivi u kombinaciji izazvali dug i "uporan rat" između mlađih i starijih bogova.

U ratu koji je trajao Zeus je prepoznao svoju priliku da se dokopa vlasti među bogovima i time - svjesno ili nesvjesno - ispunji sudbinu koja je čekala njegovog oca Krona, svrgnuvši ga s prijestolja.

Prvi Zeusov korak bilo je "oslobađanje braće svoga oca, sinova Uranovih, od pogubnih okova u koje ih njegov otac u svojoj ludosti bijaše bacio." U znak zahvalnosti, trojica Kiklopa dala su mu božanska oružja koja je Geja bila sakrila od Urana: "Grmljavinu, Zračeci grom i Munju." Također su Hadu poklonili čarobnu kacigu koja je činila nevidljivim onoga koji je nosi, a Posejdon je dobio čarobni trozubac, koji je mogao zatresti kopno i more.

Kako bi osvježio Hekatonhejre nakon njihovog dugog zatočeništva i povratio im snagu, Zeus je toj trojici dao "nektara i ambrozije, onakve kakve bogovi jedu". Zatim im se obratio riječima:

Počujte me,
o, blistava djeco Urana i Geje,
da mogu reći što mi srce nalaže.
Već dugo se mi,
potomci Kronovi i bogova Titana,
svakodnevno borimo jedni protiv drugih,
da ostvarimo pobjedu i zavladaemo.
Hoćete li sada pokazati svoju veliku moć i snagu
i suočiti se s Titanima u ljutoj borbi?

I Kot, jedan od storukih, odgovorio mu je, rekavši: "Božanski, govoriš što već dobro znamo..."

Zahvaljujući tebi vratismo se iz mračne tamnice i oslobodismo se nemilosrdnih okova. I sada, odlučnošću i promišljenim savjetom pomoći ćemo ti u strašnom sukobu i borit ćemo se protiv Titana u teškoj bici."

Tako "svi koji bijahu potomci Kronovi, zajedno s onim strašnim, moćnim bićima nesavladive snage koje Zeus izvede na svjetlo... svi oni, muškarci i žene, pokrenuše mrsku bitku toga dana." Protiv tih stanovnika Olimpa postrojili su se stariji Titani, koji također "spremno zbiše svoje redove".

Kad je počela, bitka se vodila po cijeloj Zemlji i na nebu:

Beskrajno more strahovito je odzvanjalo,
i zemlja je grurala glasno;
široka nebesa tresla su se i tutnjala,
i visoki Olimp ljujao se iz temelja
pod jurišem besmrtnih bogova.
Od dubokog zvuka božanskih stopala
i strašnih napada njihovih čvrstih projektila,
jak potres stiže čak do Tartara.

U stihovima koji podsjećaju na tekst iz svitaka s Mrtvog mora, *Teogonija* nam prenosi ratne pokliče sukobljenih bogova:

Tako, onda, oni izbaciše svoje
pogubne strijele jedni na druge;
i buka glasova obiju vojski
stiže do zvjezdanog neba
kad se sudariše uz silan bojni poklič.

Sam Zeus borio se svim svojim snagama, maksimalno koristeći svoja božanska oružja. "S neba, nasuprot Olimpu, on se brzo spusti, bacajući svoj grom. Brojne strijele letjele su iz njegovih snažnih ruku, Grom i Munja zajedno, kovitlajući se kao veličanstven plamen. Plodna zemlja tutnjala je uokolo u plamenu, a

golema stabla glasno su praskala obavijena vatrom. Sva je zemlja ključala, kao i slatkovodne rijeke i slana mora."

Tada je Zeus bacio Gromokamen (sl. 13) na planinu Otir, izazvavši eksploziju koja je po svemu bila ravna atomskoj:

slika 13

Vruće pare ključale su oko Titana
od Geje rođenih;
neopisiv plamen uzdiže se blistav do visina.
Bljeskav sjaj Gromokamena,
njegova munja, zaslijepi im oči -
tako bijaše jaka.
Zapanjujuća vrućina obuze Kaosa...
Činilo se kao da se zemlja

i široko nebo sastaviše;
moćan tresak, kao da je Zemlja bačena u propast.

"Tako snažan bijaše tresak kad se bogovi sudariše u bici."

Pored zastrašujućeg zvuka, zasljepljujućeg bljeska i ekstremne vrućine, bacanje Gromokamena također je izazvalo ogromnu oluju:

Također i vjetrovi nastadoše hućni,
potres i pješčana oluja,
gromovi i munje.

Sve je to izazvao Zeusov Gromokamen. A kad su dva sukobljena tabora čula i vidjela što se dogodilo, "nasta užasno komešanje strašnog sukoba; odigraše se veliki podvizi, i bitka prevagnu." Borba je počela jenjavati, jer su bogovi nadvladali Titane.

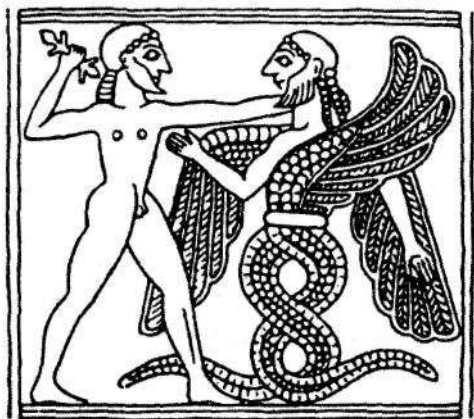
"I dalje željni rata", trojica Kikopa krenuli su na Titane, svladavši ih ručnim projektilima. "Okovaše ih u teške lance" i baciše ih u zatočeništvo u daleki Tartar. "Tamo su, po savjetu Zeusa koji jaše na oblacima, bogovi Titani skriveni pod maglovitom tamom, na vlažnom mjestu na krajevima goleme Zemlje." Trojica Kiklopa ostala su tamo, također, kao "Zeusovi pouzdani čuvari", da nadgledaju utamničene Titane.

Dok se Zeus spremao prisvojiti "aegis", vrhovnu vlast nad svim bogovima, na sceni se iznenada pojavio izazivač. Jer, "kada Zeus otjera Titane s neba, velika Geja rodi svoje najmlađe dijete, Tifeja, iz ljubavi Tartarove, uz pomoć zlatne Afrodite". Tifej (Tifon) je bio pravo čudovište: "Snaga bijaše u njegovim rukama u svemu što je radio, i stopala snažnoga boga bijahu neumorna. S ramena mu raslo stotinu zmijskih glava, strašnih zmajeva, s tamnim, palucavim jezicima. Pod obrvama njegovih očiju, na njegovim čudesnim glavama, blistala je vatra: i vatra je plamtjela s njegovih glava dok je zurio. I u svim njegovim strašnim glavama bijahu glasovi, koji su stvarali nevjerovatne zvukove": zvuk čovjeka koji govori, zvuk bika, zvuk lava i zvuk šteneta. (Prema

Pindaru i Eshilu, Tifon je bio divovske visine, "i glava mu je se-
zala do zvijezda.")

"Stvar zaista nepopravljiva trebala se dogoditi toga dana",
Muze su otkrile Hesiodu: činilo se skoro neizbježnim da će Tifej
"zavladati smrtnicima i besmrtnima." Ali Zeus je brzo primijetio
opasnost i, ne gubeći vrijeme, krenuo u napad.

Niz bitaka koji je uslijedio nije bio ništa manje zastrašujuć od
borbi između bogova i Titana, jer je zmijoliki bog Tifon bio opre-
mljen krilima i mogao je letjeti baš kao i Zeus (sl. 14). "Zeus je tut-
njao snažno i moćno, i zemlja oko njega strašno je odjekivala, kao i
široka nebesa, more i vodotoci, pa čak i unutarnji dijelovi Zemlje."
Opet su upotrijebljena božanska oružja - na obje strane:

slika 14

Od njih dvojice,
od gromova i munja,
vrućina preplavi tamnoplava mora;
i od vatre Čudovišta,
i spaljujućih vjetrova i blistavoga Groma,
cijela Zemlja proključa, i nebo i more.
Golemi valovi bjesnili su duž obala...
I nastade beskrajno podrhtavanje.

U Donjem svijetu, "Had zadrhta u svom carstvu"; drhtali su i Titani utamničeni na krajevima Zemlje. Dok su progonili jedan drugog po nebu i kopnu, Zeus je prvi uspio postići izravan pogodak svojim "vatrenomrkim Gromom". Strijela "sažeže sve čudesne glave čudovišta, sve što bijaše oko njega", i Tifej se srušio na zemlju u svojoj čudesnoj napravi:

Kad ga Zeus porazi
i išiba ga svojim udarcima,
Tifej se sunovrati u oštećenoj olupini.
Golema zemlja zaurla.
Plamen suknu iz pogođenog boga
u mračnoj, krševitoj, zabitoj dolini Planine
kad je uništen.
Velik dio goleme zemlje ostade spaljen
strašnom parom,
taleći se poput kositra kada ga čovjek zagrije...
U svjetlu plamteće vatre
zemlja se talila.

Usprkos padu i strahovitom udaru Tifonove letjelice, sam bog ostao je živ. Prema *Teogoniji*, Zeus je i njega "bacio u prostrani Tartar". Tom je pobjedom njegova vlast bila osigurana i on se okrenuo važnim poslovima prokreacije, podjednako stvarajući potomke sa svojim suprugama i priležnicama.

Iako je *Teogonija* opisala samo jednu bitku između Zeusa i Tifona, u drugim grčkim djelima tvrdi se da je to bila konačna bitka kojoj je prethodio niz drugih u kojima je Zeus prvi bio ranjen. U početku se Zeus borio s Tifonom prsa o prsa, koristeći poseban srp koji mu je majka dala za "zlodjelo", jer je on također namjeravao kastrirati Tifona. Ali Tifon je zapleo Zeusa u svoju mrežu, oteo mu srp i njime prerezao tetive Zeusovih šaka i stopala. Nakon toga je bacio bespomoćnog Zeusa, njegove tetive i njegova oružja u jednu pećinu.

Ali bogovi Egipan i Hermes pronašli su pećinu, uskrsnuli Zeusa obnovivši mu tetive i vratili mu njegova oružja. Zeus je zatim pobjegao i u "krilatim kolima" odletio natrag na Olimp, gdje je svog Gromovnika opskrbio novim strijelama. Tako opremljen, obnovio je napade na Tifona, otjeravši ga do planine Nise, gdje su Moire prijevarom navele Tifona da pojede hranu smrtnih ljudi, što ga je oslabilo umjesto da ga osnaži. Obnovljena bitka počela je na nebu nad planinom Hemus u Trakiji, nastavila se nad planinom Etnom na Siciliji i završila nad brdom Kasijem na azijskoj obali istočnog dijela Sredozemnog mora. Tamo je Zeus, koristeći svoj Grom, oborio Tifona s neba.

Sličnosti između bitaka, korištenih oružja, lokacija, kao i priča o kastraciji, sakaćenju i uskršavanju - a sve tijekom bitke za nasljedstvo na prijestolju - uvjerilo je Herodota (i druge klasične grčke povjesničare) da su Grci svoju teogoniju preuzeli od Egipćana. Egipan je odgovarao afričkom bogu jarcu Egipćana, a Hermes je bio paralelan bogu Totu. Sam Hesiod izvještava da se Zeus, kada je došao smrtnoj ljepotici Alkmeni, koja mu je kasnije rodila heroja Herakla, noću iskrao s Olimpa i otišao u zemlju Tifaoniju, odmorivši se tamo na vrhu Fikiona (Planine Sfinge). "Ubojita Sfinga što uništi Kadmejece" (Drevne), koja se pojavljivala u poslovima Here, službene Zeusove supruge, također je u ovim legendama bila povezana s Tifonom i njegovim posjedom. A Apolodor izvještava da su bogovi, nakon što se Tifon rodio i narastao do nevjerojatne veličine, požurili u Egipat da pogledaju to zastrašujuće čudovište.

Većina znanstvenika smatrala je da je brdo Kasij, mjesto konačne bitke između Zeusa i Tifona, bilo smješteno blizu ušća rijeke Oront u današnjoj Siriji. No, kao što je Otto Eissfeld pokazao u svojoj velikoj studiji (*Baal Zaphon, Zeus Kasios und der Durchgang der Israeliten durchs Meer*), u drevnim vremenima postojalo je još jedno brdo s istim imenom - rt na Serbonskom zatonu, koji sa Sinajskog poluotoka strši u Sredozemno more. On iznosi mišljenje da je to bilo brdo o kojem se govori u legendama.

Još jednom, sve što je trebalo učiniti bilo je vjerovati informacijama koje je Herodot dobio u Egiptu. Opisujući kopneni put od Fenikije do Egipta preko Filisteje (*Povijest*, Svezak III, 5), napisao je da se azijske zemlje "protežu do Serbonskog jezera, blizu mjesta gdje se brdo Kasij pruža u more. Egipat počinje na Serbonskom jezeru, gdje se, prema priči, sakrio Tifon."

Grčke i egipatske priče još jednom se podudaraju, sa Sinajskim poluotokom kao klimaksom.

Usprkos brojnim vezama koje su stari Grci utvrdili između svoje i egipatske teogonije, europski znanstvenici devetnaestog stoljeća pronašli su još zanimljivih paralela mnogo dalje - u Indiji.

Čim je krajem osamnaestog stoljeća savladan sanskrt, jezik drevne Indije, Europljani su postali opčinjeni prijevodima dotad nepoznatih djela. Proučavanje sanskrske literature, filozofije i mitologije, polje na kojem su u početku dominirali Britanci, u devetnaestom je stoljeću postalo najpopularnije među njemačkim znanstvenicima, pjesnicima i intelektualcima, jer se pokazalo da je sanskrt prajezik indoeuropskih jezika (među kojima je i njemački), koje su u Indiju donijeli narodi koji su se doselili s obala Kaspijskog jezera - "Arijci", a Nijemci su vjerovali da su i njihovi preci doselili s tog područja.

Najvažnije mjesto u toj literaturi imale su Vede, sveti spisi za koje hinduistička tradicija drži da "nisu ljudskog porijekla", već da su ih napisali sami bogovi u prethodnom dobu. Na Indijski potkontinent donijeli su ih arijski doseljenici, negdje u drugom tisućljeću pr. Kr., kao usmenu predaju. No, kako je vrijeme prolazilo, gubilo se sve više i više od izvornih 100.000 stihova pa je, negdje oko 200. pr. Kr., jedan mudrac zapisao preostale stihove, podijelivši ih u četiri dijela: Rg-Vedu (Vedu stihova), koja se sastoji od deset knjiga; Sama-Vedu (Pjevnu Vedu), Yajur-Vedu (uglavnom žrtvene molitve) i Atharva-Vedu (čarolije i magične riječi).

U to su vrijeme raznim sastavnim dijelovima Veda i pomoćne literature koja je potekla od njih (Mantre, Brahmane, Aranjanke, Upanišade) pridodane i nevedske Purane (Drevni tekstovi). Zajedno s velikim epskim pričama Mahabharatom i Ramajanom, oni čine izvore arijskih i hinduističkih priča o nebu i Zemlji, bogovima i junacima.

Zbog dugog razdoblja usmenog prenošenja, duljine i obilnosti tekstova zapisivanih tijekom mnogih stoljeća, mnogih imena, općih naziva i epiteta koji su se izmjenjivali u opisivanju bogova - kao i činjenice da mnogi od tih izvornih izraza i imena uopće nisu bili arijski - dosljednost i preciznost nisu tipični za ovu sanskrtsku literaturu. Ipak, neke činjenice i događaji ističu se kao temeljne postavke arijsko-hinduističke baštine.

U početku su, govore ovi tekstovi, postojala samo nebeska tijela, "Prvobitni koji teku." Na nebesima je došlo do prevrata i "Zmaja" su prepolovili "Koji teku od oluja". Nazivajući ta dva dijela imenima nearijskog porijekla, priče tvrde da *Rehu*, gornji dio uništenog planeta, neprestano putuje po nebesima u potrazi za osvetom. Donji dio, *Ketu* (Odsječeni), pridružio se "Prvobitniku" u njihovom "toku" (orbitama). Prošla su mnoga doba i pojavila se dinastija bogova neba i Zemlje. Nebeski Mar-Iši, koji im je bio na čelu, imao je sedmero (ili desetero) djece sa svojom kraljicom Prit-Hivi (Širokom), koja je bila personifikacija Zemlje. Jedno od njih, Kas-Yapa (Od prijestolja), proglasio se kraljem Deva (Blistavih), uzevši za sebe titulu Dyaus-Pitar (Nebeski otac) - što je nesumnjivo izvor grčke titule-imena Zeus (Dyaus) i njegovog rimskog pandana Jupitera (Dyauspiter).

Plodni Kas-Yapa postao je otac mnogih bogova, divova i čudovišne djece s raznim suprugama i priležnicama. Najistaknutiji, i pojedinačno poznati i štovani od vedskih vremena, bili su Aditje - neke od kojih je Kas-Yapi rodila njegova kraljica Aditi (Bezgranična). U početku ih je bilo sedam: Višnu, Varuna, Mitra, Rudra, Pušan, Tvaštri i Indra. Zatim se Aditjama pridružio Agni, sin kojega je Kas-Yapi rodila ili njegova supruga Aditi ili (kako tvrde neki tekstovi) njegova vlastita majka Prithivi. Kao i

u grčkom olimpijskom društvu, broj Aditja na kraju je narastao na dvanaest. Među njima je bio Bhaga, za kojega znanstvenici smatraju da je postao vrhovni slavenski bog (Bogh). Posljednji kojeg je rodila Aditi - iako nije jasno da li mu je otac bio Kas-Yapa - bio je Surja.

Tvaštri (Izrađivač), u svojoj ulozi "Svepostižućeg" obrtnika bogova, opskrbio ih je zračnim kolima i čarobnim oružjima. Od blistavog nebeskog metala izradio je disk za Višnua, trozubac za Rudru, "vatreno oružje" za Agnija, "Gromovnika koji baca strijele" za Indru i "leteći buzdovan" za Surju. U drevnim hinduističkim slikovnim prikazima sva su ta oružja izgledala kao ručni projektili različitih oblika (sl. 15). Pored toga, bogovi su od Tvaštrinih pomoćnika dobili druga oružja: Indra je, na primjer, dobio "zračnu mrežu" kojom je mogao uhvatiti u zamku svoje neprijatelje tijekom bitaka na nebu.

Nebeska bojna kola ili "zračna kola" bez iznimke su opisivana kao blistava i svjetleća, napravljena od zlata ili pozlaćena. Indijske vimane (zračna kola) imale su svjetla koja su blistala na bokovima i kretale su se "brže od misli", prelazeći ogromne udaljenosti velikom brzinom. Njihovi nevidljivi konji imali su "sun-

slika 15

čane oči", koje su isijavale crvenkastu svjetlost, ali su i mijenjale boje. U drugim slučajevima zračna kola bogova opisivana su kao višerazinska: ponekad ne samo što su mogla letjeti zrakom nego su se mogla kretati i pod vodom. U epskoj priči Mahabharati, ovako je opisan dolazak bogova na svadbenu gozbu u floti zračnih kola (pratimo prijevod R. Dutta iz *Mahabharata, The Epic of Ancient India*):

Bogovi, u oblacima nošenim kolima,
dođoše da pogledaju prizor tako lijep:
blistave Aditje u njihovoj krasoti,
Marute u pokretnom zraku,
krilate Suparne, ljuskave Nage,
devanske Rišije čiste i uzvišene,
po svojoj glazbi poznate Gandharve,
i (lijepe) Apsare nebeske...
Blistava nebeska kola u jatu
zaploviše po vedrom nebu.

Tekstovi također govore o Ašvinima (Vozačima), bogovima specijaliziranim za upravljanje letećim bojnim kolima. "Okretni kao mladi sokolovi", bili su "najbolji od vozača kola koji stižu na nebo", uvijek pilotirajući svojim letjelicama u parovima, u pratnji navigatora. Njihova vozila, koja su se ponekad pojavljivala u grupama, bila su izrađena od zlata, "blistava i zračeća... s udobnim sjedalom i blagim ljuljanjem." Bila su konstruirana na trostrukom principu, imala su tri razine, tri sjedala, tri potporna stupa i tri rotirajuća kotača. "Ta vaša bojna kola", piše u pjesmi 22. iz VIII. knjige Rg-Vede, gdje se hvale Ašvini, "imaju trostruko sjedalo i uzde od zlata - slavna kola putuju nebom i Zemljom." Rotirajući kotači su, čini se, imali različite funkcije: jedan je dizao letjelicu, drugi ju je usmjeravao, treći ju je ubrzavao: "Jedan od kotača tvojih kola brzo se okreće; jedan ubrzava za tebe svoj smjer prema naprijed."

Kao i u grčkim pričama, tako su i bogovi Veda pokazivali malo moralnosti ili suzdržavanja po pitanju seksa - ponekad bi se izvukli bez posljedica, ponekad ne, kao kad su ogorčeni Aditje izabrali Rudru (Trookog) da ubije njihovog djeda Djausa jer je napastovao njihovu sestru Ušas. (Djaus je, ranjen, spasio glavu bijegom na jedno daleko nebesko tijelo.) Također kao i u grčkim pričama, i prema indijskoj predaji bogovi su se, u kasnijim vremenima, miješali u ljubavi i ratove smrtnih kraljeva i junaka. U tim su prilikama zračna vozila bogova igrala čak i važniju ulogu od njihovih oružja. Kad se jedan junak utopio, Ašvini su se pojavili u formaciji od tri zračna vozila, "samoaktivirajuća vodonepropusna broda koji putuju zrakom", zaronili u ocean, izvadili junaka iz morskih dubina i "prenijeli ga preko kopna, daleko od tekućeg oceana." Zatim je tu i priča o Jajati, kralju koji je oženio kćer jednog boga. Kad je par dobio djecu, sretni je djed kralju poklonio "vrlo sjajna zlatna nebeska bojna kola, koja su mogla nesmetano odlaziti bilo gdje." Ne gubeći vrijeme, "Jajati se pope na kola i, nezaustavljiv u bici, za šest noći osvoji cijelu Zemlju."

Kao i *Ilijada*, i hinduističke predaje govore o ratovima ljudi i bogova zbog prelijepih junakinja. Najpoznatija od tih priča je *Ramajana*, duga epska priča o princu Rami, čiju je prekrasnu suprugu oteo kralj Lanke (otoka Cejlona kraj Indije). Među bogovima koji su odlučili pomoći Rami bio je Hanuman, bog s majmunskim licem, koji je vodio zračne bitke s krilatim Garudom (sl. 16), jednim od Kas-Yapinih čudovišnih potomaka. U drugom je slučaju Sukra, bog "okaljan nemoralnošću", oteo Taru, prelijepu suprugu Indrinog vozača bojnih kola. "Uzvišeni Rudra" i drugi bogovi pritekli su u pomoć ožalošćenom suprugu. Uslijedila je "strašna bitka, pogubna za bogove i demone, vođena zbog Tare." Usprkos njihovim moćnim oružjima, bogovi su bili nadjačani i morali su potražiti utočište kod "Najvišeg božanstva". Odmah zatim, sam djed bogova stigao je na Zemlju i stao na kraj borba-ma vrativši Taru njenom suprugu. Tara je nakon toga rodila sina "čija je ljepota zasjenila nebeske... Ispunjeni sumnjom, bogovi joj zapovjede da kaže tko je pravi otac: zakoniti suprug ili bog oti-

slika 16

mač." Ona je objavila da je dječak sin Some, "Nebeske besmrtnosti", i nazvala ga je Budah.

No, sve to događalo se u danima koji će tek doći; u starim vremenima bogovi su se borili među sobom oko puno važnijih stvari: vrhovne vlasti i vladavine nad Zemljom i njenim resursima. Uz tako mnogo Kas-Yapinih potomaka od raznih supruge i priležnica, kao i potomaka drugih starih bogova, sukob je uskoro postao neizbježan. Dominacija Aditja posebno je smetala Asurama, starijim bogovima koje su njihove majke rodile Kas-Yapi prije rođenja Aditja. Noseći nearijsko ime jasnog bliskoistočnog porijekla (budući da je slično imenima vrhovnih božanstava Asirije, Babilona i Egipta - *Ašur*, *Asar*, *Oziris*), na kraju su u hinduističkoj predaji dobili ulogu zlih bogova, "demoni".

Ljubomora, suparništvo i drugi uzroci trvenja konačno su doveli do rata kad je Zemlja, "koja je u početku stvarala hranu bez obrađivanja", podlegla globalnoj gladi. Bogovi su, kako nam otkrivaju tekstovi, svoju besmrtnost održavali pijući somu, ambrozijsko piće koje je iz Nebeskog doma na Zemlju donosio

orao, i koje se pilo pomiješano s mlijekom. "Blago" (krave-gove-veda) bogova također je bogove opskrbljivalo njima najdražim "žrtvama" - pečenim mesom. Ali došlo je vrijeme kad je ta hrana postajala sve rjeđa. *Satapatha Brahmana* opisuje događaje koji su uslijedili:

Bogovi i Asure, i jedni i drugi potomci Oca bogova i ljudi, borili su se za prevlast. Bogovi poraziše Asure. Ipak, oni ih još jednom napadoše...

Bogovi i Asure, i jedni i drugi potomci Oca bogova i ljudi, borili su se [opet] za prevlast. Ovaj put, bogovi bijahu poraženi. I Asure pomisliše: "Ovaj svijet sigurno pripada samo nama!"

Zatim rekoše: "Podijelimo, onda, ovaj svijet između sebe, i kad ga podijelimo, živimo na njemu." Dogovorivši se tako, krenuše ga dijeliti od zapada prema istoku.

Čuvši to, poraženi Aditje počеше moliti za udio u Zemljinim bogatstvima:

Čuvši to, bogovi rekoše: "Asure zaista dijele ovu Zemlju! Hajde, pođimo tamo gdje ju Asure dijele, jer što će biti s nama ako ne dobijemo ni jedan dio Zemlje?"

Postavivši Višnua za svog vođu, oni odoše do Asura.

Asure su arogantno ponudile Aditjama samo onoliko zemlje na koliko Višnu može leći... Ali bogovi su se poslužili varkom i smjestili Višnua u "ovitak" koji je mogao "hodati u tri smjera", i tako su dobili tri od četiri strane Zemlje.

Nadmudreni Asure tad su ih napali s juga, i bogovi su upitali Agnija "kako mogu zauvijek potući Asure." Agni je preporučio obuhvatni manevar: dok bogovi budu napadali iz svojih krajeva Zemlje, "ja ću obići sjevernu stranu, a vi ćete ih opkoliti odavde; i dok ih budete opkoljavali, obarat ćemo ih." Nakon što su na taj način pobijedili Asure, piše *Satapatha Brahmana*, "bogovi se zabrinuše kako će obnoviti zalihu žrtvi". U skladu s tim, mnogi

drevni hinduistički spisi o bitkama bave se ponovnim hvatanjem stoke i popunjavanjem zaliha pića some.

Ti ratovi vodili su se na kopnu, u zraku i pod morima. Asure su, prema Mahabharati, sebi izradile tri metalne tvrđave na nebesima, odakle su napadali tri strane Zemlje. Njihovi saveznici u ratu s bogovima mogli su postati nevidljivi i koristili su nevidljiva oružja, a drugi su se borili iz grada pod morem, kojeg su osvojili od bogova.

U tim se bitkama isticao Indra (Oluja). Na kopnu je uništio devedeset devet tvrđava Asura, ubivši velik broj njihovih naoružanih sljedbenika. Na nebu se borio protiv Asura u svojim zračnim kolima, koja su se krila u njihovoj "tvrđavi od oblaka".

Slavopojke Rg-Vede navode grupe bogova, kao i pojedinačna božanstva koja je pobijedio Indra (pratimo prijevod R. T. Griffitha, iz *The Hymns of the Rg-Veda*):

Svojim strijelama pobi Sasju...

Daleko od dna nebeskog u svim smjerovima,
drevni bezobredni pobjegoše u uništenje...

Dasyu ti spali s neba.

Oni sretoše u bici vojsku nedužnih,

zatim Navagve pokazaše svu svoju moć.

Poput uškopljenih u borbi s muškarcima pobjegoše,
strmim stazama od Indre se razbježaše.

Indra probi čvrste dvorce Ilibsine,

i Sušnu s njegovim rogom sasiječe na komade...

Neprijatelje svoje ti pobi svojim Gromom...

Indrino oružje žestoko pogodi neprijatelje,

svojim ostrim i brzim Gromom

on pretvori njihove gradove u ruševine.

Ti ideš naprijed iz bitke u bitku neustrašivo,

uništavajući dvorac za dvorcem svojom snagom.

Ti, Indra, sa svojim prijateljem pred kojim se protivnik klanja,
ubi iz daljine lukavog Namučija.

Ti pogodi namrtvo Karandu, Parnaju...

Ti razori stotinu gradova Vangride.

Vrhove visokog neba ti zatrese

kada sam, smjelo, ubi Sambaru.

Porazivši neprijatelje bogova u grupama, kao i u pojedinačnim borbama, i natjeravši ih da "pobjegnu u uništenje", Indra se okrenuo oslobađanju krava. "Demoni" su ih bili sakrili u planinu koju je čuvao Vala (Okruživač). Indra je, uz pomoć Angirasa, mladih bogova koji su mogli izbacivati božanske plamenove, provalio u utvrđeno skrovište i oslobodio krave. (Neki znanstvenici, poput J. Herberta u *Hindu Mythology*, drže da je ono što je Indra oslobodio ili povratio bila Božanska zraka, a ne krave, jer sanskrska riječ *go* može značiti i jedno i drugo.)

Kad su počeli ovi ratovi bogova, Aditje su Agnija (Hitrog) proglasili Hotri, svojim "Vođom ureda". Tijekom rata - koji je prema nekim tekstovima trajao preko tisuću godina - na mjesto vođe postavljen je Višnu (Aktivni). Ali po završetku borbi, nakon što je toliko pridonio pobjedi, Indra se proglasio vrhovnim vođom. Kao i u grčkoj *Teogoniji*, jedna od prvih stvari koje je učinio kako bi potkrijepio svoju tvrdnju bila je ubojstvo vlastitog oca. Rg-Veda (Knjiga IV: 18, 12) retorički pita Indru: "Indra, tko učini tvoju majku udovicom?" Odgovor također slijedi u obliku pitanja: "Koji bog bijaše prisutan u svađi kad ti ubi svoga oca, uhvativši ga za stopalo?"

Zbog tog zločina bogovi su Indri uskratili pijenje some, ugrozivši tako održavanje njegove besmrtnosti. Oni "uzidoše na nebo", ostavivši Indru s kravama koje je oslobodio. Ali "on pođe gore za njima, s uzdignutim Gromooružjem", poletjevši iz sjevernog prebivališta bogova. Bojeći se njegovog oružja, bogovi

su povikali: "Ne bacaj!", i pristali su ponovno dijeliti božansku hranu s Indrom.

Međutim, Indrino preuzimanje vlasti među bogovima nije prošlo bez protivljenja. Izazivač je bio Tvaštri, koji se u pjesmama neizravno spominje kao "Prvorođeni" - što je činjenica koja bi mogla objasniti njegovo polaganje prava na nasljeđivanje vladarskog položaja. Indra ga je brzo pokosio Gromooružjem, istim onim oružjem koje je Tvaštri izradio za njega. Ali onda je borbu nastavio Vritra (Ometač), kojega neki tekstovi zovu Tvaštrijevim prvorođencem, ali ga neki znanstvenici interpretiraju kao umjetno čudovište, budući da je brzo narastao do enormne veličine. U početku je Indra bio nadjačan i pobjegao je na daleki kraj Zemlje. Kad su ga napustili svi bogovi, uz njega je ostao samo dvadeset jedan Marut. Oni su bili grupa bogova koji su upravljali najbržim zračnim kolima, koja "urlajući glasno poput vjetrova čine da se planine tresu i ljuljaju" dok se "uzdižu u visine":

Ta zaista čudesna vozila, crvene boje,
jure k svom cilju uz riku,
preko vrhova neba...
I šire se uz zrake svjetlosti...
Blistavi, nebeski, s munjom u rukama
i zlatnim kacigama na svojim glavama.

Uz pomoć Maruta, Indra se vratio kako bi se ponovno sukobio s Vritrom. Pjesme koje s puno oduševljenja opisuju ovu borbu preveo je J. Muir (*Original Sanskrit Texts*):

Hrabri bog u svoja kola ulazi,
nošen njihovom silnom rastućom brzinom,
preko neba junak žuri.
Maruta vojska njegova je pratnja,
neobuzdanih duhova oluje.
Na zasljepljujućim munjama-kolima jašu,
i sjaje u ratničkoj pompi i ponosu...

Poput lavlje rike glasovi im kobni;
čeličnom snagom zubi im grizu.
Planine, samu zemlju oni tresu;
sva stvorenja pred njima drhte.

Dok se zemlja tresla i sva stvorenja bježala u zaklon, samo je Vritra, neprijatelj, mirno gledao kako se približavaju:

U zraku, na velikoj visini,
blistala je Vritrina dostojanstvena tvrđava.
Na njenom zidu, u borbenom raspoloženju,
stajao je neustrašiv divovski demon,
uzdajući se u svoja magijska umijeća,
i naoružan zalihom vatrenih strelica.

"Bez uznemirenosti, prkoseći moći Indrine ruke", ne bojeći se "užasa smrtonosnog jata" koje je žurilo prema njemu, Vritra je stajao i čekao.

I tad se ukaza strašan prizor,
kad se bog i demon sretoše u bici.
Svoje zašiljene projekte Vritra posla,
svoje gromove i munje usijane
izbaci guste poput kiše.
Bog njegovom najžešćem bijesu odoli;
otupljena oružja odbiše se u stranu,
uzalud bačena na Indru.

Kad je Vritra potrošio sve svoje vatrene projekte, Indra je dobio priliku da prijede u napad:

Munje tada počеше sijevati,
strašni gromovi udarati,
koje Indra dostojanstveno baci.
Sami bogovi utihnuše od strahopoštovanja

i stadoše zaprepasteni; i užas ispuni
svokoliki svijet...

Gromovi koje je bacio Indra, "iskovani majstorskom rukom
Tvaštrijevom" od božanskog čelika, bili su složeni, plamteći projektili:

Tko bi pljusak strijela izdržao,
bačenih Indrinom crvenom desnicom -
gromove sa stotinu pregiba,
željezne štapove s tisuću vrhova,
koji blistaju i sikču preko neba,
brzo k svom cilju nepogrešivo lete,
i najponosnijeg neprijatelja obaraju,
iznenadnim i neizdrživim udarom,
čiji sam zvuk tjera u bijeg
lude koji izazovu Gromovnika moć.

Navođeni projektili nepogrešivo su pogodili svoj cilj:

Čim Vritrin posljednji čas
Kucnu, najavljen lupom i tutnjanjem
Indrinog željeznog pljuska;
proboden, raskoljen, zgnječen, uz strašan krik
umirući demon strmoglavce pade
sa svoje oblacima nošene kule.

Strmoglavivši se na tlo "poput debala koja sjekira obori",
Vritra je ostao ležati na zemlji; no, iako "bez stopala i šaka, i dalje je izazivao Indru." Tad mu je Indra zadao posljednji udarac i "usmrtio ga strijelom između lopatica."

Indrina pobjeda bila je potpuna, ali sudbina je htjela da plovci pobjede ne pripadnu samo njemu. Dok se proglašavao nasljednikom prijestolja Kas-Yape, svoga oca, na površinu su izbile stare sumnje u vezi s njegovim pravim porijeklom. Činjenica je

da ga je po rođenju majka bila sakrila od Kas-Yapinog bijesa. Zašto? Je li bilo istine u glasinama da je njegov pravi otac Tvaštri, njegov vlastiti stariji brat?

Vede samo djelomično dižu veo sa zagonetke. One nam, međutim, kažu da Indra, veliki bog kakav je bio, nije vladao sam: morao je dijeliti moć sa svojom braćom Agnijem i Surjom - baš kao što je Zeus morao podijeliti posjede sa svojom braćom Hadom i Posejdom.

4

ZEMALJSKE KRONIKE

KAO DA SLIČNOSTI genealogija i ratovanja među grčkim i hinduističkim bogovima nisu dovoljne, pločice otkrivene u kraljevskim arhivima Hetita (na lokaciji koja se danas zove Boghazkoi) sadržavale su dodatne priče o istoj temi: kako se, tijekom smjene generacija, jedan bog borio protiv drugog za vrhovnu vlast.

Najduži otkriveni tekstovi govorili su, kao što se može i očekivati, o vrhovnom božanstvu Hetita, Tešubu: njegovoj genealogiji, njegovom pravednom preuzimanju vlasti nad gornjim krajevima Zemlje i bitkama koje su protiv njega pokrenuli bog KUMARBI i njegovi potomci. Kao i u grčkim i egipatskim pričama, udruženi bogovi skrivali su Kumarbijevo osvetnika sve dok nije narastao negdje u "mračnom" dijelu Zemlje. Posljednje bitke odvijale su se na nebu i u morima. U jednoj od bitaka Tešub je imao podršku sedamdeset bogova koji su vozili svoja bojna kola. U početku poražen, Tešub se skrivao ili je bio prognan, ali se na kraju sukobio sa svojim izazivačem u borbi bog na boga. Opremljen "Olujnim gromovnikom koji razbacuje kamenje osa-

mnaest kilometara daleko" i "Munjom koja zastrašujuće sijeva", uzletio je na nebo u svojim bojnim kolima, koja su vukla dva zlatom oklopljena Nebeska bika, i "s neba se suočio" sa svojim neprijateljem. Iako razlomljenim pločicama nedostaje kraj priče, očigledno je da je Tešub na kraju pobijedio.

Tko su bili ti stari bogovi koji su se međusobno borili za prevlast i nastojali vladati svijetom gurajući nacije u ratove protiv drugih nacija?

Prikladno je, možda, što važne tragove pružaju sporazumi kojima su okončani neki od ratova što su ih ljudi pokrenuli za svoje bogove.

Kad su Egipćani i Hetiti sklopili mir nakon više od dva stoljeća ratovanja, zapečatio ga je brak između kćeri hetitskoga kralja Hatusiliša III. i egipatskog faraona Ramzesa II. Faraon je događaj zabilježio na komemorativnim stelama koje je smjestio u Karnak, Elephantine blizu Asuana i u Abu Simbel.

Opisujući putovanje i dolazak princeze u Egipat, natpis kaže da, kad "Njegovo Veličanstvo vidje da je u licu lijepa poput boginje", istog se trena zaljubi u nju i povjerova da je ona "nešto ljupko što mu posla bog Pta" i znak da Hetiti priznaju njegovu "pobjedu". Što je sve to diplomatsko manevriranje značilo razjašnjeno je drugim dijelovima natpisa: trinaest godina ranije, Hatusiliš je faraonu poslao tekst Mirovnog sporazuma, ali ga je Ramzes II. ignorirao, još uvijek pod dojmom svog zamalo kobnog iskustva u bici kod Kadeša. "Veliki vođa Hatta tada je pomirljivo pisao Njegovom Veličanstvu godinu za godinom, ali kralj Ramzes na to nije obraćao pažnju." Na kraju kralj Hetita, umjesto poruka ispisanih na pločicama, "posla svoju najstariju kćer, kojoj je prethodio skupocjen dar", u pratnji hetitskih plemića. Pitajući se što znače svi ti pokloni, Ramzes je poslao egipatsku pratnju da sretne i doprati Hetite. I, kao što je već opisano, podlegao je ljepoti hetitske princeze, učinio je kraljicom i nazvao je Maat-Neferu-Ra (Ljepota koju Ra vidi).

Naše poznavanje povijesti i drevnih vremena također je imalo koristi od te ljubavi na prvi pogled, jer je faraon tada pri-

hvatio dugo nuđeni Mirovni sporazum i također ga dao uklesati u Karnaku, nedaleko od mjesta na kojem su spomenici s pričom o bici kod Kadeša i Pričom o prekrasnoj hetitskoj princezi. Dva primjerka, od kojih je jedan skoro potpun, a drugi fragmentaran, egiptolozi su otkrili, dešifrirali i preveli. Zahvaljujući tome, ne samo što imamo puni tekst Sporazuma nego također znamo i da je hetitski kralj zapisao sporazum na akademskom jeziku, koji je u to vrijeme (poput francuskog u prošlom i pretpošlom stoljeću) bio uobičajen jezik u međunarodnim poslovima.

Faraonu je poslao kopiju akademskog originala ugraviranu u srebrnu ploču, koju egipatski natpis u Karnaku opisuje ovako:

Što je u sredini srebrne ploče, na prednjoj strani:

Crteži koji se sastoje od Setovog lika, koji grli lik velikog princa Hatta, okruženi rubom s riječima "pečat Seta, vladara neba, pečat propisa koji izradi Hatusiliš"...

Što je unutar onoga što okružuje sliku Setovog pečata na drugoj strani:

Crteži koji se sastoje od ženskog lika boginje Hatta koji grli ženski lik princeze Hatta, okruženi rubom s riječima "pečat Raa od grada Arine, gospodara zemlje"...

Što je unutar [okvira] koji okružuje likove: pečat Raa od Arine, gospodara svake zemlje.

Arheolozi su u kraljevskim arhivima Hetita zaista pronašli kraljevske pečate koji prikazuju kako vrhovno hetitsko božanstvo grli hetitskoga kralja (sl. 17), baš kao što je opisano u egipatskom natpisu, uključujući čak i tekst koji okružuje rub pečata. Koliko god to bilo malo vjerojatno, sam izvorni sporazum, ispisan akademskim jezikom na dvije pločice, također je pronađen u tim arhivima. Ali hetitski su tekstovi njihovo vrhovno božanstvo zvali Tešub, a ne "Set od Hatta". Kako je *Tešub* značilo "Vjetrovita oluja", a *Set* je (sudeći po njegovom grčkom imenu Tifon) značilo "Žestok vjetar", čini se da su Egipćani i Hetiti usklađivali svoje panteone prema opisnim imenima njihovih bogova. U skladu s tim, Tešubovu

slika 17

suprugu HEBAT zvali su "Gospodarica nebesa" radi paralele s boginjom koja nosi taj naslov u egipatskoj verziji sporazuma. Rau (Blistavom) odgovara hetitski "Gospodar neba", koji se u akadskoj verziji zove ŠAMAŠ (Blistavi), i tako dalje.

Egipćani i Hetiti, kako se pokazalo, usklađivali su odvojene, ali paralelne panteone, i znanstvenici su se počeli pitati što će otkriti drugi drevni sporazumi. Iznenadujuće informacije pružio je jedan sporazum iz oko 1350. pr. Kr., sklopljen između hetitskog kralja Šupilulime i Mativaze, kralja huritskog kraljevstva Mitanija, koje je bilo smješteno na rijeci Eufrat, na pola puta između zemlje Hetita i drevnih zemalja Sumera i Akada.

Izrađen kao i obično u dva primjerka, original sporazuma bio je pohranjen u svetišću boga Tešuba u huritskom gradu Kahatu - gradu koji je zajedno s pločom izgubljen u pijesku vremena. Ali kopiju ploče, pohranjenu u hetitskom svetom gradu Arini "pred boginjom Uzdižućeg diska", arheolozi su pronašli nekih 3.300 godina nakon što je napisana!

Kao i svi sporazumi u tim danima, onaj između hetitskog i mitanijskog kralja završavao je pozivanjem "bogova obiju strana u sporazumu da budu prisutni, da slušaju i budu svjedoci", kako bi pridržavanje sporazuma donosilo zadovoljstvo bogova, a njegovo kršenje božanski gnjev. Ti bogovi "obiju strana u sporazumu" zatim su nabrojani, počevši s Tešubom i njegovom kraljicom Hebat kao vrhovnim vladajućim bogovima obiju kraljevstva, bogovima koji "reguliraju vlast kralja i kraljice" u Hattiju i Mitaniju i u čijim su svetištima čuvane kopije sporazuma. Zatim je veći broj mlađih božanstava, muških i ženskih, potomaka dvoje vladajućih bogova, nabrojan po pokrajinskim glavnim gradovima u kojima su bili vladajuća božanstva, zastupajući svoje roditelje.

Tu je, dakle, bio popis potpuno istih bogova u potpuno istim hijerarhijskim odnosima, a ne kao kod Egipćana, gdje su bili usklađivani različiti panteoni. Kao što su dokazali drugi otkriveni tekstovi, hetitski panteon bio je zapravo posuđen od (ili preko) Hurita. No, ovaj konkretni sporazum sadržavao je posebno iznenađenje: pri dnu ploče, među božanskim svjedocima, također su navedeni i bogovi *Mitra-aš*, *Uruvana*, *Indar* i *Našatijanu* - upravo Mitra, Varuna, Indra i Nasatja iz hinduističkog panteona!

Koji je, dakle, od ta tri panteona - hetitskog, hinduističkog i huritskog - bio zajednički izvor? Odgovor se nalazio u istom hetitsko-mitanijskom sporazumu: nijedan od njih, jer su ti takozvani "arijski" bogovi u sporazumu nabrojani zajedno s njihovim roditeljima i precima, "Starim bogovima": parom Anu i Antu, Enlilom i njegovom suprugom Ninlil, Eaom i njegovom suprugom Damkinom, kao i "božanskim Sinom, gospodarom zakletve... Nergalom od Kuta ... bogom-ratnikom Ninurtom... ratobornom Ištar."

To su poznata imena: njih je u ranijim danima zazivao Sargon akadski, koji je tvrdio da je "Ištarin nadglednik, pomazani svećenik Anuov, veliki pravedni pastir Enlilov."

Njegov unuk Naram-Sin (Kojega bog Sin voli) dobio je priliku napasti Cedrovu planinu kad je bog Nergal "otvorio put" za njega. Hamurabi babilonski napadao je druge zemlje "po za-

povjedi Anuovoj, s Enlilom koji napreduje pred vojskom." Asirski kralj Tiglat-Pileser krenuo je u osvajanja po zapovijedima Anua, Adada i Ninurte, Šalmaneser se borio oružjima kojima ga je opskrbio Nergal, Esarhadona je u njegovom maršu na Ninivu pratila Ištar.

Jednako prosvjetljujuće bilo je otkriće da su Hetiti i Huriti, iako su izgovarali imena bogova na svojim jezicima, pisali njihova imena koristeći sumersko pismo; čak je i korišten epitet "božanski" bilo sumersko DIN.GIR, što doslovno znači "Pravedni" (DIN) "Od raketnih brodova" (GIR). Tako se Tešubovo ime pisalo DIN. GIR IM (Božanski Olujnik), što je bilo sumersko ime za boga ISHKURA, također poznatog kao Adad, ili se pisalo DIN. GIR U, što znači "Bog 10". To je bio brojčani rang Iškura/Adada - najveći je bio Anuov (60), zatim su slijedili Enlil (50), Ea (40), i tako dalje po hijerarhiji. Također, poput sumerskog Iškura/Adada, Tešuba su Hetiti prikazivali kako vitla svojim oružjem koje izbacuje munje, "Oružjem blještavila" (sl. 18).

Do vremena kad su Hetiti i njihovi zapisi oteti zaboravu, znanstvenici su već bili utvrdili da se prije egipatske i hetitske

slika 18

civilizacije, prije Asirije i Babilona, pa čak i prije Akada, u južnoj Mezopotamiji razvila visoka civilizacija Sumera. Sve druge bile su izdanci te prve poznate civilizacije.

Sada se smatra nesumnjivo utvrđenim da su priče o bogovima i ljudima prvi put zapisane u Sumeru. Tamo su prvi put zapisani brojni tekstovi - brojniji nego što se može zamisliti, detaljniji nego što se može očekivati. Odatle su potekli prvi zapisi o povijesti i pretpovijesti našeg planeta Zemlje. Zovemo ih ZEMALJSKE KRONIKE.

Otkrivanje i razumijevanje drevnih civilizacija bio je proces neprestanog čuđenja, nevjerojatnih spoznaja. Drevni spomenici - piramide, zigurati, goleme platforme, ruševine sa stupovima, izrezbareno kamenje - ostali bi enigme, nijemi dokazi davnih događaja da nije bilo pisane riječi. Da nije bilo nje, drevni spomenici ostali bi zagonetke: njihova starost bila bi neutvrđena, stvoritelji opskurni, smisao nejasan.

Ono što znamo dugujemo drevnim pisarima - plodnoj i pedantnoj grupi koja je koristila spomenike, artefakte, kamene temeljce, opeke, posuđe, oružja od svih mogućih materijala kao izazovnu površinu za zapisivanje imena i bilježenje događaja. Iznad svega, tu su bile glinene pločice: plosnati komadi vlažne gline, neki dovoljno mali da stanu na dlan ruke, na kojima su pisari zašiljenim štapićem utiskivali simbole koji su tvorili slogove, riječi i rečenice. Zatim su pločice ostavljali da se osuše (ili su ih pekli u pećima) i tako dobivali trajne zapise - zapise koji su preživjeli tisućljeća prirodne erozije i ljudske destruktivnosti.

Na mnogim mjestima - u trgovinskim ili administrativnim središtima, u hramovima i palačama, u svim dijelovima drevnog Bliskog istoka - postojali su i državni i privatni arhivi puni takvih pločica, a postojale su također i prave knjižnice u kojima su pločice, u desecima tisuća, bile uredno poslagane po temi, s naslovljenim sadržajima, navedenim imenom pisara i rednim brojem. Bez iznimke, svaki put kad su se bavile poviješću, znano-

šču ili bogovima, bile su identificirane kao kopije starijih pločica, pločica na "starom jeziku".

Koliko su god arheolozi bili zapanjeni kad su otkrili veličanstvenost Asirije i Babilonije, još su se više začudili kad su u njihovim zapisima pročitali o "starim gradovima". A koje je bilo značenje titule "kralj Sumera i Akada" za kojom su vladari ovih carstava tako silno čeznuli?

Tek su se nakon otkrića zapisa o Sargonu od Agada moderni znanstvenici uspjeli uvjeriti da je veliko kraljevstvo, kraljevstvo Akad, zaista nastalo u Mezopotamiji pola tisućljeća prije procvata Asirije i Babilonije. S najvećom zadivljenošću znanstvenici su u tim zapisima čitali kako je Sargon "porazio Uruk i srušio njegove zidine... Sargon, kralj Agada, pobijedio je stanovnike Ura... Porazio je E-Nimmar, srušio njegove zidine i osvojio njegov teritorij od Lagaša pa sve do mora. Svoja oružja opraio je u moru. Iz borbe sa stanovnicima Umma izašao je kao pobjednik..."

Znanstvenici su to čitali s nevjericom: Zar su mogla postojati urbana središta, gradovi okruženi zidinama čak i prije Sargona od Agada, čak i prije 2500. pr. Kr.?

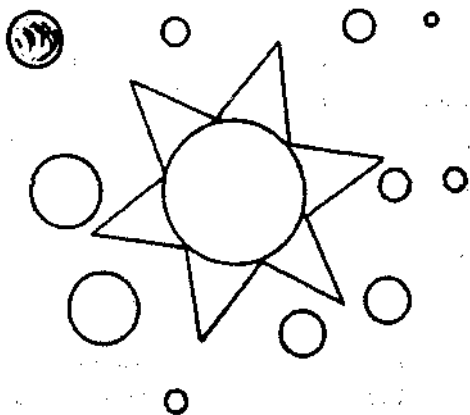
Kao što danas znamo, zaista su postojali. To su bili gradovi i urbana središta Sumera, "Sumera" iz titule "kralj Sumera i Akada". To je, kako je utvrdilo stoljeće arheoloških otkrića i znanstvenih istraživanja, bila zemlja u kojoj je civilizacija nastala prije skoro šest tisuća godina; gdje su se iznenada i neobjašnjivo, naizgled niotkud, pojavili pisani jezik i književnost, kraljevi i svećenici, škole i hramovi, liječnici i astronomi, visoke zgrade, kanali, dokovi i brodovi, intenzivna poljoprivreda, napredna metalurgija, tekstilna industrija, trgovina i razmjena roba, zakoni i koncepti pravde i moralnosti, kozmološke teorije te priče i zapisi o povijesti i pretpovijesti.

U svim tim tekstovima, bili oni epske priče i poslovice od dva reda, svjetovni ili teološki natpisi, izranjaju iste činjenice kao nepobitno uvjerenje Sumerana i kasnijih naroda: u davnim danima, DIN.GIR - "Pravedni iz raketnih brodova", bića koja su Grci počeli zvati "bogovima" - stigla su na Zemlju sa svog planeta.

Za svoju koloniju izabrali su južnu Mezopotamiju. Tu su zemlju nazvali KI.EN.GIR - "Zemlja Gospodara raketa" (akadsko ime, *Šumer*, značilo je "Zemlja Čuvara"), i tamo su utemeljili prva naselja na Zemlji.

Tvrdnju da su na Zemlji prve naseobine osnovali astronauti s drugog planeta Sumerani nisu iznijeli olako. U tekstu za tekstom, svugdje gdje se spominjala polazna točka, to je uvijek bilo ovo: 432.000 godina prije Potopa, DIN.GIR (Pravedni iz raketnih brodova) stigli su na Zemlju sa svog planeta. Sumerani su ga smatrali dvanaestim članom Sunčevog sustava - sustava koji se sastojao od Sunca u središtu, Mjeseca, svih devet planeta koje danas znamo i još jednog velikog planeta, čija orbita traje jedan *Sar*, 3.600 zemaljskih godina. Ta orbita, zapisali su, vodi planet do "postaje" na dalekim nebesima i zatim ga vodi natrag u blizinu Zemlje, pri čemu prolazi između Marsa i Jupitera. U tom je položaju - kao što je prikazano na 4.500 godina starom sumerskom crtežu (sl. 19), planet dobio svoje ime NIBIRU (Križanje) i svoj simbol, križ.

Vođa astronauta koji su došli na Zemlju s Nibirua, kao što znamo iz brojnih drevnih tekstova, zvao se E. A (Čija je kuća

slika 19

voda). Nakon što je sletio i utemeljio Eridu, prvu zemaljsku postaju, uzeo je titulu EN.KI (Gospodar Zemlje). Tekst otkriven u sumerskim ruševinama govori o njegovom slijetanju na Zemlju u obliku izvještaja iz prvog lica:

Kad se približili Zemlji,
bijaše mnogo poplava.

Kad se približih njenim zelenim livadama,
gomile i humci podigoše se na moju zapovijed.

Svoju kuću sagradih na čistome mjestu...

Moja kuća - njena sjena proteže se preko Zmijskih močvara.

Tekst nam u nastavku opisuje Eine napore da izradi ogromne kanale u močvarnim krajevima pri vrhu Perzijskog zaljeva: izmjerio je močvare, iskopao kanale za drenažu i kontrolu vode, sagradio brane, iskopao jarke i podigao građevine od cigala oblikovanih od lokalne gline. Povezao je rijeke Tigris i Eufrat kanalima i na rubu močvara podigao svoju Vodenu kuću, s pristaništem i drugim objektima.

Sve je to imalo svoj razlog. Na njegovom su planetu trebali zlato. Ne za nakit ili druge isprazne namjene, jer tijekom tisućljeća koja su uslijedila ovi posjetitelji Zemlje nikada nisu prikazani kako nose zlatni nakit. Zlato je, nesumnjivo, bilo potrebno za svemirske programe Nibiruanaca, kao što je vidljivo iz hinduističkih tekstova u kojima se spominje da su nebeska bojna kola obložena zlatom. Zaista, zlato je i u naše vrijeme od ključne važnosti za mnoge aspekte svemirskih instrumenata i vozila. Dakle, ono je moglo biti jedinim razlogom tako intenzivne potrage Nibiruana na Zemlji i njihovih neizmjernih napora da ga ovdje dobiju i u golemim količinama prebace na svoj planet. Taj metal, sa svojim jedinstvenim svojstvima, u njihovom je domu bio vitalno potreban za sam opstanak života na toj planeti. Koliko možemo zaključiti, razlog te vitalne potrebe moglo je biti raspršivanje čestica zlata po Nibiruovoj sve tanjoj atmosferi kako bi je se zaštitilo od kritičnog gubitka plinova.

slika 20

No iz nastavka priče može se zaključiti da se nije sve odvijalo po planu. Proizvodnja zlata bila je daleko ispod očekivanja i, kako bi je ubrzali, novi astronauti - čiji su se obični vojnici i dočasnici zvali *Anunnaki* (Oni koji s neba dođoše na Zemlju) - sletjeli su na Zemlju. Oni su došli u grupama po pedeset, a jedan od tekstova otkriva da je jednu od tih grupa vodio Enkijev prvorodeni sin MAR.DUK. Tekst je zabilježio Mardukovu hitnu poruku za svog oca u kojoj je opisao kako su na putu do Zemlje jedva izbjegli nesreću kad je svemirski brod prošao pored jednog od velikih planeta Sunčevog sustava (vjerojatno Jupitera) i za-

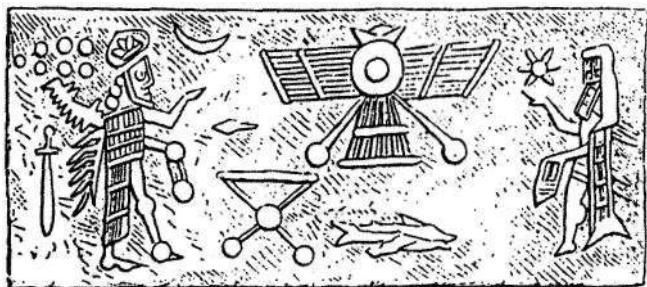
malo udario u jedan od njegovih satelita. Opisujući "napad" na svemirsku letjelicu, uzbuđeni Marduk rekao je svom ocu:

Bijaše stvoren poput oružja;
jurišao je naprijed poput smrti...
Anunnakije, kojih je pedeset, udario je...
Leteći, pticoliki Vrhovni orbiter
udario je u grudi.

Sumerski reljef na valjkastom pečatu (sl. 21) lako bi mogao prikazivati prizor Gospodara Zemlje (na lijevoj strani), koji željno dočekuje svog sina, odjevenog poput astronauta (desno), dok svemirski brod napušta Mars (šestokraku zvijezdu) i približava se Zemlji (sedmom planetu brojeći od periferije prema središtu, simboliziranom sa sedam točaka i naslikanom zajedno s Mjesecom).

Na matičnom planetu, gdje je vladao Enkijev otac AN (*Anu* na akadskom), napredovanje ekspedicija praćeno je s tjeskobom i iščekivanjem. To se zacijelo pretvorilo u nestrpljenje zbog sporog napredovanja, a zatim u razočaranje. Očigledno, plan za ekstrakciju zlata iz morske vode laboratorijskim procesima nije se odvijao prema očekivanjima.

Ali zlato je i dalje bilo očajnički potrebno i Anunnaki su se suočili s teškom odlukom: odustati od projekta - što nije dolazilo

slika 21

u obzir - ili pokušati dobiti zlato na drugi način: vađenjem u rudnicima. Jer zlato je, Anunnaki su to dotad već znali, bilo prirodno dostupno u obilnim količinama u AB.ZU (Prvobitnom izvoru) na afričkom kontinentu. (U semitskim jezicima koji su se razvili od sumerskog, *Za-ab* - ili obrnuto *Abzu* - do današnjeg je dana ostalo riječ za zlato.)

Postojao je, međutim, jedan veliki problem. Afričko zlato moralo se vaditi rudarenjem iz dubina Zemlje, pa dalekosežna odluka da se sa sofisticiranog procesa dobivanja iz vode prijeđe na mukotrpan rad ispod zemljine površine nije lako donesena. Bilo je jasno da će za nove poslove biti potrebno: više Anunnakija, rudarska kolonija na "mjestu blistavih zlatnih žila", proširenje postrojenja u Mezopotamiji i flota teretnih brodova za rudu (MA.GUR UR.NU AB.ZU - "Brodovi za rudu abzua") koja će ih povezivati. Je li Enki mogao sve to voditi sam?

Anu je smatrao da ne može, i devet Nibiruovih godina nakon Enkijevog slijetanja - 28.800 zemaljskih godina - došao je na Zemlju da sam vidi kako stoje stvari. Spustio se u pratnji zakonitog prijestolonasljednika EN.LIL-a (Gospodara od zapovijedanja) - sina za kojeg je Anu, čini se, vjerovao da može preuzeti zapovjedništvo nad zemaljskom misijom i organizirati dostavu zlata Nibiruu.

Izbor Enlila za ovu misiju možda je bio nužan, ali je zasigurno bio i bolan, jer je dodatno zaoštrio suparništvo i zavist između dva polubrata. Jer Enki je bio Anuov prvorođeni sin, kojeg mu je rodila Id, jedna od njegovih šest piležnica, i mogao je očekivati da će naslijediti Anua na Nibiruovom prijestolju.

No, onda je - kao u biblijskoj priči o Abrahamu, njegovoj piležnici Hagari i polusestri-supruzi Sari - Anuova polusestrasupruga Antum Anuu rodila sina, Enlila. A prema nibiruanskim pravilima nasljeđivanja - koja su tako vjerno usvojili biblijski patrijarsi - Enlil je postao zakoniti nasljednik prijestolja umjesto Enkija. A sada je taj suparnik, taj kradljivac Enkijevog prava prvorodstva, došao na Zemlju preuzeti zapovjedništvo!

Ne može se dovoljno naglasiti važnost koju su porijeklo i genealogija imali u ratovima bogova; borbe za nasljedstvo i vrhovnu vlast, kako na Nibiruu tako, kasnije, i na Zemlji.

Zaista, dok pokušavamo razjasniti razloge zbunjujuće upornosti i žestine ratova među bogovima, uklopiti ih u okvire povijesti i pretpovijesti - što je zadatak kojim se dosad nitko nije bavio - postaje jasno da oni potječu od kodeksa seksualnog ponašanja, koje se ne temelji na moralnosti, nego na genetskoj čistoći. U srži tih ratova ležala je zamršena genealogija koja je određivala hijerarhiju i nasljeđivanje, pa se seksualni činovi nisu prosuđivali prema njihovoj nježnosti ili nasilnosti, nego prema njihovom cilju i rezultatu.

Postoji sumerska priča o tome kako se Enlilu, vrhovnom zapovjedniku Anunnakija, svidjela mlada bolničarka koju je vidio dok se gola kupala u rijeci. Nagovorio ju je da s njim ode na jedrenje i obljubio je usprkos njenom prosvjedovanju (moja je vulva mala, nije upoznala snošaj). Unatoč njegovom činu, "pedeset starijih bogova" uhitilo je Enlila kad se vratio u grad Nipur i "sedam Anunnakija koji sude" utvrdilo je da je počinio zločin silovanja: osudili su ga na progonstvo u Abzuu. (Pomilovan je tek nakon što je oženio mladu boginju, koja je otišla za njim u progonstvo.)

Mnoge pjesme slavile su ljubavnu avanturu Inane i mladog boga po imenu Dumuzi, pri čemu je njihovo "ljubovanje" opisano s dirljivom nježnošću:

O, da stave njegovu ruku u moju ruku za me.
O, da stave njegovo srce kraj mog srca za me.
Nije samo slatko spavati držeć' se za ruke s njim,
najslađa od slatkog također je ljepota
spajanja srca sa srcem njegovim.

Možemo razumjeti odobravajući ton ovih stihova zato što je bilo planirano da Dumuzi bude Inanin suprug, po njenom izboru i uz odobrenje njenog brata Utua/Šamaša. Ali kako objasniti

tekst u kojem Inana opisuje strastveno vođenje ljubavi s vlastitim bratom?

Moj voljeni me sreće,
obradova mi se, oboje bijasmo sretni.
Brat me dovede svojoj kući,
polegnu me na svoj meki krevet...
Skladno vođenje ljubavi jezikom
moj brat najljepšeg lica
učini pedeset puta.

Ovo se može razumjeti samo ako imamo na umu da je kodeksom bio zabranjen brak, ali ne i vođenje ljubavi između brata i sestre. S druge strane, brak s polusestrom bio je dopušten, muška djeca s polusestrom čak su imala prednost u hijerarhijskom poretku. I dok je silovanje bilo osuđivano, seks je - čak i neuobičajen i nasilan - bio toleriran ako je počinjen radi nasljeđivanja na prijestolju. Jedna druga priča opisuje nam kako se Enki, želeći sina, nasilno udvarao svojoj (i Enlilovoj) polusestri Sud dok je bila sama i "prosuo joj sjeme u maternicu". Kad je rodila kćer (a ne sina), Enki nije gubio vrijeme i počeo je voditi ljubav s djevojčicom čim je postala "mlada i pristala... Obradova joj se, zagrlj je, leže u njeno krilo: on dodiruje butine, dodiruje... S mladom djevojkom on ljubi." To se nastavilo neskriveno odvijati i s drugim mladim kćerima, sve dok Sud nije urekla Enkija, što ga je paraliziralo. Tek su tada prestale te seksualne ludorije u potrazi za muškim nasljednikom.

U vrijeme kad se Enki upuštao u te seksualne napore već je bio oženjen s Ninki, što ilustrira da isti kodeks koji je osuđivao silovanje nije zabranjivao i izvanbračne avanture same po sebi. Također znamo da je bogovima bilo dopušteno da imaju neograničen broj supruga i priležnica (tekst katalogiziran kao CT-24 spominje šest Anuovih priležnica), ali ako su bili oženjeni, morali su izabrati jednu kao svoju službenu suprugu - pri čemu je prednost, kao što smo već spomenuli, imala polusestra.

Ako je bog, pored svog pravog i imena i brojnih epiteta, također imao i ime-titulu, njegova službena supruga također bi imala čast nositi ženski oblik takve titule. Tako, kad je AN dobio svoje ime-titulu (Nebeski), njegova supruga nazvana je ANTU, Anu i Antum na akademskom. Bolničarka koja se udala za Enlila (Gospodara od zapovijedanja) dobila je ime-titulu Ninlil (Gospodarica od zapovijedanja), Enkijevu suprugu Damkinu zvali su Ninki, i tako dalje.

Zbog važnosti obiteljskih odnosa između tih velikih Anunnakija, mnogi takozvani popisi bogova koje su izradili drevni pisari bili su po prirodi genealoški. U jednom takvom velikom popisu, koji su drevni pisari naslovili "*AN: ilu Anum*", nabrojana su "četrdeset dva pretka Enlilova", jasno poredana kao dvadeset jedan božanski par. To je zacijelo bio znak velikog kraljevskog porijekla, jer dva slična dokumenta o Anuu također nabrajaju dvadeset jedan par njegovih predaka na Nibiruu. Doznajemo da su Anuovi roditelji bili AN.SHAR.GAL (Veliki princ neba) i KI.SHAR.GAL (Velika princeza čvrstog tla). Kao što govore njihova imena, oni nisu bili vladajući par na Nibiruu, nego je otac bio Veliki princ, što znači zakoniti prijestolonasljednik, a njegova supruga bila je velika princeza, prvorodena kći vladara (s drugom suprugom) i time Anšargalova polusestra.

U tim genealoškim činjenicama leži ključ razumijevanja događaja na Nibiruu prije slijetanja na Zemlju, kao i događaja na Zemlji nakon toga.

Činjenica da su poslali Eu na Zemlju po zlato implicira da su Nibiruanci bili svjesni dostupnosti tog metala na Zemlji puno prije slijetanja. Kako?

Mogli bismo ponuditi nekoliko odgovora: mogli su sondirati Zemlju pomoću satelita bez posade, kao što mi radimo s drugim planetima našeg Sunčevog sustava. Mogli su proučiti Zemlju sletjevši na nju, kao što smo mi učinili s našim Mjesecom. Zaista, njihovo slijetanje na Mars ne može se isključiti, kao što možemo

pročitati u tekstovima koji govore o svemirskim putovanjima s Nibirua na Zemlju.

Jesu li se i kada dogodila takva *unaprijed isplanirana* slijetanja posada na Zemlju, ne znamo. Ali postoji jedna drevna kronika koja opisuje ranije slijetanje pod dramatičnim okolnostima: kada je svrgnuti vladar Nibirua pobjegao na Zemlju u svojoj letjelici!

To se moralo dogoditi prije nego što je Eu njegov otac poslao na Zemlju, jer je preko tog događaja Anu postao Nibiruov vladar. Taj je događaj zapravo bila uzurpacija prijestolja na Nibiruu, koju je izvršio Anu.

Ova informacija nalazi se u tekstu čiju su hetitsku verziju znanstvenici nazvali *Kraljevstvo na nebu*. On rasvjetljava život na kraljevskom dvoru na Nibiruu i donosi nam priču o izdaji i uzurpaciji dostojnoj šekspirijanskog zapleta. Tekst otkriva da, kad je na Nibiruu došlo vrijeme za predaju prijestolja - bilo zbog prirodne smrti ili nečega drugog - na prijestolje nije došao Anšargal, Anuov otac i zakoniti nasljednik prijestolja. Umjesto njega, vladar je postao njegov rođak po imenu Alalu (Alaluš, u hetitskim tekstovima).

Kao gestu pomirenja ili u skladu s običajem, Alalu je Anua postavio na mjesto svog kraljevskog peharnika, što je bio častan i ugledan položaj koji nam je također poznat iz nekoliko bliskoistočnih tekstova i crteža kraljeva (sl. 22). No, nakon devet nibiruanskih godina Anu (Anuš, u hetitskim tekstovima) "zarati s Alaluom", svrgnuvši ga s prijestolja:

Nekoć, u davnim danima, Alaluš bijaše kralj na nebu.

Alaluš je sjedio na prijestolju;

moćni Anuš, prvi među bogovima,

stajao je pred njim:

klanjao se pred njegovim nogama,

stavljao mu pehar u ruku.

Kroz devet razdoblja Alaluš bijaše kralj na nebu.

U devetom razdoblju

Anuš zarati s Alalušom.

slika 22

Tada se, kako nam opisuju drevni tekstovi, dogodio dramatičan let na Zemlju:

Alaluš bijaše poražen, on pobježe pred Anušom -
dolje on se spusti do mračne Zemlje.
Amiš sjede na prijestolje.

Iako je moguće da se o Zemlji i njenim resursima na Nibiruu puno znalo čak i prije Alaluovog leta, činjenica je da u ovoj priči imamo izvještaj o dolasku svemirskog broda s Nibiruancima na Zemlju prije Eine misije na Zemlji. Sumerski popisi kraljeva izvještavaju da se prvi upravitelj Eridua zvao Alulim - ime koje je moglo biti još jedan Ein/Enkijev epitet ili sumerski oblik Alaluovog imena. Postoji mogućnost da je Alalu, iako svrgnut, možda bio dovoljno zabrinut za sudbinu Nibirua da uzurpatoru obavijesti da je pronašao zlato u zemaljskim vodama. Da je možda zaista bilo tako ukazuje činjenica da je uslijedila pomirba između svrgnutog i uzurpatora, jer je Anu kasnije postavio Kurnarbija, Alaluovog unuka, za svog kraljevskog peharnika.

Ali pomirljiva gesta samo je dovela do toga da se na Nibiruu povijest ponovila. Unatoč svim ukazanim počastima, mladi Kumarbi nije mogao zaboraviti da je Anu uzurpirao prijestolje njegovog djeda. Kako je vrijeme prolazilo, Kumarbijevo neprijateljstvo prema Anuu postajalo je sve očiglednije i Anu "nije mogao podnijeti Kumarbijevo pogled".

I tako je Anu, odlučivši da ode na Zemlju s Nibirua i čak sa sobom povede zakonitog nasljednika prijestolja (Enlila), smatrao da je sigurnije također povesti i mladog Kumarbija. Obje odluke - da povede Enlila i da povede Kumarbija - učinile su da posjet Zemlji bude narušen sukobima i - za Anua - također ispunjen osobnom agonijom.

Odluka da povede Enlila na Zemlju i postavi ga na mjesto zapovjednika dovela je do žestokih prepirki s Enkijem - prepirki opisanih u dosad otkrivenim tekstovima. Bijesni Enki zaprijetio je da će napustiti Zemlju i vratiti se na Nibiru, no je li mu se moglo vjerovati da neće uzurpirati tamošnje prijestolje? Da je, kao kompromis, sam Anu ostao na Zemlji postavivši Enlila za privremenog vladara na Nibiruu, bi li se Enlilu moglo vjerovati da će odstupiti s prijestolja kad se Anu vrati? Konačno je odlučeno da će se izvlačiti ždrijeb: neka sreća odluči kako će biti. Podjela vlasti koja je uslijedila često se spominje u sumerskim i akademskim tekstovima. Jedna od najdužih Zemaljskih kronika, tekst pod naslovom *Ep Atra-Hasis*, govori o izvlačenju ždrijeba i njegovom ishodu:

Bogovi pljesnuše rukama,
zatim izvukoše ždrijeb i podijeliše:
Anu se vrati na Nebo,
Enlilu Zemlja pripade.
Ono što more poput omče okružuje,
dadoše princu Enkiju.
Na Abzu se Enki spusti,
i preuze upravljanje Abzuom.

Vjerujući da je uspio razdvojiti suparničku braću, "Anu se vrati na Nebo". Ali na nebesima iznad Zemlje dočeka ga je neočekivan obrat događaja. Možda iz predostrožnosti, Kumarbi je bio ostavljen na svemirskoj platformi u Zemljinoj orbiti. Kad se Anu vratio na nju, spreman krenuti na dug povratak prema Nibiruu, suprotstavio mu se bijesni Kumarbi. Grube riječi ubrzo su se pretvorile u tučnjavu: "Anu dade bitku Kumarbiju, Kumarbi dade bitku Anuu". Kad je Kumarbi pobijedio Anua u hrvanju, "Anu se otrgnu iz Kumarbijevih ruku." Ali Kumarbi je uspio uhvatiti Anua za stopalo i "ud među njegovim koljenima", ozlijeđivši Anuovu "muškost". Pronađeni su drevni crteži tog događaja (sl. 23a), kao i običaja Anunnakija koji se hrvu da ozljeđuju jedni druge u predjelu genitalija.

Osramoćen i u bolovima, Anu je nastavio svoj put prema Nibiruu, ostavivši Kumarbija za sobom s astronautima koji su upravljali svemirskim platformama i raketoplanima. No, prije nego što je otišao, na Kumarbija je bacio kletvu "tri čudovišta u njegovom trbuhu".

a

b

Sličnost ove hetitske priče s grčkom pričom o Kronu koji je kastrirao Urana i o tome kako je Kron progutao svoje sinove, ne treba dodatno pojašnjavati. I, kao i u grčkim pričama, ta je epizoda bila povod ratu između bogova i Titana.

Nakon Anuovog odlaska, Misija Zemlja pokrenuta je još odlučnije nego prije.

Kako su novi Anunnaki slijetali na Zemlju - njihov se broj s vremenom popeo na 600 - neke su slali u Donji svijet kako bi pomogli Enkiju u vađenju zlata, drugi su upravljali brodovima za transport zlata, a treći su ostali s Enlilom u Mezopotamiji. Tamo su podignuta dodatna naselja u skladu s generalnim planom koji je izradio Enlil, u sklopu kompletnog organizacijskog plana djelovanja i jednostavnih koraka:

On usavrši procedure, božanske zapovijedi;
osnova pet gradova na savršenim mjestima,
dade im imena,
rasporedi ih kao središta.
Prvi od tih gradova, Eridu,
na upravljanje dade Nudimudu, pioniru.

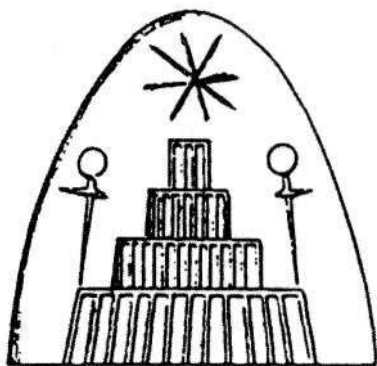
Svako od ovih pretpotopnih naselja u Mezopotamiji imalo je specifičnu funkciju, koju je otkrivalo njegovo ime. Prvo je bilo E.RI.DU - "Dom podignut u tuđini" - pogon za ekstrakciju zlata na obali voda, koji je cijelo vrijeme ostao Ein dom u Mezopotamiji. Sljedeći je bio BAD.TIBIRA - "Svijetlo mjesto na kojem se prerađuje ruda" - metalurški centar za taljenje i rafiniranje. LA.RA.AK - "Viđenje svijetlog sjaja" - bio je mjesto slijetanja, a SHU.RUP.PAK - "Mjesto najvećeg blagostanja" - bio je opremljen kao medicinski centar: njime je upravljala SUD (Ona koja uskrisuje), polusestra Enkija i Enlila.

Još jedan grad-svjetionik, LA.AR.SA (Viđenje crvenog svjetla), također je podignut, jer je funkcioniranje kompleksa ovisilo o dobroj koordinaciji između Anunnakija koji su sletje-

li na Zemlju i 300 astronauta, zvanih IGI.GI (Oni koji vide i promatraju), koji su trajno orbitirali oko Zemlje. Djelujući kao posrednici između Zemlje i Nibirua, Igigi su boravili na Zemljinom nebu u orbitalnim platformama, na koje su raketoplani donosili prerađenu rudu sa Zemlje, kako bi kasnije bila prebačena na prave svemirske brodove, koji su mogli transportirati zlato na matični planet kad bi se periodički približio Zemlji u svojoj golemoj elipsastoj orbiti. Astronauti i oprema dovažani su na Zemlju istim teretnjacima, prilikom njihovog povratka.

Sve to zahtijevalo je Kontrolni centar misije, koji je Enlil sagradio i opremio. Nazvao ga je NIBRU.KI (Mjesto Nibirua na Zemlji) - Nippur na akademskom. Tamo je, na vrhu umjetno podignute platforme opremljene antenama - prototipa mezopotamskog Babilonskog tornja (sl. 24) - bila tajna odaja, DIR.GA (Mračna, tinjajuća odaja), gdje su bile izložene mape svemira (simboli zvijezda) i gdje se održavao DUR.AN.KI (Veza neba i zemlje).

Kronike su tvrdile da su prva naselja Anunnakija na Zemlji bila "raspoređena kao središta". Toj zagonetnoj izjavi dodana je zbunjujuća tvrdnja poslijepotopnih kraljeva da su u ponovnoj izgradnji sumerskih gradova koji su bili zbrisani Potopom, slijedili:

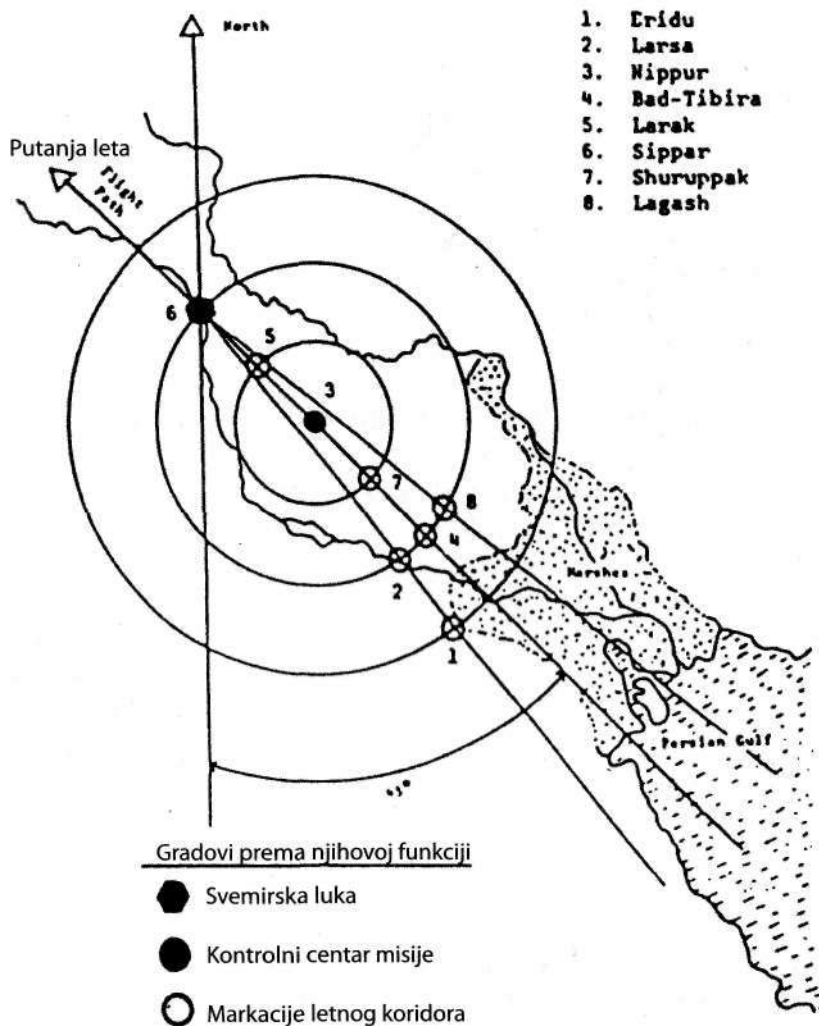

slika 24

Vječni tlocrt,
koji za sva vremena
određuje izgradnju.
To je onaj koji nosi
crteže iz Starih vremena
i zapise s Gornjeg neba.

Zagonetka će biti riješena ako te prve gradove koje su utemeljili Enki i Enlil ucrtamo na zemljovid regije i povežemo ih koncentričnim krugovima. Oni su zaista bili "raspoređeni kao središta": svi su bili jednako udaljeni od Kontrolnog centra misije u Nippuru. To je zaista bio plan "iz Gornjeg neba", jer je imao smisla samo za one koji su cijeli Bliski istok mogli promatrati udaljeni od Zemlje: izabравši za svoj orijentir planinu s dva vrha, Ararat - najuočljiviji geografski element toga kraja - smjestili su svemirsku luku u točki gdje meridijan koji prolazi kroz Ararat siječe uočljivu rijeku Eufrat. U tom "vječnom tlocrtu" svi su gradovi bili poredani u obliku strijele, označavajući Koridor slijetanja do svemirske luke u Sipparu (sl. 25).

Periodične isporuke zlata Nibiruu ublažile su zabrinutost, pa čak i suparništva na tom planetu, jer je Anu ostao njegov vladar dugo nakon toga. No, na Zemlji su svi glavni akteri bili prisutni na "mračnoj pozornici" kako bi dali oduška svim zamislivim emocijama i stvorili nevjerovatne sukobe.

slika 25

5

RATOVİ DREVNIH BOGOVA

ANUOV PRVI POSJET Zemlji i tada donesene odluke odredili su tijekom događaja na Zemlji za sva tisućljeća koja će uslijediti. S vremenom su doveli do stvaranja Adama - Čovjeka kakvog znamo, *Homo sapiensa*, a posijali su i sjeme budućeg sukoba između Enlila i Enkija te između njihovih potomaka.

No prvo je došlo do dugotrajnog i ogorčenog sukoba između Anuove i Alaluove kuće, neprijateljstva koje se na Zemlji razplamsalo u rat Titana. Bio je to rat u kojem su se "bogovi koji su na nebu" sukobili s "bogovima koji su na tamnoj Zemlji": bio je to, u svojoj posljednjoj i najdramatičnijoj fazi, ustanak Igigija!

Da se to dogodilo u ranim danima naseljavanja Nibiruanaca na Zemlju i kao posljedica Anuovog prvog posjeta Zemlji, znamo iz teksta *Kraljevstvo na nebu*. Govoreći o sukobljenim stranama, tekst ih opisuje kao "moćne drevne bogove, bogove drevnih dana". Nakon imenovanja pet predaka kao "očeva i majki bogova" koji su prethodili Anuu i Alaluu, on počinje priču o uzurpaci-

jama prijestolja na Nibiruu, Alaluovim letom, Anuovim posjetom Zemlji i sukobom s Kumarbijem do kojeg je on doveo.

Priča iz *Kraljevstva na nebu* proširena je i nastavljena u nekoliko drugih hetitskih/huritskih tekstova, koje znanstvenici zajedničkim imenom zovu Kumarbijev ciklus. Ovi, uz velik trud prikupljeni (i još uvijek vrlo nepotpuni) tekstovi, nedavno su postali razumljiviji zahvaljujući otkriću dodatnih ulomaka i verzija, koje su opisali i u cjelinu uklopili H. Güterbock (*Kumarbi Mythen von Churritischen Kronos*) i H. Otten (*Mythen vom Gotte Kumarbi - Neue Fragmente*).

Koliko je dugo Kumarbi ostao na nebu nakon borbe s Anuom iz ovih tekstova nije jasno. Ipak, saznajemo da se nakon nekog vremena, nakon što je uspio ispljunuti "kamenje" koje se zbog Anua stvorilo u njegovom želucu, Kumarbi spustio na Zemlju. Iz razloga koji su zacijelo objašnjeni u nedostajućim dijelovima tekstova, otišao je k Eu u Abzu.

Fragmentirani stihovi zatim se bave stupanjem na pozornicu Olujnog boga Tešuba koji je, prema Sumeranima, bio Enlilov najmlađi sin Iškur/Adad. Olujni bog dosađuje Kumarbiju pričajući mu o predivnim atributima i predmetima koje će njemu, Tešubu, pokloniti svaki bog; među tim atributima bit će i Mudrost, koja će biti prebačena s Kumarbija. "Ispunjen bijesom, Kumarbi ode u Nippur." Rupe u tekstovima ostavljaju nas u neznanju u pogledu toga što se dogodilo u tamošnjem Enlilovom stožeru, ali nakon sedam mjeseci boravka, Kumarbi se vratio da se posavjetuje s Eom.

Ea je Kumarbiju predložio da "uziđe na nebo" i zatraži pomoć od Lame, koja je bila "majka dvojice bogova" i time, čini se, pramajka dviju sukobljenih dinastija. Dijelom i zbog vlastitog interesa, Ea se ponudio Kumarbiju da ga odveze do Nebeskog doma u svojim MAR.GID.DA (nebeskim bojnim kolima), koja su Akađani zvali Ti-ia-ri-ta, "leteće vozilo". No, boginja je, doznavši da Ea dolazi bez dopuštenja Skupštine bogova, poslala "munjevite vjetrove" na Einu svemirsku letjelicu, prisilivši njega i Kumarbija da se vrate na Zemlju.

No, umjesto potpunog povratka, Kumarbi je odlučio ostati s orbitirajućim bogovima koje su hetitski/huritski tekstovi zvali Irsira (Oni koji vide i orbitiraju), sumerskim IGI.GI-jima. Imajući vremena napretek, "Kumarbi bijaše pun misli... Važući ih u svom umu... on razmišlja o izazivanju nesreće... on kuje zao plan." Bit njegovih misli bila je da bi trebao biti proglašen "ocem svih bogova", vrhovnim božanstvom!

Dobivši podršku orbitirajućih bogova Irsira, Kumarbi je "stavio hitre cipele na svoja stopala" i odletio dolje na Zemlju. Tamo je poslao svoje izaslanike drugim vodećim bogovima, zahtijevajući da priznaju njegovu vrhovnu vlast.

Tada je Anu odlučio da je to prešlo svaku mjeru. Kako bi jednom za svagda porazio unuka svog protivnika Alalua, Anu je naredio svom unuku, "Olujnom bogu" Tešubu, da pronađe Kumarbija i ubije ga. Uslijedile su žestoke bitke između zemaljskih bogova, predvođenih Tešubom, i nebeskih bogova na čelu s Kumarbijem. U jednoj od bitaka sudjelovalo je ništa manje nego sedamdeset bogova, i svi su upravljali nebeskim bojnim kolima. Iako je u oštećenim tekstovima izgubljena većina prizora iz bitaka, znamo da je na kraju pobijedio Tešub.

Ali Kumarbijev poraz nije okončao borbe. Iz drugih hetitskih epskih priča Kumarbijevog ciklusa doznajemo da je prije svoje pogibije Kumarbi uspio oploditi boginju planina svojim sjemenom, što je dovelo do rođenja njegovog Osvetnika, "Kamenog boga" Ulikumija. Sakrivši svog čudesnog (ili čudovišnog) sina među bogovima Irsirama, naredio mu je da naraste i napadne Tešubov "predivan grad Kumiju... Napadne Olujnog boga i rastrga ga na komade... poskida sve bogove s neba poput ptica!" Nakon što postigne pobjedu na Zemlji, Ulikumi je trebao "uzići na nebo po kraljevsku vlast" i silom zauzeti prijestolje na Nibiruu. Izdavši ta naređenja, Kumarbi je nestao s pozornice.

Dijete je dugo bilo skriveno. Ali, kako je raslo i poprimalo divovske proporcije - jednoga dana, lutajući nebesima, opazio ga je Utu/Šamaš. Utu je požurio u Tešubov dom kako bi ga obavijestio o pojavljivanju Osvetnika. Nakon što je Utu dao hrane i

pića da se smiri, Tešub ga je zamolio da se "popne na svoja bojna kola i uziđe na nebo" kako bi držao na oku rastućeg Ulikumija. Zatim je otišao na Planinu gledanja da i sam promotri Kamenog boga. "Vidjevši zastrašujućeg Kamenog boga, u bijesu zamahnu pesnicom."

Shvativši da nema drugog izlaza osim borbe, Tešub je pripremio svoja bojna kola za bitku: hetitski tekstovi zovu ih njihovim sumerskim imenom ID.DUG.GA, "Svijetleći olovni jahač." Upuete za opremanje nebeskih bojnih kola, pri čemu hetitski tekstovi pretežno koriste izvorno sumersko nazivlje, zaslužuju da ih citiramo. Oni zahtijevaju da se vozilo turira "Velikim praskavcem", da se sprijeda priključi "Bik" (akumulator) koji "osvjetljava" i otraga "Bik za uzvišeni projektil", da se naprijed instalira radar ili navigacijski uređaj, "Onaj koji pokazuje put", da se instrumenti aktiviraju moćnim energetske "Kamenjem" (mineralima) i da se zatim vozilo naoruža "Olujnim gromovnikom", napunjenim s ništa manje nego osamsto "vatrenih kamenova":

"Veliki praskavac" "Blistavog olovnog jahača"
neka podmažu uljem i prodrmaju.

"Bika koji osvjetljava" neka stave između rogova.

Repnog "Bika koji je Uzvišeni projektil"
neka oblože zlatom.

"Onoga koji pokazuje put" za prednju stranu
neka postave i okrenu,

opskrbe ga moćnim "kamenjem" iznutra.

Neka iznesu "Olujnog gromovnika"

koji izbacuje kamenje osamnaest kilometara,
neka se pobrinu da "Vatreno kamenje" s 800... popune.

"Munju koja zastrašujuće sijeja"

neka iznesu iz njene odaje za čuvanje.

Neka izvezu MAR.GID.DA i učine ga spremnim!

"S neba, između oblaka, Olujni bog suprotstavi se Kamenom bogu." Nakon početnih neuspješnih napada, Ninurta, Tešu-

bov/Adadov brat, uključio se u bitke. Ali Kameni bog ostao je neozlijeđen i pomaknuo je bitku do samih kapija Kumije, grada Olujnog boga.

U Kumiji je Tešubova supruga Hebat pratila izvještaje o bitkama u jednoj od unutarnjih odaja kuće tog boga. Ali Ulikumijevi projektili "prisiliše Hebat da napusti kuću, i više nije mogla čuti poruke bogova... Niti Tešubove poruke niti poruke svih bogova." Naredila je svom glasniku da "stavi hitre cipele na svoja stopala" i ode na mjesto na kojem su se okupili bogovi da joj donese vijesti o bici, jer se bojala da je "Kameni bog možda ubio moga supruga, plemenitog princa."

Ali Tešub nije bio ubijen. Kad mu je pobočnik savjetovao da se sakriju u nekom planinskom kraju, on je to odbio: Učinimo li to, rekao je, "neće biti kralja na Nebu!" Ta su dvojica tada odlučila da će otići k Eu u Abzu da tamo potraže proročanstvo iz "starih ploča s riječima sudbine".

Shvativši da je Kumarbi stvorio čudovište koje izmiče kontroli, Ea je otišao k Enlilu da ga upozori na opasnost: "Ulikumi će zapriječiti pristup nebu i svetim kućama bogova!" Sazvana je skupština velikih Anunnakija. Kako nitko nije imao bolje rješenje, Enki je predložio: Neka iz zapečaćenog skladišta "rezača kamenja" izvade određeni Stari rezač metala i njime zarezu ispod stopala Ulikumija, Kamenog boga.

Kad je to učinjeno, Kameni je bog bio osakaćen. Kad su bogovi to čuli, "dodoše na mjesto okupljanja i svi bogovi počеше vikati protiv Ulikumija". Ohrabren, Tešub je uskočio u svoja bojna kola, "sustiže Kamenog boga Ulikumija na moru i upusti se u bitku s njim." Ali Ulikumi je i dalje bio prkosan, izjavivši: "Kumiju ću uništiti, Svetu kuću ću osvojiti, bogove ću istjerati... Gore na Nebo otići ću i prisvojiti kraljevsku vlast!"

Završni redovi hetitskog epa potpuno su oštećeni, no ima li uopće sumnje da su nam pričali sanskrtsku priču o posljednjoj bici između Indre i "demoni" Vritre?

I tad se ukaza strašan prizor,
kad se bog i demon sretoše u bici.
Svoje zašiljene projekte Vritra posla,
svoje gromove i munje usijane.
Munje tada počеше sijevati,
strašni gromovi udarati,
koje Indra dostojanstveno baci...
Čim Vritrin posljednji čas
kucnu, najavljen lupom i tutnjanjem
Indrinog željeznog pljuska,
proboden, raskoljen, zgnječen, uz strašan krik
umirući demon strmoglavce pade...
I Indra ga ubi strijelom
između lopatica.

To su, po našem mišljenju, bile bitke "bogova" i Titana iz grčkih priča. Nitko još nije utvrdio značenje riječi "Titan". No ako su priče imale sumersko porijeklo i ako to također vrijedi za imena bogova, onda bi TI.TA.AN na sumerskom doslovno značilo "Oni koji na nebu žive" - što je upravo naziv Igigija koje je predvodio Kumarbi, a njihovi protivnici bih su Anunnaki, "Koji su na Zemlji."

Sumerski tekstovi zaista su zabilježili drevnu bitku na život i smrt između Anuovog unuka i "demonu" iz drugog klana: priča je poznata kao *Mit o Zuu*. Njen junak je Ninurta, Enlilov sin s njegovom polusestrom Sud, i lako je moguće da je to izvor na kojem se temelje hinduističke i hetitske priče.

Događaji opisani u sumerskim tekstovima zbili su se u vrijeme nakon Anuovog posjeta Zemlji. Pod Enlilovim vrhovnim zapovjedništvom Anunnaki su se posvetili svojim poslovima u Abzuu i Mezopotamiji: rude se vade i transportiraju, zatim se tale i rafiniraju. Iz prometne svemirske luke u Sipparu raketoplani odnose dragocjene metale na nebo do orbitalnih stanica kojima

upravljaju Igigi, a odatle se na matični planet prevoze svemirskim brodovima koji periodično dolaze po njih.

Kompleksan sustav svemirskih operacija - dolasci i odlasci svemirskih vozila i komunikacija između Zemlje i Nibirua, dok oba planeta kruže po orbitama koje su im suđene - koordinira se iz Enlilovog Kontrolnog centra misije u Nippuru. Tamo se, na povišenoj platformi, nalazila prostorija DIR.GA, najčuvanija "svetinja nad svetinjama", u kojoj su bile postavljene mape svemira i nadzorne ploče s orbitalnim podacima - "Ploče sudbina".

Bog po imenu Zu dobio je pristup u tu svetu odaju i zauzeo ključne ploče, držeći tako u šaci sudbinu Anunnakija na Zemlji i na samom Nibiruu.

Kombiniranjem dijelova starobabilonskih i asirskih verzija sumerskih tekstova obnovljen je velik dio te priče. Ali oštećeni dijelovi još uvijek su čuvali tajnu Zuovog pravog identiteta, kao i objašnjenje načina na koji je on dobio pristup u Dirgu. Tek su 1979. dvojica znanstvenika (W. W. Hallo i W. L. Moran) došli do odgovora uz pomoć ploče pronađene u Babilonskoj zbirci Sveučilišta Yale, uspjevši rekonstruirati početak drevne priče.

Na sumerskom jeziku ime ZU označavalo je "Onoga koji zna", stručnjaka za određeno područje. Na nekoliko mjesta spominje se zli junak ove priče, AN.ZU - "Onaj koji poznaje nebesa" - što sugerira vezu sa svemirskim programom koji je povezivao Zemlju s Nibiruom. Obnovljeni početak kronike zaista govori o tome kako su sirotog Zua posvojili astronauti s raketoplana i orbitalnih platformi, Igigi, koji su ga podučili tajnama nebesa i svemirskih putovanja.

Akcija počinje kad su Igigi, "skupivši se sa svih strana", odlučili uputiti žalbu Enlilu. Smetalo im je što "do tog vremena ne bijaše sagrađeno mjesto za odmor Igigija". Drugim riječima, na Zemlji jednostavno nije bilo objekata za odmaranje i rekreaciju Igigija, u kojima bi se mogli opustiti nakon napornog rada u svemiru i njegovog bestežinskog stanja. Za svog glasnogovornika koji će prenijeti žalbu izabrali su Zua, poslavši ga u Enlilov centar u Nippuru.

Enlil, "otac bogova, u Dur-An-Ki, vidje ga i razmisli o onome što oni [Igigi] rekoše". Dok je "u svom umu razmatrao" zahtjev, "pažljivije je promotrio nebeskog Zua". Tko je uopće bio taj izaslanik, koji nosi uniformu astronauta, a nije jedan od njih? Dok su njegove sumnje rasle, progovorio je Ea - svjestan Zuovog pravog porijekla: on je predložio Enlilu da se odluka o zahtjevu Igigija može odgoditi ako zadrže Zua u Enlilovom stožeru. "Neka uđe u tvoju službu", rekao je Ea Enlilu, "u svetište, do najunutar-nijjeg sjedišta, neka on bude onaj koji zaprečuje prolaz."

S riječima koje mu Ea izgovori
bog [Enlil] se složi.
U svetišću Zu zauze svoje mjesto...
Na ulaz u odaju
Enlil ga postavi.

I tako se dogodilo da je, zahvaljujući tome što mu je Ea progladao kroz prste, jedan suparnički bog - tajni Alaluov potomak - pušten u Enlilove najčuvanije i najosjetljivije odaje. Čitamo kako je Zu tamo "neprestano gledao Enlila, oca bogova, boga Veze neba i Zemlje... Njegovu nebesku Ploču sudbina Zu neprestano gleda". I uskoro je oblikovao plan: "Uklanjanje Enlilovo on kuje u srcu":

Uzet ću nebesku Ploču sudbina,
dekretima bogova ja ću upravljati.
Uspostavit ću svoje prijestolje,
bit ću gospodar Nebeskih dekreta;
Igigijima u njihovom svemiru ja ću zapovijedati!

"Nakon što je njegovo srce tako skovalo napad", Zu je jednoga dana ugledao svoju priliku kad se Enlil otišao osvježiti plivanjem. "Uze Ploču sudbina u svoje ruke" i u svojoj Ptici "uzleti i odleti na sigurno u HUR.SAG.MU" (Planinu nebeskih odaja). Čim se to dogodilo, sve je zastalo:

Zaustaviše se božanske formule,
osvijetljeno blještavilo ugasnu;
zavlada tišina.
U svemiru, Igigi se zbuniše;
blistavost svetišta bijaše oduzeta.

Isprva "otac Enlil osta bez riječi". Kad su komunikacije obnovljene, "bogovi na Zemlji jedan za drugim upознаše se s viješću". Obaviješten je i Anu na Nibiruu. Bilo je jasno da je potrebno uhvatiti Zua i vratiti Ploču sudbina u Dir-Ga. Ali tko će to učiniti? Obratili su se mnogim mlađim bogovima, poznatim po svojoj odvažnosti. Ali nijedan se nije usudio slijediti Zua do daleke planine, jer je on sada bio jednako moćan kao Enlil budući da je također ukrao Enlilovu "Blistavost": "i onaj tko mu se suprotstavi postat će poput gline... Pred njegovom Blistavošću bogovi kopne."

Tada je Ninurta, Enlilov zakoniti nasljednik, istupio da preuzme tu zadaću jer - kako je istaknula njegova majka Sud - Zu je, osim Enlilu, i Ninurti oduzeo "Enlilovanje". Ona mu je savjetovala da Zua u njegovom skrovištu u planini također napadne oružjem "Blistavosti", ali da to uradi tek nakon što se uspije približiti Zuu iza zavjese od prašine. Kako bi mogao izvesti ovo posljednje, ona je Ninurti posudila vlastitih "sedam vihora koji podižu prašinu".

Kad se "njegova ratnička hrabrost učvrstila", Ninurta je otišao na brdo Hazzi - brdo koje se spominje u pričama o Kumarbiju - gdje je na svoja bojna kola pričvrstio svojih sedam oružja, priključio vihore koji podižu prašinu i krenuo na Zua da "pokrene zastrašujući rat, žestoku bitku":

Zu i Ninurta sretoše se na padini planine.
Zua obuze bijes kad ga opazi.
Svojom Blistavošću, osvijetli planinu
kao danjim svjetlom;
u bijesu izbací zrake.

Nesposoban prepoznati svog napadača zbog pješčane oluje, Zu je povikao Ninurti: "Ja sam ugrabio svu Vlast, dekretima bogova [sada] ja upravljam! Tko si ti da se dolaziš boriti sa mnom? Govori!"

Ali Ninurta je nastavio "agresivno napredovati" prema Zuu, objavivši da ga je sam Anu poslao da zarobi Zua i vrati Ploču sudbina. Čuvši to, Zu je isključio svoju Blistavost i "lice planine prekri tama". Nezastrašen, Ninurta "uđe u tamu". Iz "grudi" svog vozila izbaci munju na Zua, "ali hitac se ne mogaše približiti Zuu, odbi se natrag". S moćima koje koje je stekao Zu nikakva munja nije se mogla "približiti njegovom tijelu".

Tako se "bitka smiri, sukob minu; oružja se zaustaviše usred planine; Zua ne pobijediše."

Doveden u pat-poziciju, Ninurta je zamolio svog mlađeg brata Iškura/Adada da zatraži savjet od Enlila. "Princ Iškur odnese izvještaj, o novostima o bici on izvijesti Enlila."

Enlil je Iškura uputio da se vrati i kaže Ninurti: "U bici se ne umaraj, dokaži svoju snagu!" S praktičnije strane, Ninurti je poslao *tillu* - projektil (piktografski prikazan) da ga priključi na Olujnika za izbacivanje projektila. Ninurta bi, rekao je, u svojoj "Vrtložnoj ptici" tada trebao prići što bliže Zuovoj ptici, dok ne budu "krilom uz krilo". Tada bi trebao projektilom nacicati "letna pera" Zuove Vrtložne ptice i "pustiti da projektil poleti poput munje. Kada Vatreno blještavilo obavije letna pera, njegova krila zatreperit će poput leptirovih; tada će Zu biti pobijeden."

Završni prizori borbe nedostaju na svim pločicama, ali znamo da je u borbi sudjelovalo više od jedne *Vrtložne ptice*". Krhotine duplikata, pronađenih u ruševinama hetitskih arhiva na mjestu koje se danas zove Sultan-Tepe, govore nam kako je Ninurta postrojio "sedam vrtložnih ptica koje dižu prašinu", naoružao svoja bojna kola oružjima "Zlih vjetrova" i napao Zua onako kako mu je savjetovao njegov otac. "Zemlja se zatrese... [nečitko] Postade tamno, nebesa postadoše crna... Zuova letna pera bijahu pobijedena." Zu je zarobljen i doveden natrag pred

Enlila u Nippur, Ploča sudbina ponovno je vraćena tamo gdje pripada: "Gospodstvo ponovno uđe u Ekur, Božanske formule bijahu vraćene."

Zarobljeni Zu izveden je pred prijecki sud koji se sastojao od Sedam velikih Anunnakija: utvrđeno je da je kriv i osuđen je na smrt. Ninurta, koji ga je porazio, "prerezao mu je grkljan". Pronađeni su mnogi crteži s prizorima suđenja na kojima je Zu, zbog svoje povezanosti s astronautima Igigijima, bio odjeven kao ptica. Jedan drevni reljef, pronađen u središnjoj Mezopotamiji, ilustrira samo Zuovo pogubljenje. Na njemu je Zu - koji je pripadao "Onima koji promatraju i vide" - prikazan kao demonski pijetao s dodatnim okom na čelu (sl. 26).

Zuov se poraz u sjećanju Anunnakija dugo zadržao kao spas od velike nevolje. Možda zbog vjerovanja da Zuov duh - koji predstavlja izdaju, dvoličnost i općenito sve zlo - nastavlja izazivati nesreće i patnje, suđenje Zuu i njegovo pogubljenje prenošeni su generacijama ljudi u obliku složenog rituala. U toj godišnjoj komemoraciji izabiran je bik koji je predstavljao Zua i okajavao njegova zlodjela.

Duga uputstva za izvođenje rituala pronađena su u babilonskim i asirskim verzijama, i sva upućuju na stariji sumerski izvor. Nakon opsežnih priprema, "velik bik, snažan bik koji gazi po čistim pašnjacima" bio bi doveden u hram i pročišćen prvog dana određenog mjeseca. Tada se kroz cijev od trske šaptalo biku na lijevo uho: "Biče, ti si krivac Zu", a na desno uho: "Biče, ti si izabran za obred i za ceremonije". Petnaestoga dana bik bi bio izveden pred slike "Sedmero bogova koji sude" i simbole dvanaest nebeskih tijela Sunčevog sustava.

Tada bi Zuovo suđenje bilo ponovno uprizoreno. Bika bi gurnuli na tlo pred Enlila, "Velikog pastira". Svećenik tužitelj odrecitirao bi retorička optužujuća pitanja, kao da se obraća Enlilu: Kako si mogao dati "pohranjeno blago" neprijatelju? Kako si ga mogao pustiti da dođe i hoda "čistim mjestom"? Kako je on mogao dobiti pristup tvojim odajama? Zatim je predstava zahtijevala da Ea i drugi bogovi zaklinju Enlila da se smiri, jer je Ninurta istupio i upitao svog oca: "Usmjeri moje ruke u pravom smjeru! Daj mi prave zapovijedi!"

Nakon recitiranja dokaza iznesenih na suđenju, donosila se presuda. Dok su klali bika, u skladu s detaljnim uputama, svećenik je recitirao bikovu presudu: Njegovu jetru valja skuhati u žrtvenom kotlu, njegovu kožu i mišiće treba spaliti unutar hrama, ali njegov "zli jezik ostat će vani".

Tada bi svećenici, igrajući uloge drugih bogova, počeli pjevati hvalospjeve Ninurti:

Operi svoje ruke, operi svoje ruke!

Sada si poput Enlila, operi svoje ruke!

Ti si poput Enlila [na] Zemlji,
neka ti se svi bogovi raduju!

Tražeći dobrovoljca koji će se boriti protiv Zua, onome koji pobijedi Zua obećali su:

Tvoje ime bit će najveće
na skupštini Velikih bogova.
Među bogovima, tvojom braćom,
neće ti biti ravna:
slavljeno pred bogovima
i moćno bit će tvoje ime!

Nakon Ninurtine pobjede, obećanje je moralo biti održano. No to je bio uzrok svađa i sjeme budućih sukoba među bogovima: Ninurta je zaista bio Enlilov zakoniti prijestolonasljednik, ali na Nibiruu, a ne na Zemlji. Sada je, kao što je jasno iz komemorativnog hramskog rituala, on postao "kao Enlil - na Zemlji". Iz ostalih tekstova o sumerskim i akadskim bogovima znamo da se njihov hijerarhijski poredak također izražavao brojčano. Anuu je bio pridružen najveći broj sumerskog seksagezimalnog sustava, 60. Njegov zakoniti nasljednik, Enlil, imao je rang 50, prvorođeni sin (i nasljednik u slučaju Enlilove smrti), Ea, imao je 40. Sada je, kao što potvrđuje zagonetna tvrdnja da je Ninurta postao "kao Enlil", i on dobio rang 50.

Djelomično oštećen kraj teksta o hramskom ritualu sadrži sljedeće čitljive stihove: "O Marduče, za svoga kralja izgovori riječ: 'Odričem se!' O Adade, za svoga kralja izgovori riječ 'Odričem se!'" Slobodno možemo pretpostaviti da oštećeni redovi također uključuju Sinovo odricanje prava na položaj kralja među bogovima i priznavanje Ninurtinog Enlilovanja. Znamo da je nakon toga Sin - Enlilov prvorođenac na Zemlji - imao rang 30, njegov sin Šamaš 20 i njegova kći Ištar 15, a Iškur (Adad na akadskom) imao je rang 10. (Nigdje se ne spominje Mardukov brojčani rang.)

Zuova zavjera i njegova zla splotka zadržali su se i u sjećanju čovječanstva, evoluiravši u strah od pticolikih demona koji mogu izazvati bolesti i pošasti (sl. 27). Neke od tih demona zvali su *Lillu*, što je imalo dvostruko značenje, "zavijati" i "noćni". Njihov vođa *Lilitu* - Lilit - prikazivana je kao naga, krilata boginja sa stopalima kao u ptice (sl. 28). Mnogi pronađeni tekstovi o *shurpu* (pročišćavanju spaljivanjem) bili su formule za zazive protiv ovih zlih duhova - preteče čarobnjaštva i vješticearstva koje je potrajalo tisućljećima.

Unatoč svečanim zakletvama koje su bogovi nakon Zuovog poraza položili kako bi priznali i odali počast Enlilovoj vrhovnoj vlasti i Ninurtinom položaju njegovog zamjenika, temeljni činite-

slika 27

slika 28

lji koji su izazivali suparništvo i svađe i dalje su ostali - ponekad prerastajući u otvorene sukobe u tisućljećima koja će uslijediti. Shvativši da će se to dogoditi, Anu i Enlil opskrbili su Ninurtu novim, čudesnim oružjima. Anu mu je dao SHAR.UR (Vrhunskog lovca) i SHAR.GAZ (Vrhunskog razbijača). Enlil mu je dao nekoliko oružja, od kojih je jedinstveni IB - oružje s "pedeset ubojitih glava" - bilo najstrašnije, zbog čega su Ninurtu u

kronikama zvali i "Gospodar Iba". Tako naoružan, Ninurta je postao "Enlilov najveći ratnik", spreman odbiti svaku prijetnju Enlilovanju.

Sljedeća takva prijetnja došla je u obliku pobune Anunnaki-ja koji su radili u rudnicima zlata Abzua. Pobuna, kao i događaji koji su doveli do nje i pratili je, detaljno su opisani u tekstu koji znanstvenici zovu *Ep Atra-Hasis* - potpunoj Zemaljskoj kronici koja, između ostalog, bilježi događaje koji su doveli do stvaranja *Homo sapiensa* - čovjeka kakvog poznajemo.

Tekst nas informira da su, nakon Anuovog povratka na Nibiru i podjele Zemlje između Enlila i Enkija, Anunnaki radili u rudnicima Abzua "četrdeset izbrojanih razdoblja" - četrdeset orbita njihovog planeta, ili 144.000 zemaljskih godina. No rad je bio težak i mukotrpan: "unutar planina... u duboko izbušenim oknima... Anunnaki su naporno radili; veliki bijahu njihovi napori, kroz četrdeset izbrojanih razdoblja."

Rudarske operacije duboko u Zemljinoj unutrašnjosti nikada nisu prekidane: Anunnaki su "naporno radili danju i noću". No, kako su okna postajala sve dublja i rad sve mukotrpniiji, nezadovoljstvo je raslo: "Žalili su se, ogovarali, gundali prilikom kopanja."

Kako bi pomogao u održavanju discipline, Enlil je poslao Ninurtu u Abzu, ali to je samo još više zategnulo odnose s Enkijem. Tada je Enlil odlučio sam otići u Abzu i osobno procijeniti situaciju. Nezadovoljni Anunnaki iskoristili su priliku za pobunu!

Kronika *Atra-Hasis*, jezikom jednako živopisnim kao u modernih reportera, u preko 150 redova teksta nedvosmisleno opisuje događaje koji su uslijedili: kako su pobunjeni Anunnaki bacili svoja oruđa u vatru i usred noći krenuli u marš prema Enlilovoj kući, kako su neki od njih vikali, "Ubijmo ga... Slomimo jaram!", kako ih je neimenovani vođa podsjetio da je Enlil bio "Vrhovni zapovjednik od Starih vremena" i savjetovao pregovore i kako je Enlil, razgnjevljen, uzeo svoja oružja, ali je i njega njegov komornik podsjetio: "Moj gospodaru, to su tvoji sinovi..."

Postavši zatvorenik u vlastitom domu, Enlil je poslao poruku Anuu i zatražio od njega da dođe na Zemlju. Kad je Anu stigao, Veliki Anunnaki okupili su se u prijeki sud. "Enki, vladar Abzua, također je bio prisutan." Enlil je zahtijevao da se utvrdi tko je huškao radnike na pobunu, tražeći smrtnu kaznu. Kako nije dobio Anuovu podršku, Enlil je ponudio svoju ostavku: "Plemeniti", rekao je Anuu, "oduzmi mi položaj, oduzmi mi moć; na Nebo ću uzići s tobom." Ali Anu je, smirujući Enlila, također izrazio razumijevanje prema mukama rudara.

Ohrabren, Enki "otvori svoja usta i obrati se bogovima". Ponovivši Anuove zaključke o položaju rudara, ponudio je rješenje dok je Glavna liječnica, njihova sestra Sud, bila u Abzuu s njima:

Neka stvori Primitivnog radnika,
kako bi on nosio jaram...

Neka Radnik obavlja teške poslove bogova,
on neka nosi jaram!

U sljedećih stotinu redova teksta *Atra-Hasis*, kao i u nekoliko drugih tekstova o "Stvaranju Čovjeka", otkrivenih u različitim stupnjevima očuvanosti, priča o stvaranju *Homo sapiens* genetičkim inženjerstvom ispričana je zadivljujuće detaljno. U svrhu ostvarenja plana, Enki je sugerirao da se "biće koje već postoji" - ženka čovjekolikog majmuna - iskoristi za stvaranje *Lulu Amelua* (Miješanog radnika) "spajanjem kalupa bogova" s niže razvijenim bićem. Boginja Sud pročistila je "esenciju" mladog Anunnakija i umiješala je u jajnu stanicu ženke čovjekolikog majmuna. Oplođeno jaje zatim je usađeno u maternicu anunnakijske žene, na potrebno razdoblje trudnoće. Kad je rođeno "miješano stvorenje", Sud ga je podigla i povikala: "Ja stvorih! Moje ga ruke napraviše!"

Stvoren je "Primitivni radnik" - *Homo sapiens*. To se dogodilo prije približno 300.000 godina: nastao je pothvatom genetičkog inženjerstva i tehnika implantacije embrija koje i samo čovječanstvo danas počinje koristiti. Nedvojbeno je postojao dug

proces evolucije, ali onda su se Anunnaki umiješali u proces i pretekli evoluciju, "stvorivši" nas brže nego što smo sami mogli evoluirati. Znanstvenici već dugo traže "nedostajuću kariku" u čovjekovoj evoluciji. Sumerski tekstovi otkrivaju da je "nedostajuća karika" bio podvig genetičkog inženjerstva izveden u laboratoriju... To nije bio pothvat izveden u tren oka. Tekstovi jasno govore da je Anunnakijima trebalo mnogo pokušaja i pogrešaka da postignu željeni "savršeni model" Primitivnog radnika, ali kad su u tome uspjeli, pokrenut je proces masovne proizvodnje: po četrnaest "boginja rađanja" bilo je istovremeno implantirano genetički manipuliranim majmunskim jajnim stanicama, tako da sedam rodi muške, a sedam ženske Radnike. Čim bi odrasli, Radnike su odvodili na posao u rudnik, a kako je njihov broj rastao, preuzimali su sve više i više napornih fizičkih poslova u Abzuu.

Međutim, oružani sukob između Enlila i Enkija, koji se uskoro trebao dogoditi, bio je povezan s ovim istim robovskim radnicima...

Što se više poboljšavala proizvodnja zlata u Abzuu, to je veći teret padao na Anunnakije koji su ostali kako bi upravljali postrojenjima u Mezopotamiji. Klima je bila blaža, kiše su bile obilnije i mezopotamske rijeke neprestano su se izlilevale iz korita. Mezopotamski Anunnaki sve su više "kopali rijeke", podižući nasipe i produbljujući kanale. Uskoro su i oni počeli bučno zahtijevati robovske radnike, "stvorenja svijetla lica", ali guste crne kose:

Anunnakiji pristupiše Enlilu...

Crnokose zatražiše od njega.

Da crnokosom narodu

trnokop stavi u ruke.

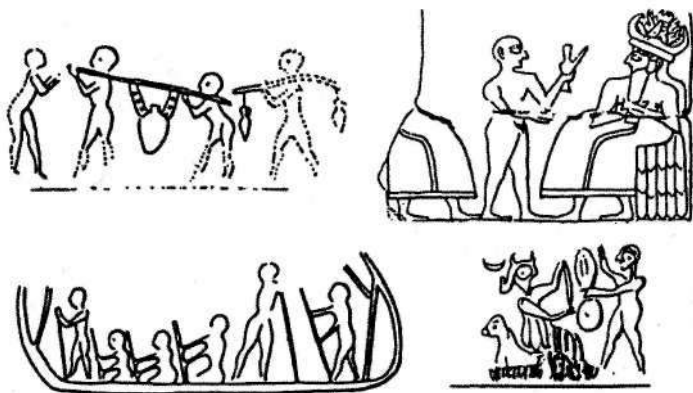
O tim događajima čitamo u tekstu koji je Samuel N. Kramer nazvao *Mit o trnokopu*. Iako neki dijelovi nedostaju, vidljivo je da je Enki odbio Enlilov zahtjev za prebacivanje Primitivnih radnika u Mezopotamiju. Odlučivši uzeti stvari u svoje ruke, Enlil je poduzeo ekstreman korak i isključio komunikaciju s matičnim

planetom: "U 'Vezi Nebo-Zemlja' načinio je rez... Zaista je požurio prekinuti vezu neba i Zemlje." Zatim je pokrenuo oružani napad na Zemlju rudnika.

Anunnaki u Abzuu okupili su Primitivne radnike u središnjem objektu, ojačavši njegove zidove radi predstojećeg napada. Ali Enlil je izradio čudesno oružje, AL.A.NI (Sjekiru koja stvara moć), opremljenu "rogom" i "razdvajačem zemlje" koji je mogao bušiti zidove i nasipe. Pomoću tih oružja Enlil je probio rupu na utvrdi. Kako se rupa proširivala, "Primitivni radnici provlačili su van prema Enlilu. On je opčinjeno promatrao Crnokose."

Nakon toga su Primitivni radnici obavljali manualne poslove u objema Zemljama: u Zemlji rudnika "podnosili su rad i trpjeli napore", u Mezopotamiji "trnokopima i lopatama gradili su kuće bogova, dizali su nasipe velikih kanala, uzgajali su hranu za potrebe bogova."

Mnogi drevni crteži urezani na valjkastim pečatima prikazivali su kako ti Primitivni radnici obavljaju svoje poslove, goli poput teglećih životinja (sl. 29). Razni sumerski tekstovi zabilježili su taj poluživotinjski stupanj ljudskog razvoja:

Kad ljudski rod bijaše netom stvoren,
nisu znali za jedenje kruha.
Nisu znali za nošenje odjeće,
jeli su biljke ustima poput ovaca.
Pili su vodu iz jaraka...

Međutim, koliko se dugo od mladih anunakijskih žena moglo tražiti (ili ih prisiljavati) da igraju ulogu "boginja rađanja"? Bez Enlilovog znanja i uz prešutno odobrenje Sud, Enki je novom stvorenju uspio dati još jednu genetičku modifikaciju: omogućio je hibridnim bićima - koja su, poput svih križanaca, bila nesposobna za razmnožavanje - sposobnost rađanja potomstva, seksualno "poznavanje" pravljenja djece. Odjek tog događaja prisutan je u biblijskoj priči o Adamu i Evi u edenskom vrtu i premda izvorni sumerski tekst te priče dosad nije pronađen, zaista su otkriveni mnogi sumerski crteži tog događaja. Oni prikazuju različite aspekte priče: Stablo života, nuđenje zabranjenog voća, bijesan susret koji je uslijedio između "Gospodina Boga" i "Zmije". Jedan od crteža prikazuje Evu s odjećom oko slabina, dok je Adam još uvijek gol (sl. 30), što je još jedan od detalja koji se spominju u Bibliji.

slika 30

Iako se bog Zmija pojavljuje na svim ovim drevnim crtežima, ovdje prikazana ilustracija od posebne je važnosti zato što je na njoj, na arhaičnom sumerskom, napisano ime/epitet boga kao . "Zvjezdica" znači "bog", a trokutasti simbol čita se BUR, BURU ili BUZUR, što su izrazi uz koje ovo ime/epitet znači "Bog koji rješava tajne", "Bog dubokih rudnika" i varijacije toga. Biblija (na izvornom hebrejskom) boga koji je Evu doveo u napast zove *Nahash*, što je prevedeno kao "Zmija", ali doslovno znači "Onaj koji rješava tajne" i "Onaj koji poznaje metale", što se potpuno slaže s imenom boga na sumerskom crtežu. Ovaj crtež zanimljiv je još i zato što boga Zmiju prikazuje sa svezanim rukama i nogama, što sugerira da je Enki uhićen nakon svog neodobrenog čina.

Enlil je u svom bijesu naredio izgon Adama - Zemljanina *Homo sapiensa* - iz E.DIN-a ("Doma Pravednih"). Kako mu kretanje više nije bilo ograničeno na naseobine Anunnakija, Čovjek je počeo lutati Zemljom.

"I Adam pozna Evu, svoju ženu, te ona začne i rodi Kajina... Poslije rodi Abela, brata Kajinova." Bogovi više ne bijahu sami na Zemlji.

Anunnaki u to vrijeme nisu ni slutili kakvu će ulogu Primitivni radnik odigrati u ratovima između njih.

6

RAĐANJE ČOVJEČANSTVA

OTKAD JE GEORGE Smith 1876. pronašao i izvijestio (*The Chaldean Account of Genesis*) o detaljnim mezopotamskim pričama o stvaranju svijeta, a L. W. King napisao *The Seven Tablets of Creation*, znanstvenici i teolozi počeli su priznavati da su starozavjetne priče o stvaranju svijeta (Postanak, poglavlja 1-3) sažete i uređene verzije izvornih sumerskih tekstova. Stotinu godina kasnije, u našoj knjizi *Dvanaesti planet* (1976.), pokazali smo da ti tekstovi nisu bili primitivni mitovi, već rznice naprednog znanstvenog znanja čiju razinu moderni znanstvenici dostižu tek u naše vrijeme.

Svemirske sonde bez posade koje su poslone prema Jupiteru i Saturnu potvrdile su mnoge "nevjerojatne" aspekte sumerskog znanja u vezi s našim Sunčevim sustavom, poput onog da vanjski planeti imaju brojne satelite i da je na nekima od njih prisutna voda. Utvrđeno je da ti udaljeni planeti, kao i neki od njihovih glavnih satelita, imaju aktivne jezgre koje stvaraju unutarnju toplinu: neki zrače više topline nego što je mogu primiti od uda-

ljenog Sunca. Vulkanska aktivnost opskrbila je ta nebeska tijela vlastitom atmosferom. Tamo postoje svi osnovni preduvjeti za razvoj života, baš kao što su Sumerani tvrdili prije 6.000 godina.

Što je, onda, s postojanjem dvanaestog člana našeg Sunčevog sustava - desetog planeta koji je iza Plutona, sumerskog Nibirua (i babilonskog Marduka) - planeta čije je postojanje bilo temeljan i dalekosežan zaključak u *Dvanaestom planetu*?

1978. godine astronomi s Američkog mornaričkog opservatorija u Washingtonu utvrdili su da Pluton - budući da je manji nego što se ranije pretpostavljalo - ne može sam biti odgovoran za perturbacije orbita Urana i Neptuna te su iznijeli pretpostavku o postojanju još jednog nebeskog tijela iza Plutona. 1982. godine američka je Nacionalna uprava za aeronautiku i svemir (NASA) objavila svoj zaključak da takvo tijelo zaista postoji: radi li se o još jednom velikom planetu planira se utvrditi usmjeravanjem na određen način njene dvije letjelice iz serije Pioneer, koje jure prema svemiru iza Saturna.

Krajem 1983. astronomi iz Laboratorija za mlazni pogon u Kaliforniji objavili su da je IRAS - infracrveni teleskop montiran na svemirsku letjelicu i lansiran pod NASA-inim pokroviteljstvom u suradnji s drugim zemljama - iza Plutona otkrio vrlo udaljeno "zagonetno nebesko tijelo" koje se kreće prema Zemlji i veće je od Zemlje oko četiri puta. Još uvijek ga nisu nazvali planetom, ali naše Zemaljske kronike ne ostavljaju sumnje da će planet na kraju biti otkriven.

1983. godine na Antarktici i drugdje pronađeno je kamenje za koje nema sumnje da se radi o krhotinama Mjeseca i Marsa, a znanstvenici nemaju objašnjenje kako se to moglo dogoditi. Sumerske priče o Stvaranju Sunčevog sustava, sudaru Nibiruovih satelita i Tiamata te ostatak kozmogonije u slavnom Epu o Stvaranju, nude sveobuhvatno objašnjenje.

A što je s tekstovima koji opisuju kako je čovjek stvoren genetičkim manipuliranjem: oplodnjom *in vitro* i reimplantacijom?

Nedavna otkrića s područja genetičkih znanosti i tehnologije potvrdila su, s jedne strane, sumerski koncept postupne evolucije, a s druge strane (inače neobjašnjivo), pojavljivanje biološki naprednog Homo sapiensa kroz genetički inženjering koji su izveli Anunnaki. Čak je i potpuno nova metoda razmnožavanja u epruveti - ekstrakcija ženske jajne stanice, oplodnja pročišćenim muškim sjemenom i ponovna implantacija oplodene jajne stanice u maternicu žene - ista ona procedura koja je opisana u tisućljećima starim sumerskim tekstovima.

Ako su dva glavna događaja - stvaranje Zemlje i stvaranje Čovjeka - ispravno prikazani u Bibliji, ne bismo li trebali prihvatiti i istinitost biblijske priče o pojavljivanju ljudskog roda na Zemlji?

No ako su biblijske priče samo sažeta verzija detaljnijih, starijih sumerskih kronika, zar se ove posljednje ne bi mogle iskoristiti za proširenje i upotpunjavanje biblijskih izvještaja o tim najranijim vremenima?

Budući da je jedno odraz drugoga, približimo zrcalo tom drevnom plamenu sjećanja... Nastavimo rasplitati tu čudesnu priču.

Nakon što nam je prenijela kako je "Adam" (doslovno, Zemljanin) dobio sposobnost razmnožavanja, Knjiga Postanka prelazi s opisivanja općih događaja na Zemlji na sagu o određenom ogranku ljudskog roda: osobi po imenu Adam i njegovim potomcima.

"Ovo je knjiga povijesti Adamova roda", obavještava nas Stari zavjet. Takva je knjiga, slobodno možemo pretpostaviti, zasigurno postojala. Dokazi jasno sugeriraju da je osoba koju Biblija zove Adam bila ona ista koju su Sumerani zvali Adapa, Zemljanin kojega je Enki "usavršio" i s kojim je, kako se vjeruje, bio genetski povezan. "Široko razumijevanje Enki usavrši za njega, da otkrije ustrojstvo Zemlje. Podario mu je Poznavanje, ali besmrtnost mu nije dao."

Pronađeni su dijelovi "Priče o Adapi"; potpuni tekst lako je mogla biti "Knjiga povijesti Adamova roda", koju spominje Stari

zavjet. Asirski kraljevi vjerojatno su imali pristup takvim zapisima jer su mnogi od njih tvrdili da su zadržali ovu ili onu Adapinu vrlinu. Sargon i Sanherib smatrali su da su naslijedili mudrost koju je Enki podario Adapi; Sinšariškun i Esarhadon hvalili su se da su rođeni "na sliku mudroga Adape"; prema jednom Esarhadonovom natpisu, on je u Ašurovom hramu dao podići kip s Adapinim likom, a Asurbanipal je tvrdio da je naučio "tajnu pisanja pločica od prije Potopa", kao što je znao Adapa.

Sumerski izvori drže da su postojale ruralne kulture - zemljoradnja i stočarstvo - kao i urbane naseobine prije nego što je Potop sve pomeo s lica Zemlje. Knjiga Postanka govori da je prvi sin Adama i Eve, Kajin, "obrađivao zemlju", dok je njegov brat Abel "čuvao ovce". Zatim su, nakon što je Kajin prognan "od Božjega lica" zato što je ubio Abela, utemeljena urbana naselja - gradovi Ljudi: u zemlji Nod, istočno od Edena, Kajin je dobio sina kojega je nazvao Henok i podigao istoimeni grad, a ime je značilo "Temelj". Stari zavjet, ne pokazujući zanimanje za Kajinovu lozu, brzo preskače na četvrtu generaciju nakon Henoka, kada je rođen Lamek:

Lamek uzme dvije žene:

jedna se zvala Ada,

a ime druge bijaše Sila.

Ada rodi Jabala, koji je postao praocem

onih što pod šatorima žive sa stokom.

Bratu mu bijaše ime Jubal. On je praotac

svih koji sviraju na liru i sviralu.

Sila također rodi Tubal-Kajina,

koji kuje zlato, bakar i željezo.

Pseudoepigrafska *Knjiga obljetnica*, za koju se vjeruje da je sastavljena u drugom stoljeću pr. Kr. iz ranijih materijala, dodaje informaciju da je Kajin oženio vlastitu sestru Avanu, koja mu je rodila Henoka "pred kraj četvrtke obljetnice. A u prvoj godini prvog tjedna pete Obljetnice, kuće bijahu sagrađene na zemlji i

Kajin podiže grad i nazva ga Temelj, po imenu svoga sina." Oda-
kle potječe ta dodatna informacija?

Dugo se smatralo da je taj dio priče o Postanku samostalan,
bez potkrepe ili paralele u mezopotamskim tekstovima. No mi
smo utvrdili da to jednostavno nije točno.

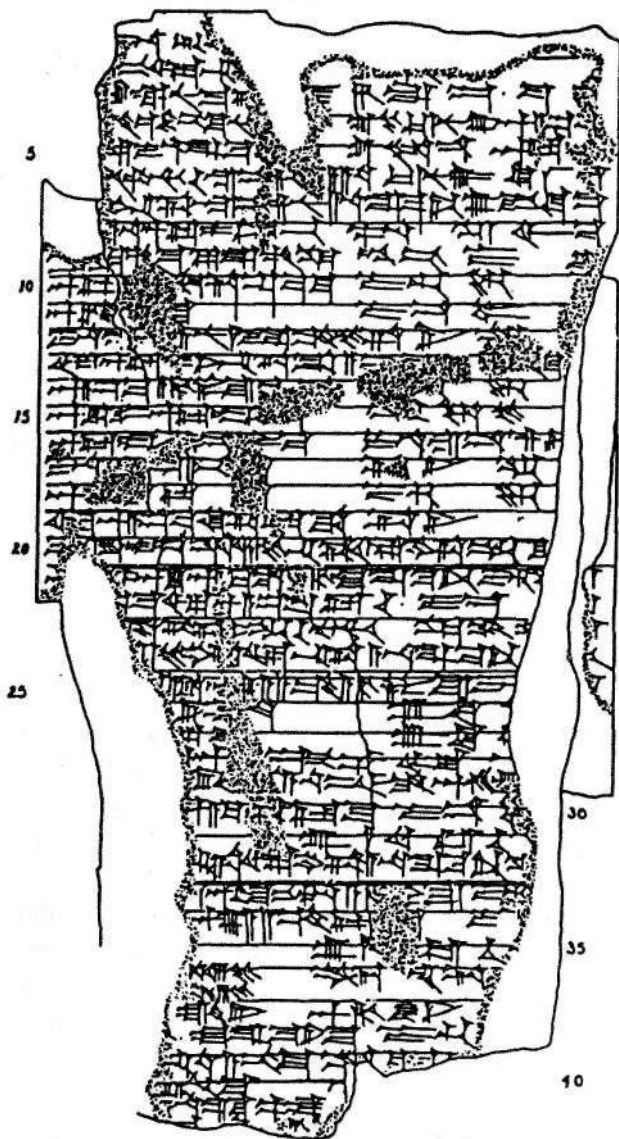
Kao prvo, u Britanskom muzeju našli smo babilonsku ploču
(br. 74329, sl. 31), katalogiziranu kao "inače nepoznat mit". Ipak,
to bi zapravo mogla biti babilonska/asirska verzija iz oko 2000. pr.
Kr. *nedostajućih sumerskih zapisa o Kajinovoj lozi!*

U prijepisu A. R. Millarda i prijevodu W. G. Lamberta (*Kad-
mos*, sv. VI), ona govori o počecima jedne grupe ljudi, orača, koja
odgovara biblijskom "obrađivaču zemlje". Oni se zovu Amakan-
du - "Ljudi koji u tuzi lutaju", što je paralela s Kajinovom pre-
sudom: "Stoga budi proklet na zemlji koja je rastvorila usta da
proguta s ruke tvoje bratovu krv... Vječni ćeš skitalica na zemlji
biti!" A što je najizvanrednije, mezopotamski vođa ovih progn-
nih ljudi zvao se Ka'in! Također, baš kao u biblijskoj priči:

On sagradi u Dunnu
grad s kulama blizankama.
Ka'in dodijeli sebi
vlast nad tim gradom.

Ime tog mjesta je intrigantno. Budući da se poredak slogova
u sumerskom jeziku mogao obrnuti bez promjene značenja, ime
se također moglo pisati NU.DUN, što je paralela s biblijskim No-
dom kao mjestom kamo je prognan Kajin. Sumersko ime značilo
je "iskopano odmorište" - što je vrlo slično biblijskoj interpreta-
ciji prema kojoj ime znači "Temelj".

Nakon smrti (ili ubojstva) Ka'ina, "polegnut je na počinak u
gradu Dunnu, koji je volio". Kao i u biblijskoj priči, mezopotam-
ski tekst bilježi povijest sljedeće četiri generacije: braća su ženila
svoje sestre i ubijala roditelje, preuzimajući vlast nad Dunnuom
i osnivajući nova naselja, od kojih je posljednje nazvano Šupat
(Sud).

slika 31

Drugi izvor koji ukazuje na mezopotamske kronike kao temelj biblijske priče o Adamu i njegovom sinu Kajinu asirski su tekstovi. Možemo vidjeti, na primjer, kako jedan drevni asirski Popis kraljeva tvrdi da je u najranijim vremenima, dok su njihovi praoci bili nomadi pod šatorima - što je opis koji se ponavlja u Bibliji u vezi s Kajinovom lozom - patrijarh njihovog naroda bio Adamu, biblijski Adam.

Među tradicionalnim asirskim eponimima kraljevskih imena također nalazimo kombinaciju Ashur-bel-Ka'ini (Ašur, gospodar Kainaca), što su asirski pisari uspoređivali sa sumerskim ASHUR-EN.DUNI (Ašur je gospodar Dunnija), implicirajući da su Ka'ini (Narod Kainov) i Dunni (Narod Dunna) bili isti narod, što potvrđuje da se radi o biblijskom Kajinu i zemlji Nod ili Dun.

Ukratko opisavši Kajinovu lozu, Stari zavjet sada svu pažnju usmjerava na novu lozu poteklu od Adama: "Adam pozna svoju ženu te ona rodi sina i nadjenu mu ime Šet. Ona reče: 'Bog mi dade drugo dijete umjesto Abela, koga ubi Kajin.' " Knjiga Postanka zatim dodaje: "Kad je Adamu bilo sto i trideset godina, rodi mu se sin njemu sličan, na njegovu sliku; nadjenu mu ime Šet".

"Po rođenju Šetovu Adam je živio još osam stotina godina te mu se rodilo [još] sinova i kćeri. Adam poživje u svemu devet stotina i trideset godina, i potom umrije. A Šetu je bilo sto i pet godina kad mu se rodi Enoš. Po rođenju Enoševu Šet je živio osam stotina i sedam godina te mu se rodilo [još] sinova i kćeri. Šet poživje u svemu devet stotina i dvanaest godina. Potom umrije."

Ime Šetovog sina i sljedećeg pretpotopnog patrijarha o kojem govori Biblija bilo je Enoš, što na hebrejskom znači "Čovjek, Smrtnik", i jasno je da ga Stari zavjet smatra praocem ljudske loze u jezgri drevnih kronika. U vezi s njim, kaže da se "tada počelo zazivati ime Jahvino", da je to bio početak religije i svećenstva.

Mnogo je sumerskih tekstova koji rasvjetljavaju ovaj intrigantan aspekt. Dostupni dijelovi teksta o Adapi kažu da je on

bio "usavršen" i da ga je Enki tretirao kao sina u svom gradu Eriduu. Onda se čini vjerojatnim, kao što je predložio William Hallo (*Antediluvian Cities*), da je ime Enoševog praunuka Jereda značilo "Od Eridua". U tome je, dakle, odgovor: dok Biblija gubi zanimanje za Adamove prognane potomke, svoju pažnju fokusira na patrijarhe iz Adamove loze koji su ostali u Edenu - južnoj Mezopotamiji - i prvi bili pozvani da postanu svećenici.

U četvrtoj generaciji nakon Enoša prvorodeni sin dobio je ime Henok. Znanstvenici vjeruju da je ovdje značenje imena potjecalo od jedne verzije hebrejskog korijena s konotacijom "uvježbavati, podučavati". O njemu Stari zavjet kratko kaže da je "hodio s Bogom" i da nije umro na Zemlji, "jer ga Bog uze". Taj jedan jedini redak iz Postanka 5:24 znatno je proširen u izvanbiblijskim *Knjigama Henokovim*. One iznose detalje o njegovom prvom posjetu Anđelima Božjim, koji su ga podučili raznim znanostima i etici. Kasnije, nakon što je vraćen na Zemlju kako bi prenio znanje i preduvjete za svećenstvo svojim sinovima, još jednom je uznesen na nebo kako bi se trajno pridružio Nefilima (biblijski izraz u značenju "Oni koji su pali dolje") u njihovom nebeskom domu.

Sumerski Popis kraljeva spominje svećeničku vladavinu Enmedurankija u Sipparu, koji je u to vrijeme bio lokacija svemirske luke pod Utuovim/Šamaševim zapovjedništvom. Njegovo ime "Svećenički gospodar od Dur-an-kija" ukazuje da je bio obučavan u Nippuru. Slabo poznata ploča, o kojoj je izvijestio W. G. Lambert (*"Enmeduranki and Related Material"*), kaže sljedeće:

Enmeduranki [bijaše] princ u Sipparu,
ljubimac Anuov, Enlilov i Ein.
Šamaš ga postavi u Svijetli hram.
Šamaš i Adad [povedoše ga] na skupštinu [bogova]...
Pokazaše mu kako da promatra ulje na vodi,
tajnu Anuovu, Enlilovu i Einu.
Dadoše mu Božansku ploču,
Kibdu tajnu neba i Zemlje...
Naučiše ga kako da računa pomoću brojeva.

Kad je završeno Enmedurankijevo poučavanje tajnom znanju bogova, vraćen je u Sumer. "Ljudi iz Nippura, Sippara i Babilona bijahu pozvani pred njega." On ih je obavijestio o svojim iskustvima i o osnivanju svećenstva. Bogovi su naredili da se ono ima prenositi s oca na sina: "Učeni čovjek, koji čuva tajne bogova, svog će izabranog sina vezati zakletvom pred Šamašem i Adadom... i poučiti ga tajnama bogova."

Ploča završava dodatkom: "Tako je nastala loza svećenika - onih kojima je dopušteno da se približe Šamašu i Adadu."

U vrijeme sedme generacije nakon Enoša, uoči Potopa, Zemlja i njeni stanovnici našli su se u stisku novog ledenog doba. Mezopotamski tekstovi detaljno opisuju patnje ljudskog roda, nedostatak hrane, čak i ljudožderstvo. Knjiga Postanka daje samo nagovještaj situacije kada kaže da je Noi (Predah) otac dao to ime u nadi da će njegovo rođenje biti znak za predah "od truda i muka što dolaze od Zemlje koju je Bog prokleo." Biblijska verzija ne govori nam puno o Noi, osim činjenice da je bio "pravedan i čista roda". Mezopotamski tekstovi informiraju nas da je junak Potopa živio u Šurupaku, medicinskom centru kojim je upravljala Sud.

Sumerski tekstovi kažu da je zbog rastućih nevolja ljudskog roda Enki predložio, čemu se Enlil žestoko usprotivio, da se poduzmu mjere za ublažavanje patnji. Enlila su neizmjereno smetali sve češći seksualni odnosi između mladih anunnakijskih muškaraca i ljudskih kćeri. Knjiga Postanka sljedećim riječima opisuje kako su Nefili "uzimali sebi žene":

Kad su se ljudi počeli širiti po Zemlji
i kćeri im se narodile -
opaze sinovi bogova
da su kćeri ljudske pristale,
pa ih uzimahu sebi za žene,
koje god su htjeli.

"Mitska ploča" (CBS-14061), o kojoj je pisao E. Chiera (*Sumerian Religious Texts*), govori nam o tim ranim danima i o mladom bogu po imenu Martu, koji se požalio da bi i njemu, također, trebalo dopustiti da uzme ljudsku ženu. Početak teksta opisuje da se to dogodilo dok je:

Grad Nin-ab postojao, Šid-tab nije postojao,
sveta tijara je postojala, sveta kruna nije postojala...
Konkubinat je tamo bio...
Bilo je rađanja [djece].

"Nin-ab je", nastavlja tekst, "bio grad u naseljenoj Velikoj zemlji". Njegov visoki svećenik, vrstan glazbenik, imao je ženu i kćer. Kad su se ljudi okupili da bogovima ponude pečenog mesa od žrtava, Martu, koji je bio neoženjen, ugledao je svećenikovu kćer. Poželjevši je, otišao je svojoj majci da se požali:

U svom gradu imam prijatelje, oni uzeše sebi žene.
Imam drugove, oni uzeše sebi žene.
U svom gradu, za razliku od mojih prijatelja, ja ne uzeh ženu.
Nemam ženu, nemam djecu.

Upitavši ga da li se djevojka koju je poželio "radovala njegovom pogledu", boginja je dala svoj pristanak. Ostali mladi bogovi su potom pripremili svečanost: kad je najavljeno vjenčanje, "u gradu Nin-abu, udaranjem u bakreni bubanj sazvaše ljude; oglasi se sedam defova."

Sve veće zbližavanje mladih astronauta i potomaka Primitivnih radnika Enlilu nije bilo po volji. Sumerski tekstovi govore nam da je Enlil, "kako se zemlja širila i ljudi množili", postajao sve "uznemireniji izjavama Ljudskog roda" i njegovom zaludenošću seksom i putenošću. Druženje između Anunnakija i ljudskih kćeri nije mu dalo spavati. "I Gospodin reče: 'Ljude koje sam stvorio izbrisat ću s lica zemlje'."

Tekst nas informira da su Anunnaki, nakon što je odlučeno da će se u Abzuu kopati duboki rudnici, također osnovali znanstvenu nadzornu postaju na vrhu Afrike. Za njenog zapovjednika postavljena je Ereškigal, Enlilova kći. Sumerska epska priča zabilježila je opasno putovanje Enkija i Ereškigal iz Mezopotamije do te daleke planinske zemlje (Kur) - iz teksta se može zaključiti da je Enki oteo ili na neki drugi način prisilio Ereškigal da krene na taj put budući da je bila "odvedena u Kur kao plijen".

(Iz drugih epova znamo da je Ereškigal u njenoj postaji kasnije napao Nergal, jedan od Enkijevih sinova, zbog jedne uvrede u koju je bio uključen Ereškigalin izaslanik. Ereškigal je u posljednjem trenutku spasila svoj život ponudivši Nergalu da je oženi i zajedno s njom kontrolira "Ploče mudrosti" u toj postaji.)

Enlil je ugledao svoju priliku da se oslobodi Zemljana kad je ta znanstvena postaja na vrhu Afrike izvijestila o opasnoj situaciji: sve deblja polarna kapa na Antarktici postala je nestabilna budući da je ležala na sloju skliske bljuzgavice. Problem je bio u tome što se ta nestabilnost pojavila baš u vrijeme kad se Nibiru trebao približiti Zemlji, pa je Nibiruovo gravitacijsko privlačenje moglo poremetiti ravnotežu ledene kape i uzrokovati njeno skliznuće u Antarktički ocean. To bi izazvalo ogromne plimne valove koji bi preplavili cijeli planet.

Kad su Igigi iz orbite oko Zemlje potvrdili izvjesnost takve katastrofe, Anunnaki su se počeli okupljati u Sipparu, svemirskoj luci. Međutim, Enlil je inzistirao da se ljudski rod ostavi u neznanju o predstojećem Potopu: na izvanrednoj sjednici Skupštine bogova natjerao je sve bogove, a posebno Enkija, da prisegnu da će čuvati tajnu.

Posljednji dio teksta *Atra-Hasis*, velik dio *Epa o Gilgamešu* i drugi mezopotamski tekstovi opširno opisuju događaje koji su uslijedili - kako je Enlil iskoristio katastrofalni Potop da postigne uništenje ljudskog roda i kako je Enki, protiveći se odluci koju je Enlil nametnuo Skupštini bogova, uspio spasiti svog vjernog sljedbenika Ziusudru (Noe) izradivši za njega podmornicu koja je bila u stanju izdržati vodenu lavinu.

Sami Anunnaki su se, na dani znak, "podigli" u svojim *Ru-kub ilani* (Bojnim kolima bogova), upaljenim raketnim brodovima "zapalivši zemlju svojim blještavilom". Orbitirajući oko Zemlje u svojim raketoplanima užasnuto su promatrali pustošenja plimnih valova ispod njih. Sve što je bilo na Zemlji pometeno je u jednoj kolosalnoj lavini vode: A.MA.RU BA.UR RA.TA—"Poplava je pomete". Sud, koja je s Enkijem stvorila Čovjeka, "gledala je i plakala... Ištar kriknu poput žene u trudovima... Bogovi, Anunnaki, plaču s njom." Valjajući se naprijed i natrag, plimni su valovi odnijeli tlo, ostavivši za sobom ogromne naslage blata: "Sve što bijaše stvoreno, ponovno se pretvori u glinu."

U *Dvanaestom planetu* iznijeli smo dokaze za naš zaključak da se Potop koji je donio naprasan kraj posljednjeg ledenog doba dogodio prije približno 13.000 godina.

Kad su vode Potopa "krenule natrag s kopna" i počele opadati, Anunnaki su počeli slijetati na planinu Nisir (Planina spasa) - Ararat. Tamo je također stigao i Ziusudra/Noa, u plovilu kojim je upravljao navigator kojeg je poslao Enki. Enlil je poludio od bijesa kada je otkrio da je "sjeme ljudskog roda" spašeno, ali ga je Enki uspio uvjeriti da ublaži svoj stav: bogovi, tvrdio je, ne bi više mogli postojati na Zemlji bez pomoći ljudi. "I Bog blagoslovi Nou i njegove sinove i reče im: 'Plodite se i množite, i zemlju napunite.'"

Stari zavjet, usmjeravajući pažnju samo na Noinu lozu, ne navodi druge putnike u spasilačkom brodu. Ali detaljniji mezopotamski tekstovi o Potopu također spominju navigatora i otkrivaju da su se u posljednjem trenutku Ziusudrini prijatelji ili pomagači (i njihove obitelji) također popeli na palubu. Grčke verzije priče po Berossusu kažu da su nakon Potopa Ziusudru, njegovu obitelj i kormilara bogovi odveli da žive s njima; ostalim ljudima dali su upute kako da sami pronađu put natrag do Mezopotamije.

Neposredan problem s kojim su se svi spašeni suočili bila je hrana. Noi i njegovim sinovima Bog je rekao: "Sve životinje

na zemlji, sve ptice u zraku, sve što se po zemlji kreće i sve ribe u moru u vaše su ruke predani; sve što se kreće i živi neka vam bude za hranu." A zatim je uslijedio i važan dodatak: "Sve vam dajem, kao što vam dadoh zeleno bilje i svakovrsno sjemenje."

Ta često previđana izjava (Postanak 9:3), koja se tiče porijekla poljoprivrede, znatno je proširena u sumerskim tekstovima. Znanstvenici se slažu da se poljoprivreda prvi put pojavila na polumjesecu Mezopotamija-Sirija-Izrael, ali nisu u stanju objasniti zašto nije nastala u ravnicama (gdje je uzgoj lak), već u brdovitim krajevima. Slažu se da je započela prikupljanjem "divljih predaka" pšenice i ječma prije nekih 12.000 godina, ali ih zbunjuje genetska uniformnost tih ranih žitarica: nikako ne mogu objasniti botaničko-genetički pothvat kojim su - u samo 2000 godina - tim divljim travama udvostručeni, utrostručeni i učtverostručeni kromosomski parovi tako da su postale pšenica i ječam za uzgoj s izvanrednom prehrambenom vrijednošću i nevjerojatnom sposobnošću da rastu skoro bilo gdje i daju neuobičajene dvije žetve godišnje.

Pored tih zagonetki, jednako iznenadno počele su se pojavljivati razne vrste voća i povrća, iz istog središnjeg područja, u skoro isto vrijeme, uz simultano "pripitomljavanje" životinja, počevši od ovaca i koza koje su pružale meso, mlijeko i vunu.

Kako se sve to dogodilo u to vrijeme? Moderna znanost tek treba pronaći odgovore, no sumerski tekstovi dali su ih još prije nekoliko tisućljeća. Poput Biblije, oni opisuju kako je poljoprivreda počela nakon Potopa kada (po riječima iz Postanka) "Noa poče kao zemljoradnik". No, poput Biblije, koja bilježi da je postojalo obrađivanje zemlje (čime se bavio Kajin) i uzgoj stoke (čime se bavio Abel) davno prije Potopa, tako nam i sumerske kronike govore o razvoju ratarstva i stočarstva u pretpovijesnim vremenima.

Tekst koji su znanstvenici nazvali *Mit o stoci i žitu* tvrdi da u vrijeme kad su Anunnaki sletjeli na Zemlju, nijedna od udomaćenih vrsta žitarica i stoke još nije postojala:

Kad s nebeskih visina na Zemlju
Anu dovede Anunnakije,
žitarice još ne bijahu stvorene,
još ne nikoše...
Nije bilo ovce,
janje još ne bijaše spuštено;
nije bilo koze,
jare još ne bijaše spuštено.
Ovca još ne bijaše ojanjila svoju janjad.
Koza još ne bijaše ojarila svoju jarad.
Tkanje [vune] još ne bijaše stvoreno,
još ne bijaše poznato.

Tada su, u "Odaji stvaranja" Anunnakija, njihovom laboratoriju za genetska manipuliranja, Lahar (vunasta stoka) i Anšan (zrnje) "prekrasno oblikovani":

U tim danima,
u Odaji stvaranja bogova,
u Kući oblikovanja, na Čistom humku,
Lahar i Anšan oni prekrasno oblikovahu.
Njihov dom bio je pun hrane za bogove.
Lahar i Anšan što se množe
Anunnaki, na svom Svetom humku, jedu -
ali se ne zasite.
Dobroga mlijeka iz obora za ovce
Anunnaki, na svom Svetom humku, piju -
ali se ne napoje.

Primitivni radnici - "oni koji nisu znali za jedenje kruha...
koji su jeli biljke ustima poput ovaca" - tada su već postojali:

Nakon što Anu, Enlil, Enki i Sud
stvoriše crnoglave ljude,
biljni svijet koji buja oni razmnožiše u Zemlji.

Četveronožne životinje vješto stvoriše,
u E.DIN ih smjestiše.

Tako, kako bi povećali proizvodnju žitarica i stoke radi zadovoljenja svojih potreba, Anunnaki su donijeli odluku: NAM.LU.GAL.LU - "civilizirano čovječanstvo" - treba poučiti "obrađivanju zemlje" i "uzgoju ovaca... za dobrobit bogova":

Radi zadovoljenja potrebe za hranom,
radi čistog obora za ovce,
stvoreno je civilizirano čovječanstvo.

Baš kao što opisuje ono što je stvoreno u tim ranim vremenima, tekst također nabraja udomaćene vrste koje nisu stvorene u to vrijeme:

Ono što se sađenjem razmnožava,
još ne bijaše stvoreno:
terase ne bijahu načinjene...
Trostruko žito od trideset dana još nije postojalo;
trostruko žito od četrdeset dana još nije postojalo;
malo žito, planinsko žito,
žito čistog A.DAMa, nije postojalo...
Gomoljaste biljke s polja još ne bijahu stvorene.

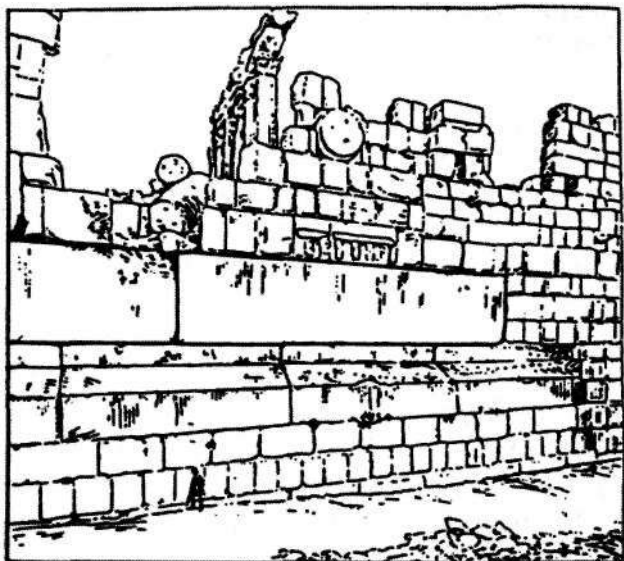
Ove su vrste, kao što ćemo vidjeti, na Zemlji udomaćili Enlil i Ninurta neko vrijeme nakon Potopa.

Nakon što je Potop sve zbrisao s lica Zemlje, prvi problem s kojim su se Anunnaki suočili bio je gdje da nađu potrebno sjeme za obnovu zemljoradnje. Nasreću, uzorci udomaćenih vrsta bili su poslani na Nibiru i sad ih je "Anu s neba pribavio Enlilu". Enlil je tada potražio sigurno mjesto na koje bi se moglo posaditi sjeme radi ponovnog pokretanja zemljoradnje. Tlo je još uvijek bilo prekriveno vodom i jedino mjesto koje se činilo prikladnim bila je "Planina mirisnih cedrova". U razlomljenom tekstu koji

je objavio S. N. Kramer u svom *Sumerische Literarische Texte aus Nippur* čitamo:

Enlil krenu prema vrhu i podiže pogled;
pogleda dolje: sve je bilo pod vodom poput mora.
Pogleda gore: tamo bijaše Planina mirisnih cedrova.
On donese ječam, načini terase i posije ga po planini.
Ono što raste iz zemlje on dovuče gore,
u terasama žitarice zasija po planini.

To što je Enlil izabrao Cedrovu planinu i pretvorio je u za-
branjeno (sveto) područje vjerojatno nije bilo plod slučajnosti.
Na cijelom Bliskom istoku - u stvari, širom svijeta - postoji samo
jedna poznata Cedrova planina: u Libanonu. Ona je, do današ-
njeg dana, lokacija goleme platforme koja leži na kolosalnim ka-
menim blokovima (Baalbek u Libanonu), koji su još uvijek čudo
tehnologije (sl. 32). To je, kao što smo detaljno izložili u knjizi

slika 32

Stepenište do neba, bilo Mjesto slijetanja Anunnakija, platforma za koju legende tisućljećima govore da potječe iz pretpotopnih vremena, čak još iz Adamovih dana. To je nakon Potopa bilo jedino mjesto koje je odmah bilo prikladno za slijetanje i polijetanje raketoplana Anunnakija: svemirska luka u Sipparu bila je zbrisana i pokopana pod slojevima blata.

Sad kad je sjeme bilo na raspolaganju, pitanje je bilo gdje ga posijati... Nizine, još uvijek pune blata i vode, bile su neprikladne za život. Visine, iako su izronile iz vodene lavine, bile su natopljene kišama koje su počele padati s dolaskom postglacijalnog doba. Rijeke još nisu bile pronašle svoja nova korita, voda nije imala kamo otjecati, zemljoradnja je bila neizvediva. U jednom sumerskom tekstu nalazimo sljedeći opis:

Glad bijaše teška, ništa se nije uzgajalo.

Male rijeke ne bijahu očišćene,

blato ne bijaše odneseno...

U cijeloj zemlji nije bilo usjeva,

rastao je samo korov.

Dvije velike mezopotamske rijeke, Eufrat i Tigris, također nisu imale normalan tok: "Eufrat ne bijaše okupljen u jedno, vladala je bijeda, Tigris bijaše poremećen, uzdrman i ranjen." Ninurta se prihvatio posla gradnje brana u planinama, kopanja novih kanala za rijeke i isušivanja suvišne vode: "Na to gospodar usmjeri svoj uzvišeni um: Ninurta, sin Enlilov, stvara velike stvari":

Kako bi zaštitio zemlju, podiže moćan zid.

Maljem razbi stijene;

od kamenja junak načini gomilu, podiže naselje...

Vode koje bijahu razlivene, on okupi;

što po planinama bijaše raspršeno,

on usmjeri i posla niz Tigris.

Visoke vode on potjera s obradive zemlje.

Sada, gle -
sve na Zemlji radovalo se Ninurti,
Gospodaru Zemlje.

Jedan dug tekst, koji su znanstvenici postupno sastavili u cjelinu, *Ninurtini podvizi i junačka djela*, daje tragičan ton Ninurtinim naporima da vrati red na Zemlju kojom je vladao. Kako bi odjednom riješio sve problematične točke, Ninurta je žurio od jednog do drugog planinskog mjesta u svom zračnom brodu, ali "Njegova Krilata ptica razbi se o vrh planine; njena letna pera padoše na zemlju." (Iz jednog nejasnog stiha može se naslutiti da ga je spasio Adad.)

Iz sumerskih tekstova znamo da su se na padinama planina prvo počele uzgajati voćke, grmolike biljke i zasigurno grožđe. Anunnaki su, tvrde tekstovi, ljudskom rodu dali "izvršno bijelo grožđe i izvršno bijelo vino; izvršno crno grožđe i izvršno crno vino." Nije nikakvo čudo što u Bibliji čitamo da je "Noa počeo obrađivati zemlju i zasadio vinograd. Napio se vina i opio."

Kad su drenažni kanali koje je Ninurta iskopao u Mezopotamiji omogućili zemljoradnju u ravnicama, Anunnaki "s planine donesoše zrnja žitarica" i "Zemlja [Sumer] upozna pšenicu i ječam."

U tisućljećima koja su uslijedila čovječanstvo je štovalo Ninurtu kao onoga tko ih je poučio poljodjelstvu; arheolozi su na jednoj sumerskoj lokaciji zaista pronašli "Poljoprivrednikov almanah", koji se pripisuje Ninurti. Njegovo akademsko ime bilo je Uraš - "Od pluga": jedan sumerski valjkasti pečat prikazuje ga (neki vjeruju da prikazuje Enlila) kako čovječanstvu poklanja plug (sl. 33).

Dok su Enlilu i Ninurti pripisane zasluge za učenje čovječanstva zemljoradnji, zasluge za dovođenje stada pripitomljene stoke pripisane su Enkiju. Nakon što su prve žitarice već bile u uzgoju, ali još ne i "žita koja se umnažaju", žitarice s udvostručenim, utrostručenim i učetverostručenim kromosomima, ove druge je umjetnim putem stvorio Enki, uz Enlilov pristanak:

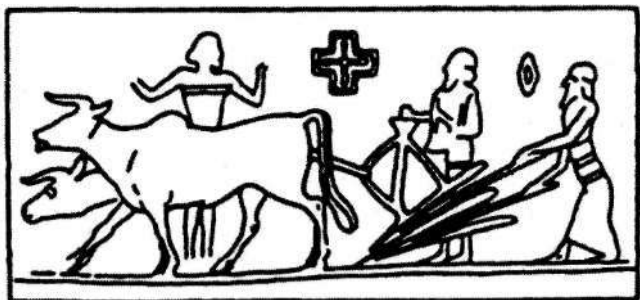
slika 33

U to vrijeme Enki reče Enlilu:
"Oče Enlile, stada i žito
učiniše Sveti humak sretnim,
jako se razmnožiše na Svetom humu.
Pusti da mi, Enki i Enlil, zapovjedimo:
Vunasto stvorenje i žito koje se umnaža
neka izađu iz Svetog huma."

Enlil se složio i uslijedilo je obilje:
Vunasto stvorenje staviše u obor.
Sjeme koje niče dadoše majci,
za zrnje sagradiše mjesto.
Radnicima dadoše plug i jaram...
Pastir stvara obilje u oboru za ovce;
djevojka stvara obilje što niče;
ona podiže svoju glavu na polju:
obilje je stiglo s neba.
Vunasto stvorenje i zrnje koje se sije
stigoše sa sjajem.
Obilje je poklonjeno okupljenom narodu.

Revolucionarno poljoprivredno oruđe - jednostavan, ali domišljato oblikovan drveni alat - plug, u početku je, prema gornjem tekstu, bio vučen tako što bi u jaram upregnuli radnike. No onda je Enki "stvorio veća živa bića" - pripitomljenu stoku - i bikovi su počeli vući plug umjesto ljudi (sl. 34). Tako su, zaključuje tekst, bogovi "povećali plodnost zemlje."

Dok je Ninurta bio zauzet gradnjom brana između planina koje s boka okružuju Mezopotamiju i isušivanjem njenih nizina, Enki se vratio u Afriku kako bi procijenio štetu koju je tamo nanio Potop.

slika 34

Ispostavilo se da su Enlil i njegovi potomci na kraju dobili kontrolu nad svim gorskim područjima od jugoistoka (Elama, povjerenog Inani/Ištar) do sjeverozapada (planine Taurus i Male Azije, danih Išuru/Adadu), s gorskim područjima koja su se u luku protezala između njih, podijeljenih između Ninurte na jugu i Nanara/Sina na sjeveru. Sam Enlil zadržao je središnji položaj s kojeg se pružao pogled na stari E.DIN. Mjesto slijetanja na Cedrovoj planini bilo je pod zapovjedništvom Utua/Šamaša. Kamo su mogli otići Enki i njegov klan?

Dok je pregledavao Afriku, Enkiju je postalo jasno da sam Abzu - južni dio kontinenta - neće biti dovoljan. Baš kao što se u Mezopotamiji "obilje" temeljilo na poljoprivredi uz rijeke, tako je moralo biti i u Africi, pa je on svoju pažnju, planiranje i znanje usredotočio na obnovu Doline Nila.

Kao što smo vidjeli, Egipćani su smatrali da su njihovi veliki bogovi u Egipat stigli iz Ura (što znači "staro mjesto"). Prema Manetu, Pta je zemljama Nila zavladao 17.000 godina prije Menesa, tj. oko 21.000. prije Krista. Devet tisuća godina kasnije Pta je egipatske posjede predao svom sinu Rau, ali je vladavina ovog drugog naglo prekinuta nakon samo 1.000 godina, tj. oko 11.000. pr. Kr. U to se vrijeme, prema našoj procjeni, dogodio Potop.

Tada se, vjeruju Egipćani, Pta vratio u Egipat kako bi pokrenuo velike radove na isušivanju tla i kako bi doslovce izdigao Egipat iz voda kojima je bio *preplavljen*. *Pronašli smo sumerske* tekstove koji također svjedoče da je Enki otišao u zemlje Meluha (Etiopiju/Nubiju) i Magan (Egipat) kako bi ih učinio naseljivim za ljude i životinje:

On se zaputi u zemlju Meluha;
Enki, gospodar Abzua, objavljuje njegovu sudbinu:
Crna zemljo, neka tvoja stabla budu velika stabla,
Neka budu planinska stabla.
Neka prijestolja ispune tvoje kraljevske palače,
neka tvoje trske budu velike trske,
neka budu planinske trske...
Neka tvoji bikovi budu veliki bikovi,
neka budu planinski bikovi...
Neka tvoje srebro bude kao zlato.
Neka tvoj bakar bude kositar i bronca...
Neka se tvoji ljudi množe,
neka tvoj junak juriša poput bika...

Ti sumerski zapisi koji povezuju Enkija s afričkim zemljama uz Nil imaju dvostruko značenje: one potkrepljuju egipatske priče mezopotamskim pričama i povezuju sumerske bogove - posebno bogove Enkije - s bogovima Egipta jer Pta, po našem mišljenju, nije bio nitko drugi nego Enki.

Nakon što su zemlje opet postale naseljive, Enki je afrički kontinent po dužini podijelio između svojih šest sinova (sl. 35). Najjužniji je posjed ponovno pripao NER.GALU (Velikom nadgledniku) i njegovoj supruzi Ereškigal. Sjeverno od njega, u rudarskoj regiji, ustoličen je GIBIL (Koji je od vatre), koji je od svog oca bio naučio tajne metalurgije. NIN.A.GAL (Princ velikih voda) dobio je, kao što mu i ime govori, regiju velikih jezera i gornjeg toka Nila. Dalje na sjever, na pašnjačkoj visoravni Sudana, najmlađi sin DUMU.ZI (Sin koji je život), čiji je nadimak bio "Pastir", dobio je svoje kraljevstvo.

slika 35

O identitetu sljedećeg sina vode se rasprave među znanstvenicima (mi ćemo naše rješenje iznijeti nešto kasnije). Međutim, nema sumnje tko je bio šesti sin - zapravo Enkijev prvorodenac i zakoniti prijestolonasljednik: to je bio MAR.DUK (Sin čistog humka). Budući da je jedan od njegovih pedeset epiteta bio ASAR, što zvuči vrlo slično egipatskom As-Sar (Oziris na grčkom), neki su znanstvenici spekulirali da su Marduk i Oziris bili isti bog. Ali ti epiteti (kao što je Svemoćni ili Zastrašujući) primjenjivali su se na različita božanstva i Asar, što je značilo Svevideći, također je bilo ime-epitet asirskog boga Ašura.

Više sličnosti zapravo možemo naći između babilonskog Marduka i egipatskog boga Raa: prvi je bio Enkijev sin, a drugi Ptaov, a ta su dvojica, Enki-Pta, po našem mišljenju, jedan te isti

bog. S druge strane, Oziris je bio Raov praunuk, i time je pripadao puno mlađoj generaciji od Raa ili Marduka. U stvari, u sumerskim tekstovima pronađeni su raštrkani ali dosljedni dokazi koji potvrđuju naše vjerovanje da je bog kojeg su Egipćani zvali Ra, a Mezopotamci Marduk, bio jedno te isto božanstvo. Tako Marduk u hvalospjevu samom sebi (ploča Ašur/4125) izjavljuje da je jedan od njegovih epiteta bio "bog IM.KUR.GAR RA" - "Ra koji živi uz planinsku zemlju."

Osim toga, postoje tekstualni dokazi da su Sumerani znali da je egipatsko ime tog boga bilo Ra. Bilo je Sumerana čija su osobna imena sadržavala božansko ime RA. I ploče iz vremena dinastije Ur III. spominju "Dingir Raa" i njegov hram E.Dingir. Ra. Kasnije, nakon pada te dinastije, kada je Marduk stekao prevlast u svom najdražem gradu Babilonu, njegovo sumersko ime KA.DINGIR (Kapija bogova) promijenjeno je u KA.DINGIR. RA - "Raova kapija bogova".

U stvari, kao što ćemo uskoro pokazati, Mardukov uspon na vlast počeo je u Egiptu, gdje je njegova najpoznatija građevina - Velika piramida u Gizi - odigrala presudnu ulogu u njegovoj burnoj karijeri. Ali Veliki bog Egipta, Marduk/Ra, čeznuo je da vlada cijelom Zemljom, i to iz starog "Pupka svijeta" u Mezopotamiji. Njegova ambicija bila je to što ga je navelo da se odrekne božanskog prijestolja Egipta u korist svoje djece i unuka.

Nije ni slutio da će to dovesti do dva Rata piramida, a zamašlo i do njegove vlastite smrti.

7

KAD SE ZEMLJA DIJELILA

"SINOVI NOINI, koji su iz korablje izišli, bijahu: Šem, Ham i Jafet... To su trojica Noinih sinova od kojih se sav svijet razgranao."

Takva je biblijska priča o Potopu, za kojom slijedi dug *Popis naroda* (Postanak, 10), jedinstveni dokument u koji su znanstvenici u početku sumnjali budući da su u njemu bile navedene dotad nepoznate nacije-države, zatim su ga kritički analizirali i konačno - nakon stoljeća i pol znanstvenih otkrića - shvatili da je zadivljujuće točan. To je dokument koji pruža pravo bogatstvo pouzdanih povijesnih, geografskih i političkih informacija o usponu ostataka ljudskog roda iz blata i pustoši koje je za sobom ostavio Potop, do vrhunaca civilizacija i carstava.

Ostavivši najvažniju Šemovu lozu za kraj, *Popis naroda* započinje s potomcima *Jafeta* (Poštenog): "I sinovi su Jafetovi: Gomer, Magog, Madaj, Javan, Tubal, Mešak, Tiras. A sinovi su Gomerovi: Aškenaz, Rifat i Togarma. Javanovi su, pak, sinovi: Eli-a, Taršiš, Kitijci i Dodanci. Od njih su se razgranali narodi po otocima." Tako su se kasnije generacije raširile po obalnim po-

drućjima i otocima, ali nezapažena je činjenica da se svih prvih sedam naroda/sinova podudaralo s planinskim područjima Male Azije, Crnog mora i Kaspijskog jezera - planinskim područjima koja su postala naseljiva ubrzo nakon Potopa, za razliku od nižih obalnih područja i otoka koji su mogli postati naseljivi tek mnogo kasnije.

Potomci *Hama* (Vrućeg, također i *Mračnog*), prvo "Kuš i Misrajim, Put i Kanaan", a nakon njih brojni drugi narodi-zemlje, podudaraju se s afričkim narodima-zemljama Nubije, Etiopije, Egipta i Libije kao središnjim narodima ponovnog naseljavanja Afrike, opet počevši od topografski viših područja s kasnijim širenjem u nizine.

"I Šemu - praocu svih sinova Eberovih i starijem bratu Jafetovu - rodiše se sinovi: on bijaše stariji brat Jafetov." Prvi Šemovi narodi-sinovi bili su "Elam, Ašur, Arpakšad, Lud i Aram", narodi-zemlje koji su obuhvaćali gorska područja u luku od Perzijskog zaljeva na jugu do Sredozemnog mora na sjeverozapadu, uz granicu velike Zemlje između rijeka, koja još uvijek nije bila naseljiva. To su bile zemlje koje bismo mogli nazvati Zemljama svemirske luke: Mezopotamija, u kojoj je bila pretpotopna Svemirska luka; Cedrova planina, na kojoj je bilo Mjesto slijetanja koje je ostalo upotrebljivo; zemlja Šalem, na kojoj će biti utemeljen poslijepotopni Kontrolni centar misije, i susjedni Sinajski poluotok, mjesto buduće svemirske luke. Ime praoca svih tih nacija, Šema - koje je značilo "Nebeska odaja" - bilo je, dakle, sasvim prikladno.

Općenita podjela ljudskog roda u tri grane, kako je iznesena u Bibliji, ne samo što je slijedila geografiju i topografiju područja na koja se proširio čovjek nego je također slijedila i podjelu Zemlje između Enlilovih i Enkijevih potomaka. Šem i Jafet u Bibliji su prikazani kao dobra braća, dok se na Hamovu lozu - a posebno Kanaana - Biblija osvrće kao na gorku uspomenu. Ova posljednja loza povezana je s pričama koje tek treba ispričati - pričama o bogovima i ljudima, i njihovim ratovima...

Tradicija dijeljenja naseljenog drevnog svijeta u tri grane također je u skladu s onim što znamo o usponu civilizacija.

Znanstvenici su utvrdili iznenadnu promjenu u ljudskoj kulturi do koje je došlo oko 11.000. pr. Kr. - u vrijeme Potopa, prema našim otkrićima - i tu eru udomaćivanja biljnih i životinjskih vrsta nazvali su mezolitik (srednje kameno doba). Oko 7400. pr. Kr - točno 3.600 godina kasnije - utvrđen je još jedan iznenađan napredak. Znanstvenici su ga nazvali neolitik (novo kameno doba), ali njegovo glavno obilježje bio je prijelaz s kamena na glinu i pojavljivanje lončarije. A onda, "naglo i neočekivano" - ali točno 3.600 godina kasnije - oko 3800. pr. Kr, u nizini između rijeka Eufrat i Tigris došlo je do procvata napredne civilizacije Sumera. Za njom je, oko 3100. pr. Kr., slijedila civilizacija porječja Nila, a oko 2800. pr. Kr. pojavila se treća civilizacija drevnog svijeta, ona oko rijeke Ind. To su bile tri regije dodijeljene ljudskom rodu: iz njih su se razvile nacije Bliskog istoka, Afrike i Indo-Europe - što je podjela koja je vjerno zabilježena u starozavjetnom *Popisu naroda*.

Sve je to, smatrale su sumerske kronike, bilo rezultat promišljenih odluka Anunnakija:

Anunnaki, koji određuju sudbine,
sjedahu razmjenjujući mišljenja
u vezi sa Zemljom.
Stvoriše četiri regije.

Tim jednostavnim riječima, koje su ponovljene u nekoliko sumerskih tekstova, odlučena je poslijepotopna sudbina Zemlje i njenih stanovnika. Tri regije dodijeljene su trima civilizacijama čovječanstva; četvrtu su Anunnaki zadržali za sebe. Dobila je ime TIL.MUN, "Zemlja raketa". U knjizi *Stepenište do neba* iznijeli smo dokaze koji Tilmun identificiraju kao Sinajski poluotok.

Iako su, što se tiče ljudskog naseljavanja, na dijelovima poluotoka sa slobodnim pristupom smjeli živjeti Šemovi potomci - "Stanovnici pijeska", kako su ih zvali u egipatskim spisima

- kad je došlo do podjele teritorija između Anunnakija, javila su se duboka neslaganja. Kontrola nad lokacijom poslijepotopne svemirske luke značila je kontrolu veza između Nibirua i Zemlje, kao što su iskustva s Kumarbijem i Zuom tako jasno pokazala. Uz ponovno probuđeno suparništvo između Enlilovog i Enkijevog klana, bilo je potrebno da vlast nad Zemljom raketa ima netko neutralan.

Rješenje je bilo vrlo domišljato. Iz iste loze kao i oni bila je njihova sestra Sud. Kao Anuova kći nosila je titulu NIN.MAH (Velika gospodarica). Ona je bila iz izvorne grupe Velikih Anunnakija, koji su bili pioniri na Zemlji, članica Panteona dvanaestero bogova. Enlilu je rodila sina, Enkiju kćer, i s ljubavlju su je zvali *Mammi* (Majka bogova). Ona je pomogla stvoriti Čovjeka. Svojim medicinskim vještinama spasila je mnoge živote, pa je također bila poznata kao NIN.TI (Gospodarica života). Međutim, nikada nije imala vlastitih posjeda. Nitko se nije usprotivio ideji da Tilmun postane njen posjed.

Sinajski poluotok je suho i golo mjesto, na čijem su jugu visoki granitni vrhovi, planinska visoravan u sredini i ravnica od tvrde zemlje na sjevernoj trećini, okruženoj lancem niskih planina i brda. Nakon toga dolazi pojas pješćanih dina, koji se spušta do sredozemne obale. Ali na mjestima gdje se voda može zadržati, kao što je slučaj u nekoliko oaza ili oko riječnih korita koja se napune tijekom kratkih zimskih kiša i zadrže vlagu ispod površine, rastu bujne datuljine palme, voće i povrće, i mogu se napasati stada ovaca i koza.

Taj je kraj prije nekoliko tisućljeća zacijelo bio jednako negostoljubiv kao i danas. No, iako je za Sud sagrađen dom u jednom od obnovljenih mezopotamskih gradova, ona je odlučila otići i osobno vladati brdovitom regijom. Uza sve svoje atribute statusa i znanja, uvijek je igrala sporednu ulogu. Kad je stigla na Zemlju bila je mlada i lijepa (sl. 36a); sada je bila stara i iza leđa su je zvali "Krava" (sl. 36b). Zato je sad, kad je dobila vlastiti posjed, odlučila otići tamo. Ponosno je izjavila: "Sad sam vladarica! Sama ću biti tamo, vladajući zauvijek!"

a

b

slika 36

Budući da je nije mogao odgovoriti, Ninurta je primijenio svoja iskustva u podizanju brana i kanaliziranju voda kako bi novu planinsku regiju svoje majke učinio ugodnijom za život. O tim pothvatima čitamo s ploče XI "*Ninurtinih podviga i junačkih djela*", gdje se on obraća svojoj majci:

Zato što si ti, plemenita gospo,
 otišla sama u Zemlju slijetanja,
 zato što si u Zemlju rudeće zore
 smiono otišla -
 branu ću podići za tebe,
 kako bi zemlja mogla imati vladaricu.

Nakon što je izradio projekte navodnjavanja i doveo ljude da obave potrebne radove, Ninurta je obećao svojoj majci da će imati obilje vegetacije, proizvoda od drva i minerala u svom planinskom domu:

Njegove doline zelenjet će se od raslinja,
 obronci će za tebe rađati med i vino,
 rađat će... zabalum stabla i šimšir;
 njegove terase bit će ukrašene voćem poput vrta,
 Harsag će ti pružati miris bogova,
 pružat će ti blistave rudne žile;

njegovi rudnici davat će ti danak u bakru i kositru.
Njegove planine razmnožavat će stoku veliku i malu;
Harsag će rađati četveronožna stvorenja.

To je zaista prikladan opis Sinajskog poluotoka, zemlje rudnika, najvećeg izvora bakra, tirkiza i drugih minerala u drevnom svijetu, izvor akacijinog drva, koje se koristilo za hramski namještaj, zeleno mjesto svugdje gdje je voda bila dostupna, mjesto gdje su stada mogla pasti. Je li slučajnost što se glavna zimska rijeka tog poluotoka i danas zove el Arish - "Poljoprivrednik" - što je bio Ninurtin nadimak (*Uraš*)?

Nakon što je za svoju majku uredio dom među granitnim vrhovima južnog dijela Sinaja, Ninurta joj je dao novu titulu: NIN.HAR.SAG (Gospodarica glave planine). Otada nadalje Sud su uvijek zvali tom titulom.

Izraz "glava planine" govori nam da se radilo o najvišem vrhu u tom kraju. To je planina koja je danas poznata kao Sv. Katarina, vrh koji je bio štovan od davnina, tisućljećima prije nego je podignut obližnji samostan. U blizini se uzdiže neznatno niži vrh kojeg redovnici zovu Mojsijeva planina, što sugerira da se radi o planini Sinaj iz biblijskog Izlaska. Iako je to upitno, ostaje činjenica da su ovi vrhovi-blizanci od drevnih vremena štovani kao sveti. Naše je mišljenje da je to posljedica ključne uloge koju su imali u planiranju poslijepotopne svemirske luke i Sletnog koridora koji je vodio do nje.

Ti novi planovi slijedili su stare principe, i da bismo razumjeli širi poslijepotopni raspored, moramo prvo proučiti način na koji su pretpotopna svemirska luka i Sletni koridor bili sagrađeni. U to su vrijeme Anunnaki kao svoju žarišnu točku prvo izabrali dvovrhu planinu Ararat, najviši vrh zapadne Azije, i time s neba najvidljiviji prirodni orijentir. Sljedeći vidljivi prirodni geografski elementi bili su rijeka Eufrat i Perzijski zaljev. Povukavši zamišljenu liniju sjever-jug kroz Ararat, Anunnaki su odredili da će svemirska luka biti na mjestu gdje se linija križa s rijekom. Zatim su, dijagonalno s njom iz smjera Perzijskog zaljeva - pod

Južna linija Sletnog koridora spajala je dvovrhi Ararat s najvišim vrhom Sinajskog poluotoka, Harsag (Sv. Katarinom), i njegovim blizancem, nešto nižom Mojsijevom planinom.

Sjeverna linija Sletnog koridora išla je od Ararata preko Sletne platforme Baalbeka i dalje kroz Egipat. Tamo je teren bio previše ravan da bi mogao ponuditi nekakav prirodni orijentir i zato su, uvjereni smo, Anunnaki odlučili sagraditi umjetne vrhove-blizance dviju velikih piramida u Gizi.

Ali gdje je valjalo podići tu uporišnu točku?

Ovdje je u igru ušla zamišljena linija istok-zapad, koju su Anunnaki u svojim znanostima o svemiru proizvoljno odredili. Oni su nebo koje okružuje Zemlju proizvoljno podijelili na tri trake ili "puta". Sjeverni se zvao "Enlilov put", južni je bio "Enkijev put", a srednji "Anuov put". Njih su razdvajale linije koje su nama poznate kao sjeverna 30. paralela i južna 30. paralela.

Čini se da je sjeverna 30. paralela bila od posebne - "svete" - važnosti. Sveti gradovi od drevnih vremena naovamo, od Egipta do Tibeta, bili su smješteni na njoj. Izabrana je za liniju na kojoj će se (na sjecištu s linijom Ararat-Baalbek) podići velike piramide, a također i za liniju koja će, na sinajskoj središnjoj nizini, označavati mjesto Svemirske luke (SP). Linija koja precizno prolazi posred Sletnog koridora, Sletna putanja, trebala je voditi do točne lokacije Svemirske luke na 30. paraleli.

To je, vjerujemo, bio način na koji je formirana Sletna mreža, označena lokacija Svemirske luke, i razlog izgradnje velikih piramida u Gizi.

Tvrđnjom da velike piramide u Gizi nisu sagradili faraoni, nego Anunnaki tisućljećima ranije, mi se, naravno, suprotstavljamo ukorijenjenim teorijama o tim piramidama.

Teorija egiptologa devetnaestog stoljeća da je egipatske piramide, uključujući i jedinstvene tri piramide u Gizi, gradilo niz faraona kao svoje grandiozne grobnice, davno je oborena: ni u jednoj od njih nije pronađeno tijelo faraona za kojeg se znalo ili pretpostavljalo da ju je dao sagraditi. Po toj teoriji, Veliku pira-

midu u Gizi navodno je sagradio Kufu (Keops), njenu blizanku nasljednik po imenu Kefra (Kefren), a treću, manju, treći nasljednik Menkara (Mikerin) - redom kraljevi šeste dinastije. Sfingu je, pretpostavljaju isti egiptolozi, zacijelo sagradio Kefren budući da je smještena u blizini nasutog puta koji je vodio do Druge piramide.

Neko se vrijeme vjerovalo da je dokaz za to pronađen u najmanjoj od tri piramide u Gizi i da je utvrđen identitet faraona koji ju sagradio. Zasluge za to pripale su pukovniku Howardu Vyseu i dvojici njegovih pomoćnika, koji su tvrdili da su u piramidi pronašli lijes i mumificirane ostatke faraona Menkaraa. Međutim, činjenica je, znanstvenicima već neko vrijeme poznata, ali zbog nekog razloga rijetko objavljivana - da ni drveni lijes ni ostaci kostiju nisu bili autentični. Netko je - bez sumnje taj isti pukovnik Vyse i njegovi ortaci - u piramidu donio lijes koji je oko 2.000 godina mlađi od vremena u kojem je živio Menkara i kosti iz još puno kasnijih kršćanskih vremena, i sastavio to dvoje u bestidnoj arheološkoj prijevari.

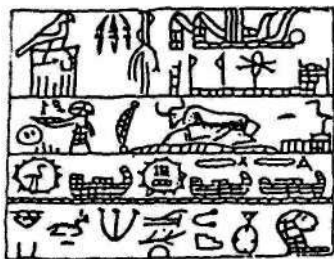
Trenutačne teorije o graditeljima piramida još su u većoj mjeri vezane uz otkriće Kufuovog imena, ispisanog hijeroglifima u zapečaćenim komorama unutar Velike piramide, čime je prividno utvrđen identitet njenog graditelja. Neprimijećeno je prošla činjenica da su taj natpis otkrili isti pukovnik Vyse i njegovi pomoćnici (godine 1837). U knjizi *Stepenište do neba* sastavili smo uvjerljive dokaze koji pokazuju da je taj natpis bio krivotvorina koju su izradili njeni "otkrivači". Krajem 1983. jedan čitatelj te knjige javio nam se i pružio nam uvid u obiteljske zapise, koji pokazuju da je njegov pradjed, majstor klesar po imenu Humphries Brewer, radeći za Vysea pomogao barutom probiti put u unutrašnjost piramide, *bio očevdac krivotvorenja natpisa*, i nakon što se tome usprotivio, bio otjeran s lokacije i prisiljen potpuno napustiti Egipat!

U *Stepeništu do neba* pokazali smo da Kufu nije mogao biti graditelj Velike piramide jer je na jednoj steli koju je dao podići blizu piramida spomenuo da je ona u njegovo vrijeme već posto-

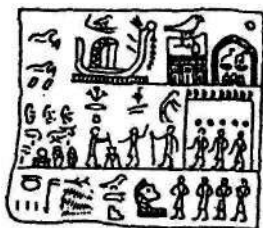
jala. Čak se i Sfinga, koju je navodno podigao Kufuov nasljednik, spominje u tom natpisu.

Sada otkrivamo da slikovni dokazi iz vremena faraona prve od svih dinastija - davno prije Kufua i njegovih nasljednika - definitivno pokazuju da su već i ti rani kraljevi bili svjedoci divota Gize. Sfinga je jasno vidljiva i na prikazima kraljevog putovanja u zagrobni život (sl. 38a) i na prizoru u kojem ga ustoličuju "Drevni" koji su brodom stigli u Egipat (sl. 38b). Kao dokaz također prilažemo poznatu trijumfalnu ploču prvog faraona, Menesa, koja prikazuje njegovo nasilno ujedinjenje Egipta. Na jednoj strani prikazan je kako nosi bijelu krunu Gornjeg Egipta, pobjeđujući njegove plemenske vođe i osvajajući njihove gradove. Druga strana ploče prikazuje ga (sl. 39a) kako nosi crvenu krunu Donjeg Egipta, marširajući kroz njegove okruge i odrubljujući glave njegovih plemenskih vođa. Desno od njegove glave umjetnik je napisao epitet "*Nar-Mer*" koji je kralj stekao; s lijeve strane ploča prikazuje najvažniju građevinu u novoosvojenim okruzima - piramidu (sl. 39b).

Svi znanstvenici slažu se da ploča realistično prikazuje mjesta, utvrde i neprijatelje na koje je Menes naišao na svom pohodu za ujedinjenje Gornjeg i Donjeg Egipta. Pa ipak, simbol piramide jedini je za koji se čini da je izbjegao inače pažljivu interpretaciju. Mi smatramo da je taj simbol, kao i svi ostali na ploči, nacrtan i

a

b

slika 39

tako istaknuto uključen u stranu Donjeg Egipta zato što je takva građevina zaista tamo postojala.

Tako je cijeli kompleks Gize - piramide i Sfinga - već postojao kad se u Egiptu pojavila kraljevska vlast; njegovi graditelji nisu bili i nisu mogli biti faraoni šeste dinastije.

Ostale egipatske piramide - koje su u usporedbi s ovima manje i primitivnije, a neke su se urušile prije dovršetka i sve do danas u ruševnom su stanju - zaista su sagradili razni faraoni, ne kao grobnice ili kao kenotafe (monumentalne simbolične

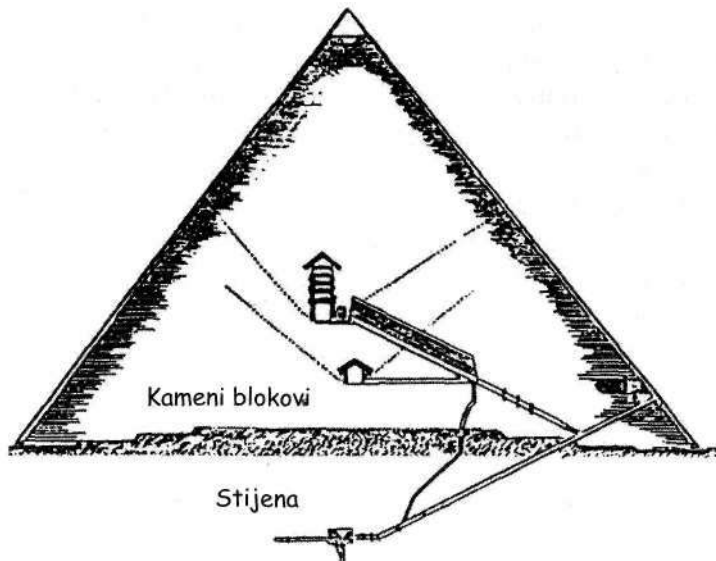
grobnice), nego u pokušaju oponašanja bogova. Jer, u drevnim vremenima vjerovalo se da piramide Gize i Sfinga koja je uz njih pokazuju put prema Stepeništu do neba - Svemirskoj luci - na Sinajskom poluotoku. Gradeći piramide kako bi mogli otputovati u zagrobni život, faraoni su ih ukrašavali odgovarajućim simbolima, ilustracijama putovanja, a u nekoliko slučajeva također su zidove prekrivali citatima iz Knjige mrtvih. Tri piramide u Gizi, jedinstvene po svojoj vanjskoj i unutarnjoj konstrukciji, veličini i nevjerojatnoj trajnosti, također su drugačije po tome što u njima nema baš nikakvih natpisa ili dekoracija. One su samo gole, funkcionalne strukture, koje se uzdižu na ravnici kao dvostruki svjetionik kako bi igrale ulogu koja nije služila čovjeku, nego onima "Koji s neba dođoše na Zemlju."

Tri piramide u Gizi, kako smo zaključili, sagrađene su tako što je prvo podignuta manja, Treća piramida, kao maketa. Zatim su, u skladu sa sklonošću prema dvovršnim žarišnim točkama, podignute dvije velike piramide. Iako je druga piramida manja od Velike piramide, zbog toga što je podignuta na nešto višem terenu izgleda kao da je jednake visine i zato, da bi postigla istu visinu, nije morala biti jednako visoka kao prva.

Osim po svojoj neusporedivoj veličini, Velika piramida jedinstvena je i po tome što uz silazni hodnik, koji je pronađen u svim ostalim piramidama, također ima i jedinstven Uzlazni hodnik, Vodoravni hodnik, dvije Gornje komore i niz uskih odjeljaka (sl. 40). Do najgornje odaje dolazi se kroz Veliku galeriju nevjerojatno složene konstrukcije i Pretkomoru, koja se mogla zapečatiti jednim povlačenjem konopca. Najgornja komora sadržavala je - i još uvijek sadrži - neobičan šuplji kameni blok čija je izrada zahtijevala zadivljujuću tehnologiju i koji je odzvanjao poput zvona. Iznad komore nalazi se uski niz niskih i neravnih prostora, koji stvaraju izvanrednu rezonanciju.

Koja je bila uloga svega toga?

Utvdili smo mnogo sličnosti između tih jedinstvenih obilježja Velike piramide i Enlilovog pretpotopnog E.KURa (Kuće koja je poput brda), njegovog zigurata u Nippuru. Poput Veli-

slika 40

ke piramide, on se uzdizao visoko i dominirao je okolnom ravnicom. U pretpotopnim vremenima u nipurskom je Ekuru bio smješten DUR.AN.KI - "Veza Nebo-Zemlja" - i Ekur je služio kao Kontrolni centar misije, opremljen Pločama sudbine, nadzornim pločama s orbitalnim podacima. U njemu se također nalazila DIR.GA, zagonetna "Tamna komora" čije je "isijavanje" navodilo raketoplane pri slijetanju u Sippar.

No sve to - brojne zagonetke i funkcije Ekura opisanog u priči o Zuu - bilo je prije Potopa. Kad je Mezopotamija ponovno naseljena i Nippur obnovljen, tamošnja rezidencija Enlila i Ninlil bio je veliki hram okružen dvorištima, s kapijama kroz koje su štovatelji mogli ući. Više nije bio zabranjeno područje: funkcije vezane uza svemir, kao i sama Svemirska luka, premješteni su drugamo.

Sumerski tekstovi govore nam da je nov, zagonetan i zadivljujući Ekur, "Kuća koja je poput brda", bio na nekom dalekom

mjestu, pod protektoratom Ninharsag, a ne Enlila. Tako epska priča o ranom poslijepotopnom sumerskom kralju po imenu Etana, koji je bio uznesen do Nebeskog doma Anunnakija, tvrdi da je njegov uzlazak na nebo počeo nedaleko od novog Ekura, na "Mjestu orlova" - drugim riječima, nedaleko od Svemirske luke. Akadska "Knjiga Jobova" pod naslovom *Ludlul Bel Nimeqi* ("Neka je hvala Gospodaru dubine") spominje "nepobjedivog demona koji je izašao iz Ekura" u zemlji "preko obzora, u nižem svijetu [Africi]."

Ne priznajući neizmjernu drevnost piramida u Gizi ili identitet njihovih pravih graditelja, znanstvenici su također bili zbunjeni tim očiglednim spominjanjem Ekura koji je daleko od Sumera. U stvari, prema prihvaćenim interpretacijama mezopotamskih tekstova, nitko u Mezopotamiji nikada nije bio svjestan postojanja egipatskih piramida. Nijedan od mezopotamskih kraljeva koji su napadali Egipat, nijedan od trgovaca koji su trgovali s njim, nijedan od izaslanika koji su ga posjetili - nitko od njih nije primijetio te kolosalne spomenike...

Je li to moguće?

Mi tvrdimo da su spomenici iz Gize bili poznati Sumeru i Akadu. Tvrdimo da je Velika piramida bila poslijepotopni Ekur, o kojem su mezopotamski tekstovi opširno govorili (kao što ćemo uskoro pokazati). I također tvrdimo da su drevni mezopotamski crteži prikazivali piramide za vrijeme njihove gradnje i nakon što su bile dovršene!

Već smo pokazali kako su izgledale mezopotamske "piramide" - zigurati ili stepenaste kule (sl. 24). Na nekima od najdrevnijih sumerskih crteža nalazimo potpuno drukčije građevine. Na nekima (sl. 41) vidimo gradnju strukture s kvadratnom bazom i trokutastim stranama - piramidu s glatkim bočnim stranama. Drugi crteži prikazuju dovršenu piramidu (sl. 42 a, b) sa simbolom zmije koji je jasno locira na Enkijev teritorij. Treći crtež (sl. 43) prikazuje dovršenu piramidu opremljenu krilima, čime se želi ukazati na njenu ulogu povezanu sa zvijezdama. Pronađeno je nekoliko takvih crteža i oni prikazuju piramidu zajedno s

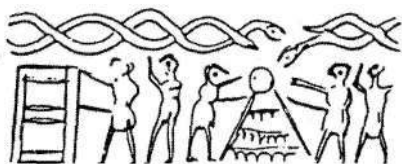

slika 41

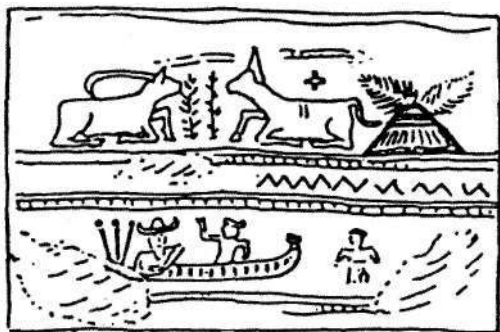

a

b

slika 42

slika 43

drugim zapanjujuće točnim obilježjima: Sfingu koja kleči okrenuta prema Mjestu trske, još jednu Sfingu na drugoj strani Jezera trske, što potvrđuje nagovještaje iz egipatskih tekstova da je postojala još jedna Sfinga na Sinajskom poluotoku, okrenuta prema prvoj. I piramida i Sfinga kraj nje smještene su uz rijeku, kao što je kompleks iz Gize zaista smješten kraj Nila. A iza svega toga nalazi se vodena površina po kojoj plove rogati bogovi, u skladu s tvrdnjama Egipćana da su njihovi bogovi doplovili s juga, preko Crvenog mora.

Dojmljiva sličnost između ovog drevnog sumerskog crteža i jednog drevnog egipatskog crteža (sl. 38a) pruža uvjerljiv dokaz da su za piramide i Sfingu znali i u Sumeru i u Egiptu. U stvari, i kad je riječ o tako sitnim detaljima kao što je točan nagib bočne strane Velike piramide - 52° - sumerski je crtež, čini se, precizan.

Stoga je neizbježan zaključak da je Velika piramida bila poznata u Mezopotamiji, ako ni zbog čega drugog, a onda zato što su je sagradili isti Anunnaki koji su sagradili i izvorni Ekur u Nippuru. Isto tako, prilično logično, nju su također zvali E.KUR - "Kuća koja je poput brda". Poput njenog prethodnika, Velika piramida u Gizi sagrađena je s tajanstvenim tamnim komorama i bila je opremljena instrumentima za navođenje raketoplana do poslijepotopne Svemirske luke na Sinaju. Kako bi se osigurala njena neutralnost, Piramida je stavljena pod zaštitu Ninharsag.

Naše rješenje daje smisao inače zagonetnoj pjesmi koja slavi Ninharsag kao gospodaricu "Kuća sa šiljastim vrhom" - piramide:

Kuća svijetla i tamna od Neba i Zemlje,
za raketne brodove okupljene;
E.KUR, Kuća bogova sa šiljastim vrhom,
za vezu Nebo-Zemlja izvrsno je opremljena.
Kuća čija unutrašnjost svijetli crvenkastom Svjetlošću
nebeskom,
pulsirajući zrakom koja seže daleko;

njena veličanstvenost dira tijelo.

Veličanstveni zigure, uzvišeno brdo nad brdima
tvoje stvaranje veliko je i uzvišeno,
ljudi ga ne mogu razumjeti.

Uloga ove "Kuće bogova sa šiljastim vrhom" zatim je pojašnjena: to je bila "Kuća opreme" koja je služila za "spuštanje na odmor" astronauta "koji vide i orbitiraju", kao "veliki orijentir za uzvišene Šemove" (nebeske odaje):

Kuća opreme, uzvišena Kuća vječnosti:

njeni su temelji kamenje [koje seže] do vode,

njen golemi vanjski rub izrađen je od gline.

Kuća čiji su dijelovi vješto spojeni u cjelinu,

kuća, koja točnošću svog zavijanja

Velike koji vide i orbitiraju spušta na odmor...

Kuća koja je veliki orijentir za uzvišene Šemove;

brdo kojim se Utu penje.

[Kuća] u čiju duboku unutrašnjost čovjek ne može
prodrijeti...

Anu ju je povećao.

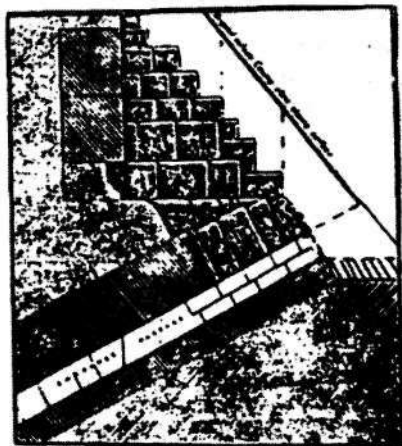
Tekst dalje opisuje razne dijelove te građevine: njene temelje, "koji su veličanstvenošću zaodjenuti"; njen ulaz, koji se otvara i zatvara poput usta, "sjajeći prigušenom zelenom svjetlošću"; prag (poput razjapljenih usta golemog zmaja koji vrebava); dovratnike (poput dvije oštrice bodeža koje neprijatelje drže po-dalje). Njena unutarnja komora je "poput vulve", čuvana "bodežima koji udaraju od zore do sumraka", njeno je "izlijevanje" - ono što ona emitira - "poput lava kojeg se nitko ne usuđuje napasti."

Zatim je opisana uzlazna galerija: "Njen je svod poput duge, tamo završava tama. Veličanstvenošću ona je prekrivena, njeni su spojevi poput strvinara čije su kandže spremne ščepati." Tamo, na vrhu galerije, nalazi se "ulaz na vrh brda"; "za neprijatelje nije

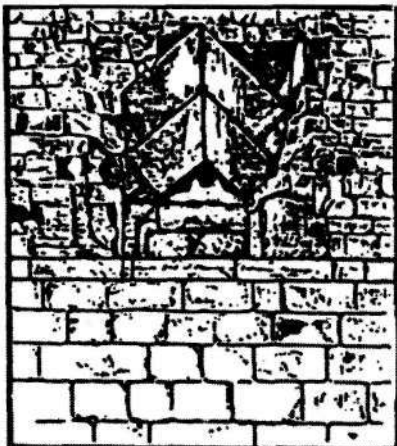
otvoren, samo za One koji žive, za njih je otvoren." Tri uređaja za zaključavanje - "zasun, prečaga i brava... Klizeći u mjesto koje ulijeva strahopoštovanje" - štite put u najgornju odaju, iz koje Ekur "nadzire Nebo i Zemlju, i širi mrežu."

To su detalji koji zapanjuju svojom točnošću kada ih čitamo u svjetlu našeg današnjeg znanja o unutrašnjosti Velike piramide. U nju se ulazilo kroz otvor na njevoj sjevernoj strani, skriven pomičnim kamenom koji se zaista otvarao i zatvarao "poput usta". Kad bi zakoračio na platformu, čovjek koji ulazi u piramidu našao bi se pred ulazom u Silazni hodnik "poput razjapljenih usta golemog zmaja koji vreb" (sl. 44a). Zjapeći otvor su od težine piramide nad njim štitila dva para dijagonalno postavljenih masivnih kamenih blokova "poput dviju oštrica bodeža koji neprijatelje drže podalje", otkrivajući zagonetan izrezbareni kamen u sredini ulaza (sl. 44b).

Nešto dalje niz Silazni hodnik nalazio se početak jednog uzlaznog hodnika. On je vodio do vodoravnog prolaza kroz koji se moglo stići do središta piramide, unutarne Komore emitiranja

a

b

koja je "poput vulve". Uzlazni hodnik također je vodio do veličanstvene uzlazne galerije, izvanredno složene izrade, sa zidovima koji su se stupnjevito približavali jedan drugom prema vrhu, zbog čega je onaj tko ulazi imao osjećaj da su ti spojevi zidova "poput strvinara čije su kandže spremne ščepati" (sl. 45). Galerija je vodila do najgornje komore, iz koje je "mreža" - polje sile - "nadzirala Nebo i Zemlju". U nju se ulazilo kroz pretkomoru, vrlo kompleksno izgrađenu (sl. 46), u kojoj su zaista bila postavljena tri uređaja za zaključavanje, spremna da "kliznu" dolje i "ne otvore se pred neprijateljem".

Nakon ovog opisa unutrašnjosti i vanjskog izgleda Ekura, hvalospjev nam pruža informacije o ulogama i lokaciji te građevine:

Toga dana sama Vladarica govori istinito,
boginja raketnih brodova, Velika čista gospodarica,
hvali samu sebe:

"Ja sam Vladarica; Anu odredi moju sudbinu,
ja sam Anuova kći.

Enlil moju sudbinu učini još većom:
ja sam njegova sestra-princeza.

Bogovi mi u ruke predaše
instrumente Nebo-Zemlja za vođenje pilota;
ja sam majka nebeskih odaja.

Ereškigal mi je dodijelila mjesto otvaranja
instrumenata za vođenje pilota:

Veliki orijentir,
brdo kojim se Utu penje,
učinila sam svojim podijem."

Ako je, kao što smo zaključili, Ninharsag bila neutralna Gospodarica piramida u Gizi, iz toga slijedi da je i u Egiptu morala biti poznata i štovana kao boginja. Tako je zaista i bilo, s tom razlikom što je Egipćanima bila poznata kao Hat-Hor. Udžbenici nam govore da to ime znači "Horova kuća", ali to je samo done-

JUG

SJEVER

ISTOK

ZAPAD

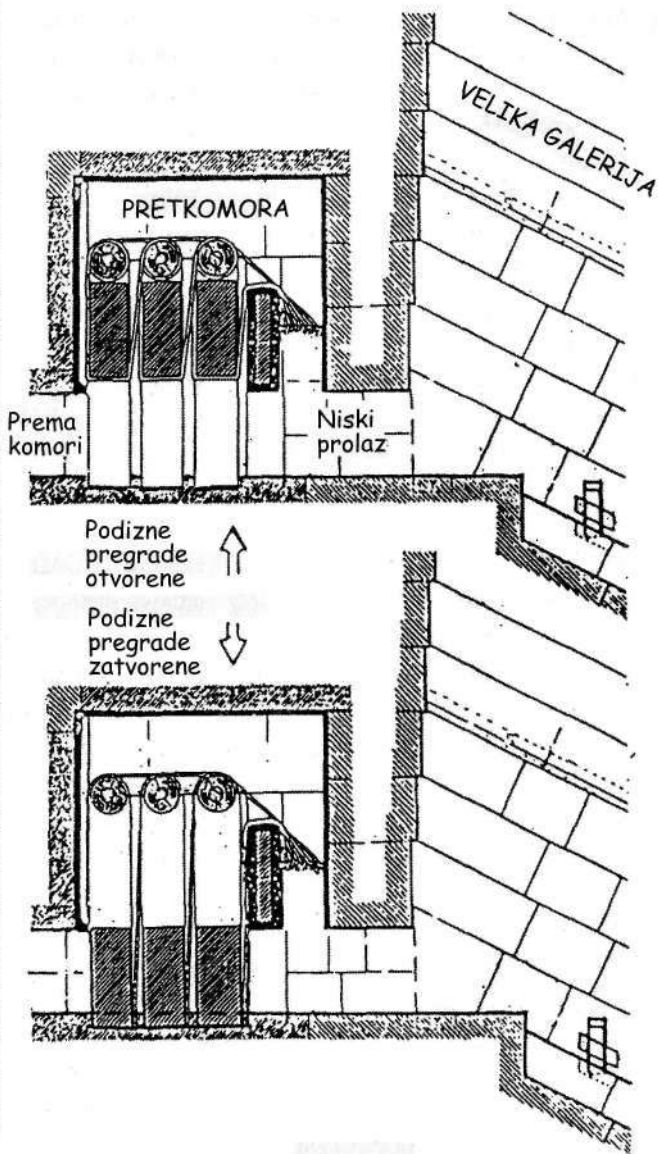
A

B

C

VELIKA GALERIJA

Perspektivni pogledi: Iz donjeg sjevernog ulaza (A i B) i s gornjeg južnog kraja (C).

kle točno. Govorni oblik izveden je iz hijeroglifskog znaka za to ime , koji prikazuje kuću i sokola, a sokol je bio Horov simbol zato što se on mogao vinuti u visine poput sokola. Boginjino ime je zapravo doslovno značilo: "Boginja čiji je dom tamo gdje su 'sokolovi'", tamo gdje borave astronauti - u Svemirskoj luci.

Ta svemirska luka, kako smo utvrdili, u vremenu nakon Potopa bila je smještena na Sinajskom poluotoku. U skladu s tim, titula Hat-Hor, "Dom sokolova", morala je značiti da je boginja koja ju je nosila bila vladarica Sinajskog poluotoka. Ona je to zaista i bila: Egipćani su smatrali da je Sinajski poluotok Hathorin posjed. Svi hramovi i stele koje su egipatski faraoni podigli na tom poluotoku bili su posvećeni isključivo toj boginji. Također, kao i Ninbarsag u svojim poznim godinama, Hathor je također nosila nadimak "Krava" i prikazivana je s kravljim rogovima.

No je li Hathor također - kao što smo zaključili za Ninbarsag - bila Gospodarica Velike piramide? Zadivljujuće je, iako ne i iznenađujuće, što je ona to bila.

Dokaz nam dolazi u obliku jednog natpisa faraona Kufua (oko 2600. pr. Kr.) na komemorativnoj steli koju je podigao u Gizi, u hramu posvećenom Izidi. Taj spomenik, poznat kao Inventarna stela, svojim natpisom jasno potvrđuje da je Velika piramida (i Sfinga) već postojala u vrijeme kad je Kufu (Keops) počeo vladati. Sve što je on tvrdio bilo je da je sagradio hram Izidi pored već postojeće piramide i Sfinge:

Živio Hor Mezdaui.

Kralju Gornjeg i Donjeg Egipta, Kufuu, dan je Život!

On je utemeljio Hram Izide,

Gospodarice Piramide,

kraj Hrama Sfinge.

U njegovo se vrijeme, znači, vjerovalo da je Izida (Ozirisova supruga i Horova majka) bila "*Gospodarica Piramide*".

No, kako pojašnjava nastavak natpisa, ona nije bila prva gospodarica Piramide:

Živio Hor Mezda.

Kralju Gornjeg i Donjeg Egipta, Kufuu,
dan je Život!

Svojoj božanskoj majci Izidi,
Gospodarici "Hathorinog zapadnog brda",
on je izradio (ovaj) natpis na steli.

Tako ne samo što je piramida bila "Hathorino brdo" - što točno odgovara sumerskom "Kuća koja je poput brda" - nego je to također bilo njeno *zapadno* brdo, što implicira da je imala i jedno na istoku. To je, kao što znamo iz sumerskih izvora, bio Har-Sag, najviši vrh Sinajskog poluotoka.

* * *

Usprkos suparništvu i sumnjičavosti između dviju božanskih dinastija, nema sumnje da su same radove na podizanju Svemirske luke i objekata za kontrolu i navođenje izveli Enki i njegova dinastija. Ninurta se dokazao kao sposoban za podizanje brana i kanala za navodnjavanje, Utu/Šamaš je znao zapovijedati i upravljati objektima za slijetanje i polijetanje, ali samo je Enki, majstor graditeljstva i znanstvenik koji je već jednom sve to prošao, imao potrebno znanje i iskustvo u planiranju masovnih građevinskih radova i nadgledanju njihovog izvođenja.

U sumerskim tekstovima koji opisuju Ninurtine i Utuove pothvate ne postoji čak ni nagovještaj da je ijedan od njih planirao ili bio uključen u izvođenje građevinskih radova povezanih sa svemirskim putovanjima. Kad je Ninurta, u kasnijim vremenima, zatražio od sumerskog kralja da mu sagradi zigurat s posebnim ograđenim prostorom za njegovu Nebesku pticu, jedan je drugi bog, iz Ninurtine pratnje, kralju dao građevinski plan i upute za gradnju. S druge strane, nekoliko tekstova govori da je Enki svom sinu Marduku prenio znanstveno znanje koje je posjedovao. Tekstovi izvještavaju o razgovoru između oca i sina, nakon što se Marduk obratio ocu teškim pitanjem:

Enki odgovori svome sinu Marduku:

"Sine moj, što je to što ne znaš?

Što bih ti još mogao dati?

Marduče, što je to što ne znaš?

Što bih ti novo mogao dati?

Sve što ja znam, ti znaš!"

Budući da su sličnosti između Ptaa i Enkija kao oca te Marduka i Raa kao sina tako velike, uopće nas ne bi trebalo iznenaditi otkriće da su egipatski tekstovi zaista povezivali Raa sa svemirskim objektima i uz njih vezanim građevinskim radovima. U tome su mu pomagali Šu i Tefnut, Geb i Nut, te Tot, bog čarobnih stvari. Sfinga, "nebeski vodič" koji je pokazivao put prema istoku točno duž 30. paralele, nosila je obilježja Hor-Akhtija (Sokola obzora) - što je bio Raov epitet. Stela podignuta u blizini Sfinge u faraonskim je vremenima nosila natpis koji je izravno imenovao Raa kao graditelja (Rastezača užeta) koji je sagradio "Zaštićeno mjesto" u "svetoj pustinji", iz kojeg se mogao "prekrasno uzdizati" i "putovati nebom":

Ti rastežeš užad radi plana,

ti si oblikovao zemlje...

Ti si Donji svijet učinio tajnim...

Za sebe si sagradio mjesto zaštićeno

u svetoj pustinji, sa skrivenim imenom.

Ti se danju uzdižeš nasuprot njima...

Ti se prekrasno uzdižeš...

Ti prelaziš preko neba s dobrim vjetrom...

Ti putuješ nebom u nebeskoj barci...

Nebo slavi,

Zemlja kliče od veselja.

Raova posada svakodnevno pjeva hvalospjeve,
on trijumfalno ide naprijed.

Egipatski su tekstovi tvrdili da su Šu i Tefnut bili uključeni u Raove opsežne radove, povezane sa svemirskim putovanjima tako što su "podupirali nebesa nad Zemljom". Njihov sin Geb nosio je ime koje je potjecalo od korijena *gbb* - "nagomilavati, skupljati na hrpu" - što je, znanstvenici se slažu - svjedočilo o njegovoj uključenosti u radove koji su obuhvaćali skupljanje na hrpe, a što snažno ukazuje na mogućnost da je bio uključen u gradnju piramida.

Jedna egipatska priča o faraonu Kufuu i trojici njegovih sinova otkriva da je u tim danima tajne planove Velike piramide čuvao bog kojeg su Egipćani zvali Tot, bog astronomije, matematike, geometrije i geodezije. Sjetimo se da je Velika piramida bila specifična po svojim gornjim komorama i prolazima. Međutim, budući da su ti prolazi bili zapečaćeni - pokazat ćemo kako, kada i zašto - upravo na mjestu gdje se odvajaju od Silaznog hodnika, svi faraoni koji su pokušali kopirati piramide u Gizi svoje su sagradili samo s donjim komorama, nesposobni kopirati gornje komore zbog nedostatka preciznih znanja o arhitekturi, ili (u kasnijim vremenima) jednostavno nesvjesni njihovog postojanja. Ali Kufu je, čini se, bio svjestan postojanja tih dviju tajnih komora unutar Velike piramide i u jednoj je točki bio na rubu otkrivanja planova njihove izgradnje, jer je saznao gdje ih je bog Tot bio sakrio.

Priča napisana na takozvanom Westcarovom papirusu i naslovljena "Priče o čarobnjacima" govori nam kako je "jednoga dana, dok je kralj Kufu vladao cijelom zemljom", on pozvao svoja tri sina i zatražio od njih da mu ispričaju priče o "pothvatima čarobnjaka" iz drevnih vremena. Prvi je progovorio "kraljevski sin Kafra", koji je ispriповjedio "priču o danima tvog [Kufuovog] pretka Nebkaa... O tome što se dogodilo kad je otišao u Ptaov hram". Bila je to priča o načinu na koji je čarobnjak oživio mrtvog krokodila. Nakon toga je kraljevski sin Bau-ef-Ra ispričao o čudu iz vremena Kufuovog ranijeg pretka, kad je čarobnjak razdvojio vode jezera kako bi jedan dragulj mogao biti vraćen s njegovog

dna: "i tad je čarobnjak progovorio i upotrijebio svoje čarobne riječi, vrativši vodu cijelog jezera natrag na njeno mjesto."

Pomalo podrugljivo, treći sin Hor-De-Def ustao je i progovorio, rekavši: "Slušali smo o čarobnjacima iz prošlosti i njihovim djelima, čiju istinitost ne možemo provjeriti. Ja znam za stvari koje se rade u naše vrijeme." Faraon Kufu upitao je koje su to stvari i Hor-De-Def je odgovorio da zna za čovjeka po imenu Dedi koji umije odrubljenu glavu ponovno sastaviti s tijelom, ukrotiti lava i koji također zna "*Pdut* brojeve Totovih komora".

Čuvši to, Kufu je postao izuzetno radoznao jer je pokušavao riješiti "tajne Totovih komora" u Velikoj piramidi (koje su u Kufuovo vrijeme već bile blokirane i skrivene!). Zato je naredio da pronađu tog mudraca Dedija i dovedu ga iz njegovog doma na otoku blizu vrha Sinajskog poluotoka.

Kad su Dedija doveli pred faraona, Kufu je prvo stavio na kušnju njegove čarobne moći, kao što su oživljavanje guske, ptice i vola, čije su glave bile odrubljene. Nakon toga, Kufu je upitao: "Je li istina to što se govori, da znaš *Pdut* brojeve Totovih *Iputa*?" A Dedi je odgovorio: "Brojeve ne znam, o kralju, ali znam gdje je mjesto u kojem su *Pdut*."

Egiptolozi se većinom slažu da je *Iput* značilo "tajne komore prastarog svetišta", dok je *Pdut* značilo "nacrti, planovi s brojevima".

Odgovorivši Kufuu, čarobnjak (koji je, prema tekstu, bio star stotinu deset godina) rekao je: "Ne poznajem informacije koje su u nacrtima, o kralju, ali znam gdje je Tot sakrio planove s brojevima". Odgovarajući na daljnje ispitivanje, rekao je: "Postoji kutija od brusnog kamena u tajnoj odaji zvanoj Soba karata u Heliopolisu; oni su u toj kutiji."

Uzbuđen, Kufu je naredio Dediju da ode i pronađe tu kutiju za njega. Ali Dedi je odgovorio da ni on ni Kufu ne mogu doći do te kutije: bilo je suđeno da je pronađe budući Kufuov potomak. Takva je bila Raova odluka, objasnio je. Pokorivši se volji boga, Kufu je, kao što smo vidjeli, na kraju u blizini Sfinge podigao tek hram posvećen Gospodarici Piramide.

Krug dokaza time je zatvoren. Sumerski i egipatski tekstovi potvrđuju jedni druge, kao i naše zaključke: ista neutralna boginja bila je gospodarica najvišeg vrha Sinajskog poluotoka i umjetnog brda podignutog u Egiptu, a oba su služila kao uporišne točke Sletnog koridora.

No, želja Anunnakija da Sinajski poluotok i objekte na njemu održe neutralnima nije dugo potrajala. Tragična kombinacija suparništva i ljubavi narušila je *status quo*, a podijeljenu Zemlju uskoro su zahvatili Ratovi piramida.

8

RATOVİ PIRAMIDA

"GODINE 363. NJEGOVO Veličanstvo Ra, Sveti, Sokol obzora, Besmrtni koji živi vječno, bio je u zemlji Kena. Išao je u pratnji svojih ratnika, jer se neprijatelji bijahu urotili protiv svoga gospodara... Hor, Krilati mjerač, dođe na Raovu barku. On reče svom praocu: "O, Sokole obzora, vidjeh neprijatelje kako kuju urotu protiv tvoga Gospodstva, da za sebe uzmu Blistavu krunu."

Tada Ra, Sveti, Sokol obzora, reče Horu, Krilatom mjeraču: 'Uzvišeni potomče Raov, moj plode: Idi brzo, obori neprijatelja što ga vidje.' "

Tako počinje priča ispisana na zidovima hrama u drevnom egipatskom gradu Edfuu. To je, vjerujemo, priča o onome što bi se moglo nazvati jedino Prvim ratom piramida - ratom koji je imao korijene u beskrajnoj borbi za kontrolu nad Zemljom, njenim objektima za svemirska putovanja i u seksualnim ludorijama Velikih Anunnakija, posebno Enkija/Ptaa i njegovog sina Raa/Marduka.

Prema Manetu, Pta je vlast nad Egiptom prepustio nakon 9.000 godina vladanja, ali Raova je vladavina prekinuta nakon 1.000 godina - Potopom, kako smo zaključili. Nakon toga je uslijedila 700-godišnja vladavina Sua, koji je Rau pomogao u "kontroliranju nebesa nad Zemljom", i 500-godišnjom vladavinom Geba (Koji nagomilava zemlju). U to su vrijeme, oko 10.000. pr. Kr., sagrađeni objekti za svemirska putovanja - Svemirska luka na Sinaju i piramide u Gizi.

Iako su Sinajski poluotok, na kojem je podignuta Svemirska luka, i piramide u Gizi trebali ostati neutralni pod zaštitom Ninharsag, upitno je jesu li graditelji tih objekata - Enki i njegovi potomci - zaista imali namjeru prepustiti kontrolu nad tim strukturama. Jedan sumerski tekst, koji počinje idiličnim opisom, znanstvenici su nazvali "Mit o raju". Njegovo drevno ime bilo je *Enki i Ninharsag*, i zapravo se radi o zapisu o politički motiviranoj ljubavnoj vezi između to dvoje, priči o dogovoru između Enkija i njegove polusestre Ninharsag oko kontrole nad Egiptom i Sinajskim poluotokom - piramidama i Svemirskom lukom.

Priča se događa u vrijeme nakon što su Anunnaki podijelili Zemlju između sebe, s Tilmunom (Sinajskim poluotokom), koji je pripao Ninharsag, i Egiptom, koji je pripao Enkijevom klanu. U to je vrijeme, govori nam sumerska priča, Enki prešao preko močvarnih jezera koja su razdvajala Sinajski poluotok od Egipta i došao usamljenoj Ninharsag na ljubavne orgije:

Onoj koja je usamljena,
Gospodarici života, vladarici zemlje,
Enki dođe mudroj Gospodarici života.
On svojim falusom puni jarke,
on svojim falusom potapa trstike...
Izli svoje sjeme u veliku gospodaricu Anunnakija,
izli sjeme u maternicu Ninharsag,
ona primi sjeme u maternicu, sjeme Enkijevo.

Enkijeva prava namjera bila je da sa svojom polusestrom dobije sina, ali dobio je kćer. Enki je zatim vodio ljubav s kćeri čim je postala "mlada i pristala", a nakon toga sa svojom unukom. Kao rezultat tih seksualnih aktivnosti, rođeno je ukupno osam bogova - šest ženskog i dva muškog spola. Razgnjevljena tim rodoskrvnućem, Ninharsag je upotrijebila svoje medicinske vještine i nautila Enkiju, koji se razbolio. Anunnaki koji su bili s njim molili su za njegov život, ali Ninharsag je bila odlučna: "Dok ne umre, neću ga pogledati 'Okom života'!"

Zadovoljan time što je Enki konačno zaustavljen, Ninurta - koji je otišao na Tilmun u inspekciju - vratio se u Mezopotamiju kako bi izvijestio o razvoju događaja na sastanku kojem su prisustvovali Enlil, Nana/Sin, Utu/Šamaš i Inana/Ištar. Enlil je, nezadovoljan, naredio Ninurti da se vrati na Tilmun i dovede Ninharsag. No, Ninharsag se u međuvremenu sažalila nad svojim bratom i promijenila odluku. "Ninharsag posjednu Enkija kraj svoje vulve i upita: 'Brate moj, što te boli?'" Nakon što je izliječila njegovo tijelo dio po dio, Enki je predložio da njih dvoje, kao gospodari Egipta i Sinaja, dodijele zadatke, bračne drugove i teritorije osmerima mlađim bogovima:

Neka Abu bude gospodar biljaka,
neka Nintula bude vladar Magana.
Neka Ninsutu oženi Ninazu,
neka Ninkaši bude ona koja taži žeđi.
Neka Nazi oženi Nindaru,
neka se Azimua uda za Ningišzidu.
Neka Nintu bude kraljica mjeseci,
neka Enšag bude gospodar Tilmuna!

Egipatski teološki tekstovi iz Memfisa slično tome tvrde da je osam bogova "nastalo" od srca, jezika, zuba, usana i drugih dijelova Ptaovog tijela. I u tom tekstu, kao i u mezopotamskom, Pta je ovim bogovima nakon njihovog rođenja dodijelio domove i teritorije: "Nakon što je oblikovao bogove, sagradio je gradove,

formirao okruge, stavio bogove u njihova sveta boravišta. Podigao im je svetišta i odredio koje im žrtve valja prinositi." Sve to učinio je "kako bi obradovao srce Gospodarice života."

Ako su te priče, kao što se čini, imale uporište u činjenicama, onda su suparništva koja su izazvala tako zbrkana rodoslovlja mogla biti samo dodatno pogoršana seksualnim nepromišljenošćima koja su pripisivali Rau. Najvažnija među njima bila je tvrdnja da je Oziris zapravo Raov, a ne Gebov sin, začet kada je Ra potajno legao s vlastitom kćeri. To je, kao što smo ranije objasnili, ležalo u temelju sukoba Ozirisa i Seta.

Zašto je Set, kojemu je Geb dodijelio Gornji Egipat, čeznuo za Donjim Egiptom, koji je bio dodijeljen Ozirisu? Egiptolozima su ponudili objašnjenja povezana s geografijom, plodnošću zemlje itd. Ali, kao što smo pokazali, postojao je još jedan faktor - faktor koji je, iz perspektive bogova, bio važniji od količine usjeva koji su mogli roditi u nekom kraju: Velika piramida i njene pratilje u Gizi. Onaj tko ih je kontrolirao imao je udjela u kontroliranju svemirskih aktivnosti, dolasku i odlasku bogova, ključne veze za razmjenu roba između Zemlje i Dvanaestog planeta.

Set je na neko vrijeme uspio ostvariti svoje ambicije, nakon što je nadmudrio Ozirisa. Ali "godine 363." od nestanka Ozirisa, mladi Hor postao je osvetnik svoga oca i pokrenuo rat protiv Seta - Prvi rat piramida. Bio je to, kao što smo vidjeli, također i prvi rat u kojem su bogovi uključili ljude u svoje borbe.

S podrškom drugih bogova Enkijevog klana koji su vladali u Africi, osvetnik Hor započeo je s neprijateljstvima u Gornjem Egiptu. Uz pomoć Krilatog diska, kojeg je za njega izradio Tot, Hor je postojano napredovao na sjever, prema piramidama. Do velike bitke došlo je u "vodenom kotaru", lancu jezera koja odvajaju Egipat od Sinajskog poluotoka, u kojoj je ubijen velik broj Setovih sljedbenika. Nakon što su propali pokušaji drugih bogova da dogovore primirje, Set i Hor su se osobno sukobili na Sinajskom poluotoku i nad njim. Tijekom jedne bitke Set se sakrio u "tajnim tunelima" negdje na poluotoku, a u drugoj je

bici izgubio testise. Zato je Vijeće bogova dalo cijeli Egipat "kao nasljeđe... Horu."

A što se dogodilo sa Setom, jednim od osmero bogova koji su vodili porijeklo od Ptaa?

On je bio prognan iz Egipta i nastanio se u azijskim zemljama na istoku, uključujući i mjesto koje mu je omogućavalo "da govori s neba". Je li on bio bog po imenu Enšag iz sumerske priče o Enkiju i Ninharsag, onaj kojem je dvoje ljubavnika dodijelilo Tilmun (Sinajski poluotok)? Ako je tako, onda je on bio egipatski (hamski) bog koji je proširio svoje posjede pripojivši Šemovu zemlju, kasnije poznatu kao Kanaan.

U ovom ishodu Prvog rata za piramide leži ključ razumijevanja biblijskih priča. U tome također leže i uzroci Drugog rata za piramide.

Nakon Potopa je pored svemirske luke i objekata za navođenje također trebalo sagraditi novi Kontrolni centar misije, kako bi se zamijenio onaj koji je ranije postojao u Nippuru. Pokazali smo (u *Stepeništu do neba*) da je potreba za smještanjem tog centra na jednakoj udaljenosti od drugih objekata povezanih sa svemirom diktirala njegovo smještanje na brdo Moriju (Brdo upravljanja), lokaciju budućeg grada Jeruzalema.

To je mjesto i po mezopotamskim i po biblijskim pričama bilo smješteno u zemljama Šema - na posjedu Enlilovih potomaka. Pa ipak, završilo je pod nezakonitom okupacijom Enkijeve loze, Hamovih bogova i potomaka Hamovog sina Kanaana.

U Starom se zavjetu zemlja čiji je glavni grad s vremenom postao Jeruzalem zove Kanaan, po Hamovom četvrtom i najmlađem sinu. U njemu se, također, Kanaan posebno kritizira, a njegove potomke Stari zavjet smatra podređenima Šemovim potomcima. Neuvjerljiv izgovor za takav tretman bio je da je Ham - ne njegov sin Kanaan - slučajno vidio gole spolne organe svog oca Noe, zbog čega je Jahve bacio kletvu na Kanaana: "Neka je proklet Kanaanac, braći svojoj najniži sluga neka bude... Blagoslovljen Jahve, Šemov Bog, Kanaanac neka mu je sluga!"

Priča u Knjizi ostavlja mnogo nerazjašnjenih pitanja. Zašto je proklet Kanaan, ako je njegov otac bio taj koji je slučajno zgriješio? Zašto je za kaznu morao biti rob Šema i Šemovog boga? I kako su bogovi bili umiješani u prijestup i njegovu kaznu? Dok čitamo dodatne informacije u vanbiblijskoj *Knjizi obljetnica*, postaje jasno da je pravi prijestup bila nezakonita okupacija Šemovog teritorija.

Nakon što se čovječanstvo raspršilo i kad su njegovi razni klanovi dobili vlastite zemlje, priča nam *Knjiga obljetnica*, "Ham i njegovi sinovi otišli su u zemlju koju je on trebao naseliti, [zemlju] koju je dobio kao svoj dio u zemlji juga." "No onda, putujući od mjesta na kojem se Noa spasio do svoje dodijeljene zemlje u Africi, "Kanaan vidje zemlju Libanon [sve] do rijeke egipatske, i da je veoma dobra." I tako je promijenio naum: "Nije otišao u zemlju koju je naslijedio, zapadno od mora [zapadno od Crvenog mora], [umjesto toga] nastanio se u zemlji Libanon, istočno i zapadno od Jordana."

Njegov otac i braća pokušali su odgovoriti Kanaana od tog nezakonitog čina: "I njegov otac Ham, i njegova braća Kuš i Mijrajim, rekoše mu: 'Naselio si zemlju koja nije tvoja i koja kod podjele nije pripala nama. Ne čini to, jer učiniš li to, ti i tvoji sinovi poginut ćete na zemlji i pobuna će biti vaše prokletstvo. Jer, pobunivši se, naselio si ovu zemlju, i od pobune će tvoja djeca pasti i bit ćeš istrijebljen zauvijek. Ne nastanjuj se u zemlji Šemovoj, jer je Šemu i njegovim sinovima ona pripala kao njihov dio.'"

Bude li bespravno okupirao teritorij dodijeljen Šemu, istaknuli su, "proklet si, i bit ćeš proklet od sinova Noinih kletvom na koju smo se obvezali u prisutnosti Svetoga suca i u prisutnosti Nose, našega oca..."

"Ali Kanaan ih ne poslušao, i nastaniše se u zemlji Libanon od Hamata do ulaza u Egipat, on i njegovi sinovi do današnjeg dana. Zbog tog je razloga ta zemlja prozvana Kanaan."

Iza biblijske i pseudoepigrafske priče o teritorijalnim uzurpacijama koje je počinio Hamov potomak mora ležati priča o sličnim uzurpacijama koje je počinio potomak boga Egipta. Tre-

bamo imati na umu da se u to vrijeme zemlje i teritoriji nisu dijelili među ljudima, nego među bogovima: zemljama su vladali bogovi, a ne ljudi. Ljudi su se samo mogli naseliti na teritoriju dodijeljenom njihovom bogu i mogli su okupirati tuđi teritorij samo ako je njihov bog proširio svoje posjede na taj teritorij, bilo sporazumom ili silom. Bespravno zauzimanje područja između Svemirske luke na Sinaju i Mjesta slijetanja u Baalbeku od strane Hamovog potomka moglo se dogoditi samo ako je to područje uzurpirao potomak Hamovih bogova, jedan od mlađih bogova Egipta.

A to je, kao što smo pokazali, zaista bio rezultat Prvog rata za piramide.

Setov upad u Kanaan značio je da su sva mjesta povezana sa svemirom - Giza, Sinajski poluotok, Jeruzalem - došla pod kontrolu bogova Enkijevog klana. Enlilovi potomci nisu mogli pristati na takav razvoj događaja. I tako su, nedugo nakon toga - 300 godina kasnije, po našem mišljenju - namjerno pokrenuli rat kako bi istjerali bespravne okupatore iz ključnih objekata za vezu sa svemirom. Taj Drugi rat za piramide opisan je u nekoliko tekstova, od kojih se neki mogu naći u izvornoj sumerskoj, a drugi u akadskoj i asirskoj verziji. Znanstvenici te tekstove zovu "Mitovi o Kuru" - "mitovi" o planinskim zemljama. Oni su, u stvari, pjesnički prikazane kronike rata za kontrolu planinskih vrhova važnih za svemirska putovanja - brda Morije, Harsaga (Svete Katarine) na Sinaju i umjetnog brda, Ekura (Velike piramide) u Egiptu.

Iz tekstova je jasno da je snagama Enlilovog klana zapovijedao Ninurta, "Enlilov najistaknutiji ratnik", i da je do prvih sukoba došlo na Sinajskom poluotoku. Hamovi su bogovi tu pretrpjeli poraz, ali su se povukli kako bi nastavili ratovati iz planinskih zemalja Afrike. Ninurta se pokazao doraslim zadatku i u drugoj je fazi rata pomaknuo bojišnicu do neprijateljskih utvrda. Ta je faza uključivala okrutne i žestoke bitke. Nakon toga, u svojoj posljednjoj fazi, rat se vodio kod Velike piramide, posljednjeg i

gotovo neosvojivog uporišta Ninurtinih protivnika: tamo su Hamovi bogovi bili pod opsadom sve dok nisu ostali bez hrane i vode.

Na taj se rat, koji zovemo Drugi rat za piramide, opširno slavi uspomena u sumerskim zapisima - kako u pisanim kronikama tako i u slikovnim prikazima.

Hvalospjevi Ninurti na brojnim mjestima spominju njegov podvige i junačka djela u ovom ratu: velik dio psalma "Boriš se poput Anua" posvećen je sjećanju na borbu i konačnu pobjedu. Ali glavna i najizraavnija kronika rata je epski tekst *Lugal-e Ud Melam-bi*, koji je najbolje složio i uredio Samuel Geller u *Altorientalische Texte und Untersuchungen*. Poput svih mezopotamskih tekstova, naslov je dobio po uvodnom stihu:

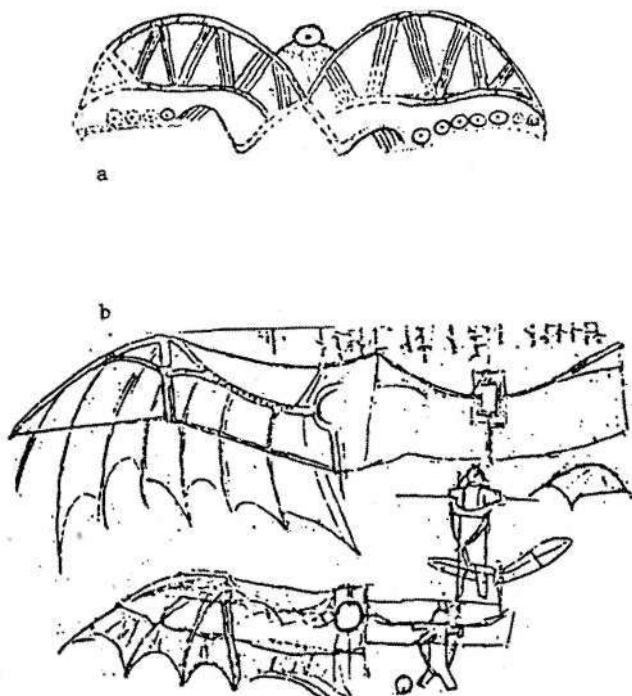
Kralju, božanska je slava tvoga dana;
Ninurta, Najistaknutiji, nositelju božanskih moći,
koji si zakoračio u zagrljaj Planinskih zemalja.
Poput potopa koji je nezaustavljiv
neprijateljsku zemlju kao pojasom snažno si stegnuo.
Najistaknutiji, koji u bitku silovito ulaziš,
junače, koji u ruci Božansko blistavo oružje носиš,
Gospodaru, Planinsku zemlju ukrotio si kao svoju životinju.
Ninurta, kraljevski sine, kojem je otac podario moć,
junače, od straha pred tobom, grad se predao...
O moćni -
Veliku Zmiju, junačkog boga,
otrgnuo si od svih planina.

Tako hvaleći Ninurtu, njegove podvige i njegovo Blistavo oružje, pjesma također opisuje i lokaciju sukoba (Planinsko područje) i njegovog glavnog neprijatelja: "Veliku Zmiju", vođu egipatskih božanstava. Sumerska pjesma tog protivnika nekoliko puta identificira kao Azaga, a jednom prilikom zove ga Ašar, što su poznati Mardukovi epiteti, te tako potvrđuje da su dvojica

najvažnijih sinova Enlila i Enkija - Ninurta i Marduk - bili vođe sukobljenih tabora u Drugom ratu za piramide.

Druga pločica (jedna od trinaest na kojima je ova duga pjesma bila ispisana) opisuje prvu bitku. Ninurtina premoć pripisuje se njegovim božanskim oružjima i novom zračnom brodu, kojeg je izradio za sebe nakon što je izvorni bio uništen u jednoj nezgodi. Zvao se IM.DU.GUD, što se obično prevodi kao "Božanska olujna ptica", ali doslovno znači "Ono što juri poput junačke oluje". Iz raznih tekstova saznajemo da je njegov raspon krila bio oko 22,8 m.

Drevni crteži prikazuju ga kao mehanički konstruiranu "pticu", s dvostrukim krilima poduprtim ukriženim šipkama (sl. 47a); na podvozju je vidljiv niz okruglih otvora, koji bi mogli biti

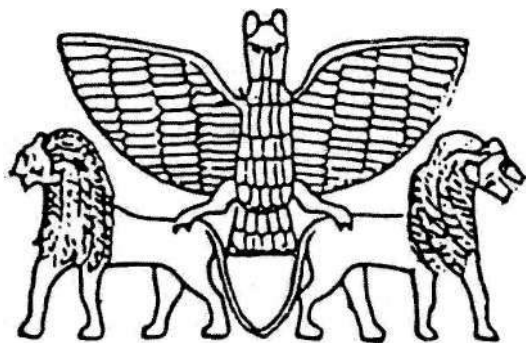

otvori za zrak motora mlaznog tipa. Ta letjelica, stara nekoliko tisućljeća, zapanjujuće podsjeća ne samo na rane dvokrilce modernog zrakoplovnog doba nego je i nevjerojatno slična skicama Leonarda da Vincija iz 1497., koje prikazuju njegov koncept letećeg stroja pokretanog snagom ljudskih mišića (sl. 47b).

Imdugud je bio nadahnuće za Ninurtin amblem - junačku pticu s lavljom glavom koja stoji na dva lava (sl. 48) ili, ponekad, na dva bika. U tom se "izgrađenom brodu" - mehaničkom vozilu - "koje u ratu razara prinčevske domove", Ninurta vinuo na nebo tijekom bitaka Drugog rata za piramide. Odletio je tako visoko da su ga njegovi suborci izgubili iz vida. Tada se, govore nam tekstovi, "u svojoj Krilatoj ptici" obrušio "na utvrđeni dom". "Kad se njegova Ptica približila zemlji, raznijela je vrh [neprijateljske tvrđave]."

Istjeran iz svojih uporišta, neprijatelj se počeo povlačiti. Dok je Ninurta nastavio s frontalnim napadima, Adad je harao teritorijem iza neprijateljskih linija, uništavajući neprijateljeve zalihe hrane: "U Abzuu, Adad je otplavio ribu .. .stoku je rastjerao." Dok se neprijatelj nastavljao povlačiti u planine, dvojica bogova "poput jureće bujice pustošili su planinama".

Kako su se bitke širile, dvojica vodećih bogova pozivali su druge da im se pridruže. "Moj gospodaru, zašto ne odeš u bitku

slika 48

koja se razbuktava?" upitali su boga čije ime nedostaje u oštećenom stihu. Očigledno je da su isto pitanje uputili i Ištar, jer se ona spominje po imenu: "U srazu oružja, u junačkim pothvatima, Ištar svoju pomoć nije uskratila." Kad su je dvojica bogova ugledala, povikali su joj riječi ohrabrenja: "Napreduj ovamo bez zaustavljanja! Čvrsto stupaj! Čekamo te u planinama!"

"Oružje koje je božanski blistavo, boginja donese... Za njega izradi rog [za njegovo usmjeravanje]." Kad ga je upotrijebila protiv neprijatelja u pothvatu koji će se pamтити "do dalekih dana", "nebesa su bila poput crveno obojene vune". Eksplozivna zraka "rastrgala je [neprijatelja], natjerala ga da rukom stisne srce."

Nastavak priče, na pločicama V-VIII, previše je oštećen da bi ga se moglo pouzdano protumačiti. Iz nepotpunih stihova može se naslutiti da se, nakon intenziviranja napada uz Ištarinu pomoć, iz neprijateljske zemlje začuo silan plač i naricanje. "Strah od Ninurtine Blistavosti zahvatio je zemlju" i njeni stanovnici morali su koristiti zamjene za pšenicu i ječam "da ih drobe i meľu u brašno".

Pod ovim silovitim napadom neprijateljske snage nastavile su se povlačiti prema jugu. Rat je dobio surov i prljav karakter kad je Ninurta poveo bogove Enlilovog klana u napad na središnju regiju Nergalovih afričkih posjeda i njen grad-svetište, Meslam. Spalili su zemľu i rijeke obojili u crveno krvľu nedužnih civila - muškaraca, žena i djece Abzua.

Stihovi koji opisuju ovaj aspekt rata oštećeni su na pločicama s glavnim tekstom, međutim, njegovi detalji dostupni su iz raznih drugih razlomljenih pločica koje govore o Ninurtinom "poražavanju zemľe", pothvatu kojim je zaslužio titulu "pokoritelj Meslama". U tim bitkama napadači su upotrijebili kemijska oružja. Čitamo kako je Ninurta zasuo grad otrovnim projektlima, koje je "katapultirao na njega: otrov je sam uništio grad."

Oni koji su preživjeli napad na grad pobjegli su u okolne planine. No, Ninurta "razornim oružjem izbaci vatru na planine, božanskim oružjem bogova, čiji je Zub oštar, pokosi ľjude." I ovaj tekst ukazuje da se radi o nekoj vrsti kemijskog oružja:

Oružje koje trga na komade
oduzimalo je razum:
zub im odera kožu.
Trganje na komade on proširi zemljom,
kanale ispuni krvlju,
u zemlji neprijatelja, da je psi ližu kao mlijeko.

Svladan nemilosrdnim napadima, Azag je svojim sljedbenicima naredio da prestanu pružati otpor: "Pobunjeni Neprijatelj pozva svoju ženu i dijete; na gospodara Ninurtu ne diže ruku. Oružja Kura bijahu prekrivena zemljom" (tj. sakrivena). "Azag ih ne podiže."

Ninurta je prestanak otpora shvatio kao znak pobjede. Tekst, o kojem je izvijestio F. Hrozny (Mythen von dem Gotte Ninib), govori nam kako je Ninurta, pobivši protivnike koji su bili zauzeli zemlju Harsaga (Sinaj), "poput Ptice" krenuo u napad na bogove koji su se "povukli iza svojih zidina" u Kur, gdje ih je porazio u planinama. Nakon toga je slavodobitno zapjevao:

Moja zastrašujuća Blistavost moćna je poput Anuove;
Tko može ustati protiv nje?
Ja sam gospodar visokih planina,
planina koje k obzoru uzdižu vrhove.
U planinama, ja zapovijedam.

No pobjeda je objavljena prerano. Svojom taktikom nepružanja otpora, Azag je izbjegao poraz. Glavni je grad zaista bio uništen, ali ne i vođe neprijatelja. Tekst *Lugal-e* umorno primjećuje: "Kurovog škorpiona Ninurta nije uništio." Umjesto toga, neprijateljski bogovi povukli su se u Veliku piramidu, gdje je "Mudri obrtnik" - Enki? Tot? - podigao zaštitni zid "kojem blistavost ne bijaše dorasla", štit koji smrtonosne zrake nisu mogle probiti.

Naše znanje o toj konačnoj i najdramatičnijoj fazi Drugog rata za piramide proširuje tekst "s druge strane". Baš kao što su Ninurtini sljedbenici pisali hvalospjeve u njegovu čast, tako su

radili i Nergalovi sljedbenici. Neke od ovih posljednjih, koje su arheolozi također otkrili, sabrani su u knjizi *Gebete und Hymnen an Nergal* J. Bollenriichera.

Prisjećajući se Nergalovih junačkih djela u tom ratu, tekstovi pričaju kako se, kad su se drugi bogovi našli opkoljeni u kompleksu Gize, Nergal - "Uzvišeni Zmaj, Ekurov voljeni" - "noću prikrao" i, noseći strašna oružja i u pratnji svojih časnika, probio okruženje kako bi došao do Velike piramide (Ekura). Stigavši do nje noću, ušao je kroz "zaključana vrata koja se mogu otvoriti sama od sebe". Povici dobrodošlice pozdravili su ga je kad je ušao:

Božanski Nergal,
Gospodar koji se noću prikrao,
došao je u bitku!
On pucketa svojim bičem, njegovo oružje zveči...
Dobrodošao je on, čija je snaga neizmjerena:
poput sna pojavio se na pragu.
Božanski Nergale, Dobrodošli:
Napadni neprijatelja Ekura,
zaustavi Divljeg Nipurca!

Ali velike nade opkoljenih bogova uskoro su se raspršile. O posljednjim fazama tog rata za piramide doznajemo više iz još jednog teksta, koji je prvi put sastavio George A. Barton (Miscellaneous Babylonian Texts) iz dijelova glinenog valjka s urezanim tekstom, pronađenog u ruševinama Enlilovog hrama u Nippuru.

Kad se pridružio braniteljima Velike piramide (Zadivljujuće kuće koja je podignuta poput gomile), Nergal je učvrstio njenu obranu raznim kristalima koji emitiraju zrake (kamenjem od minerala) smještenim unutar piramide:

Voden-kamenom, Vršnim kamenom,
... -kamenom...
... gospodar Nergal
učvrsti njenu snagu.

Vrata za zaštitu on...
K nebu svoje Oko podiže,
zakopa duboko ono što daje život...
... u Kući
dade im hrane.

Uz tako pojačanu obranu piramida, Ninurta je pribjegao drugoj taktici. Javio je Utuu/Šamašu da prekine opskrbu piramide vodom prekidanjem "vodenog toka" koji je tekao blizu njenih temelja. Tekst je na tom mjestu previše oštećen da bi bilo moguće pročitati detalje, ali čini se da je taktika bila uspješna.

Zbijeni u svom posljednjem uporištu, odsječeni od hrane i vode, opkoljeni bogovi dali su sve od sebe da odbace svoje napadače. Sve dotad, usprkos žestini bitaka, nijedan od važnijih bogova nije pao kao žrtva borbi. Ali sada je jednog od mlađih bogova - vjerujemo da je to bio Hor - dok se pokušavao iskrasti iz Velike piramide prerušen u ovna, pogodilo i oslijepilo Ninurtino Blistavo oružje. Jedan drevni bog tada je povikao Ninharsag - poznatoj po svojim medicinskim čudima - da spasi život mladog boga:

Tada Ubojita blistavost stiže,
bog pade na podnožje kuće.
Ninharsag on uputi povik:
"...oružje... mog potomka
pogodi smrtna kletva..."

Drugi sumerski tekstovi tog mladog boga nazivaju "sinom koji nije upoznao svoga oca", što je epitet koji pristaje Horu, budući da se rodio nakon smrti svoga oca. U egipatskoj predaji *Legenda o ovnu* opisuje kako je Hor ozlijedio oči kad je jedan bog na njega "rigao vatru".

Tada je, odazvavši se na "povik", Ninharsag odlučila intervenirati i prekinuti borbu. Deveta pločica teksta *Lugal-e* počinje izjavom Ninharsag, njenim obraćanjem zapovjedniku Enlilovog klana, vlastitom sinu Ninurti, "sinu Enlilovom... zakonitom na-

sljedniku što mu ga sestra-supruga rodi." Ovim znakovitim stihovima objavila je svoju odluku da prijeđe borbenu crtu i neprijateljstva privede kraju:

U Kuću gdje mjerenje užetom počinje,
gdje Asar svoje oči k Anuu podiže,
tamo ću otići.
Uže ću prerezati,
za dobrobit zaraćenih bogova.

Njeno je odredište bila "Kuća gdje mjerenje užetom počinje", Velika piramida!

Ninurta je u prvi tren bio zapanjen njenom odlukom da "sama uđe u Neprijateljsku zemlju", ali, budući da je bila odlučna, opremio ju je "odjećom koja bi je trebala osloboditi straha" (od radijacije preostale nakon upotrebe zraka?). Kad se približila piramidi, obratila se Enkiju: "Ona mu viče... ona ga zaklinje." Razgovor je izgubljen zbog napuklina u tablici, ali Enki je pristao predati piramidu u njene ruke:

Kuća koja je poput gomile,
ona koju sam podigao poput hrpe -
njena gospodarica smiješ biti.

Postojao je, međutim, jedan uvjet: predaja će ovisiti o konačnom rješenju sukoba sve do "vremena koje određuje sudbinu". Obećavši da će prenijeti Enkijeve uvjete, Ninharsag je otišla pregovarati s Enlilom.

Događaji koji su uslijedili djelomično su zabilježeni u *Lugal-e* epu i u drugim nepotpunim tekstovima. Ali najdramatičnije su opisani u tekstu pod naslovom *Pjevam pjesmu Majke bogova*. Ovaj tekst je preživio vrlo dugo zato što se stalno iznova prepisivao širom drevnog Bliskog istoka, a o njemu je prvi put izvijestio P. Dhorme u svojoj studiji *La Souveraine des Dieux*. To je pjesnič-

ki tekst koji slavi Ninmu (Veliku gospodaricu) i njenu ulogu kao *Mammi* (Majke bogova) s obje strane bojišta.

Započinjući pozivanjem "braće po oružju i boraca" da slušaju, pjesma ukratko opisuje rat i njegove sudionike, kao i njegove skoro globalne razmjere. Na jednoj su strani bili "Ninmin prvorođeni" (Ninurta) i Adad, kojima se ubrzo pridružio Sin, a kasnije i Inana/Ištar. Na suprotnoj strani nabrojani su Nergal, bog kojeg tekst naziva "Moćni, Uzvišeni" - Ra/Marduk - i "Bog dviju Velikih kuća" (dviju velikih piramida u Gizi) koji je pokušao pobjeći prurušen u ovnujsku kožu: Hor.

Izjavivši da djeluje uz Anuovo odobrenje, Ninharsag je Enkijeve uvjete predaje prenijela Enlilu. Sastala se s njim u Adadovoj prisutnosti (dok je Ninurta ostao na bojnom polju). "O, poslušajte moje molitve", preklinjala je dvojicu bogova dok je iznosila svoje zamisli. Adad je u početku bio nepokolebljiv:

Pojavivši se tamo, pred Majkom,
Adad ovako reče:
"Očekujemo pobjedu.
Neprijateljske snage su poražene.
Drhtanje zemlje nisu mogle podnijeti."

Želi li Ninharsag dogovoriti prekid neprijateljstava, rekao je Adad, neka sazove pregovore koji će polaziti od toga da je pobjeda Enlilovog klana neizbježna:

"Ustani i idi - razgovaraj s neprijateljem.
Neka on prisustvuje raspravi
kako bi napadi bili prekinuti."

Enlil je, manje odrješitim riječima, podržao prijedlog:

Enlil otvori usta,
na skupštini bogova on reče:
"Zato što Anu na planini bogove sazva,

da rat okonča, donese mir,
i Majku bogova posla
da pregovara sa mnom -
neka Majka bogova bude izaslanica."

Okrenuvši se svojoj sestri, rekao je pomirljivo:

"Idi, udovolji mome bratu!
Pruži mu ruku Života.
Iz svojih zaključanih vrata neka izađe!"

Učinivši kako joj je predloženo, Ninharsag "ode po njegova brata, iznese svoje molitve pred boga". Obavijestila ga je da su njegova sigurnost i sigurnost njegovih sinova zajamčene, "pod zvijezdama, dade mu znak."

Budući da je Enki oklijevao, nježno mu je rekla: "Dođi, dopusti da te ja izvedem." On se složio, pruživši joj ruku...

Ninharsag je njega i druge branitelje Velike piramide odvela u Harsag, svoj dom. Ninurta i njegovi ratnici promatrali su odlazak Enkijevog klana.

I golema, neosvojiva građevina ostala je nenastanjena, tiha.

Današnji posjetitelj Velike piramide zaključit će da su njeni hodnici i odaje goli i prazni, njena složena unutarnja konstrukcija naizgled bez svrhe, njene niše i zakuci besmisleni.

Tako je bilo još otkad je prvi čovjek ušao u piramidu. Ali nije bilo tako kad je u nju ušao Ninurta - oko 8670. pr. Kr., prema našim procjenama. Prema sumerskom tekstu, Ninurta je ušao "u blistavo mjesto", napušteno od njegovih branitelja. I ono što je učinio nakon što je ušao promijenilo je ne samo Veliku piramidu iznutra i izvana nego i tijek ljudske povijesti.

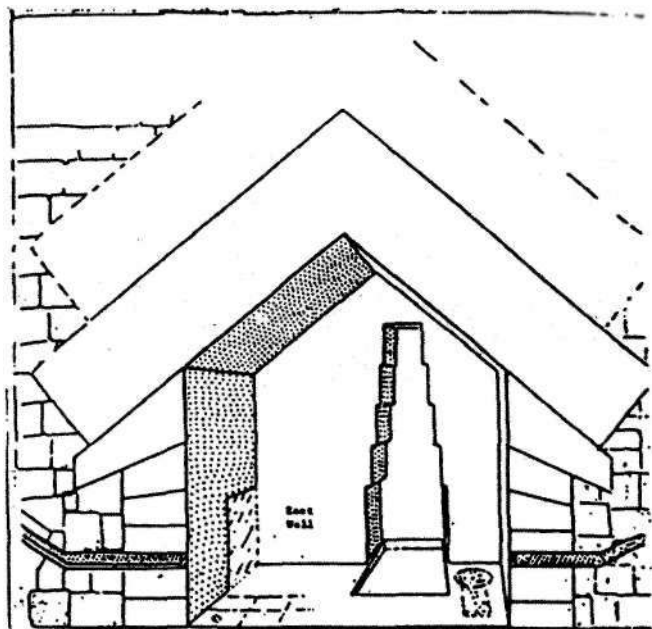
Kad je Ninurta po prvi put ulazio u "Kuću koja je poput brda", zacijelo se pitao što će unutra zateći. Kakva je čuda svemirskog navođenja, kakve tajne neosvojive obrane čuvala ta građe-

vina koju je zamislio Enki/Pta, projektirao Ra/Marduk, izgradio Geb, opremio Tot i branio Nergal?

Na glatkom i naizgled neprobojnom sjevernom licu piramide jedan pokretni kamen pomaknuo se i otkrio ulaz, zaštićen masivnim dijagonalnim kamenim blokovima, baš kao što je opisano u Ninharsaginom hvalospjevu. Ravan Silazni hodnik vodio je do donjih odaja za održavanje, gdje je Ninurta mogao vidjeti okno koje su branitelji iskopali pokušavajući doći do podzemne vode. Ali njegovo zanimanje usredotočilo se na gornje prolaze i odaje: tamo je bilo razmješteno čarobno "kamenje" - minerali i kristali, neki zemaljskog, neki nebeskog porijekla, neki kakve on nikada nije vidio. Oni su emitirali pulsirane zrake za navođenje astronauta i zračenja za obranu građevine.

U pratnji Glavnog majstora za minerale, Ninurta je pregledao "kamenje" i instrumente. Zastajući kraj svakog od njih, odredio bi njegovu sudbinu - ovo treba razbiti i uništiti, ono odnijeti i izložiti za razgledanje ili drugdje instalirati kao instrumente. Te "sudbine", kao i redoslijed kojim se Ninurta zaustavljao kraj kamenja, poznati su nam iz tekstova ispisanih na pločicama 10-13 epske pjesme *Lugal-e*. Prateći i ispravno tumačeći taj tekst napokon možemo razumjeti zagonetke smisla i uloge mnogih elemenata unutarnje strukture piramide.

Penjući se uzlaznim hodnikom, Ninurta je stigao do križanja sa zadivljujućom Velikom galerijom i Vodoravnim hodnikom. Ninurta je prvo krenuo Vodoravnim hodnikom, stigavši do velike odaje sa svodom poduprtim konzolama. Os ove odaje, koju Ninharsagina pjesma zove "vulva", leži točno na središnjoj liniji piramide u smjeru istok-zapad. Njeno zračenje (izlijevanje što je poput lava kojeg se nitko ne usuđuje napasti) potjecalo je od kamena smještenog u nišu izdubljenu u istočnom zidu (sl. 49). To je bio SHAM (Sudbinski) kamen. Šireći oko sebe crvenu svjetlost koju je Ninurta "vidio u mraku", taj je kamen bio pulsirajuće srce piramide. Ali za Ninurtu je to bilo prokletstvo, jer je za vrijeme bitke, dok je letio nebom, "jaka sila" tog kamena upotrijebljena "da me zgrabi kako bi me ubila, s navođenjem

slika 49

koje ubija kako bi me zarobilo". Naredio je da ga "izvade, rastave i unište... tako da mu se zatre trag."

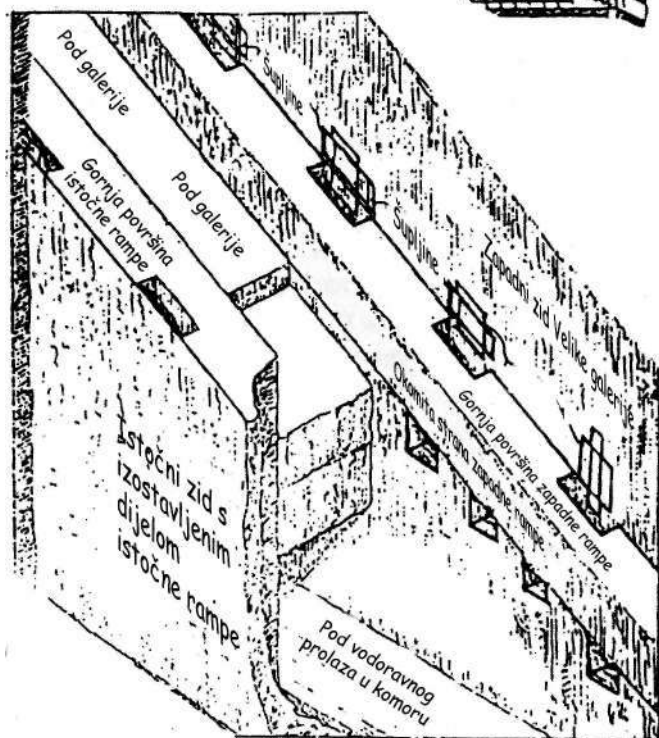
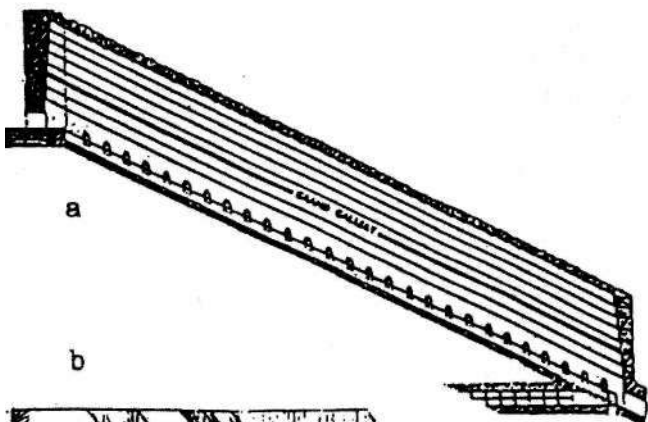
Vrativši se na križanje hodnika, Ninurta je pogledao oko sebe po Velikoj galeriji (sl. 45). Koliko god da je cijela piramida bila inventivno sagrađena i kompleksna, ova galerija oduzimala je dah i predstavljala izvanredan prizor. U usporedbi s niskim i uskim prolazima, uzdizala se visoko (oko 8,5 metara) u sedam razina koje su se nadnosile jedna na drugu, sa zidovima koji su sa svakom razinom bili međusobno bliži. Strop je također bio izrađen od kosih elemenata, pod kutom uglavljenih u masivne zidove tako da nijedan ne stvara pritisak na onog ispod njega. Dok je u uskim prolazima "sjajilo samo mutno zeleno svjetlo", Galerija je bila okupana višebojnom svjetlošću - "Njen je svod poput duge, tamo završava tama". Šarenu svjetlost isijavalo je

dvadeset sedam parova različitih kristala koji su bili ravnomjerno raspoređeni cijelom dužinom obiju strana Galerije (sl. 50a). To svijetleće kamenje bilo je smješteno u šupljinama precizno uklesanim u rampe, koje su se protezale duž cijele Galerije s obje strane njenog poda. Sigurno učvršćen na svom mjestu pažljivo obrađenim nišama u zidu, svaki kristalni kamen širio je različitu svjetlost, stvarajući dugin efekt. Ninurta je zasad prošao kraj njih na svom putu prema gore: njegov je prioritet bila najviša Velika odaja i njen pulsirajući kamen.

Na vrhu Velike galerije, Ninurta je stigao do velike stube preko koje se kroz nizak prolaz ulazi u Pretkomoru jedinstvene konstrukcije (sl. 46). Tamo su tri podizne pregrade - "zasun, prečaga i brava" iz sumerske pjesme - koje precizno priliježu u utore u zidovima i podu, hermetički zatvarale najvišu Veliku odaju: "za neprijatelje nije otvoren, samo za One koji žive, za njih je otvoren." Ali sada su, povlačenjem užadi, pregrade podignute i Ninurta je prošao dalje.

Sad je bio u najčuvanijoj (svetoj) komori piramide, iz koje se "Mreža" za vođenje (radar?) "širila" kako bi nadzirala nebo i Zemlju. Osjetljivi mehanizam nalazio se u kovčegu od izdubljenog kamena: postavljen precizno na piramidinoj osi sjever-jug, reagirao je na vibracije rezonancijom sličnom zvonu. Središte jedinice za navođenje bio je kamen GUG (Koji određuje smjer): njegove emisije, koje je pojačavalo pet praznih pregradaka konstruiranih iznad komore, širile su se prema vani i gore kroz dva kosa kanala koji vode do sjeverne i južne strane piramide. Ninurta je naredio uništenje tog kamena: "Tada, na zapovijed Ninurte, djelatelja sudbine, tog dana Gug kamen bi izvađen iz svoje rupe i razbijen."

Kako bi bio siguran da nitko nikada neće pokušati ponovno osposobiti piramidu za "određivanje smjera", Ninurta je također naredio da se uklone tri podizne pregrade. Prvo su se riješili SU (Okomitog) kamena i KA.SHUR.RA (Veličanstvenog, Čistog koji otvara) kamena. Zatim je "junak prišao SAG.KAL kamenu" (Čvrstom kamenu koji je smješten naprijed). "On je prikupio

slika 50

svu svoju snagu", izbio ga iz utora, prerezao užad koja su ga držala, "poslao ga prema tlu".

Sada su na red došli minerali i kristali smješteni na rampama u Velikoj galeriji. Silazeći niz galeriju, Ninurta se zaustavljao kraj svakog od njih kako bi odredio njegovu sudbinu. Da nije pukotina u glinenim pločicama na kojima je tekst zapisan, imali bismo imena svih dvadeset sedam kamenova; ovako, imamo samo dvadeset dva čitljiva imena. Ninurta je naredio da nekoliko njih razbiju ili smrve; drugi, koji su se mogli upotrijebiti u novom Kontrolnom centru misije, po naređenju su odneseni Šamašu, a ostali su odneseni u Mezopotamiju, kako bi bili izloženi u Ninurtinom hramu u Nippuru i drugdje, kao stalni dokazi velike pobjede Enlilovog klana nad Enkijevom lozom.

Ninurta je objavio kako sve to ne čini samo zbog sebe nego i zbog budućih generacija: "Kako bi se moji potomci oslobodili straha od tebe" - od Velike piramide - "kako bih sačuvao njihov spokoj".

I konačno, tu je bio Vršni kamen piramide, UL (Visok poput neba) kamen: "Da ga majčini potomci više ne vide", naredio je. I, nakon što su bacili kamen na tlo, "neka se svi udalje", povi-kao je. "Kamenje" koje je za Ninurtu bilo "prokletstvo", više nije postojalo.

Nakon što su obavili posao, Ninurtini drugovi počeli su ga nagovarati da napusti bojište i vrati se kući. AN DIM DIM.MA, "Boriš se poput Anua", hvalili su ga. "Blistava kuća u kojoj počinje mjerenje užetom, Kuća u zemlji koju si upoznao - raduj se što si ušao u nju." Sada se vrati svom domu, gdje te čekaju žena i sin: "U gradu koji voliš, u nipurskom domu, neka ti srce nađe mir... Udovolji svom srcu."

Drugi rat za piramide bio je gotov, ali njegova surovost i pothvati, kao i Ninurtina konačna pobjeda kod piramida u Gizi, pamtili su se još dugo u epovima i pjesmama - i u izvanrednom crtežu na valjkastom pečatu koji prikazuje Ninurtinu Božansku pticu u pobjedničkom vijencu, kako se trijumfalno uzdiže nad dvjema golemim piramidama (sl. 51).

A sama Velika piramida, pusta, prazna i bez svog vršnog kamena, ostavljena je da stoji kao nijemi svjedok poraza njenih branitelja.

slika 51

9

MIR NA ZEMLJI

KAKO SU ZAVRŠILI Ratovi za piramide?

Završili su kao što su veliki ratovi u povijesti i inače završavali: mirovnom konferencijom; okupljanjem boraca kao na Bečkom kongresu (1814.-1815.), koji je prekrojio zemljovid Europe nakon Napoleonskih ratova, ili na Pariškoj mirovnoj konferenciji, koja je Versajskim sporazumom okončala Prvi svjetski rat (1914.-1918.)

Prvi nagovještaj da su ratovi Anunnakija završavali na sličan način prije desetak tisuća godina potječe iz teksta koji je George A. Barton pronašao ispisanog na razbijenom glinenom valjku. To je bila akadaska verzija jednog daleko starijeg sumerskog teksta, pa je Barton zaključio da je glineni pečat pohranio vladar Naram-Sin oko 2300. pr. Kr. dok je ovaj akadski kralj obnavljao platformu Enlilovog hrama u Nippuru. Uspoređujući mezopotamski tekst s tekstovima koje su u približno isto vrijeme ispisali egipatski faraoni, Barton je primijetio da se egipatski tekstovi "bave kraljem i govore o njegovim doživljajima dok on dolazi

među bogove". Mezopotamski tekstovi, s druge strane, "bave se zajednicom bogova": njihova tema nisu bile kraljeve težnje, nego poslovi samih bogova.

Unatoč oštećenjima teksta, posebno njegovog početka, jasno je da su se vodeći bogovi okupili po završetku nekog velikog i ogorčenog rata. Doznajemo da su se sastali u Harsagu, Ninharsaginom planinskom domu na Sinaju, i da je ona imala ulogu mirotvorca. Ipak, autor teksta nije ju tretirao kao zaista neutralan lik: on je više puta naziva epitetom *Tsir* (Zmija), što je označava kao egipatsku/Enkijevu boginju i nosi pogrdu konotaciju.

Kao što smo već rekli, uvodni reci teksta ukratko opisuju posljednje faze rata i stanje u opkoljenoj piramidi koje je dovelo do "povika" branitelja, zbog kojeg je Ninharsag odlučila intervenirati.

Iz nastavka drevne kronike doznajemo da je Ninharsag sa svojom zamisli o zaustavljanju borbi i sazivanju mirovne konferencije prvo otišla u Enlilov tabor.

Enlilov klan je na Ninharsaginu hrabru inicijativu prvo reagirao optuživši je da pruža pomoć i utjehu "demonima". Ninharsag je porekla optužbe: "Moja je Kuća čista", odgovorila je. Ali bog, čiji identitet nije jasan, sarkastično ju je izazvao: "Je li Kuća koja je najuzvišenija i najsjajnija" - Velika piramida - također "čista"?

"O tome ne mogu govoriti", odgovorila je Ninharsag. "Gibil čuva njenu blistavost".

Nakon što su prve optužbe i objašnjenja dijelom ublažili ogorčenost, izvedena je simbolična ceremonija praštanja. Uključivala je dva vrča s vodom iz Eufrata i Tigrisa u simboličnom krštenju koje je Ninharsag ponovno učinilo dobrodošlom u Mezopotamiju. Enlil ju je dodirnuo svojim "blistavim žezlom", i "njena moć nije svrgnuta".

U prethodnom smo poglavlju već opisali kako se Adad usprotivio mirovnoj konferenciji želeći bezuvjetnu predaju. Ali onda je Enlil pristao, rekavši joj: "Idi, udovolji mome bratu!" U jednom drugom tekstu već smo pročitali kako je Ninharsag preš-

la borbenu liniju kako bi dogovorila primirje. Nakon što je Enkija i njegove sinove izvela iz piramide, Ninharsag ih je odvela u svoj dom u Harsagu. Bogovi Enilove loze već su ih tamo čekali.

Objavivši da djeluje u ime "velikog gospodara Anua... Anua Suca", Ninharsag je izvela vlastitu simboličnu ceremoniju. Zapalila je sedam vatri, po jednu za svakog okupljenog boga: Enkija i dvojicu njegovih sinova, Enlila i trojicu njegovih sinova (Ninurtu, Adada i Sina). Paleći svaku vatru izgovarala je čarobne riječi: "Vatrena žrtva za Enlila Nipurskog... za Ninurtu... za Adada... za Enkija koji dolazi iz Abzua... za Nergala koji dolazi iz Meslama." Do sumraka je cijelo mjesto bilo obasjano plamenovima: "poput Sunčeve svjetlosti sjale su vatre koje je zapalila boginja".

Ninharsag je zatim apelirala na mudrost bogova i nahvalila vrline toga mjesta: "Moćni su plodovi mudroga boga; velika božanska rijeka doći će k njegovom raslinju... Njeno izlijevanje učinit će da [zemlja] bude poput božjega vrta." Nakon toga je opisala obilje biljaka i životinja, pšenice i drugih žitarica, vina i voća, i koristi od "ljudskog roda što triput rađa", obrađujući zemlju, gradeći i služeći bogove - koje će donijeti mir.

Nakon što je Ninharsag završila sa svojim proricanjem mira, prvi je progovorio Enlil. "S lica Zemlje uklonjena je velika nevolja", Enlil je objavio Enkiju: "Veliko oružje je podignuto". Dopusnio je Enkiju da se vrati u svoj dom u Sumeru: "E.DIN će biti mjesto za tvoju Svetu kuću", s dovoljno zemlje u okolini da rađa voće za hram i ima zasijana polja.

Čuvši to, Ninurta je izrazio svoje neslaganje. "Ne dopusti da se to dogodi!" povikao je "Enlilov princ".

Opet je Ninharsag preuzela riječ. Podsjetila je Ninurtu kako je naporno radio, "danju i noću velikom snagom", kako bi omogućio zemljoradnju i stočarstvo na toj zemlji, kako je "podigao temelje, ispunio [zemlju], podigao [nasipe]." Ratna razaranja sve su to uništila, "sve, u potpunosti". "Gospodaru života, bože voća", molila ga je, "daj da dobro pivo poteče u dvostrukoj mjeri! Učini da vune ima u obilju!" - pristani na mirovne uvjete!

Svladan njenim molbama, Ninurta je popustio: "O, blistava moja majko! Učini tako, brašna neću uskratiti... U kraljevstvu vrt će biti obnovljen... Za kraj nevolja [i] ja iskreno molim."

Sad su se mirovni pregovori mogli nastaviti, a nastavak priče o susretu bez presedana između dvojice zaraćenih bogova saznajemo iz teksta *Pjevam pjesmu Majke bogova*. Enki se prvi obratio okupljenim Anunnakijima:

Enki se obrati Enlilu riječima hvale:

"O, ti koji si prvi među braćom,
Nebeski biku, koji držiš sudbinu ljudskog roda:
mojim zemljama vlada pustoš,
sva su naselja puna žalosti
zbog tvojih napada."

Tako je prva točka dnevnog reda bio prestanak sukoba - mir na Zemlji - i Enlil se spremno složio, uz uvjet da se teritorijalne nesuglasice privedu kraju i da Enkijev klan napusti zemlje koje zakonito pripadaju Enlilovom klanu i narodu Šemove loze. Enki je pristao zauvijek prepustiti Enlilu te teritorije:

"Tebi ću zajamčiti položaj vladara
u Zabranjenom području bogova;
Blistavo mjesto u tvoje ću ruke povjeriti!"

Prepuštajući tako Enlilu Zabranjeno područje (Sinajski poluotok s njegovom Svemirskom lukom) i Blistavo mjesto (mjesto Kontrolnog centra misije, budući Jeruzalem), Enki je imao jedan čvrst uvjet. U zamjenu za priznavanje vječnih prava na te zemlje i važna mjesta Enlilu i njegovim potomcima, tražio je da se njemu i njegovim potomcima za sva vremena prizna suverenitet nad kompleksom Gize.

Enlil se složio, ali ne bez uvjeta: Enkijevim sinovima, koji su pokrenuli rat i iskoristili Veliku piramidu za vojne svrhe, ne smije

se dopustiti da upravljaju Gizom, ili cijelim Donjim Egiptom, što se toga tiče.

Razmotrivši taj uvjet, Enki je pristao. Odmah je objavio svoju odluku. Gospodar Gize i Donjeg Egipta, rekao je, bit će njegov mladi sin, oženjen jednom od boginja rođenih nakon što je Enki vodio ljubav s Ninharsag: "Moćnoj Kući koja je podignuta poput gomile za vladara postavi princa čija blistava žena bijaše plod prilježništva s Tsir [Ninharsag]. Snažnog princa koji je poput odraslog kozoroga - njega je postavio i naredio mu da čuva Mjesto života." Nakon toga je mladom bogu dodijelio visoku titulu NIN.GISH.ZI.DA (Gospodar Artefakta života).

Tko je bio Ningišzida? Informacije koje znanstvenici imaju o njemu oskudne su i zbunjujuće. Spominje se u mezopotamskim tekstovima u vezi s Enkijem, Dumuzijem i Ninharsag; na Velikom popisu bogova ubrojen je među afričke bogove nakon Nergala i Ereškigal. Sumerani su ga prikazivali s Enkijevim znakom isprepletenih zmija i s egipatskim znakom Ankh (sl. 52 a,b). Ipak, na Ningišzidu su gledali s naklonošću: Ninurta se sprijateljio s njim i pozvao ga u Sumer. Iz nekih se tekstova može naslutiti da

a

b

je njegova majka bila Ereškigal, Enlilova unuka. Naš je vlastiti zaključak da je on zaista bio Enkijev sin, začet za vrijeme bur-nog putovanja Enkija i Ereškigal u Donji svijet. Kao takav, bio je objema stranama prihvatljiv kao čuvar tajni piramida. Slavopoj-ka za koju Ake W. Sjoberg i E. Bergmann (The Collection of the Sumerian Temple Hymns) vjeruju da ju je spjevala kći Sargona Akadskog u trećem tisućljeću pr. Kr., slavi Ningišzidinu pirami-dalnu kuću i potvrđuje da je ona smještena u Egiptu:

Izdržljivo mjesto, brdo svijetle boje,
koje je s umješnošću sagrađeno.
Njegova tamna skrivena odaja ulijeva strahopoštovanje,
u Polju nadgledanja ona leži.
Zadivljujuća, njeno je djelovanje nedokučivo.
U Zemlji štita
tvoje je podnožje gusto istkano poput mreže sitnoga oka...
Noću si okrenuta prema nebesima,
tvoja su drevna mjerenja nenadmašna.
Tvoja unutrašnjost poznaje mjesto gdje se Utu uzdiže,
mjera njegove širine je dalekosežna.
Tvoj princ je princ čija je čista ruka ispružena,
čija bujna i gusta kosa
pada niz njegova leđa -
gospodar Ningišzida.

Posljednji stihovi pjesme dvaput potvrđuju lokaciju ove jedinstvene građevine: "Zemlju štita". To je izraz ekvivalentan akadskom značenju mezopotamskog imena za Egipat: zemlja Magan, "Zemlja štita". A u jednom drugom hvalospjevu koji je transkribirao i preveo Sjoberg (pločica UET 6/1) Ningišzidu zovu "sokolom među bogovima", što je opis koji se obično kori-sti u egipatskim tekstovima za egipatske bogove, a u sumerskim se tekstovima pojavljuje još samo jedanput, kada se odnosi na Ninurtu, osvajača piramida.

Kako su Egipćani zvali tog Enkijevog/Ptaovog sina? Njihov "bog užeta koji mjeri Zemlju" bio je Tot. On je bio (kao što nam govore *Priče o čarobnjacima*) onaj koji je postavljen za čuvara tajni piramida u Gizi. Tot je, prema Manetu, bio taj koji je smijenio Hora na egipatskom prijestolju, što se dogodilo oko 8760. pr. Kr. - baš u vrijeme kad je završio Drugi rat piramida.

Riješivši tako svoje međusobne nesuglasice, veliki Anunnaki okrenuli su se poslovima ljudskog roda.

Dok čitamo drevne riječi, postaje jasno da se na toj mirovnoj konferenciji nije dogovarao samo prestanak neprijateljstava i povlačenje obvezujućih teritorijalnih granica nego su također doneseni i planovi načina na koji će te zemlje naseliti ljudski rod! Čitamo kako je Enki "pred noge suparnika [Enlila] položio gradove koji mu bijahu dodijeljeni". Enlil je, sa svoje strane, "pred noge svog suparnika [Enkija] položio zemlju Sumer."

Možemo zamisliti kako su se dva brata našla licem u lice, Enki - kao i uvijek - zabrinutiji za ljudski rod i njegovu sudbinu. Nakon što je završio s rješavanjem svađa među samim Anunnakijima, sada se okrenuo budućnosti ljudskog roda. Nakon potopa, čovječanstvu je poklonjeno ratarstvo i pripitomljene životinje. Sad se ukazala prilika da se gleda i planira unaprijed, i on ju je iskoristio. Moguće je da drevni tekst opisuje spontani čin: Enkija kako po zemlji, "pred Enlilovim nogama", crta plan osnivanja centara ljudskog naseljavanja u svojim zemljama. Složivši se, Enlil odgovara crtajući "pred Enkijevim nogama" plan obnove pretpotopnih gradova južne Mezopotamije (Sumera).

Enki je postavio uvjet za obnovu starih mezopotamskih gradova: njemu i njegovim sinovima trebalo je dopustiti da slobodno dolaze u Mezopotamiju, a on, Enki, trebao je dobiti natrag mjesto Eridu, sveto mjesto njegove prve Zemaljske postaje. Prištajući na uvjet, Enlil je rekao: "Neka u mojoj zemlji tvoje borište postane vječno; od dana kad dođeš k meni, bogata trpeza za te će širiti najdivnije mirise." Enlil je izrazio nadu da će Enki, u znak zahvalnosti za to gostoprimstvo, pomoći donijeti napredak

i u Mezopotamiju: "Prospi obilje na tu zemlju, iz godine u godinu povećavaj njena blaga."

Nakon što su riješena sva ta pitanja, Enki i njegovi sinovi otputovali su na svoje afričke posjede.

Nakon što su Enki i njegovi sinovi otišli, Enlil je sa svojim sinovima nastavio razmišljati o budućnosti njihovih teritorija, starih i novih. Prva kronika, ona o kojoj je izvijestio Barton, govori nam da je Enlil postavio Ninurtu za zapovjednika Stare zemlje kako bi učvrstio Ninurtin položaj kao njegovog zamjenika i nadređenog svojoj braći. Adadovi teritoriji na sjeverozapadu proširili su se za jedan tanki "prst" (Libanon) kako bi obuhvatili Mjesto slijetanja u Baalbeku. Teritorij koji je bio sporan - možemo ga opisati kao Širi Kanaan, od egipatske granice na jugu do granice s Adadom na sjeveru, uključujući i današnju Siriju - stavljen je pod vlast Nanara i njegovih potomaka. U tom smislu, "dekret bijaše objavljen", zapečaćen i proslavljen objedom od hrane prinesene na žrtvu, koji su podijelili svi bogovi Enlilovog klana.

Nešto dramatičnija verzija tih konačnih događaja nalazi se u tekstu *Pjevam pjesmu Majke bogova*. Iz njega doznajemo da je u presudnom trenutku suparništvo između Ninurte - koji je kao sin Enlila i njegove polusestre bio zakoniti nasljednik - i Nanara, Enlilovog prvorodenog sina s njegovom službenom suprugom Ninlil, izbilo punom žestinom. Enlil je, kako nam govori tekst, sa zadovoljstvom razmišljao o Nanarovim atributima: "Prvorodeni sin... divnoga lica, savršenih udova, mudar bez premca." Enlil ga je volio jer mu je dao dvoje najvažnijih unuka, blizance Utua/Šamaša i Inanu/Ištar. On je Nanara zvao SU.EN - "Umnažajući gospodar" - što je bio epitet od milja od kojeg je nastao Nanarovo akadsko/semitsko ime: Sin. Ali, koliko god da je Enlil bio sklon Nanaru, Ninurta je bio zakoniti prijestolonasljednik: on je bio "Najvažniji ratnik Enlilov" i on je doveo Enlilov klan do pobjede.

Dok se Enlil kolebao između Sina i Ninurte, Sin je zatražio pomoć svoje supruge Ningal, koja je uputila molbu Enlilu, kao i njegovoj supruzi Ninlil, Sinovoj majci:

Na mjesto odluke on pozva Ningal,
Suen je pozva da pristupi.
Povoljnu odluku ona zatraži od oca...
Enlil odvagnu [njene riječi]...
Majci ona [uputi molbu]...
"Sjeti se djetinjstva", ona reče [Ninlil]...
Majka ga brzo zagrlila...
Ona reče Enlilu: "Slijedi želju svoga srca"...

Tko je mogao i zamisliti da su u tim dalekosežnim odlukama, koje će utjecati na sudbinu bogova i ljudi u idućim tisućljećima, supruge odigrale tako presudnu ulogu? Čitamo kako je Ningal pritekla u pomoć svom suprugu, vidimo da je Ninlil pomogla u nagovaranju neodlučnog Enlila. Ali, tada je na scenu stupila još jedna velika boginja - i svojim riječima izazvala neželjenu odluku.

Kad je Ninlil savjetovala Enlila da "slijedi svoje srce" umjesto svoj um i da prednost prvorodencu umjesto zakonitom nasljedniku, "Ninurta je otvorio usta i rekao..." Njegove riječi protivljenja izgubljene su zbog oštećenosti stihova, ali iz nastavka priče saznajemo da je Ninharsag iskoristila svoj utjecaj da podrži svog sina Ninurtu:

Ona zavapi i potuži se svom bratu,
uzbuđena poput trudne žene, [govoreći:]
"U Ekuru zovem svoga brata,
svoga brata zbog kojega sam dijete nosila,
svoga brata zovem!"

Ali Ninharsagina je molba bila nesretno sročena. Ona je namjeravala apelirati kao Enlilova sestra u korist djeteta (Ninurte)

koje mu je rodila, no njen je vapaj zvučao kao molba upućena Enkiju. Razbiješnjen, Enlil je povikao na nju: "Tko je taj brat tvoj kojega zoveš? Taj brat, zbog kojega si dijete nosila?" I donio je odluku u korist Sinove loze. Od tog vremena, sve do današnjeg dana, Zemlja Svemirske luke poznata je kao Sinova zemlja - Sinajski poluotok.

Enlilov konačni čin bilo je postavljanje Sinovog sina na mjesto zapovjednika Kontrolnog centra misije:

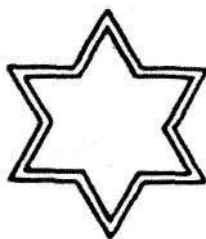
On pozva Šamaša,
Ninlilinog unuka.
Uze ga [za ruku],
u Šulim ga postavi.

Jeruzalem - *Ur-Šulim*, "Grad Šulima" - stavljen je pod Šamašovo zapovjedništvo. Njegovo ime, SHU.LIM, značilo je "Vrhovno mjesto Četiriju regija", a tako se zvao i sumerski grb "Četiriju regija" (sl. 53a), koji je moguća preteča Davidove zvijezde (sl. 53b).

Kao poslijepotopni Kontrolni centar misije Jeruzalem je zamijenio pretpotopni Nippur, a stekao je i Nippurov bivši naziv Pupak Zemlje - kao središnja točka u Božanskoj mreži koja je omogućavala putovanja između neba i Zemlje.

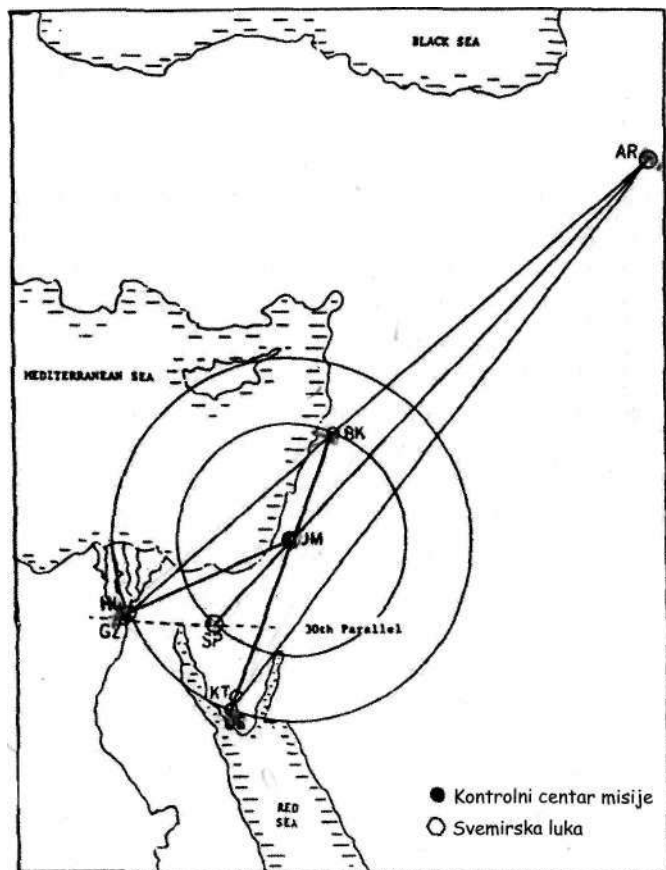

a

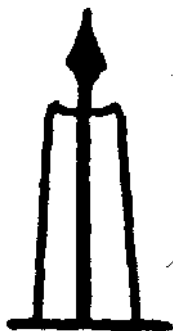
b

Slično kao u koncentričnom pretpotopnom planu temeljenom na Nippuru, lokacija izabrana za "Pupak svijeta" - brdo Morija - bila je smještena na središnjoj liniji, Sletnoj putanji, u Sletnom koridoru (sl. 54). Bila je jednako udaljena od Sletne platforme u Baalbeku (BK) i same Svemirske luke (SP). Dvije uporišne točke Sletnog koridora također su trebale biti jednako udaljene od Kontrolnog centra misije (JM), ali tu se pojavila potreba za izmjenom izvornih planova, jer je prethodnu umjetno

slika 54

podignutu "Kuću koja je poput brda" - Veliku piramidu - Ninurta učinio beskorisnom izvadivši njene kristale i opremu. Rješenje je bilo podići, još uvijek precizno na sjeverozapadnoj liniji koridora, ali sjevernije od Gize, novi Grad-svjetonik. Egipćani su ga zvali Anuov grad: njegov hijeroglifski simbol izgleda kao visoki toranj koji se blago suzuje prema vrhu (sl. 55), s još višom nadogradnjom usmjerenom prema nebu poput strijele. Grci su to mjesto, tisućljećima kasnije, zvali *Heliopolis* (Grad Heliosa, boga Sunca) - isto kao što su zvali i Baalbek. U oba slučaja radilo se o prijevodu ranijih imena koja su ta dva mjesta povezivala sa Šamašom, Koji blista poput Sunca. Biblija, zapravo, Baalbek zove *Bet-Šemeš*, Kuća Šamašova, ili grčkim imenom *Heliopolis*.

slika 55

Premještanje lokacije radio-fara sjeverozapadne uporišne točke Sletnog koridora iz Gize (GZ) u Helipolis (HL) također je nalagalo pomicanje jugoistočne uporišne točke, kako bi dvije uporišne točke ostale jednako udaljene od brda Morije. Pronađena je planina tek nešto niža od Sv. Katarine, ali i dalje precizno na liniji Koridora i prilagođena toj namjeni. Zove se *Umm-Shumar* (Planina majke Sumera - US na zemljovidu). Sumerski geografski popisi te su dvije susjedne planine na Tilmunu zvali KA HARSAG (Vrh kapije) i HARSAG ZALA.ZALAG (Vrh koji zrači blještavilo).

Izgradnja, popunjavanje posadom i upravljanje postrojenjima svemirske luke u Tilmunu i Kanaanu zahtijevali su nove opskrbne rute i zaštitne predstraže. Pomorska veza s Tilmunom poboljšana je osnivanjem lučkog grada (Grada Tilmuna, za razliku od Zemlje Tilmun) na istočnoj obali Crvenog mora, vjerojatno na mjestu gdje još i danas postoji lučki grad el-Tor. To je, po našem mišljenju, također dovelo do osnivanja najstarijeg gra-

da na svijetu: Jerihona, koji je bio posvećen Sinu (čije je hebrejsko ime bilo Yeriho) i njegovom nebeskom simbolu, Mjesecu.

Starost Jerihona enigma je koja ne prestaje zbunjivati znanstvenike. Oni čovjekov napredak (koji se proširio s Bliskog istoka) općenito dijele na mezolitik (srednje kameno doba), u kojem su se pojavili poljoprivreda i pripitomljavanje životinja, oko 11.000. pr. Kr.; neolitik (mlađe kameno doba), 3.600 godina kasnije, koji je donio život u selima i lončarstvo; i, konačno, sumersku urbanu civilizaciju, opet 3.600 godina kasnije. Ipak, Jerihon je bio tu: urbano mjesto koje su nepoznati ljudi sagradili i naselili negdje oko 8500. pr. Kr., u vrijeme kada čovjek još nije znao voditi ni seoski život.

Jerihon predstavlja zagonetku ne samo zbog svoje starosti nego i zbog onoga što su arheolozi tamo našli: kuće, sagrađene na kamenim temeljima, imale su vrata s drvenim dovratnicima; zidovi su bili pažljivo ožbukani i obojeni u crveno, ružičasto i druge boje - ponekad čak i prekriveni muralima. Na podovima od okrečene žbuke, koji su često bili ukrašeni uzorcima, nalazila su se ljupka ognjišta i kade. Mrtvi su ponekad bili pokopani ispod poda - pokopani, ali ne i zaboravljeni: pronađeno je barem deset lubanja na kojima je bilo gipsom rekonstruirano lice preminule osobe (sl. 56). Crte lica koje one otkrivaju bile su, po općem mišljenju, naprednije i profinjenije od onih kakve su u to vrijeme imali prosječni stanovnici Sredozemlja. Sve je to bilo zaštićeno masivnim zidom koji je okruživao grad (stoljećima prije Jošue!). Bio je podignut po sredini jarka širokog skoro trideset stopa [9,15 m] i dubokog sedam stopa [2,14 m], iskopanog u stijeni "bez pomoći pijuka i motika" (James Mellaart, *Earliest Civilizations of the Near East*). To je bio "eksplozivan razvoj, spektakularan razvoj, čiji su nam uzroci", kaže Mellaart, "još uvijek nepoznati".

Enigmu pretpovijesnog Jerihona dodatno kompliciraju dokazi postojanja okruglih silosa za žito, od kojih je jedan pronađen još uvijek djelomično uspravan. U vrućoj depresiji blizu Mrtvog mora, 250 m ispod morske razine, na negostoljubivom mjestu nepogodnom za uzgoj žitarica, pronađeni su dokazi o obilnim zali-

slika 56

hama i dugotrajnom skladištenju pšenice i ječma. Tko je mogao sagraditi taj napredni grad tako rano, tko je došao živjeti u takvo mjesto i kome je ono služilo kao utvrđeni grad-skladište?

Rješenje te zagonetke leži, po našem mišljenju, u kronologiji "bogova", a ne ljudi. Ono leži u činjenici da se taj nevjerovatni prvi urbani život u Jerihonu (od oko 8500. pr. Kr. do 7000. pr. Kr.) točno poklapa s razdobljem koje je, prema Manetu, obuhvaćalo Totovu vladavinu u Egiptu (od oko 8760. do 7100. pr. Kr.). Njegov dolazak na vlast, kao što smo vidjeli iz mezopotamskih tekstova, uslijedio je nakon Mirovne konferencije. Egipatski tekstovi kažu da je njegov dolazak na prijestolje bio objavljen "u prisutnosti Anuovih Određivača, nakon noći u kojoj se odigrala bitka" i nakon što je on pomogao "poraziti Olujni vjetar" (Adada) i "Vihor" (Ninurtu) te, nakon toga, pridonio "mirenju dvojice protivnika".

Razdoblje koje su Egipćani povezivali s Totovom vladavinom bilo je vrijeme mira među bogovima, kada su Anunnaki prvenstveno osnivali naselja povezana s izgradnjom i zaštitom novih svemirskih postrojenja.

Pomorski put do Egipta i Tilmuna, preko Crvenog mora, trebalo je dopuniti kopnenom vezom koja bi Mezopotamiju mogla povezati s Kontrolnim centrom misije i Svemirskom lukom. Od pamtivijeka je taj kopneni put vodio uz rijeku Eufrat do velike postaje Haran u regiji oko rijeke Balikh. Tu je putnik mogao izabrati hoće li nastaviti prema jugu uz obalu Sredozemnog mora - cestom koju su Rimljani kasnije nazvali Via maris (Cesta uz more) - ili će krenuti istočnom stranom Jordana, po jednako slavnoj Cesti kraljeva. Prvi je put bio najkraći put do Egipta, drugi je putnika mogao voditi do Eilatskog zaljeva, Crvenog mora, Arabije i Afrike, kao i na Sinajski poluotok. Također je mogao voditi do zapadne strane Jordana preko nekoliko mjesta pogodnih za prelaženje rijeke. Tom je rutom dovažano afričko zlato.

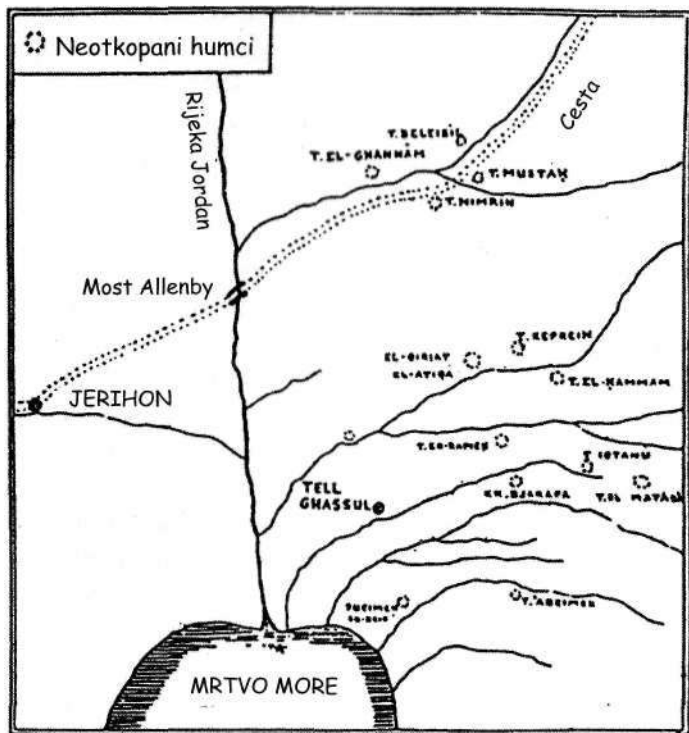
Najvažniji od tih prijelaza, onaj koji je vodio izravno do Kontrolnog centra misije u Jeruzalemu, bio je prijelaz kod Jerihona. Na tom su mjestu Izraelci prešli Jordan i ušli u Obećanu zemlju. Na tom su mjestu, po našem mišljenju, tisućljećima ranije Anunnaki utemeljili grad koji je čuvao prijelaz i putnike opskrbljivao zalihama hrane za nastavak putovanja. Dok čovjek nije učinio Jerihon svojim domom, to je bila predstraža bogova.

Bi li Anunnaki podigli naselje samo na zapadnoj strani Jordana, ostavivši nezaštićenom važniju istočnu stranu uz koju je išla Cesta kraljeva? Čini se logičnim da je i na suprotnoj, istočnoj strani Jordana moralo postojati neko naselje. Iako je ta činjenica slabo poznata izvan arheoloških krugova, takvo mjesto zaista je pronađeno, a ono što je tamo otkriveno još je nevjerojatnije od onoga što je nađeno u Jerihonu.

To zbunjujuće mjesto sa zapanjujućim ostacima 1929. prva je otkopala arheološka misija koju je organizirao vatikanski Papinski biblijski institut. Arheologe, na čijem je čelu bio Alexis Mallon, iznenadila je visoka razina civilizacije koja je tamo otkri-

vena. Čak i najstarije razine stanovanja (iz oko 7500. pr. Kr.) bile su popločane ciglama i premda se razdoblje nastanjenosti protezalo od kraja kamenog doba do brončanog doba, arheolozi su sa čuđenjem otkrili da se na svim razinama javljala ista civilizacija.

Mjesto je dobilo ime po brijegu na kojem je pronađeno - Tell Ghassul. Njegovo staro ime nije poznato. Zajedno s nekoliko satelitskih naselja, ono je očigledno kontroliralo ključni prijelaz preko rijeke i cestu koja je vodila do njega - cestu koja i danas vodi do točke prijelaza koja se danas zove most Allenby (sl. 57). Kad su počeli otkapati ostatke ovoga grada, arheolozi su uočili njegov strateški smještaj: "S vrha brijega pruža se zanimljiv pogled na sve strane svijeta: Jordan na zapadu poput tamne lini-

slika 57

je, na sjeverozapadu, brežuljak drevnog Jerihona, a iza toga brda Judeje, uključujući Betel i Jeruzalemovu Maslinsku goru. Pogled na Betlehem zaklanja brdo el-Muntar, ali vrhovi Tekoe i okolina Hebrona mogu se vidjeti" (A. Mallon, R. Koeppel, i R. Neuville, *Teleilat Ghassul, Compte Rendu des Fouilles de l'Institut Biblique Pontifical*). Prema sjeveru pružao se nezaklonjen pogled do daljine od pedesetak kilometara; prema istoku moglo se vidjeti brdo Moab i obronci planine Nebo; na jug, "iza ogledala Mrtvog mora, mogla se vidjeti planina soli, brdo Sodom."

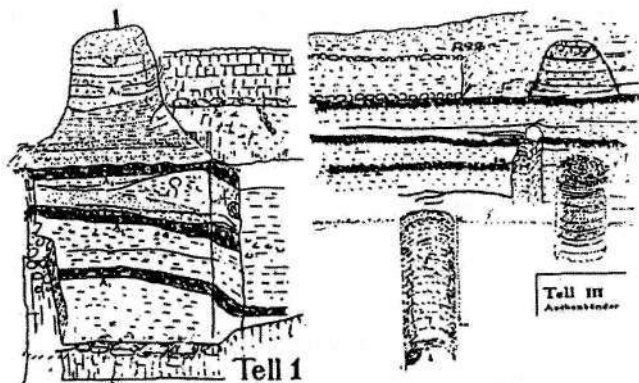
Glavni ostaci otkopani na Tell Ghassulu pripadaju razdoblju kad su u gradu živjeli vrlo napredni naseljenici, od prije 4000. pr. Kr. do oko 2000. pr. Kr. (kad je mjesto naprasno napušteno).

Rukotvorine i sustav navodnjavanja, daleko napredniji od onih koji su prevladavali na tom području, uvjerali su arheologe da su doseljenici stigli iz Mezopotamije.

Od tri brežuljka, koji su zajedno tvorili veći brijeg, čini se da su dva bila korištena za stanovanje, a jedan kao područje za rad. Otkriveno je da je ovaj posljednji bio podijeljen na pravokutne segmente, unutar kojih su bile sagrađene kružne "jame", često u parovima. Da se nije radilo o ognjištima za pripremu hrane može se zaključiti ne samo po njihovom smještaju u parove i velikom broju (zašto bi ih u jednom pregratku trebalo biti šest ili osam?) nego i po činjenici da su neke od njih bile valjkaste i ukopane prilično duboko u zemlju. S njima su bili kombinirani zagonetni "pojasevi pepela" (sl. 58), ostaci nekog gorivog materijala, koji su bili prekriveni finim pijeskom i zatim običnim tlom, samo kako bi postali temelj za novi "pojas pepela".

Na površini, po tlu je bio razbacan šljunak, ostaci stijena razbijenih nekom silom od koje su također pocrnili. Među pronađenim rukotvorinama bio je mali, kružni predmet izrađen od pečene gline (sl. 59), precizno oblikovan za neku nepoznatu tehničku namjenu.

Misterij su još više produbila otkrića iz stambenih područja. Tamo su zidovi pravokutnih kuća bili srušeni kao da ih je pogodio neki iznenađan udar odmah iznad razine tla, od čega su se

slika 58

slika 59

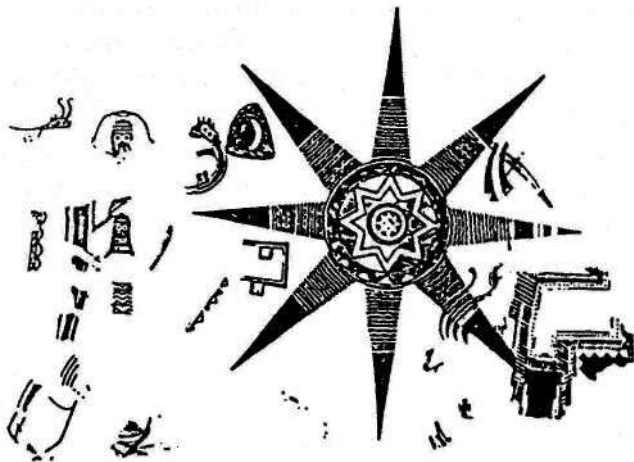
gornji dijelovi zidova uredno urušili prema unutra. Zahvaljujući tom urednom urušavanju, bilo je moguće sastaviti neke od zapanjujućih murala koji su bili naslikani na tim zidovima, često preko starijih murala. U jednom je slučaju mreža naslikana preko objekta stvarala iluziju trodimenzionalnosti na zidu. U jednoj je kući svaki zid bio oslikan nekim prizorom, u drugoj je ležaljka u niši bila tako postavljena da je stanaru omogućavala da, dok leži, gleda mural koji je prekrivao cijeli suprotni zid. Na njemu je bio prikazan red ljudi - od kojih su prva dvojica sjedila na prijestoljima - kako gledaju (ili pozdravljaju) drugu osobu koja kao da izlazi iz nekog objekta što isijava zrake.

Arheolozi koji su otkrili te murale tijekom iskapanja 1931.-32. i 1932.-33. iznijeli su teoriju da je objekt sa zrakama mogao predstavljati nešto slično vrlo neobičnoj prugastoj "zvijezdi", koja je pronađena naslikana u jednoj drugoj građevini. To je bila osmerokraka "zvijezda" unutar druge, veće osmerokrake "zvijezde", koja je, pak, kulminirala s osam zrakastih krakova (sl. 60). Precizan dizajn, uz korištenje raznih geometrijskih oblika, umjetnički je izrađen u crnoj, crvenoj, bijeloj i sivoj boji, te njihovim kombinacijama. Kemijska analiza korištenih boja pokazala je da to nisu bile prirodne tvari, nego sofisticirane smjese dvanaest do osamnaest minerala.

Otkrivači murala pretpostavili su da je osmerokraka "zvijezda" imala nekakvo "vjersko značenje", istaknuvši da je osmerokraka zvijezda, koja je predstavljala Veneru, bila nebeski simbol boginje Ištar. Međutim, činjenica je da na Tell Ghasullu nisu pronađeni nikakvi dokazi religijskog obožavanja, nikakvi "kulturni predmeti", kipići bogova i sl, što je još jedna anomalija tog mjesta. To, po našem mišljenju, pokazuje da u njemu nisu živjeli obožavatelji, nego oni koji su bili subjekti obožavanja: "bogovi" drevnih vremena, Anunnaki.

Zapravo, na sličan crtež naišli smo u Washingtonu, D.C. Može se vidjeti u predvorju središnjice Nacionalnog geografskog društva: radi se o podnom mozaiku kompasa koji simbolizira zanimanje Društva za četiri strane Zemlje i njihove međustrane (istok, sjeveroistok; sjever, sjeverozapad; zapad, jugozapad; jug, jugoistok). To je, vjerujemo, bilo ono što su na umu imali i oni koji su naslikali taj drevni crtež: ukazati na njihovu povezanost i povezanost tog mjesta s četiri strane Zemlje.

Da prugasta "zvijezda" nije imala sveto značenje dodatno potvrđuje nepoštovanje u vidu grafitu kojima je bila okružena. Oni (sl. 60) prikazuju građevine debelih zidova, riblje peraje, ptice, krila, jedan brod, pa čak (neki smatraju) i morskog zmaja (gornji lijevi kut). U tim se grafitima javljaju razne nijanse žute i smeđe, pored boja koje smo već spomenuli.

slika 60

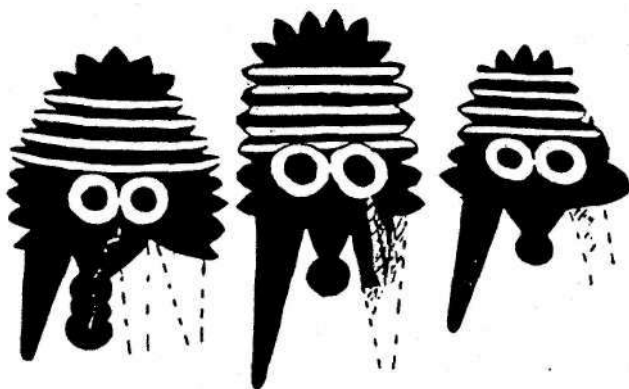
Posebno su zanimljiva dva oblika na kojima se ističu goleme "oči". Više o onome što prikazuju znamo zahvaljujući tome što su takvi oblici pronađeni naslikani, u puno krupnijem mjerilu i s više detalja, na zidovima drugih kuća. Ti objekti bili su kružnog ili ovalnog oblika, s gornjim dijelom koji je bio prugast i naslikan crnom i bijelom bojom. Središnjim dijelom dominirala su dva velika "oka", savršeni crni diskovi unutar bijelih krugova. Donji dio prikazivao je dva (ili četiri) crvena ispružena potpornja: između tih mehaničkih nogu iz trupa objekta spuštala se naprava gomoljastog oblika (sl. 61).

Što su bili ti objekti? Jesu li to "Vihori" iz bliskoistočnih tekstova (uključujući Stari zavjet), "leteći tanjuri" Anunnakija? Murali, kružne jame, slojevi pepela, razbacani, pocrnjeli šljunak, lokacija mjesta - sve što je otkriveno i vjerojatno puno toga što nije - dokazi su da je Tell Ghassul bio uporište i opskrbna stanica patrolnih letjelica Anunnakija.

Prijelaz preko rijeke kod Tell Ghassula/Jerihona imao je važnu i čudesnu ulogu u nekoliko biblijskih događaja, što je činjenica koja je mogla pojačati zanimanje Vatikana za to mjesto. Tamo je

prorok Ilija prešao rijeku (na njenu istočnu obalu) kako bi stigao na sastanak - u Tell Ghassul? - i bio uznesen na nebo "ognjenim kolima... u vihoru." Na tom je području, pri kraju egzodusa Izraelaca iz Egipta, Mojsije (nakon što mu je Jahve zabranio ulazak u sam Kanaan) "poslije toga otišao s Moapske ravnice" - područja Tell Ghassula - "na brdo Nebo, na najviši vrhunac nasuprot Jerihonu, gdje mu Jahve pokaza svu zemlju: Gilead do Dana, sav Naftali, kraj Efrajimov i Manašeov, svu Judinu zemlju do Sredozemnog mora, zatim Negeb, područje doline Jerihona - Grada palmi". To je opis vidika širokog poput onog o kojem su govorili arheolozi koji su stajali na vrhu Tell Ghassula.

Sam prelazak rijeke, koji je predvodio Jošua, uključivao je čudesno povlačenje voda rijeke Jordan, pod utjecajem Zavjetnog kovčega i njegovog sadržaja. Tada, "kad se Jošua približio gradu Jerihonu, podiže oči i, gle, spazi čovjeka kako pred njim stoji s isukanim mačem u ruci. Jošua mu pristupi i upita ga: 'Jesi li ti s nama ili s našim neprijateljima?' A ovaj odgovori: 'Ne, ja sam vođa vojske Jahvine' Tada Jošua pade ničice, pokloni mu se i reče, 'Što zapovijedaš, Gospodaru, služi svome?' I vođa vojske Jahvine

odgovori Jošui: 'Skinu sandale sa svojih nogu, jer je zabranjen ulaz u mjesto na kojem stojiš.' "

Tada mu je vođa Jahvine vojske otkrio Božji plan za osvajanje Jerihona. Ne pokušavajte silom napasti njegove zidine, rekao je. Umjesto toga, sedam puta obidite njegove zidine noseći Zavjetni kovčeg. I sedmoga dana svećenici su zatrubili u rogove, a narod je povikao u sav glas kao što mu je bilo naređeno. "I padoše bedemi Jerihonovi".

I Jakov je, prelazeći Jordan u noći svog povratka u Kanaan iz Harana, naišao na "čovjeka" s kojim se hrvao sve do jutra: tek je tada Jakov shvatio da je njegov protivnik božanstvo, "i tom mjestu Jakov nadjene ime Penuel ('Lice Božje') jer - reče - 'Vidjeh Boga licem u lice, i na životu ostadoh.' "

Zaista, Stari zavjet jasno kaže da su u ranijim vremenima postojala naselja Anunnakija na ključnim prilazima Sinajskom poluotoku i Jeruzalemu. Hebron, grad koji je čuvao put od Jeruzalema do Sinaja, "prije se zvao Kirjat Arba (Arbina utvrda), a Arba bijaše velik čovjek (kralj) među *Anakovcima*" (Jošua, 14:15). Potomci *Anakovaca*, govori nam dalje Stari zavjet, još su uvijek živjeli na tom području u vrijeme dok su Izraelci osvajali Kanaan. I na brojnim drugim mjestima u Bibliji spominju se naselja *Anakovaca* na istočnoj strani Jordana.

Tko su bili ti *Anakovci*? Taj se naziv obično prevodi kao "divovi", baš kao što se prevodi i biblijski naziv *Nefili*. Međutim, mi smo već nepobitno pokazali da se ime *Nefili* ("Oni koji su se spuštali") u Starom zavjetu odnosi na **Ljude iz raketnih brodova**.

Anakovci su, po našem mišljenju, bili nitko drugi nego *Anunnaki*.

Dosad nitko nije poklanjao previše pažnje broju od 3650 godina koju je Maneto pripisao vladavini "polubogova" iz Totove dinastije. Nama se, međutim, čini da je ta brojka vrlo znakovita, jer je za samo 50 godina veća od 3600 godina, koliko traje orbita Nibirua, matičnog planeta Anunnakija.

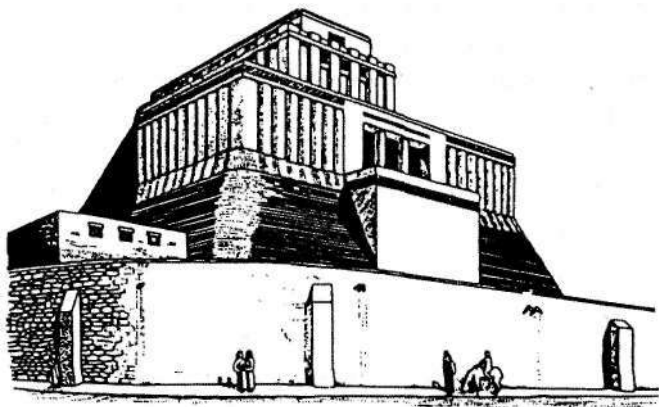
Kao što smo zaključili, ne radi se o slučajnosti što se napredovanje čovječanstva od kamenog doba do visoko razvijene civilizacije Sumera odvijalo u intervalima od **3600** godina - oko 11.000., 7400. i 3800. pr. Kr. Bilo je to kao da je "zagonetna ruka" svaki put "povukla Čovjeka iz njegova nazadovanja i uzdigla ga na još višu razinu kulture, znanja i civilizacije". U *Dvanaestom planetu* pisali smo da se, po našem mišljenju, svako od tih razdoblja poklapalo s ponovnim dolaskom vremena kada su Anunnaki mogli putovati između Zemlje i Nibirua.

Ti napreci širili su se iz mezopotamske jezgre širom drevnog svijeta: i egipatsko "Doba polubogova" (potomaka priležništva između bogova i ljudi) - od oko 7100. pr. Kr. do 3450. pr. Kr., po Manetu - nedvojbeno se poklapa s neolitskim razdobljem u Egiptu.

Možemo pretpostaviti da su u svakom od tih intervala o sudbini ljudskog roda i odnosu bogova prema njemu raspravljali Veliki Anunnaki, "sedmero koji sude". Pouzdano znamo da se takvo vijećanje dogodilo prije iznenadnog i inače neobjašnjivog procvata sumerske civilizacije, jer su nam Sumerani ostavili zapise o tim raspravama!

Kada je počela obnova Sumera, na njegovom su tlu prvo obnovljeni Stari gradovi, ali ne više kao ekskluzivni Gradovi bogova, jer je čovječanstvu sada bio dopušten ulaz u te urbane centre, da se brinu o okolnim poljima, voćnjacima i stajama umjesto bogova, i da služe bogove na sve zamislive načine: ne samo kao kuhari i pekari, obrtnici i suknari nego i kao svećenici, glazbenici, zabavljači i hramske prostitutke.

Prvi je obnovljen Eridu. Budući da je bio Enkijevo prvo naselje na Zemlji, ponovno mu je trajno dodijeljen. Njegovo prvo svetište u tom gradu (sl. 62) - čudo arhitekture u tim ranim danima - s vremenom je nadograđen u visinu i proširen u veličanstveni hram, E.EN.GUR.RA (Kuća Gospodara čiji je povratak trijumfalan), ukrašen zlatom, srebrom i plemenitim metalima iz Donjeg svijeta i zaštićen "Nebeskim bikom". Nippur je ponovno podignut za Enlila i Ninlil: tamo su sagradili novi *Ekur* (Kuću

slika 62

- brdo - sl. 63.), koji ovaj put nije bio opremljen kao Kontrolni centar misije, nego zastrašujućim oružjima: "Uzdignutim okom koje nadzire zemlju" i "Uzdignutom zrakom", koja prodire kroza sve. Na njihovom svetom okrugu također se nalazila Enilova "Ptica hitrog koraka", čijem "stisku nitko nije mogao pobjeći".

"Hvalospjev Eriduu", koji je uredio i preveo A. Falkenstein (*Sumer*, sv. VII), opisuje kako je Enki otputovao na sastanak svih velikih bogova u povodu Anuove posjete Zemlji, jedno od onih vijećanja na kojima se određivala sudbina bogova i ljudi na Zemlji svakih 3600 godina. Nakon proslave, kad se "bogovi opojnog pića napiše, vina koje pripremiše ljudi", došlo je vrijeme za ozbiljne odluke. "Anu sjede na počasnu stolicu, kraj njega sjede Enlil, Ninharsag sjede na naslonjač."

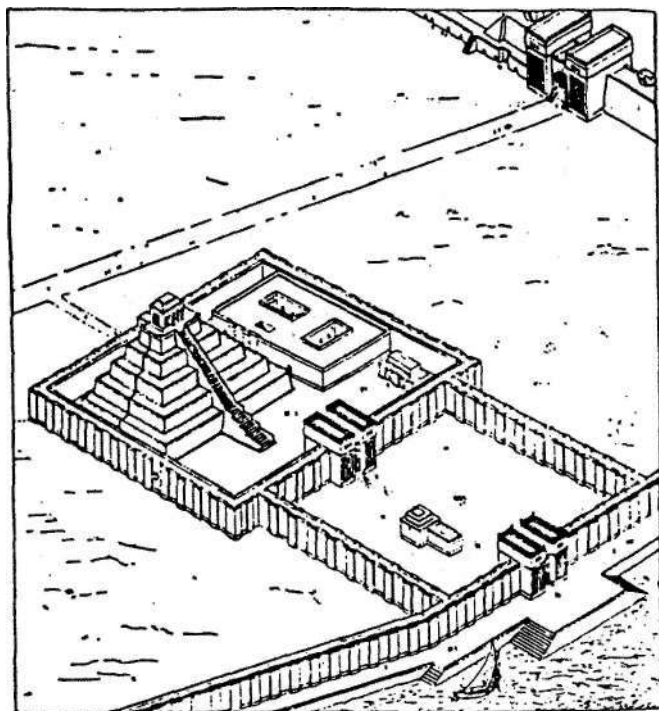
Anu je otvorio dnevni red, "i Anunnakijima ovako reče":

Veliki bogovi koji ovdje dođoste,
Annuna-bogovi, koji u Vijećnicu dođoste!
Moj sin dade za sebe podići Kuću;
Gospodar Enki
Eridu podiže poput brda na Zemlji,

svoju kuću sagradio je na prekrasnu mjestu.
U to mjesto, Eridu, nitko ne može ući nepozvan...
U njegovo svetište, iz Abzua,
Božanske formule Enki je pohranio.

Time je vijećanje došlo do glavne točke dnevnog reda:

Enlilove pritužbe da Enki drugim bogovima uskraćuje "Božanske formule" - znanje o preko stotinu aspekata civilizacije - ograničivši napredak samo na Eridu i njegove narode. (Arheološki je potvrđena činjenica da je Eridu bio najstariji poslijepotopni grad u Sumeru, izvoriste sumerske civilizacije.) Tada je odlučeno da Enki mora podijeliti Božanske formule s drugim bogovima

slika 63

kako bi i oni, također, mogli izgraditi i obnoviti svoje urbane centre: cijeli Sumer trebao je dobiti civilizaciju.

Kad je završio službeni dio vijećanja, bogovi sa Zemlje imali su iznenađenje za nebeskog posjetitelja: na pola puta između Nippura i Eridua bili su sagradili posvećeni kompleks u Anuvu čast, dom prikladno nazvan E.ANNA - "Anuova kuća".

Prije nego što su otputovali sa Zemlje natrag na matični planet, Anu i njegova supruga Antu prenoćili su u svom zemaljskom hramu. Taj su događaj obilježile pompa i ceremonije. Kad je božanski par stigao do novoga grada - koji je kasnije postao poznat kao Uruk (biblijski Ereĳ) - bogovi su ih otpratili u povorci do hramskog dvorišta. Dok se pripremala raskošna večera, Anu je, sjedeći na prijestolju, čavrljao s muškim bogovima. Antu, u pratnji ženskih boginja, presvlačila se u dijelu hrama zvanom "Kuća zlatnog kreveta".

Svećenici i drugi hramski podvornici služili su "vino i dobro ulje" i kao žrtvu zaklali "bika i ovna za Anua, Antu i sve bogove". Ali banket je odgađan dok se nije dovoljno smračilo da se vide planeti: "Jupiter, Venera, Merkur, Saturn, Mars i Mjesec - dok se oni ne pojave." S tim, i nakon obrednog pranja ruku, posluženost je prvo jelo: "bikovo meso, meso ovna, peradi... kao i izvrsna piva i tiješteno vino."

Nakon toga napravljena je stanka radi najvažnijeg događaja večeri. Kad je grupa svećenika zapjevala slavopojku "*Kakkab Anu etellu shamame*", "Anuov planet uzdiže se na nebu", jedan svećenik popeo se na "najvišu stepenicu hramskog tornja" kako bi gledao nebo čekajući da se pojavi Anuov planet, Nibiru. U očekivanom trenutku i na predviđenom mjestu na nebu, opažen je planet. Nakon toga, svećenici su zapjevali skladbe "Onom koji postaje blistav, nebeskom planetu gospodara Anua" i "Stvoriteljev lik se uzdigao". Zapaljen je signalni krijes, i dok se vijest širila od jedne do druge promatračnice, krijesovi su se palili jedan za drugim. Prije završetka noći, cijela je zemlja bila osvijetljena.

Ujutro su u hramskoj kapelici bogovima ponuđene molitve zahvalnosti i u nastavku, ispunjenom ceremonijama i simboliz-

mom, nebeski posjetioci započeli su svoj odlazak. "Anu odlazi", pjevali su svećenici. "Anu, veliki kralju neba i Zemlje, tražimo tvoj blagoslov", govorili su pjevajućim glasom. Nakon što je Anu podijelio tražene blagoslove, procesija je odvijugala niz "Ulicu bogova" do "Mjesta Anuovog broda". Tamo su svećenici nastavili moliti i pjevati hvalospjeve u kapeli zvanoj "Stvorite Život na Zemlji". Sad je bilo vrijeme da oni koji ostaju blagoslove odlazeći par, pri čemu su recitirani sljedeći stihovi:

Veliki Anu, neka te Nebo i Zemlja blagoslove!
Neka te bogovi Enlil, Ea i Ninma blagoslove!
Neka te bogovi Sin i Šamaš blagoslove...
Neka te bogovi Nergal i Ninurta blagoslove...
Neka te Igigi koji su na nebu,
I Anunnaki koji su na Zemlji, blagoslove!
Neka te bogovi Abzua
i bogovi svete zemlje blagoslove!

Zatim su Anu i Antu krenuli prema Svemirskoj luci. Bio je to sedamnaesti dan njihovog posjeta Zemlji, kako tvrdi jedna pločica pronađena u arhivima Uruka. Važan posjet bio je gotov.

Donesene odluke otvorile su put osnivanju novih gradova pored Starih. Prvi i najvažniji među njima bio je Kiš. Vlast nad njim povjerena je Ninurti, "Enlilovom najvećem sinu"; on ga je pretvorio u prvo administrativno središte Sumera. Za Nanara/Sina, "Enlilovog prvorodenog", osnovano je novo urbano središte, Ur (G r a d) - mjesto koje će kasnije postati ekonomsko srce Sumera.

Bilo je i drugih odluka u vezi s novom erom razvoja čovječanstva i njegovim odnosima s Anunnakijima. U sumerskim tekstovima koji govore o presudnom zasjedanju koje je dovelo do osnivanja velike sumerske civilizacije čitamo da su "veliki Anunnaki, koji određuju sudbinu" odlučili da su bogovi "previše uzvišeni za ljudski rod". Upotrijebljeni izraz - *elu* na akadskom - znači upravo to: "Uzvišeni". Odatle potječe babilonsko, asirsko,

hebrejsko i ugaritsko *El* - naziv kojem su Grci dali konotaciju "bog".

Postojala je potreba, zaključili su Anunnaki, da se čovječanstvu da "kraljevska vlast" koja će biti posrednik između njih i ljudskog puka. Svi sumerski zapisi potvrđuju da je ta važna odluka donesena za vrijeme Anuovog posjeta, na Vijeću velikih bogova. Jedan akadski tekst (*Bajka o tamarisu i datuljinoj palmi*) ovako opisuje sastanak koji se održao "u davnim danima, u dalekim vremenima":

Bogovi zemlje, Anu, Enlil i Enki,
sazvaše skupštinu.
Enlil i bogovi vijećahu;
Među njima sjedio je Šamaš,
među njima sjedio je Ninma.

U to vrijeme "u zemlji ne bijaše još kraljevske vlasti: vlast bijaše u rukama bogova." Ali Veliko vijeće odlučilo je to promijeniti i dati kraljevsku vlast čovječanstvu. Svi sumerski izvori slažu se da je prvi kraljevski grad bio Kiš. Ljudi koje Enlil postavio za kraljeve zvali su se LU.GAL, "Moćni ljudi". Ista stvar spominje se u Starom zavjetu (Postanak, 10. poglavlje), gdje se opisuje kako je čovječanstvo osnivalo svoja kraljevstva:

Od Kiša se rodio Nimrod;
on je postao prvi moćnik na zemlji...
Glavna uporišta njegova kraljevstva bili su:
Babilon, Ereĳ i Akad,
svi u zemlji Šinearu [Sumeru].

Dok su prema biblijskom tekstu imena prva tri glavna grada bila Kiš, Babilon i Ereĳ, sumerski Popis kraljeva tvrdi da je kraljevska vlast bila preseljena iz Kiša u Ereĳ, a potom u Ur, uopće ne spominjući Babilon. Za to prividno neslaganje postoji razlog: mi vjerujemo da je on povezan s incidentom Babilonske kule, koji

je u Starom zavjetu detaljno opisan. Taj je incident, po našem mišljenju, imao veze s Mardukovim inzistiranjem da bi on, a ne Nanar, trebao imati vlast nad sljedećom sumerskom prijestolnicom. Jasno je da se to događalo za vrijeme ponovnog naseljavanja sumerske (ili šinearske, kako je naziva Biblija) ravnice, dok su se gradila nova urbana središta:

Ali kako su se ljudi selili s istoka,
nađu na jednu dolinu u zemlji Šinearu
i tu se nastane.

I jedan reče drugome:

"Hajdemo praviti opeke pa ih peći."

Opeke su im služile umjesto kamena,
a katran im je služio za žbuku.

I tada je neimenovani predlagatelj iznio plan koji je doveo do incidenta: "Hajde da sebi podignemo grad i kulu s vrhom do neba!"

"I Jahve se spusti da vidi grad i kulu što su ih gradili sinovi čovječji", i reče neimenovanim drugovima: "Ovo je tek početak njihovih nastojanja. Sad im ništa neće biti neostvarivo što god naume izvesti." I Jahve reče svojim drugovima: "Hajde da siđemo i jezik im pobrkamo, da jedan drugome govora ne razumije." Zatim ih Bog "rasu odande po svoj zemlji te ne sazidaše grada."

Postavka u sumerskim povijesnim zapisima kaže da je nekada postojalo vrijeme kad je ljudski rod "govorio jednoglasno". U njima se također tvrdi da je brkanje jezika, koje je pratilo rasipanje čovječanstva, bilo namjeran čin bogova. Poput Starog zavjeta, Berossusovi spisi govore da su "bogovi uveli različitost jezika među ljude, koji su dotada svi govorili istim jezikom." Poput biblijske priče, Berossusove priče nastanak različitih jezika i rasipanje čovječanstva povezuju s incidentom Babilonske kule: "Dok su nekad svi ljudi govorili istim jezikom, neki među njima odlučili su podići visoku i veličanstvenu kulu, kako bi se mogli

popeti do neba. Ali Gospodin, poslavši vihor, osujetio je njihov plan i svakom plemenu dao svoj vlastiti jezik."

Podudaranje ovih priča sugerira da je postojao zajednički, stariji izvor iz kojeg su i sastavljači Starog zavjeta i Berossus dobili tu informaciju. Iako se općenito vjeruje da takav izvorni tekst još nije pronađen, činjenica je da je George Smith, u svom prvom objavljenom radu 1876., izvijestio da je u Asurbanipalovoj biblioteci u Ninivi otkrio "okrnjen izvještaj o dijelu priče o Kuli." Priča je, zaključuje Smith, izvorno bila napisana na dvije pločice: na onoj koju je on otkrio (K-3657) bilo je šest stupaca ispisanih klinastim pismom, ali uspio je sastaviti samo dijelove četiri stupca. Nesumnjivo je da se radilo o akademskoj verziji sumerske priče o Babilonskom tornju. I iz njega je jasno da incident nisu izazvali ljudi, nego sami bogovi. Ljudi su bili samo pijuni u borbi bogova.

Prema ulomcima koje je sastavio George Smith i preveo W. S. C. Boscawen u *Transactions of the Society of Biblical Archaeology* (sv. V), priča počinje identificiranjem predlagača; međutim, ime je nečitljivo zbog oštećenja. "Misli" na umu tog boga bile su "zle, usmjerene protiv Oca bogova [Enlila], on je bio iskvaren." Kako bi ostvario svoj zli naum, "narod Babilona zaveo je u grijeh", potaknuvši "male i velike da opće na humku".

Kad je grešno djelo privuklo pažnju "gospodara Čistog humka" - koji je već identificiran kao Enlil u *Priči o stoci i žitu* - Enlil se "Nebu sa Zemlje obrati. ...Podiže svoje srce k Gospodaru bogova, Anuu, svom ocu, da primi naređenje koje mu je srce tražilo. U to vrijeme također podiže [svoje srce? glas?] Damkini." Poznato nam je da je ona bila Mardukova majka, pa tako sve ukazuje na to da je on bio poticatelj. Ali Damkina je stala uz njega: "Sa svojim sinom ustajem...", rekla je. U nepotpunom retku koji slijedi ona je ustvrdila da je "njegov broj" - njegov brojčani rang/status? - bio glavni problem.

Čitljivi dio stupca III zatim govori o Enlilovim naporima da pobunjenu grupu odgovori od njihovih planova. Uzletjevši u Vihoru, "Nunamnir [Enlil] se s neba obrati Zemlji, [ali] njego-

vim putem oni ne pođoše, nasilno mu se suprotstaviše." Kada Enlil "to vidje, spusti se na Zemlju." Ali čak ni njegova osobna prisutnost na mjestu događaja nije imala utjecaja. U posljednjem stupcu čitamo da, "kada nije uspio zaustaviti bogove", nije imao drugog izbora nego da pribjegne sili:

Njihovoj uporišnoj kuli, noću,
donese potpuni kraj.

U svom bijesu, naredbu također objavi:

Da se rasprše van granica, bijaše njegova odluka.

Izda naredbu da se njihovi govori pobrkaju,

...njihov tok on zaustavi.

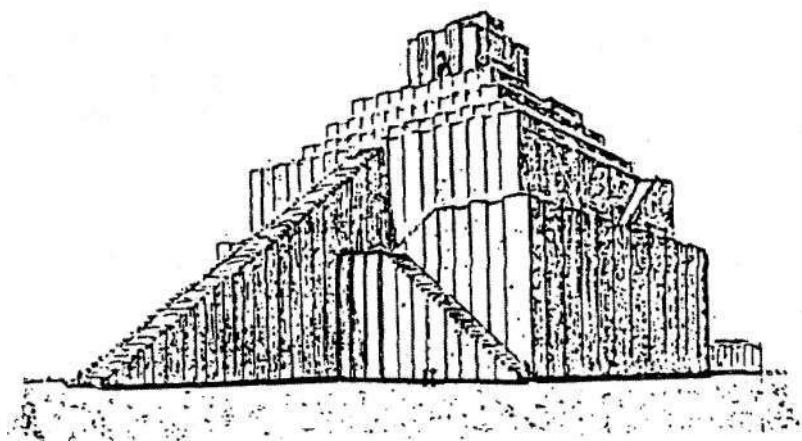
Drevni mezopotamski pisar završio je priču o Babilonskoj kuli gorkom uspomenom: budući da se "protiv bogova pobuniše nasilno, gorko su plakali za Babilonom; silan je bio njihov plač."

Biblijska verzija također imenuje *Babel* [hebrejski naziv za Babilon] kao mjesto na kojem se odigrao incident. Ime je značajno zato što je u svom izvornom akademskom obliku - *Bab-Il* - značilo "Kapija bogova", mjesto kroz koje su bogovi dolazili i odlazili iz Sumera.

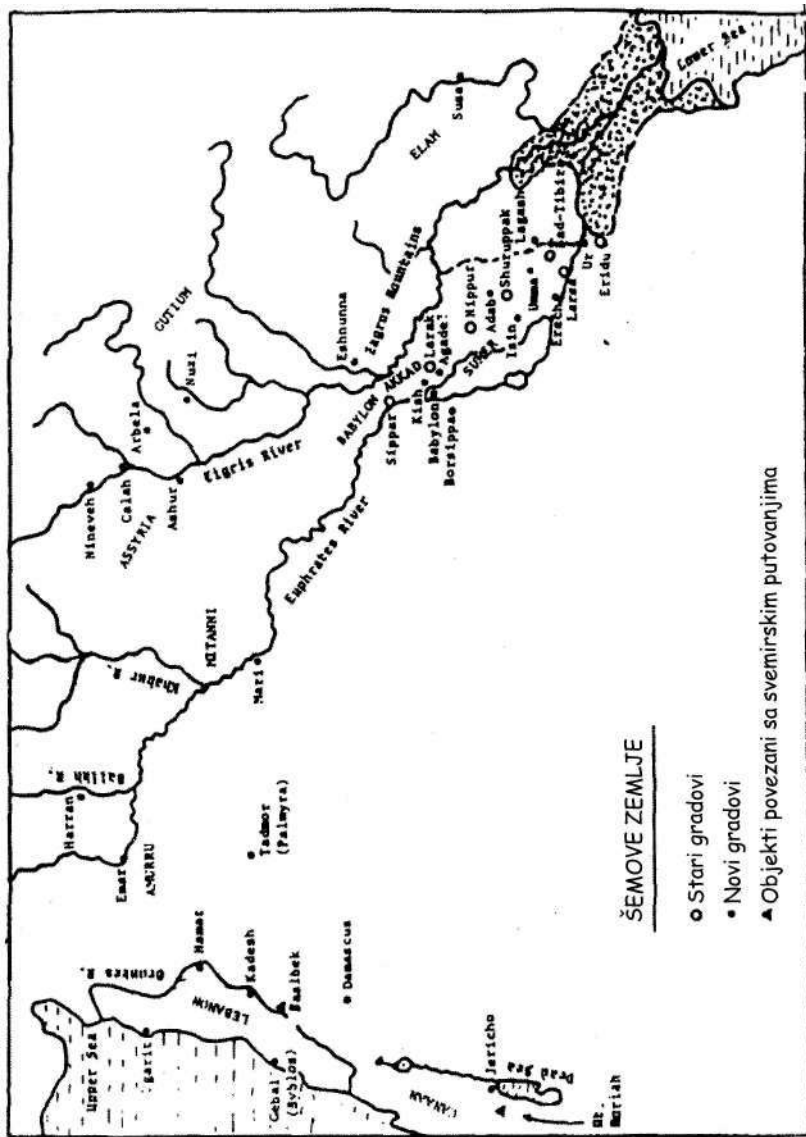
Na tom su mjestu, tvrdi biblijska priča, urotnici planirali sagraditi "kulu čiji će vrh sezati do nebesa." Te su riječi identične imenu zigurata (sedmerokatne piramide), koji je bio dominantna građevina u drevnom Babilonu (sl. 64): E.SAG.ILA, "Kuća čiji je vrh u visinama."

Biblijski i mezopotamski tekst - nesumnjivo temeljeni na izvornoj sumerskoj kronici - tako nam opisuju isti događaj: Mardukov frustrirani pokušaj da spriječi prijenos kraljevske vlasti iz Kiša u Ereš i Ur - gradove koji su bili predodređeni da postanu središta vlasti Nanara/Sina i njegove djece - i da otme vrhovnu vlast za svoj grad, Babilon.

Međutim, tim je pokušajem Marduk pokrenuo niz događaja prepun tragedija.

slika 64

ŠEMOVE ZEMLJE

- Stari gradovi
- Novi gradovi
- ▲ Objekti povezani sa svemirskim putovanjima

10

ZATOČENIK PIRAMIDE

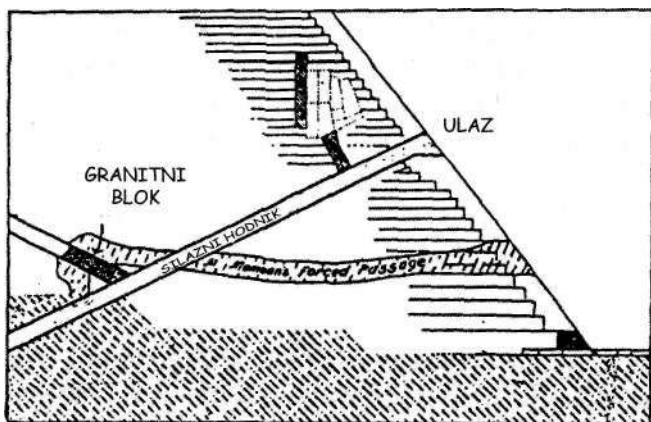
INCIDENT S BABILONSKOM kulom neočekivano je okončao najduže razdoblje mira na Zemlji koje ljudski rod pamti. Slijed tragičnih događaja koje je potaknuo ovaj incident imao je, vjerujemo, izravnog utjecaja na Veliku piramidu i njene misterije. Kako bismo ih objasnili, iznijet ćemo vlastitu teoriju o tome kako je ova jedinstvena građevina projektirana i sagrađena, kako je potom zapečaćena i kako je u nju provaljeno.

Mnogim zagonetkama u vezi s gradnjom i namjenom Velike piramide u Gizi, nakon njenog dovršetka dodane su još dvije. Pokazalo se da su sve teorije u vezi s njima, utemeljene na pretpostavci da je namjena piramide bila pokapanje kralja, nepotpune i manjkave. Mi vjerujemo da odgovori ne leže u pričama o farao-nima, nego u pričama o bogovima.

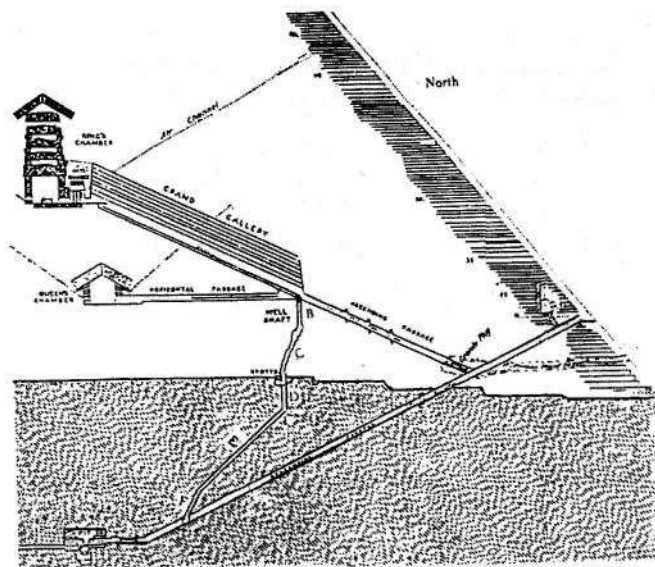
Nekoliko djela klasičnih grčkih i rimskih kroničara u kojima se spominje Velika piramida svjedoči nam da se u njihovo vrijeme znalo za ulaz u piramidu skriven okretnim kamenom, Silazni hodnik i Podzemnu jamu. Nisu bili upoznati s postojanjem gor-

njeg sustava hodnika, galerija i komora, jer je Uzlazni hodnik bio čvrsto zapečaćen pomoću tri velika granitna bloka i dodatno prikriven jednim trokutastim kamenom, tako da netko tko prolazi Silaznim hodnikom nije mogao ni posumnjati da postoji spajanje s gornjim prolazom (sl. 65).

Tijekom brojnih stoljeća koja su uslijedila, zaboravljeno je čak i znanje o izvornom ulazu, i kad je (820. poslije Krista) kalif Al Mamoon odlučio ući u piramidu, njegovi su ljudi morali probijati ulaz besciljno bušeći tunele kroz kamene blokove. Tek kad su čuli da je kamen pao negdje u unutrašnjosti piramide počeli su bušiti u smjeru zvuka, stigavši do Silaznog hodnika. Kamen koji je otpao bio je trokutasti kamen koji je skrivao spajanje s Uzlaznim hodnikom: njegov pad razotkrio je granitne blokove koji su zatvarali prolaz. Kako nisu bili u stanju ni zagrebat granit, ljudi su probili prolaz kroz okolne zidove od vapnenca, otkrivši Uzlazni hodnik i gornje unutarnje dijelove piramide. Kao što svjedoče arapski povjesničari, Al Mamoon i njegovi ljudi nigdje nisu pronašli ništa osim praznih prolaza.

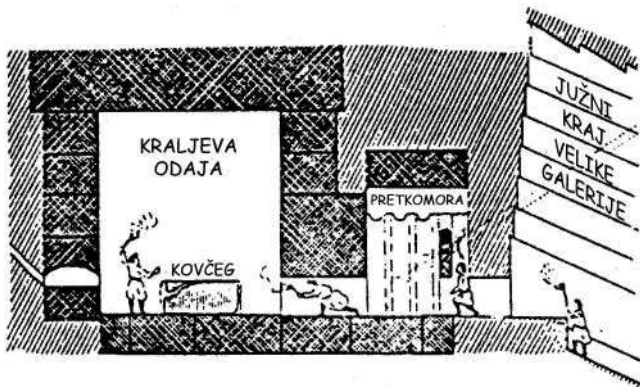

slika 65

slika 66

Nakon što su očistili Uzlazni hodnik od krhotina - komadića vapnenca koji su nekako napadali niz hodnik do granitnih blokova - uspuzali su do gornjeg kraja tog prolaza. Izašavši iz kvadratastog tunela mogli su ustati, jer su sada stigli do spajanja Uzlaznog hodnika s Vodoravnim prolazom i Velikom galerijom (sl. 66). Slijedili su Vodoravni prolaz, stigavši do nadsvođene odaye na njenom kraju (koju su kasniji istraživači nazvali Kraljičina odaja): bila je prazna, kao i njena zagonetna niša (pogledati sl. 49). Vrativši se do križanja hodnika, uzverali su se uz Veliku galeriju (sl. 45). Njeni precizno urezani žljebovi, sada prazne rupe i udubljenja, pomogli su im da se uspnu - što nije bilo lako zbog skliskog sloja bijele prašine koji je prekrivao pod galerije i njene rampe. Popeli su se preko Velike stube, koja se diže s gornjeg kraja Galerije do razine poda Pretkomore: ušavši u nju, otkrili su da su njene podizne pregrade nestale (sl. 67). Uspuzali su u gornju

slika 67

nadsvođenu komoru (koja je kasnije dobila ime Kraljeva oda-ja): bila je prazna, s izuzetkom izdubljenog kamenog bloka (koji je nazvan Kovčeg), koji je također bio prazan.

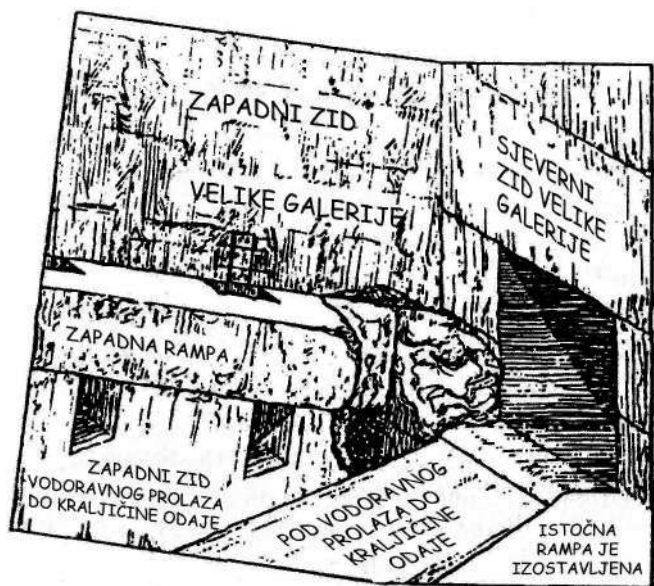
Vrativši se na križanje triju hodnika (Uzlaznog hodnika, Velike galerije i Horizontalnog hodnika), Al Mamoonovi ljudi primijetili su zjapeću rupu na zapadnoj strani, gdje je iz rampe bio izbijen kamen koji je tamo pripadao (sl. 68). Kratak vodoravni prolaz vodio je do okomitog okna, za koji su Arapi pretpostavili da je bunar. Dok su se spuštali niz to "Bunarsko okno" (kako su ga nazvali), otkrili su da je ono tek gornji dio dugog (oko 60 m) niza krivudavih povezanih okana koja završavaju 180 cm širokim spajanjem sa Silaznim hodnikom i tako tvore vezu između gornjih i donjih komora i hodnika piramide (sl. 66). Dokazi pokazuju da je donji otvor bio zatvoren i skriven od onih koji su prolazili Silaznim hodnikom, sve dok se Al Mamoonovi ljudi nisu spustili niz Bunarsko okno, otkrili njegov donji kraj i probili otvor.

Otkrića Arapa i kasnija istraživanja ukazali su na brojne zagonetke. Zašto je, kada i tko zapečatio Uzlazni hodnik? Zašto je, kada i tko izbušio krivudavo Bunarsko okno kroz piramidu i nje-nu stjenovitu bazu?

Prva i najprihvaćenija teorija uklopila je dvije zagonetke u jedan odgovor. Smatrajući da je piramidu sagradio faraon Kufu (Keops) da mu bude grobnica, teorija je predlagala da su nakon polaganja njegovog mumificiranog tijela u "Kovčeg" u "Kraljevoj odaji" radnici odgurali tri granitna bloka niz kosinu Uzlaznog hodnika, kako bi zapečatili grobnicu. Tako su radnici ostali živi zatvoreni u Velikoj galeriji. Nadmudrivši svećenike, radnici su uklonili posljednji kamen na rampi, iskopali Bunarsko okno, stigli do Silaznog hodnika i spasili se popevši se do ulaza/izlaza piramide.

Međutim, ova teorija ne prolazi kritičniju provjeru.

Bunarsko okno sastoji se od sedam odvojenih segmenata (sl. 66). Počinje s gornjim vodoravnim segmentom (A), koji od Velike galerije vodi do okomitog segmenta (B), povezujući ga preko krivudavog segmenta C s donjim okomitim segmentom D. Na-

kon toga slijedi dug, ravan, ali strmo nagnut segment E, koji vodi do kraćeg segmenta F, nagnutog pod drugim kutom. Na kraju segmenta F, segment koji je trebao biti vodoravan, ali je zapravo blago nagnut (G), povezuje Bunarsko okno sa Silaznim hodnikom. Ako isključimo povezne, vodoravne segmente A i G, samo Bunarsko okno (segmenti B, C, D, E i F), unatoč tome što mijenja smjer kada ga se promatra na ravnini sjever-jug, leži precizno na ravnini istok-zapad, paralelnoj s ravinom prolaza i komora piramide: udaljenost od oko 180 centimetara, koja ih odvaja na vrhu, premošćuje segment A, a na dnu segment G.

Dok tri gornja segmenta Bunarskog okna prolaze kroz oko osamnaest metara vapnenačkih blokova od kojih je sagrađena piramida, donji segmenti probijeni su kroz oko 45 metara kompaktne stijene. Nekolicina radnika ostavljenih da gurnu granitne pregrade (prema gore spomenutoj teoriji) nije mogla biti u stanju kopati kroza stijenu. Također, ako su kopali odozgo, gdje su sve izvađene krhotine, koje su mogli izbacivati samo gore, ako su kopali prema dolje? Uz promjer Bunarskog okna od 70 centimetara duž većeg dijela njegovih segmenata, u gornjim prolazima i komorama trebali su nagomilati preko 30 kubičnih metara krhotina kamenja.

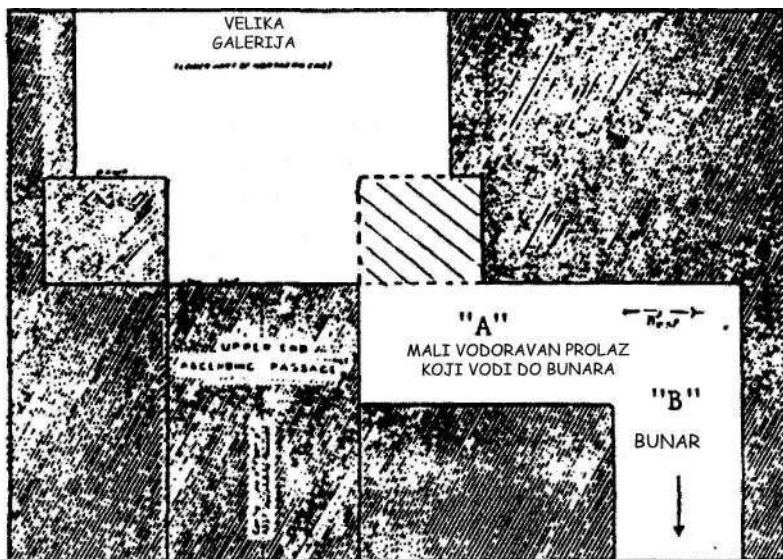
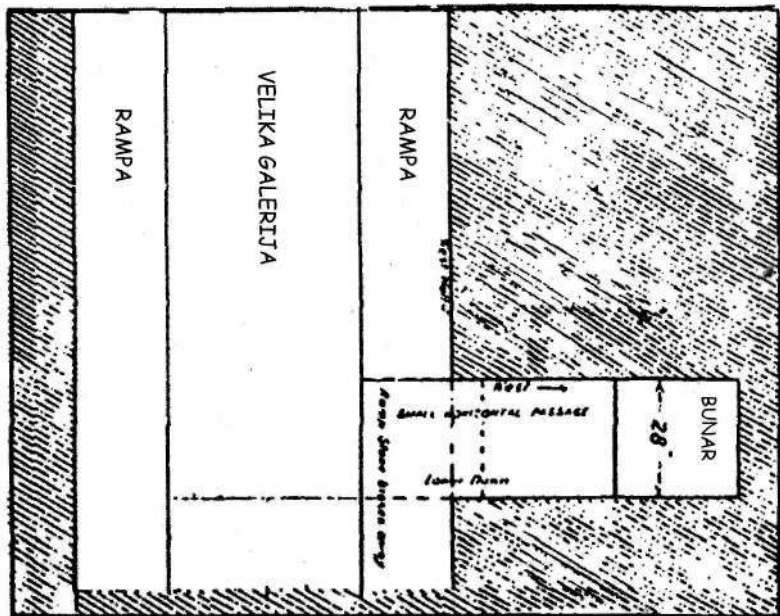
Uzimajući u obzir nevjerovatnost svega toga, ponuđene su nove teorije temeljene na pretpostavci da je Bunarsko okno prokopano odozdo nagore (pri čemu su krhotine odnošene silaznim prolazom i izbacivane iz piramide). Ali zašto? Odgovor je: zbog nezgode. Dok su sahranjivali faraona, potres je uzdrmao piramidu, prerano oslobodivši granitne pregrade. Kao posljedica toga, u piramidi su, osim običnih radnika, ostali živi zarobljeni i članovi kraljevske obitelji i visoki svećenici. S nacrtima piramide koji su im još uvijek bili na raspolaganju, spasilački timovi probili su tunel prema gore, stigli do Velike galerije i spasili dostojanstvenike.

Ta teorija (kao i odavno odbačena teorija o pljačkašima grobnica koji su prokopali put prema gore) pada, pored ostalog, i na pitanju preciznosti. S iznimkom segmenta C, koji je probijen

kroz građevne blokove na grub i nepravilan način, i segmenta G, od čijih su četvrtastih strana dvije ostavljene grube i ne sasvim vodoravne, svi ostali segmenti su ravni, precizni, pažljivo obrađeni i pod jednakim nagibom po čitavoj dužini. Zašto bi spasioci (ili pljačkaši grobova) trošili vrijeme na preciznost i postizanje savršenstva? Zašto bi se gnjavili uglašavanjem zidova kad je takva glatkoća samo otežavala penjanje kroz okno?

Kako su se gomilali dokazi da Velika piramida nikada nije bila grobnica ili svetište nekog faraona, jedna nova teorija dobivala je sve više pristaša: Bunarsko okno probijeno je kako bi se omogućilo proučavanje pukotina koje su nastale u stijeni kao posljedica potresa. Najrječitiji zagovornici takve teorije bila su braća John i Morton Edgar (*The Great Pyramid Passages and Chambers*), koji su, motivirani vjerskim žarom koji je u piramida vidio kameni izraz biblijskih proročanstava, posjećivali, čistili, proučavali, mjerili i fotografirali svaki poznati dio piramide. Oni su uvjerljivo dokazali da su gornji kratki vodoravni prolaz do Bunarskog okna (A), kao i najviši okomiti segment (B), bili sastavni dio izvorne konstrukcije piramide (si. 69). Oni su također utvrdili da je donji okomiti segment (D) bio pažljivo izgrađen od kamenih blokova na mjestu na kojem je prolazio kroz šupljinu (koja je neformalno nazvana Grotto^{1*}) u stijeni (sl. 70); tako je mogao biti sagrađen samo dok je lice stijene još uvijek bilo izloženo, prije nego što je Spilja prekrivena građevnim blokovima piramide. Drugim riječima, i taj je segment morao biti dio - vrlo rani dio - izvorne gradnje piramide.

Dok je piramida rasla na svojim temeljima - teoretizirala su braća Edgar - jak potres uzrokovao je pucanje stijene pod temeljima na nekoliko mjesta. Budući da su morali znati razmjere štete kako bi mogli utvrditi hoće li i dalje biti moguće sagrađiti piramidu na naprsloj stijeni, graditelji su kroza stijenu probili segmente E i F kao inspekcijska okna. Otkrivši da šteta nije previše ozbiljna, nastavili su s gradnjom piramide. No, kako bi omogućili povremene inspekcije, napravljen je kratak (oko 180 cm) prolaz

(G) od Silaznog hodnika do segmenta F, koji je omogućavao da se u inspeksijska okna ulazi odozdo.

Iako su teorije braće Edgar (koje je dalje razradio Adam Rutheford u *Pyramidology*) usvojili svi takvi piramidolozi, kao i neki egiptolozi, one i dalje ne uspijevaju riješiti zagonetke. Ako su dugi segmenti E i F bili inspeksijska okna prokopana zbog izvanrednih okolnosti - čemu njihova precizna i vremenski zahtjevna konstrukcija? Koja je bila namjena izvornih okomitih segmenata B i D? Kada je i zašto kroz građevne blokove probijen nepravilan, krivudav segment C? A što je s granitnim pregradama: Zašto su one bile potrebne ako nije bilo nikakvog pogreba ni ukopa? Na ta pitanja ni piramidolozi ni egiptolozi nisu dali zadovoljavajući odgovor.

Ipak, mnogostruka naporna i revna mjerenja koja su vršile obje grupe skrivaju ključ odgovora: osnovne segmente Bunarskog okna su, po našem mišljenju, zaista izradili izvorni graditelji, ali ne kao naknadnu zamisao niti kao reakciju na izvanredne okolnosti. Oni su, naprotiv, bili plod dalekovidnog planiranja: elementi koji su trebali poslužiti kao arhitektonske smjernice pri gradnji piramide.

Puno je toga kroz stoljeća već napisano o divnim proporcijama Velike piramide i zapanjujućim geometrijskim odnosima. Međutim, budući da sve druge piramide imaju samo donje unutarnje hodnike i komore, postojala je sklonost da se cijeli gornji sustav promatra kao elemente koji su razvijeni u kasnijoj fazi. Kao rezultat toga, malo se pažnje poklanjalo određenim odnosima između gornjih i donjih elemenata piramide, koje je moguće objasniti samo time da su gornji i donji dijelovi bili planirani i sagrađeni u isto vrijeme. Tako, na primjer, točka u Velikoj galeriji, gdje se pod naglo diže i tvori Veliku uzlaznu stubu (U), središnja os "Kraljčine odaje" (Q) i Niša (R) u najnižem kratkom vodoravnom prolazu - smješteni su na točno istoj liniji, središnjoj liniji piramide. Također, zagonetna Silazna stuba (5) u gornjem Horizontalnom prolazu poravnata je s krajnjom točkom (P) Si-

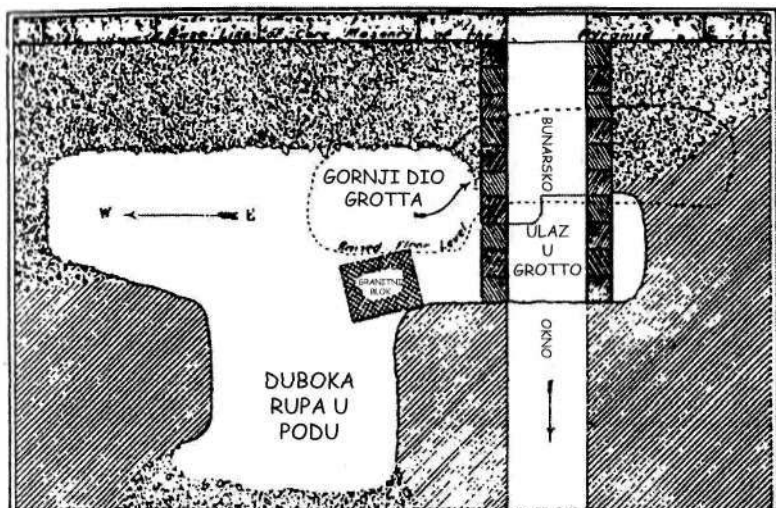
laznog prolaza. Takvih zagonetnih poravnanja ima još, kao što će biti vidljivo iz naše sljedeće skice.

Jesu li sva ta poravnanja slučajna, hirovi arhitekture - ili rezultat pažljivog planiranja i rasporeda? Kao što ćemo sad pokazati, ta i druga dosad neotkrivena poravnanja proistječu iz domišljatog, a ipak jednostavnog, planiranja piramide. Također ćemo dokazati da su izvorni segmenti Bunarskog okna bili integralni elementi ne samo izgradnje nego i samog planiranja piramide.

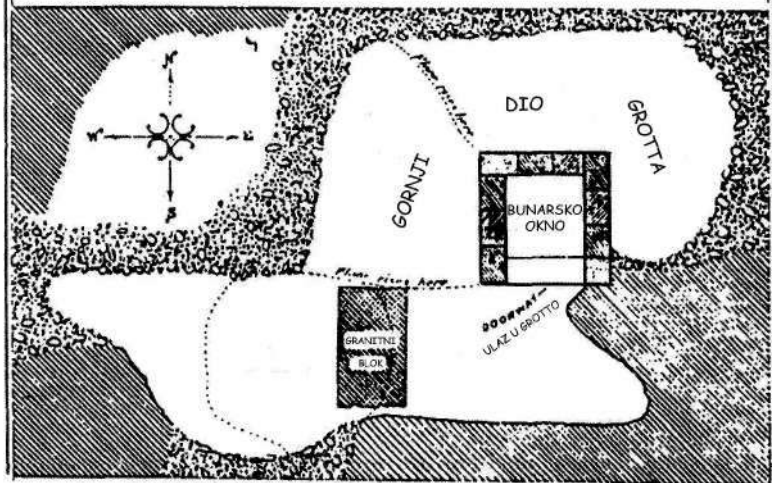
Krenimo od segmenta D, jer vjerujemo da je upravo on bio prvi. Danas se općenito smatra da je stjenovit humak na kojem je podignuta piramida bio stepenasto poravnat. Najniža strana stijene (vidljiva izvana) tvorila je Baznu liniju; gornja strana stijene nalazi se u razini Grotta: tamo se može vidjeti donji sloj (red) građevnih blokova piramide. Budući da segment D leži ispod tih građevnih bokova, morao je biti probijen i oblikovan kroz Grotto i stijenu prije nego što je sagrađeno bilo što iznad njega, to jest, prije segmenata A, B i C Bunarskog okna. Budući da je jedini mogući način probijanja tunela kroza stijenu od njene izložene strane nadolje, segment E, koji počinje sa svojim nagibom prema dolje točno od kraja segmenta D, mogao je biti probijen tek nakon što je dovršen segment D. F je morao doći nakon E, a G je bio posljednji.

Drugim riječima, D je morao biti sagrađen s velikom preciznošću (pogledati sl. 70) kroz Grotto i stijenu *prije* svih drugih segmenata Bunarskog okna. Ali zašto je smješten na to mjesto, zašto je precizno okomit, zašto se ne nastavlja cijelim putem do gore, nego je dug toliko koliko je dug?

Zašto, kad smo kod toga - a to je činjenica koja je ostala potpuno neprimijećena - segment E ima nagib od točno 45° prema segmentu D i Baznoj liniji? I zašto se E, ako je trebao služiti kao povežno okno, jednostavno ne nastavlja sve do Silaznog hodnika, nego umjesto toga skreće pod kutom i postaje segment F? I zašto taj segment F - što je također ostalo neprimijećeno - ima nagib od točno 90° prema Uzlaznom prolazu?

OKOMITI PRESJEK GROTTA (OD ISTOKA PREMA ZAPADU, GLEDANO PREMA sjeveru)

TLOCRT GROTTA

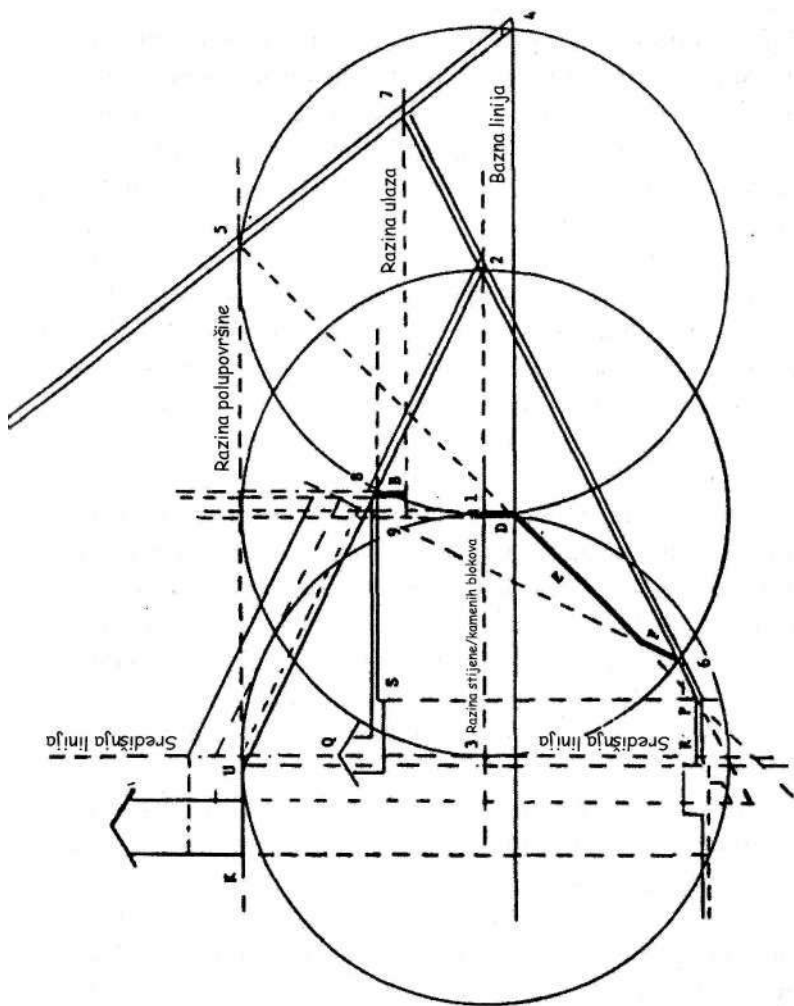
Da bismo odgovorili na ova pitanja, zapitali smo se: Kako su arhitekti piramide projekirali i postigli te simetrije, savršena poravnanja i izvanredne geometrijske sukladnosti? Rješenje do kojeg smo došli najbolje se može ilustrirati crtežom (sl. 71): to je plan rasporeda unutrašnjosti piramide, koji smo izradili, kako vjerujemo, onako kako su ga mogli nacrtati sami graditelji piramide: jednostavan, a ipak domišljat arhitektonski plan koji postiže dojmljivu simetriju, poravnanja i savršenstvo uz pomoć nekoliko linija i triju krugova!

Izgradnja piramide počela je s ravnanjem stjenovitog brežuljka na kojem je trebala biti podignuta. Kako bi građevina imala veću stabilnost, stijena je izravnata do Bazne linije samo u blizini rubova piramide; u sredini piramide stijena je nešto viša i penje se u stupnjevima. Vjerujemo da je tada Grotto - prirodna deformacija u stijeni ili možda umjetna šupljina - izabrana kao točka od koje će početi poravnavanje strukture.

Tamo je prvo okno, D, sagrađeno okomito kroz Grotto - dijelom probijeno kroza stijenu, a dijelom sazidano kamenim blokovima (pogledati sl. 70). Njegova visina (pogledati sl. 71) precizno odgovara udaljenosti od razine baze do razine na kojoj završava stijena i počinju građevni blokovi u jezgri piramide.

Odavno je primijećeno da je vrijednost π - faktor koji određuje omjere između kružnice ili kruga, njegovih linearnih elemenata i projekcija površine - upotrijebljena u određivanju opsega, stranica i visine piramide. Kao što naš crtež jasno pokazuje, ne samo vanjšina piramide nego i sve u njoj određeno je uz pomoć tri jednake kružnice.

Teodolitska oprema postavljena u okno D projicirala je u vis ključnu vertikalnu liniju čiju ćemo funkciju uskoro opisati. No, prvo je tom opremom označena vodoravna linija između stijene i građevnih blokova, na koju su postavljena središta triju kružnica. Prva od njih (Točka 1) nalazila se na segmentu D; Točke 2 i 3, sjecišta kružnice s linijom građevnih blokova, služile su kao središta druga dva preklapajuća kruga.

slika 71

Kako bi nacrtali te krugove, arhitekti piramide su, naravno, morali odrediti odgovarajući radijus. Istraživače Velike piramide odavno frustrira nemogućnost da se na njene savršene proporcije primjeni bilo koja od drevnih egipatskih mjera - ni obični lakat od 24 prsta ni kraljevski lakat od 28 prstiju (52,5 cm). Prije nekih tri stoljeća Sir Isaac Newton zaključio je da je zagonetni "sveti lakat" od oko 64 cm korišten ne samo kod gradnje piramide nego i pri gradnji Noine arke i Jeruzalemskog hrama. I egiptolozi i piramidolozi danas prihvaćaju taj zaključak, što se tiče piramide. Naša računanja pokazuju da je radijus odabran za ove tri kružnice koje smo prikazali iznosio 60 takvih svetih lakata, a broj 60 je, nimalo slučajno, osnova sumerskog seksagezimalnog matematičkog sustava. Ta mjera od 60 svetih lakata dominantna je u duljinama i visinama unutarnje strukture piramide, kao i u dimenzijama njene baze.

Nakon što je izabran radijus, iscrtane su tri kružnice i sada je piramida počela dobivati oblik: na mjestu gdje se druga kružnica sjekla s Baznom linijom (Točka 4) trebala se dizati stranica piramide pod kutom od 52° - savršenim kutom koji jedini u piramidu unosi omjere broja π .

Nakon toga je s dna okna D prema dolje probijeno okno E, precizno nagnuto pod kutom od 45° u odnosu na D. Teodolitska zraka projicirana iz segmenta E naviše, koja se siječe s kružnicom 2 u Točki 5, pružila je liniju koja određuje nagib stranica piramide, a također i označila Razinu polupovršine, na kojoj će biti smještene Kraljeva odaja i Pretkomora (linija 5-U-K) i na kojoj će završavati Velika galerija. Projiciran naniže, nagib segmenta E određivao je točku P na kojoj će završavati Silazni hodnik, a okomita linija iz P odredila je Silaznu stubu S u gornjem Vodoravnom prolazu.

Posvetimo li se trećoj kružnici, vidimo da je njeno središte (Točka 3) označavalo okomitu središnju liniju piramide. Na njenom sjecištu s Linijom polupovršine postavljena je Velika uzlazna stuba (U), koja označava kraj Velike galerije i početak poda Kraljeve odaje. Također je odredila položaj Kraljičine odaje (Q),

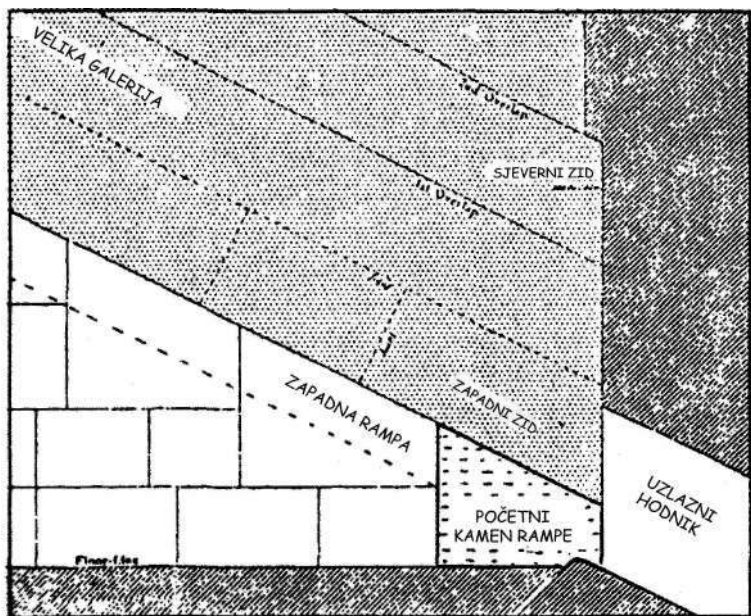
koja je smještena točno na središnjoj liniji. Spajanjem Točke 2 s Točkom U, dobivena je linija poda Uzlaznog prolaza i Velike galerije.

Okno F je nakon toga prokopano s kraja okna E, tako da njegova zraka precizno siječe uzlaznu liniju poda 2-U pod pravim kutom (90°). Iz njegovog sjecišta s prvom kružnicom (Točka 6) povučena je linija kroz Točku 2 sve do bočne strane piramide (Točka 7). Time je naznačen Silazni hodnik, njegovo križanje s Uzlaznim hodnikom (u Točki 2) i ulaz u piramidu.

Okna D, E i F i tri kruga tako su omogućili konstrukciju većine osnovnih elemenata Velike piramide. Međutim, još su ostale neutvrđene točke završetka Uzlaznog prolaza i početka Velike galerije te, u skladu s tim, gdje će biti razina horizontalnog prolaza prema Kraljičinoj odaji. Tu je, vjerujemo, svoju ulogu odigralo okno B. Nitko još dosad nije ukazao na činjenicu da je njegova duljina točno jednaka duljini segmenta D i da točno označava udaljenost između razine ulaza i razine Vodoravnog hodnika. B je smješten na mjesto gdje Uzlazna linija siječe kružnicu 2 (Točka 8). Njegov okomiti produžetak označava donji rub okomitih zidova Velike galerije. Udaljenost od Točke 8 do Točke 9, gdje zraka iz D siječe vodoravnu liniju iz 8, mjesto je veličanstvenog križanja prikazanog na slici 68.

Segment B, povezan u točki 8 s prolazima kratkim vodoravnim segmentom A, tako je graditeljima piramide omogućio da dovrše njenu unutrašnjost. Kad je to učinjeno, više nije bilo nikakve arhitektonske ili praktične potrebe za tim segmentima i ulaz u njih zatvoren je dobro uklopljenim klinastim kamenom kojim počinje rampa (slika 72).

Segmenti D, E i F također su nestali s vidjela kad su građevni blokovi piramide položeni na njenu stjenovitu bazu. Tada je, možda, funkcija manje precizno sagrađenog segmenta G bila da omogući izvlačenje teodolita sa zrakama iz segmenata D-E-F, ili posljednje provjere. I konačno, na mjestu gdje se Silazni hodnik spaja s ovim segmentom G, otvor je prekriven dobro uklopljenim kamenim blokom. Tako su i ovi donji segmenti nestali s vidjela.

slika 72

Piramida je bila dovršena, sa svim segmentima Bunarskog okna na svojim skrivenim mjestima, to jest, svim segmentima osim jednog koji, kao što smo pokazali, nije imao apsolutno nikakvu funkciju ili ulogu u planiranju i gradnji piramide.

Ta iznimka je nepravilan i netipičan segment C, koji nepravilno zavija kroz građevne blokove, grubo, nedorađeno i nasilno probijen kroz redove vapnenačkih blokova na način da su se mnogi od njih polomili i ostali viriti. Kada je, zašto i kako nastao taj zagonetni segment C?

Taj segment, po našem mišljenju, još nije postojao kad su graditelji piramide završili s gradnjom. On je, kao što ćemo pokazati, kasnije na brzinu probijen dok je Marduk bio živ zatvoren u Velikoj piramidi.

Da je Marduk bio živ zatvoren u "Brdu-grobnici" činjenica je o kojoj nema nikakve sumnje: o tome svjedoče pronađeni i mjerodavno prevedeni tekstovi. Drugi mezopotamski tekstovi rasvjetljaju prirodu njegovog prijestupa.

Prognan iz Babilona i Mezopotamije, Marduk se vratio u Egipat. Odmah je učinio Heliopolis središtem svoje vlasti, ojačavši njegovu ulogu kao "kultnog središta" izloživši svoje nebeske predmete u posebnom svetištu, u koje su Egipćani hodočastili još dugo nakon toga.

Ali nastojeći ponovno uspostaviti svoju hegemoniju nad Egiptom, Marduk je otkrio da su se stvari promijenile otkad je napustio Egipat kako bi pokušao izvršiti prevrat u Mezopotamiji. Iako Tot, kako vjerujemo, nikada nije pokušao osvojiti prevlast, a Nergal i Gibil su bili daleko od središta vlasti, u međuvremenu se pojavio nov suparnik: Dumuzi. Taj Enkijev mlađi sin, čiji su posjedi graničili s Gornjim Egiptom, pojavio se kao novi pretendent na egipatsko prijestolje.

A iza njegovih ambicija stajao je nitko drugi nego njegova nevjesta Inana/Ištar - što je bio još jedan razlog za Mardukovu sumnjičavost i antipatiju.

Priča o Dumuziju i Inani - Enkijevom sinu i Enlilovoj unuci - slična drevnu verziju priče o Romeu i Juliji. Kao i Shakespea-reova drama, i ova završava tragedijom, smrću i osvetom.

Inanina/Ištarina prisutnost u Egiptu prvi se put spominje u tekstu iz Edfua, koji govori o Prvom ratu za piramide. U njemu se tvrdi da se Aštoret (njeno kanaansko ime) pojavila na bojištu među nadirućim Horovim snagama. Razlog te neobjašnjive prisutnosti u Egiptu mogao je biti posjet njenom mladoženji Dumuziju, kroz čiji je okrug prolazila vojska. Da je Inana otišla posjetiti Dumuzija (Pastira) u njegovom dalekom ruralnom okrugu znamo zahvaljujući jednom sumerskom tekstu. On nam govori kako je Dumuzi stajao čekajući njen dolazak i prenosi njegove ohrabrujuće riječi supruzi, nezadovoljnoj budućnošću u stranoj zemlji:

Mladić je stajao čekajući;
Dumuzi gurnu i otvori vrata.
Poput zrake mjesečine ona mu dođe...
On je pogleda, obradova joj se.
Uze je u zagrljaj i poljubi je.
Pastir obgrli djevojku:
"Nisam te odveo u ropstvo", [reče];
"Tvoja će trpeza biti bogata,
bogata trpeza s koje i sam jedem..."

U to je vrijeme Inana/Ištar imala blagoslov svojih roditelja, Nanara/Sina i Ningal, kao i svog brata Utua/Šamaša, za ljubav u stilu Romea i Julije između Enlilove unuke i Enkijevog sina. Neka Dumuzijeva braća, a vjerojatno i sam Enki, također su dali pristanak. Oni su Inani dali poklon od lazura, njenog omiljenog modrog dragog kamena. Kao iznenađenje, sakrili su okruglo i uglato brušene kamenove pod kup njenog najdražeg voća: datulja. U spavaćoj je sobi pronašla "krevet od zlata, ukrašen lazurom, koje Gibil za nju bijaše pročistio u Nergalovu domu."

A onda je izbio sukob, i brat je zaratio s bratom. Dok se rat vodio samo između Enkijevih potomaka, nitko nije vidio problem u prisutnosti Enlilove unuke. No, nakon Horove pobjede, kad je Set okupirao zemlje koje mu nisu pripadale, situacija se potpuno promijenila: u Drugom ratu za piramide Enlilovi sinovi i unuci sukobili su se s Enkijevim potomcima. "Juliju" je trebalo odvojiti od njenog "Romea".

Kad su se ljubavnici ponovno sastali nakon rata i konzumirali brak, proveli su mnogo dana i noći u blaženstvu i ekstazi - što je tema brojnih sumerskih ljubavnih pjesama. Ali čak i dok su vodili ljubav, Inana je Dumuziju šaptala provokativne riječi:

Sladak kao tvoja usta tvoj je ud,
kakav dolikuje jednom princu!
Pokori buntovne zemlje, neka se narod množi;
Ja ću upravljati zemljom kako valja!

Drugom prilikom priznala mu je svoju viziju:
U snu vidjeh velik narod,
Koji bira Dumuzija za boga svoje zemlje...
Jer ja učinih njegovo ime uzvišenim,
ja mu dadoh status.

Uza sve to brak nije bio sretan, jer nije dao nasljednika - koji je, čini se, bio neophodan za provođenje božanskih ambicija. Tako se dogodilo da je u jednom pokušaju da dobije muškog nasljednika Dumuzi pribjegao taktici koju je još davno prije toga koristio njegov otac: pokušao je zavesti i obljubiti vlastitu sestru. Ali dok je u prošlosti Ninharsag popustila Enkijevom udvaranju, Dumuzijeva sestra Geštinana ga je odbila. U svom očajanju Dumuzi je prekršio seksualni tabu: silovao je vlastitu sestru.

Tragična priča zapisana je na pločici koju su znanstvenici dali kataloški broj CT 15.28-29. Tekst govori o tome kako je Dumuzi pozdravio Inanu nakon što joj je iznio svoj plan da ode u pustinjsku nizinu na kojoj su bila njegova stada. Kao što je ranije dogovoreno, njegova sestra, "koja poznaje pjesme, tamo je sjedila". Mislila je da je pozvana na piknik. Dok su "jeli čistu hranu, s koje se cijedio med i maslac, dok su pili mirisavo božansko pivo" i "provodili vrijeme u radosnom raspoloženju... Dumuzi donese ozbiljnu odluku da to učini." Kako bi pripremio svoju sestru za ono što je imao na umu, Dumuzi je uzeo janje i spario ga s njegovom majkom, a zatim je jare spario sa svojom sestrom. Dok su životinje bile u incestu, Dumuzi je dodirivao svoju sestru oponašajući ih, "ali njegova sestra i dalje nije razumjela." Kako su Dumuzijeve namjere postajale sve očiglednije, Geštinana je "vriskala i vriskala prosvjedujući", ali on je "zajaha... njegovo sjeme poteče u njenu vulvu..." "Stani!", povikala je, "to je sramotno!" Ali on nije stao.

Obavivši što je naumio, "Pastir se, neustrašiv i bestidan kakav je bio, obrati svojoj sestri." Nažalost, ono što je rekao izgubljeno je zbog pukotina na pločici. Ali možemo pretpostaviti da je - "neustrašivo i bestidno" kao što kaže tekst - pokušao Gesti-

nani objasniti razloge svog djela. Iz teksta je jasno da je ono bilo unaprijed planirano. Također stoji i da je Inana bila upoznata s planom: Dumuzi je, prije odlaska, "govorio s njom o planiranju i savjetima", a Inana "svom suprugu odgovori o planu, dade mu svoj savjet."

Silovanje je, prema moralnom kodeksu Anunnakija, bilo ozbiljan seksualni prekršaj. U najranijim vremenima, kad su prvi timovi astronauta sletjeli na Zemlju, vojni sud je svog vrhovnog zapovjednika Enlila osudio na progon zato što je silovao mladu bolničarku (koju je kasnije oženio). Dumuzi je sigurno znao sve to: zato je ili očekivao da će se njegova sestra svojom voljom upustiti u snošaj ili je imao izuzetno jake razloge za svoj postupak koji je nadjačao zabranu. Inanin prethodni pristanak podsjeća nas na biblijsku priču o Abrahamu i njegovoj ženi nerotkinji Sari koja mu je ponudila svoju služavku kako bi mogao dobiti muškog nasljednika.

Dumuzi je bio svjestan da je počinio strašno djelo i nedugo nakon toga obuzeo ga je predosjećaj da će to morati platiti svojim životom, kao što nam govori sumerski tekst SHA.GA.NE. IR IM.SHI - "Njegovo srce bijaše puno suza". Sastavljen u obliku samoispunjavajućeg sna, tekst opisuje kako je Dumuzi zaspao i usnuo da će mu sve njegove titule i posjede jedno po jedno oduzeti "Prinčevska ptica" i sokol. San je završio tako što je Dumuzi vidio samoga sebe kako leži mrtav među svojim oborima za ovce.

Probudivši se, upitao je svoju sestru Geštinanu da mu objasni značenje tog sna. "Moj brate", rekla je, "tvoj san nije povoljan, meni je to vrlo jasno". Predviđao je "razbojнике koji ustaju na tebe iz zasjede... Ruke će ti sputati lisičinama, ruke će ti svezati lancima." Čim je Geštinana završila s tumačenjem, zlikovci su se pojavili iza brda i uhvatili Dumuzija.

Sputan lisičinama i okovima, Dumuzi je uputio vapaj Utuu/Šamašu: "O, Utu, ti si moj šogor, ja sam muž tvoje sestre... Pretvori moje ruke u gazeline ruke, pretvori moje noge u gazeline noge, pomози da umaknem zlikovcima!" Čuvši njegov vapaj, Utu je omogućio Dumuziju da pobjegne. Nakon nekoliko pustolovi-

na Dumuzi se sakrio u kući Starog Belilija - sumnjivog lika koji je igrao dvostruku igru. Dumuzija su opet uhvatili, a on je još jednom pobjegao. Na kraju se ponovno sakrio u oborima. Puhao je jak vjetar, vrčevi su bili prevrnuti, zlikovci su mu se približavali - sve je bilo kao u njegovom snu. I na kraju:

Vrčevi su ležali prevrnuti;
Dumuzi bijaše mrtav.
Obor se ljuljao pod vjetrom.

Poprište tih događaja, u ovom tekstu, bila je sušna nizina u blizini rijeke. Geografija je detaljnije opisana u drugoj verziji ovih događaja, tekstu pod naslovom "Najgorči vapaj". Sastavljen kao Inanina tužaljka, opisuje nam kako je sedam Kurovih izaslanika ušlo u obor i probudilo Dumuzija iz njegovog sna. Za razliku od prethodne verzije, koja jednostavno kaže da su Dumuzija zarobili "zlikovci", ovaj tekst jasno kaže da su došli po naređenju: "Moj gospodar posla nas po tebe", glavni izaslanik objavio je probuđenom bogu. Nakon toga su Dumuzija lišili njegovih božanskih oznaka:

Skini božansko pokrivalo s glave,
ustani gologlav.
Skini kraljevske halje sa svoga tijela,
ustani gol.
Odloži božanski štap koji držiš u ruci,
ustani praznih ruku.
Izuj svete sandale sa svojih nogu,
ustani bos!

Uhvaćeni Dumuzi uspijeva pobjeći i stići do rijeke "kod velikog nasipa u pustinji E-MUSH ("Dom zmija"). U Egiptu je postojalo samo jedno takvo mjesto gdje se pustinja i rijeka sastaju kod velikog nasipa: kod prve katarakte Nila, mjesta gdje se danas nalazi velika Asuanska brana.

Ali virovita voda nije dopustila Dumuziju da stigne do druge riječne obale, gdje su ga čekale njegova majka i Inana da mu pruže zaštitu. Umjesto toga, "voda koja lomi lađe odnese mladića prema Kuru, prema Kuru voda koja lomi lađe odnese Inaninog muža."

Ovaj i drugi paralelni tekstovi otkrivaju da su oni koji su došli uhititi Dumuzija zapravo postupali prema naređenjima koja im je dao viši bog, Gospodar Kura, koji mu je "dosudio kaznu". Ali to nije mogla biti kazna koju je dosudila puna Skupština bogova: bogovi Enlilovog klana, poput Utua/Šamaša i Inane, pomagali su Dumuziju u bijegu. Presuda je, dakle, bila jednostrana, a donio ju je samo gospodar izaslanika koji su trebali uhititi Dumuzija. On je bio nitko drugi nego Marduk, stariji brat Dumuzija i Geštinane.

Njegov identitet postaje jasan iz teksta koji su znanstvenici nazvali "Mitovi o Inani i Bilulu." U njoj se pokazuje da je sumnjivi Stari Belili bio prerušeni Gospodar Bilulu (EN.BILU-LU), isto božanstvo koje je upravljalo kažnjavanjem Dumuzija. Akadski tekstovi koji govore o božanskim epitetima objašnjavaju nam da je En-Bilulu bio *il Marduk sha hattati*, bog Marduk koji je zgriješio! i "Onaj koji Inanu zavija u crninu".

Marduk od samog početka nije odobravao ljubav između Dumuzija i Inane, a nema sumnje da joj se još više protivio nakon Ratova za piramide. Silovanje Geštinane koje je počinio Dumuzi - politički motivirano - Marduku je bila dobra prilika da blokira Inanine planove u vezi s Egiptom tako što će uhititi i kazniti Dumuzija. Je li Marduk namjeravao pogubiti Dumuzija? Vjerojatno ne: uobičajena kazna bilo je usamljeno progonstvo. Dumuzijeva smrt, pod okolnostima koje ostaju nejasne, vjerojatno je bila nesretan slučaj.

Ali, slučajnost ili ne, Inani to nije bilo važno. Što se nje ticalo, Marduk je bio kriv za smrt njenog voljenog. I kao što tekstovi jasno govore, tražila je osvetu:

Što je na srcu svete Inane?
Želja da ubije!
Da ubije Gospodara Bilulua.

Radeći s ulomcima pronađenim u zbirkama mezopotamskih pločica koje su razbacane po nekoliko muzeja, znanstvenici su sastavili dijelove teksta koje je Samuel N. Kramer (*Sumerian Mythology*) nazvao "Inana i Ebih". On je smatrao da taj tekst pripada ciklusu "mitova o ubijanju zmaja", jer je njegova tema Inanina borba protiv zlog boga koji se krije u "Brdu".

Dostupni ulomci govore kako se Inana naoružala raznim oružjima kako bi napala boga u njegovom skrovištu. Iako su je drugi bogovi pokušali odgovoriti od toga, ona je samopouzvano prišla Brdu, koje je zvala E.BIH (Dom žalosnog zova). Oholo je izjavila:

Brdo, tako si visoko,
uzvišeno si nad svim ostalima...
Dodiruješ nebo svojim vrhom...
Ipak, ja ću te uništiti.
Na zemlju ću te srušiti...
U tvom srcu bol ću izazvati.

Da je to brdo bila Velika piramida i da se sukob dogodio kod Gize u Egiptu, jasno je ne samo iz tekstova nego i iz crteža na sumerskom valjkastom pečatu (sl. 73). Inana - prikazana u svojom poznatom izazovnom, polunagom stavu - sukobljava se s bogom koji stoji iznad triju piramida. Piramide su prikazane točno onako kako se mogu vidjeti u Gizi: egipatski znak ankh, svećenik s egipatskim pokrivalom za glavu i isprepletene zmije upućuju na isto mjesto radnje - Egipat.

Dok je Inana izazivala Marduka, koji se skrio u moćnu građevinu, njen je bijes rastao kako je on ignorirao njene prijetnje. "Po drugi put, razbješnjena njegovim ponosom, Inana priđe [piramidi] i objavi: 'Moj djed Enlil dopustio mi je da uđem u Brdo!'"

slika 73

Razmećući se svojim oružjima, nadmeno je objavila: "U srce Brda prodrijet ću... U unutrašnjosti Brda izvojevat ću pobjedu!" Ne dobivši odgovor, počela je s napadom:

Bez prestanka napadala je strane E-biha
i sve njegove kutove,
čak i njegovo brojno izdignuto kamenje.
Ali unutra... Velika Zmija, koja je pribjela svom otrovu,
nije prestajala pljuvati.

Tada se umiješao sam Anu. Upozorio ju je da bog koji se skriva u unutrašnjosti raspolaže strašnim oružjima: "Njihova erupcija je strahovita, spriječit će te da uđeš." Anu joj je savjetovao da umjesto toga potraži pravdu tako što će skrivenog boga optužiti pred sudom.

Tekstovi detaljno identificiraju tog boga. Tekstovi o Ninurti zovu ga A.ZAG, s nadimkom Velika Zmija - što su ime i pogrdni naziv koji je Enlilov klan koristio za Marduka. Njegovo skrovište također je jasno identificirano kao "E.KUR, čiji zadivljujući zidovi dosežu nebesa" - Velika piramida.

Zapis o Mardukovom suđenju i presudi dostupan nam je iz razlomljenog teksta koji je objavio Babilonski odjel Muzeja Sveučilišta u Pennsylvaniji. Preostali reci počinju od dijela kad su bogovi okružili piramidu, a bog izabran za glasnogovornika obratio se Marduku "u njegovom skrovištu"; "onoga koji je zao, preklinjao je." Marduk je bio dirnut porukom: "Usprkos bijesu u njegovom srcu, oči mu se napuniše bistrim suzama", i pristao je da izađe i podvrgne se suđenju. Suđenje je održano na vidiku piramide, u hramu na obali rijeke:

K mjestu štovanja, uz obalu rijeke,
s onim koji je optužen pristupiše.
U istini protivnici stadoše po strani,
pravda bijaše provedena.

Kod suđenja Marduku, zagonetka Dumuzijeve smrti predstavljala je problem. Nije bilo sumnje u to da je Marduk odgovoran za njegovu smrt. No, da li se radilo o predumišljaju ili nesretnom slučaju? Marduk je zasluživao smrtnu kaznu, ali što ako njegov zločin nije bio namjeran?

Dok je tamo stajala, s piramidama na vidiku i Mardukom koji je netom izašao iz svog skrovišta, Inani je na pamet palo rješenje, koje je odmah predložila bogovima:

Toga dana, Gospodarica sama,
Ona koja govori istinu,
Azagova tužiteljica, velika princeza,
strašnu presudu objavi.

Postojao je način da se Marduka osudi na smrt bez da ga se pogubi, rekla je: Neka bude živ zakopan u Velikoj piramidi! Neka bude zapečaćen kao u ogromnom omotaču:

U ogromnom omotaču koji je zapečaćen,
nitko mu neće smjeti ponuditi hranu.

Sam da pati,
izvor pitke vode bit će mu prekinut.

Bogovi suci prihvatili su njene prijedloge: "Ti si vladarka... Ti si odlučila o sudbini: neka bude tako!" Pretpostavljajući da će se Anu složiti s presudom, "bogovi objaviše zapovijed nebu i Zemlji". Ekur, Velika piramida, postao je zatvor, a jedan od epiteta njegove vladarice kasnije je bio "Vladarica zatvora".

Tada je, vjerujemo, dovršeno zatvaranje Velike piramide. Ostavivši Marduka samog u Kraljevoj odaji, bogovi koji su ga osudili za sobom su oslobodili granitne pregrade u Uzlaznom prolazu, nepovratno spriječivši svaki pristup gornjim komorama i prolazima.

Marduk je dobivao zrak kroz kanale koji vode od "Kraljeve odaje" do sjeverne i južne strane piramide. Međutim, nije imao ni hrane ni vode. Bio je živ zakopan, osuđen da umre u agoniji.

* * *

Zapisi o zakapanju živog Marduka u Veliku piramidu sačuvani su na glinenim pločicama pronađenim u ruševinama Ašura i Ninive, drevnih asirskih prijestolnica. Iz ašurskog teksta može se zaključiti da je služio kao scenarij novogodišnje misterijske predstave u Babilonu, kojom su uprizorene patnje i ublaženje kazne tog boga. Međutim, ni izvorna babilonska verzija ni sumerski povijesni tekst na kojem se drama temelji dosad nisu pronađeni.

Heinrich Zimmern, koji je transkribirao i preveo ašurski tekst s glinenih pločica u Berlinskom muzeju, podigao je priličnu prašinu u teološkim krugovima kad je na predavanju u rujnu 1921. iznio svoju interpretaciju. Razlog je to što ga je protumačio kao pretkršćanski *mysterium* koji govori o smrti i uskrsnuću boga, i time raniju verziju priče o Kristu. Kada je Stephen Langdon uključio engleski prijevod u svoju knjigu o mezopotamskim novogodišnjim misterijskim tekstovima iz 1923., tekst je naslovio

Smrt i uskrsnuće Bel-Marduka i naglasio njegove sličnosti s novozavjetnom pričom o Isusovoj smrti i uskrsnuću.

Ali, kao što govori tekst, Marduk ili Bel (Gospodar) nije umro: zaista se našao zatvoren u Brdu kao u grobu, ali je bio zakopan živ.

Drevni "scenarij" počinje predstavljanjem likova. Prvi je "Bel, koji je bio zatočen u Brdu". Zatim dolazi glasnik koji Mardukovom sinu Nabuu donosi vijesti o zatočenju. Šokiran vijestima, Nabu žuri prema Brdu u svojim kolima. Dolazi do građevine, a scenarij dalje objašnjava: "To je kuća na rubu Brda, gdje ga ispituju". Kao odgovor na njihova pitanja, stražarima odgovaraju da je uzrujani bog "Nabu koji dolazi iz Borsipe; on se dolazi raspitati o stanju svog oca koji je zatočen."

Glumci tada izlaze i užurbano hodaju po sceni: "oni su ljudi koji žure ulicama, oni traže Bela, govoreći; 'Gdje ga drže zatočenog?'" Iz teksta doznajemo da "nakon što Bel uđe u Brdo, grad zahvati pobuna" i "zbog njega u gradu izbiše sukobi". Pojavljuje se jedna boginja, to je Sarpanit, Mardukova sestra-supruga. Dolazi joj glasnik "koji plače pred njom, govoreći: 'U Brdo ga odvedoše.'" On joj pokazuje Mardukovu odjeću (koja je možda bila umrljana krvlju): "Ovo je njegova odjeća, koju s njega skinuše", govori. Umjesto nje, izvještava glasnik, Marduka su "odjenuli u Kaznenu odjeću". Pri tom se publici pokazuje mrtvački plašt: "To znači: u lijesu je." Marduk je pokopan!

Sarpanit odlazi do građevine koja simbolizira Mardukov grob. Tamo vidi skupinu žena koje nariču. Scenarij objašnjava:

To su oni koji tuguju
nakon što ga bogovi zaključaše,
odvojivši ga od živih.
U Kuću sužanjstva,
daleko od sunca i svjetla,
zatvoriše ga.

Drama je dosegla svoj zlosutan vrhunac: Marduk je mrtav...

Ali čekajte - još nije izgubljena svaka nada! Sarpanit recitira apel dvojici bogova koji se mogu obratiti Inani u vezi s Mardukovim zatočenjem, njenom ocu Sinu i njenom bratu Utuu/Šamašu: "Ona se moli Sinu i Šamašu, govoreći: 'Dajte život Belu!'"

Svećenici, zvjezdoznanac i glasnik sada se pojavljuju u procesiji, recitirajući molitve i obredne riječi. Prinose se žrtve Ištar, "kako bi pokazala svoju milost". Visoki svećenik upućuje molbu vrhovnom bogu, Sinu i Šamašu: "Vratite Bela u život!"

Sada dolazi do preokreta u drami. Iznenada, glumac koji predstavlja Marduka, umotan u mrtvačke plašteve ("krvlju obojeno"), progovara: "Ja nisam grešnik! Neću biti ubijen!" On objavljuje da je vrhovni bog razmotrio njegov slučaj i utvrdio da on nije kriv.

Tko je, onda, bio ubojica? Pažnja publike skreće se na vratnice; "to su vratnice Sarpanita u Babilonu". Publika doznaje da je uhvaćen bog koji je pravi krivac. Kroz vrata mogu vidjeti njegovu glavu: "To je glava zločinca, kojeg će kazniti i ubiti."

Nabu, koji se bio vratio u Borsipu, "dolazi natrag iz Borsipe; on dolazi, staje nad zločincem i promatra ga." Ne saznajemo identitet Zločinca, osim što nam drama kaže da ga je Nabu ranije vidao u Mardukovom društvu. "To je grešnik", kaže, zapečativši time uhićenikovu sudbinu.

Svećenici hvataju Zločinca i pogubljuju ga: "Onoga čiji je grijeh bio" odnose u lijesu. Dumuzijev ubojica platio je svojim životom.

No, je li Mardukov grijeh - kao neizravna posljedica Dumuzijeve smrti - time iskupljen? Sarpanit se ponovno pojavljuje, noseći Odjeću iskupljenja. Simbolično briše krv koja je prolivena. Čistom vodom pere svoje ruke: "To je voda za pranje ruku koju donose nakon što je Zločinac odnesen." Baklje se pale u "svim svetim mjestima Belovim". Još jednom, upućuju se molbe vrhovnom bogu. Ninurtina vrhovna vlast, koja je već ranije proglašena kad je Ninurta porazio Zua, ponovno se objavljuje, čini se zato

kako bi se otklonili svi strahovi da bi oslobođeni Marduk mogao postati pretendent na vrhovnu vlast među bogovima. Molba je prihvaćena i vrhovni bog šalje božanskog glasnika Nuskua da "objavi [dobro] vijesti svim bogovima."

Kao gestu dobre volje, Gula (Ninurtina supruga) šalje Sarpanit novu odjeću i sandale za Marduka. Također se pojavljuju i Mardukova kola bez vozača. Ali Sarpanit je zapanjena: ne može razumjeti kako Marduk može opet biti slobodan kad je bio zatočen u grobnici koja se ne može otpečatiti: "Kako ga mogu osloboditi, onoga koji ne može izaći?"

Nusku, božanski glasnik, kaže joj da će Marduk proći kroz SA.BAD, "izdubljeni gornji otvor". On objašnjava da je to

Dalat biri sha iqabuni ilani
Okno-vrata koje će bogovi prosvrdlati;

Shunu itasrushu ina biti etarba
Njegov vrtlog će podignuti,
u njegovo boravište opet će ući.

Shunu hurrate ina libbi dalti uptalishu
Kod vrtloga bušenja, u unutrašnjost,
prolaz će okretanjem probiti;

Qarabu ina libbi uppushu
Kad se približe, u njegovo će središte provaliti.

Ovaj opis načina na koji će Marduk biti oslobođen znanstvenicima je ostao besmislen, no nama su ti stihovi eksplozivno smisleni. Kao što smo objasnili, nepravilan i zavojit segment C Bunarskog okna nije postojao u vrijeme kad je piramida dovršena i kad je Marduk bio zatvoren u njoj: on je, umjesto toga, bio upravo ono "Okno-vrata koje će bogovi prosvrdlati" kako bi oslobodili Marduka.

Anunnaki, koji su još uvijek bili dobro upoznati s unutrašnjošću piramide, shvatili su da je najkraći i najbrži put da dođu do izglednjelog Marduka taj da probiju okno kojim će povezati postojeće segmente B i D - to jest da prokopaju tunel kroz samo desetak metara relativno mekih vapnenačkih blokova. To je bio zadatak za koji im nisu bili potrebni dani, nego nekoliko sati.

Uklonivši kamen koji je zatvarao ulaz u segment G Bunarskog okna iz Silaznog hodnika, spasitelji su se brzo popeli kroz strme segmente F i E. Na mjestu gdje se E spaja s okomitim segmentom D granitni blok zatvarao je ulaz u Grotto; gurnuli su ga u stranu - i još uvijek leži tamo, u Grottu - kao što smo pokazali na slici 70. Sad su se spasitelji popeli kroz kratak segment D i našli se pred prvim redom građevnih blokova piramide.

9,7 metara iznad, ali malo u stranu, nalazilo se dno okomitog segmenta B i put do Velike galerije. Ali tko je mogao znati kako probiti zavojito, povežno okno - C - osim onih koji su sagradili piramidu, tko je mogao znati za njene unutarnje zatvorene gornje dijelove i imati planove za njihovo lociranje?

Naše je mišljenje da su Mardukovi spasitelji bili ti koji su upotrijebili svoju opremu za probijanje vapnenačkih blokova i stvaranje veze između D i B: "prolaz u njenu unutrašnjost okretanjem će probiti", kao što kaže drevni tekst.

Povezavši se sa segmentom B, uzverali su se do kratkog, vodoravnog prolaza A. Tamo bi svatko neupućen morao stati, čak i ako bi uspio stići ovako daleko, jer bi mogao vidjeti samo kameni zid - zbijene kamene blokove. Opet tvrdimo da su samo Anunnaki, koji su imali planove piramide, mogli znati da iza kamena koji je tamo stajao pred njima leži ogromna šupljina Velike galerije, Kraljičina odaja i sve ostale gornje komore i hodnici piramide.

Kako bi mogli pristupiti tim komorama i prolazima, morali su ukloniti klinasti početni kamen rampe (sl. 72). Međutim, bio je pretijesno uglavljen i nije ga bilo moguće pomaknuti.

Da je kamen bio izvađen, danas bi još uvijek ležao tamo, u Velikoj galeriji. Umjesto toga, tamo zjapi rupa (sl. 68), a oni koji su je proučavali bez iznimke su koristili riječi *raznesena* i *eksplo-*

zijom probijena pri opisivanju njenog izgleda. I to nije učinjeno iz Galerije, nego iz unutrašnjosti Okna: "rupa izgleda kao da je strahovitom silom probijena iznutra", iz Okna (Rutherford, *Pyramidology*).

Mezopotamski zapisi ponovno nam nude objašnjenje. Kamen je zaista uklonjen iz vodoravnog prolaza, jer su otuda stigli spasitelji. I zaista je "raznesena strahovitom silom". Prema riječima drevnog teksta: "Kad se približe, u njegovo će središte provaliti." Krhotine kamenih blokova otkotrljale su se niz Uzlazni prolaz sve do granitnih pregrada: tamo su ih pronašli Al Mamoonovi ljudi. Eksplozija je također prekrila pod Velike galerije finom bijelom prašinom koju su Arapi zatekli kad su ušli u nju - nijemi dokaz drevne eksplozije i zjapeće rupe koju je ostavila.

Probivši se do Velike galerije, spasitelji su otpratili Marduka natrag putem kojim su došli. Ulaz iz Silaznog hodnika ponovno su zatvorili, no kasnije su ga otkrili Al Mamoonovi ljudi. Granitne pregrade ostale su na svom mjestu, s trokutastim spojnim kamenom koji je tisućljećima skrivao pregrade i Uzlazni prolaz. A u unutrašnjosti piramide, izvorni gornji i donji dijelovi Bunarskog okna sada su za sve buduće dane ostali povezani krivudavim, grubo probijenim segmentom.

A što se dogodilo sa spašenim zatočenikom piramide?

Mezopotamski tekstovi kažu da je otišao u progonstvo: u Egiptu je Ra dobio epitet Amen, "Skriveni".

Otprilike oko 2000. pr. Kr. ponovno se pojavio kako bi opet pokušao preuzeti vrhovnu vlast: najveću cijenu za to na kraju je platilo čovječanstvo.

11

"JA SAM KRALJICA"

PRIČA O INANI/Ištar priča je o boginji koja je to postala vlastitim trudom. Iako nije bila jedan od Starih bogova, izvorne grupe astronauta s Dvanaestog planeta, pa čak ni prvorodena kći nekog od njih, ipak se uspjela probiti do najviših položaja i završila je kao članica Panteona dvanaestero bogova. Kako bi to postigla, kombinirala je svoju prepredenost i ljepotu s bezobzirnošću - boginja rata i boginja ljubavi, koja je među svoje ljubavnike ubrajala i bogove i ljude. I ona je ta kod koje je došlo do pravog slučaja smrti i uskrsnuća.

Kako je do Dumuzijeve smrti dovela Inanina želja da postane kraljica Zemlje, Mardukovo zatočenje i progonstvo nisu zadovoljili njene ambicije. Sad kad je izazvala i pobijedila jednog od velikih bogova, osjećala je da više ne smije biti uskraćena za vlastite posjede. Ali gdje?

Dumuzijev pogreb, kako se može zaključiti iz tekstova kao što je *Inanin silazak u Donji svijet*, održan je u Zemlji rudnika u južnoj Africi. To je bio posjed Inanine sestre Ereškigal i njenog

supruga Nergala. Enlil i Nanar, pa čak i Enki, savjetovali su Inani da ne ode tamo, ali ona je donijela odluku: "Iz Velikog Gornjeg, čeznula je za Velikim Donjim". Kad je stigla pred vrata glavnog grada svoje sestre, rekla je čuvaru: "Reci mojoj starijoj sestri Ereškigal" da je Inana došla "prisustvovati pogrebnim obredima."

Moglo bi se očekivati da je susret dviju sestara bio topao, ispunjen suosjećanjem prema ožalošćenoj Inani. Umjesto toga, saznajemo da je Inana, koja je došla nepozvana, primljena s neskriivenim nepovjerenjem. Dok je prolazila kroz sedam kapija grada koje su vodile do Ereškigaline palače, bila je prisiljena predati svoje ambleme i oznake božanskog statusa. Kad je Inana konačno došla pred svoju sestru, zatekla ju je kako sjedi na prijestolju okružena sa sedam Anunnakija sa sudskim ovlastima. "Usmjeriše svoje oči na nju, oči smrti." Bijesno su joj rekli "riječi koje muče duh". Umjesto da bude primljena s dobrodošlicom, Inana je osuđena da njeno mrtvo tijelo objese na kolcu... Samo zahvaljujući Enkijevoj intervenciji bila je spašena i oživljena.

Tekstovi ne objašnjavaju razloge za surovo postupanje prema Inani i ne citiraju "riječi koje muče", što su joj uputili njeni tužitelji. Ali iz početka teksta doznajemo da je u isto vrijeme kad je ona otišla na put, Inana poslala svog glasnika da "ispuni nebo pritužbama u moje ime, na skupštini [bogova] da zavapi za mene." Tako je prisustvovanje pogrebu bilo samo isprika: njena prava namjera bila je prisiliti bogove da udovolje pritužbi koju je htjela dramatzirati.

Od trenutka njenog dolaska pred prva vrata, Inana je prijetila nasiljem ako je ne puste ući. Kad je vijest o njenom dolasku stigla do Ereškigal, "njeno je lice problijedjelo... usne su joj potamnjele" i glasno se zapitala što je pravi razlog tog posjeta. Kad su se dvije sestre našle licem u lice, "Ereškigal je vidje i planu na nju. Ištar, neustrašivo, poletje prema njoj." Zbog nekog razloga, Inanine namjere za Ereškigal su značile opasnost!

Već smo ranije utvrdili da su mnogi od biblijskih zakona o braku i nasljeđivanju bili slični zakonima koji su upravljali pona-

šanjem Anunnakija: pravila u vezi s polusestrama jedan su primjer.

Inanine namjere se, vjerujemo, daju naslutiti iz Ponovljenog zakona, pete knjige Mojsijeve, u kojoj je iznesen hebrejski zakonik osobnog ponašanja. Poglavlje 25 (stihovi 5-10) govore o slučaju kada oženjeni čovjek umre, a ne ostavi sina iza sebe. Ako je čovjek imao brata, udovica se nije smjela udati za stranca: bratova dužnost - čak i ako je bio oženjen - bila je da oženi svoju šogoricu i ima s njom djecu, a prvorodeni sin trebao je nositi ime preminulog brata, "da njegovo ime ne izumre".

To je, vjerujemo, bio i Inanin razlog za njen opasan put. Jer Ereškigal je bila udana za Nergala, Dumuzijevog brata: Inana je došla provesti Zakon u djelo... Prema običaju, kao što znamo, to je bila dužnost najstarijeg brata, a u slučaju Enkijevih sinova to je bio Marduk. No, Marduk je proglašen neizravno krivim za Dumuzijevu smrt te bio kažnjen i prognan. Je li, onda, Inana imala pravo zahtijevati da je sljedeći najstariji brat, Nergal, uzme za drugu ženu kako bi mogla dobiti muškog nasljednika?

Lako se mogu zamisliti osobne nevolje i problemi s nasljeđivanjem koje bi Inanine namjere donijele Ereškigal. Bi li se Inana zadovoljila time da bude druga žena ili bi potajno planirala uzurpirati položaj kraljice afričkih posjeda? Ereškigal očigledno nije imala namjeru riskirati. I tako se, vjerujemo, dogodilo da je, nakon razmjene grubih riječi između sestara, Inana odvedena pred na brzinu sazvan sud od "sedam Anunnakija koji sude". Sud je utvrdio da je ona prekršila zakon i po kratkom je postupku obješena na kolac da polako umre. Preživjela je samo zato što je njen svekar, Enki, čuvši strašne vijesti, hitno poslao dva izaslanika da je spase. "Na mrtvo tijelo usmjeriše ono što pulsira i ono što zrači": dali su joj "vodu života" i "hranu života", te "Inana ustade".

Natrag u Sumeru, oživljena Inana, slomljena srca i usamljena, provodila je vrijeme na obalama rijeke Eufrat, njegujući jedno divlje stablo i izražavajući svoj jad:

Kada ću, napokon, imati sveto prijestolje,
da mogu sjesti na njega?
Kada ću, napokon, imati sveti krevet,
da mogu leći na njega?
O tome govoraše Inana...
Ona koja rasplete svoje kose bolesna je u srcu;
ladna Inana. O, kako plače!

Na nju se sažalio njen pradjed Anu, kojemu se Inana svidjela. Iz sumerskih tekstova znamo da je Inana, koja je rođena na Zemlji, "otišla na Nebo" barem jedanput. Također je poznato da je Anu u nekoliko navrata posjetio Zemlju. Kada je i kako Anu uzeo Inanu za svoju Anunitum (Anuova voljena) nije jasno, ali da se nije radilo samo o sumerskim tračevima razvidno je iz tekstova koji govore da ljubav između Anua i njegove praunuke nije bila samo platonska.

Uvjerivši se tako da ima podršku s najviše razine, Inana je pokrenula pitanje posjeda, "zemlje" nad kojom bi vladala. Ali gdje?

Grub postupak prema Inani, koji god bili razlozi za njega, jasno joj je dao do znanja da ne može očekivati da će se dokopati posjeda u Africi. Njen suprug Dumuzi bio je mrtav, a s njim je umrlo i njeno polaganje prava na kraljevsku vlast u zemljama Enkijevih potomaka. Ako su joj njene patnje i pobjeda nad jednim od velikih bogova i davali pravo na vlastite posjede, morala ih je potražiti negdje drugdje. No, i Mezopotamija, kao i zemlje koje graniče s Mezopotamijom, također su bile zauzete. Gdje je Inana mogla dobiti posjede? Tražeći pogodno mjesto, bogovi su smislili rješenje.

Tekstovi koji govore o Dumuzijevoj smrti, kao i oni o Mardukovom zatočenju, spominju imena sumerskih gradova i njihovog stanovništva. To daje naslutiti da su se ti događaji odigrali nakon nastanka sumerske urbane civilizacije oko 3800. pr. Kr. S druge strane, egipatska pozadina priča ne spominje urbana naselja i opisuje pastoralan okoliš, što ukazuje na vrijeme prije 3100.

pr. Kr., kad je nastala urbana civilizacija u Egiptu. Manetova djela govore o kaotičnom razdoblju od 350 godina koje je prethodilo Menesovom urbanom kraljevstvu. Čini se da je to razdoblje između 3450. i 3100. pr. Kr. bilo vrijeme nevolja i patnji koje je pokrenuo Marduk: incidentom s Babilonskom kulom i aferom s Dumuzijem, kada je jedan egipatski bog uhvaćen i ubijen, kada je Veliki bog Egipta zatočen i izgnan.

Tada su, vjerujemo, Anunnaki posvetili pažnju Trećoj regiji - dolini Inda, gdje je civilizacija nastala nedugo nakon toga.

Za razliku od mezopotamske i egipatske civilizacije, koje su trajale tisućljećima i postoje još i danas kroz civilizacije nastale iz njih, ona u Trećoj regiji trajala je samo jedno tisućljeće. Ubrzo nakon toga počela je propadati i do 1600. pr. Kr. potpuno je nestala - njeni gradovi bili su u ruševinama, a njeni narodi raspršeni. Ljudsko pljačkanje i zub vremena postupno su zatrli svaki trag ostataka civilizacije, s vremenom je ona potpuno zaboravljena. Tek su 1920-ih arheolozi, na čelu sa Sir Mortimerom Wheelerom, počeli otkapati dva glavna središta i nekoliko lokaliteta između njih, u potezu od preko 650 kilometara od Indijskog oceana na sjever, duž rijeke Ind i njenih pritoka.

Oba mjesta - Mohenjo-Daro na jugu i Harappa na sjeveru - bila su veliki gradovi, opsega oko pet kilometara. Visoke zidine protezale su se oko grada i u njemu: te zidine, kao i javne i privatne građevine, bile su sagrađene od glinenih i zemljanih opeka. Tih je opeka izvorno bilo tako mnogo da ih je, unatoč neprekidnom raz'nošenju od strane kasnijih graditelja u drevnim vremenima, kao i u novije vrijeme za svrhe kao što je nasip željezničke pruge Lahore-Multan, još uvijek ostalo dovoljno da otkriju lokaciju gradova i činjenicu da su bili sagrađeni u skladu s ranije pripremljenim urbanističkim planovima.

U oba lokaliteta gradom je dominirala akropola - povišeno područje s citadelama i hramovima. U oba su slučaja te građevine bile istih dimenzija i orijentirane točno po osi sjever-jug - što dokazuje da su njihovi graditelji slijedili stroga pravila prilikom podizanja hramova. U oba grada drugi najveći kompleks bili su

ambari - silosi za žito golemih dimenzija i zadivljujuće funkcionalnosti, smješteni uz obalu rijeke. To sugerira da žitarice nisu bile samo glavne poljoprivredne kulture nego i glavni izvozni proizvod civilizacije doline Inda.

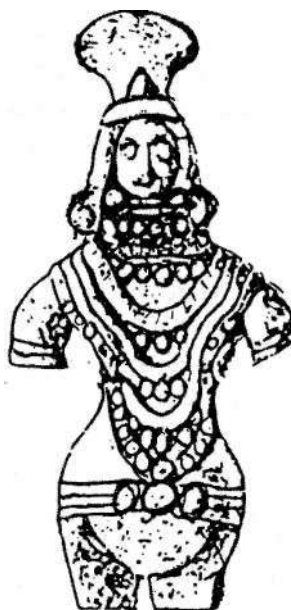
Gradovi i malobrojne rukotvorine koje su još pronađene na njihovim ostacima - peći, urne, lončarija, brončana oruđa, bakrene kuglice, nešto srebrnog posuđa i ukrasi - svjedoče o visoko razvijenoj civilizaciji koja je tu naglo premještena s nekog drugog mjesta. Zato su dvije najstarije građevine od opeke u Mohenjodaru (ogroman silos i toranj tvrđave) bile ojačane drvenim gredama - što je metoda gradnje koja je potpuno neprimjerena klimi doline Inda. Međutim, ta je metoda uskoro napuštena i kod svih kasnijih građevina izbjegavana je upotreba drvenih greda. Znanstvenici su iz toga zaključili da su prvi graditelji bili stranci koji su imali naviku graditi u skladu s vlastitim klimatskim uvjetima.

Tražeći izvor civilizacije Inda, znanstvenici su došli do zaključka da ona nije mogla nastati nezavisno od sumerske civilizacije, koja je od nje bila starija skoro tisuću godina. Unatoč značajnim razlikama (kao što je još uvijek nedešifrirano slikovno pismo), analogije s Mezopotamijom prisutne su posvuda. Korištenje opeka od sušenog blata ili gline u gradnji, raspored ulica u gradovima, sustav odvodnje, kemijske metode jetkanja, glaziranja i izrade perli za nakit, oblici i dizajn metalnih bodeža i vrčeva - sve je to zapanjujuće slično onome što je otkriveno u Uru, Kišu ili drugim mezopotamskim lokalitetima. Čak su i šare i simboli na lončariji, pečatima i drugim glinenim predmetima doslovno duplikati onih iz Mezopotamije. Znakovito je da je mezopotamski znak križa - simbol Nibirua, matičnog planeta Anunnakija - također bio vrlo raširen u civilizaciji doline Inda.

Koje je bogove štovao narod doline Inda? Nekoliko slikovnih prikaza koji su pronađeni prikazuju ih kako nose mezopotamska božanska rogata pokrivala za glavu. Nešto češće glinene figurice govore da je glavno božanstvo bila boginja, obično gola i obnaženih grudi (sl. 74a) ili s niskama i ogrlicama kao jedinom odjećom (sl. 74b), što su bili dobro poznati prikazi Inane, prona-

a

b

đeni u velikom broju u Mezopotamiji i širom Bliskog istoka. Naše je mišljenje da su u svojoj potrazi za zemljom za Inanu Anunnaki odlučili učiniti Treću regiju njenim posjedom.

Iako se općenito smatra da su dokazi o mezopotamskim korenima civilizacije doline Inda i redovnim kontaktima između Sumera i civilizacije Inda ograničeni na nekoliko arheoloških ostataka, mi vjerujemo da također postoje tekstualni dokazi koji potvrđuju te veze. Posebno je važan dugačak tekst koji su znanstvenici nazvali *Enmerkar i gospodar Arate*, koji govori o jačanju moći Uruka (biblijskog Ereka) i Inane.

Tekst opisuje Aratu kao prijestolnicu zemlje smještene iza planinskih lanaca i iza Anšana, tj. iza jugoistočnog Irana. Upravo se tamo nalazi dolina Inda, pa su znanstvenici kao što je J. van Dijk (*Orientalia* 39, 1970) zaključili da je Arata bila grad "smješten na Iranskom platou ili na rijeci Ind." Najviše od svega zapažuje činjenica da tekst govori o silosima za žito Arate. To je bilo mjesto gdje je "pšenica rasla sama od sebe, grahorice također rastle same od sebe" - gdje su poljoprivredne kulture bile uzgajane i čuvane u aratskim skladištima. Tada su, prije izvoženja, "sipali zrnje u vreće, tovarili ih na magarce s košarama i na bokove teglećih magaraca."

Aratin geografski smještaj i činjenica da je to bilo mjesto poznato po svojim skladištima za žito i grahorice uvelike slične na civilizaciju doline Inda. Stoga je prirodno zapitati se nije li Harappa ili *Arappa* današnji odjek drevnog imena *Arata*.

Drevna priča vraća nas na početak kraljevske vlasti u Ereku, kada je jedan polubog (sin Utua/Šamaša s ljudskom ženom) bio vrhovni svećenik i kralj svetog okruga iz kojeg će se kasnije razviti ovaj grad. Otprilike 2900. pr. Kr. naslijedio ga je njegov sin Enmerkar, "koji sagradi Uruk" (prema Sumerskim popisima kraljeva), pretvorivši ga od nevažnog boravišta jednog odsutnog boga (Anua) u glavno urbano središte vladajućeg božanstva. To je postigao uvjerivši Inanu da izabere Ereka za svoje glavno središte vlasti te proširivši i ukrasivši za nju hram Eannu (Anuovu kuću).

U tekstu čitamo da je sve što je Enmerkar u početku tražio od Arate bilo da daje "drago kamenje, bronzu, olovo i ploče od lazura" za potrebe proširenja hrama, kao i da "vješto oblikuje zlato i srebro" kako bi Sveto brdo koje se gradilo za Inanu bilo dostojno boginje.

No, čim je to učinjeno, Enmerkar je postao nadmen. Aratu je pogodila suša i Enmerkar je sada zahtijevao ne samo materijale nego i poslušnost: "Neka se Arata pokori Ereku!", naredio je. Kako bi postigao svoj cilj, Enmerkar je u Aratu poslao niz izaslanika kako bi proveli ono što je S. N. Kramer (*History Begins at Sumer*) okarakterizirao kao "prvi rat živaca". Hvaleći svoga kralja i njegove moći, izaslanik je citirao Enmerkarove prijetnje da će Aratu opustošiti, a njen narod rastjerati. Međutim, Aratin se vladar tom ratu živaca suprotstavio vlastitom smicalicom. Podsjetivši izaslanika na pobrkanost jezika do koje je došlo nakon incidenta s Babilonskom kulom, tvrdio je da ne može razumjeti poruku koja mu je javljena na sumerskom.

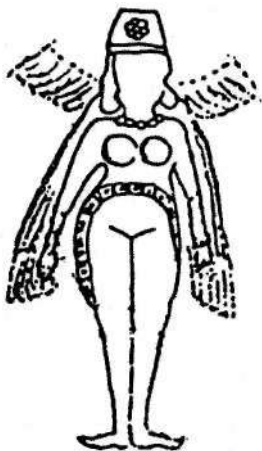
Frustrirani Enmerkar poslao je drugu poruku napisanu na glinenim pločicama - ovaj put, čini se, na Aratinom jeziku - u čemu je uspio zahvaljujući pomoći koju mu je pružila Nidaba, boginja pisanja. Pored prijetnji, ponuđeno je sjeme "starog žita" koje se čuvalo u Anuovom hramu - sjeme koje je, čini se, Arati bilo očajnički potrebno zbog duge suše koja je uništila njihove usjeve. Suša je proglašena znakom da sama Inana želi da Arata dođe "pod zaštitničku sjenu Ereka".

"Vladar Arate od glasnika uze pečenu ploču, vladar Arate prouči glinu." Poruka je bila napisana klinastim pismom: "Diktirane riječi izgledale su poput čavala." Da li se trebao oduprijeti ili popustiti? Upravo u tom trenutku "stigla je oluja, poput velikog lava u napadu": sušu je iznenada prekinula grmljavinska oluja od koje je čitava zemlja podrhtavala, a planine se ljuljale, i "bjelozida Arata" ponovno je postala zemlja u kojoj je vladalo obilje žita.

Više nije bilo potrebe da se pokore Ereku, pa je vladar Arate rekao glasniku: "Inana, kraljica zemalja, nije zaboravila svoj Dom u Arati, nije predala Aratu Ereku."

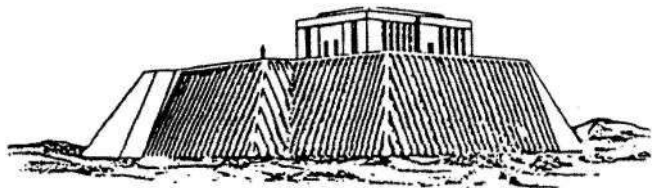
Unatoč veselju u Arati, njihovo očekivanje da Inana neće napustiti svoj dom u njihovom gradu nije bilo u potpunosti ispunjeno. Potaknuta mogućnošću stanovanja u velikom hramu u sumerskom gradu Anuu, postala je putujuća boginja, "zaposlena", da se tako izrazimo, u dalekoj Arati, ali s prebivalištem u metropolskom Ereku.

Na posao je putovala leteći od jednog do drugog mjesta u svom "nebeskom brodu". Njeni preleti potaknuli su mnoge crteže u kojima je prikazana kao zrakoplovka (sl. 75), a iz nekih se tekstova može zaključiti da je sama upravljala letjelicom. S druge strane, kao i svim glavnim božanstvima, za zahtjevnije letove bio joj je dodijeljen pilot-navigator. Poput Veda, koje govore o pilotima bogova (jedan od njih, Pušan, "vodio je Indru kroz razasute oblake" u "zlatnom brodu koji putuje srednjim područjem zraka"), tako i raniji sumerski tekstovi govore o AB.GAL-ima, koji su prevozili bogove preko nebesa. Inanin pilot-navigator, doznajemo iz tekstova, bio je Nungal: i on se imenom spominje u vezi s njenim preseljenjem u Anuovu kuću u Ereku.

U vrijeme kad je Enmerkar vladao Urukom,
Nungal, lavljeg srca, bijaše letač
koji s neba dovede Ištar
u E-Annu.

Prema Sumerskim popisima kraljeva, kraljevska vlast je nakon potopa nastala u Kišu. Tada je "kraljevanje preneseno u Eannu". Kao što su potvrdili arheolozi, Ereĳ je u početku zaista bio hramski grad, koji se sastojao od svetog okruga u kojem je na povišenoj platformi sagraĳeno Anuovo prvo, skromno svetište (Bijeli hram) (sl. 76). To je mjesto ostalo u centru grada i kad je Ereĳ narastao i proširio svoje hramove, kao što pokazuju ostaci grada i njegovih zidina (sl. 77).

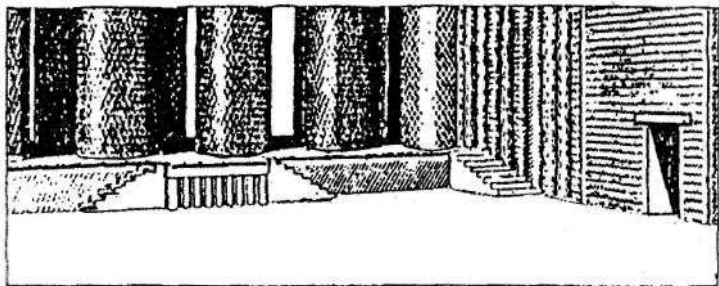

slika 76

slika 77

Arheolozi su naišli na ostatke veličanstvenog hrama posvećenog Inani koji datiraju s početka trećeg tisućljeća pr. Kr. - moguće je da se radi upravo o hramu koji je sagradio Enmerkar. Bio je jedinstvene gradnje, s ukrašenim visokim stupovima (sl. 78) i zacijelo bio raskošan i dojmljiv, kao što govore slavopojke u kojima je opisan:

slika 78

Lazurom je ukrašen,
uljepšan Ninagalovim rukotvorinama.
Na svijetlu mjestu...
Inaninom domu,
postavljena je Anuova lira.

Uza sve to, Ereke je i dalje bio "provincijski" grad i nije imao ugled drugih sumerskih gradova koji su se isticali po tome što su bili ponovno podignuti na mjestima pretpotopnih gradova. Nedostajao mu je status i prednosti koje su potjecale od posjedovanja "Božanskog ME-a". Iako se često spominju, priroda ME-ova nije jasna, a znanstvenici tu riječ prevode kao "božanske zapovijedi" "božanske moći" ili čak "mitske vrline". ME su, međutim, opisani kao fizički objekti koje je čovjek mogao podići i odnijeti, ili čak odjenuti, i koji su sadržavali tajno znanje ili podatke. Moguće je da se radilo o nečemu sličnom današnjim kompjuterskim čipovima, na kojima su kompaktно zapisani podaci, programi i

operacijske naredbe. Na njima su bile kodirane osnove civilizacije.

Ti ME-ovi bili su u vlasništvu Enkija, glavnog znanstvenika Anunnakija. On ih je izdavao kako bi postupno pomagali čovječanstvu, korak po korak. I čini se da Ereka još nije bio došao na red za postizanje visoke civilizacije u vrijeme kad se Inana nastanila u njemu. Nestrpljiva, Inana je odlučila iskoristiti svoj ženski šarm kako bi popravila situaciju.

Tekst, kojem je S. N. Kramer (*Sumerian Mythology*) dao naslov "Inana i Enki", ali čiji je izvorni (i poetičniji) sumerski naslov nepoznat, opisuje kako je Inana u svom "nebeskom brodu" doputovala u Abzu, gdje je Enki bio sakrio ME-ove. Shvativši da ga Inana dolazi osobno posjetiti - "djeva, sasvim sama, usmjeri svoj korak prema Abzuu" - Enki je svom majordomu naredio da pripremi raskošan obrok, uključujući obilne količine vina od datulja. Nakon što su se Inana i Enki pogostili, a Enkijevo srce ugrijalo od pića, Inana je prešla na temu ME-ova. Velikodušan zahvaljujući piću, Enki joj je poklonio ME za "Kraljevsko dostojanstvo... Božansko dostojanstvo, Uzvišenu i trajnu tijaru, Prijestolje kraljevske vlasti", i "blistava Inana ih uze". Inana je nastavila koristiti svoj šarm na svom ostarjelom domaćinu, pa joj je Enki dao i drugi poklon, "Uzvišeno žezlo i štap, Uzvišeno svetište, Pravedno vladanje", i "blistava Inana uze ih", također.

Do kraja gozbe i opijanja, Enki se rastao od sedam glavnih ME-ova, koji su obuhvaćali funkcije i attribute Božanske gospodarice, njenog hrama i rituala, njihovih svećenika, eunuha i prostitutki, ratovanja i oružja, sudaca i sudova, glazbe i umjetnosti, zidarstva, stolarstva i obrade metala, kožarstva i tkalaštva, pisarstva i matematike, i tako dalje.

S kodiranim podacima za sve te elemente visoke civilizacije u svojim rukama, Inana je neopazice otišla i vratila se u Ereka svojim Nebeskim brodom. Kad je nekoliko sati kasnije otriježnjeni Enki shvatio da su Inana i ME-ovi nestali, njegov pomalo posramljeni majordom podsjetio je Enkija da je on sam poklonio ME-ove Inani. Jako uzrujan, Enki je naredio svom majordomu

da krene za Inanom u Enkijevoj "Velikoj nebeskoj odaji" i vrati ME-ove. Kad je presreo Inanu na prvoj postaji, majordom joj je objasnio svoja naređenja. No, Inana je to odbila, pitajući: "Zašto Enki povlači što mi je obećao?" Majordom je izvijestio Enkija o situaciji i dobio naređenje da zauzme Inanin Nebeski brod, odveze Brod u Eridu i oslobodi Inanu, ali bez ME-ova. Ali u Eriduu je Inana naredila svom pouzdanom pilotu da "spasi Nebeski brod i ME-ove poklonjene Inani". I tako je, dok se Inana prepirala s Enkijevim majordomom, njen pilot umaknuo u njenom brodu s dragocjenim ME-ovima.

Veličanje Inane, predviđeno da ga vjernici naizmjenice pjevaju, odražava osjećaje erečkog naroda:

Gospa od ME-ova, Kraljica
Blistavo sjajna;
Pravedna, ogrnuta blještavilom,
Voljena od neba i Zemlje;
Anuova hijerodula,
Nositeljica velikih ukrasa;
Dostojna uzvišene tijare,
Vrijedna visokog svećenstva,
Domogla se sedam ME-ova,
Drži ih u svojoj ruci.
Gospa od velikih ME-ova,
Ona je njihova čuvarica...

U to je vrijeme Inana primljena u Panteon dvanaest bogova te (zamijenivši Ninharsag) dobila planet Veneru (MUL DILBAT) za svog nebeskog pandana i zvijezde AB.SIN (Djevica) za svoju zodijačku kuću. Crtež Djevice gotovo da se uopće nije promijenio od sumerskih vremena (sl. 79). Izražavajući vlastito zadovoljstvo, Inana je objavila tako da je čuju svi - i bogovi i ljudi: "Ja sam kraljica!"

Slavopojke priznaju njen novi status među bogovima i njene nebeske attribute:

slika 79

Onoj koja dolazi s neba,
onoj koja dolazi s neba,
"Živjela!", mi kličemo...

Uzvišenost, snaga, pouzdanost [njeni su]
dok zračeći navečer dolazi
sveta baklja koja obasjava nebesa.

Njen položaj na nebu je poput Mjeseca i Sunca...

Na nebu ona sigurno stoji, dobra "divlja krava" Anuova.

Na Zemlji je postojana, vladarka zemalja.

U Abzuu, iz Eridua, primila je ME-ove;

darova ih njen kum Enki,

položaj gospodarice i kraljice dade joj u ruke.

S Anuom ona sjedi na velikom prijestolju.

S Enlilom odlučuje o sudbinama svojih zemalja...

Prelazeći s njenog visokog položaja među bogovima na nje-
no štovanje među Sumeranima (Crnoglavim narodom), slavo-
pojka dalje kaže:

U cijeloj zemlji crnoglavi ljudi okupljaju se
nakon što su obiljem napunjena skladišta Sumera...

Oni dolaze k njoj s... iznose razmirice pred nju.

Ona kažnjava zle i uništava izopačene,

ona ukazuje milost pravednima, određuje im dobru sudbinu...
Dobra gospodarica, Anuova radost, ona je junakinja:
ona nesumnjivo dolazi s Neba...
Ona je moćna, ona je pouzdana, ona je velika,
ona je izvanredno mladolika.

Narod Ereka imao je mnogo razloga biti zahvalan Inani, jer je pod njenom božanskom vlašću Ereka postao bogato središte sumerske civilizacije. Hvaleći njenu mudrost i hrabrost, narod Ereka nije zaboravljao isticati i njenu ljepotu i privlačnost. Zaista, otprilike u to vrijeme Inana je uvela običaj "svetog braka", seksualnih obreda u kojima je svećenik-kralj trebao postati njen suprug - ali samo na jednu noć. Tekst koji se pripisuje kralju po imenu Idin-Dagan opisuje taj aspekt Inaninog hramskog života - s glazbom, muškim prostitutkama - zabavljačima i svim ostalim:

Muške prostitutke češljaju joj kosu...
Kite njen vrat obojenim vrpčama...
Svoju desnu stranu ukrašavaju ženskom odjećom
dok hodaju pred čistom Inanom...
Svoju lijevu stranu pokrivaju muškom odjećom
dok hodaju pred čistom Inanom...
S vijačama i šarenim vrpčama natječu se pred njom...
Mladi muškarci, noseći obruče, pjevaju pred njom...
Djevice, Shugia svećenice, hodaju pred Inanom...
One prostiru postelju za moju gospu,
one čiste rogozinu mirisnim cedrovim uljem,
za Inanu, za kralja, pripremaju postelju...
Kralj ponosno prilazi njenom čistom krilu,
ponosno prilazi Inaninom krilu...
On miluje njeno čisto krilo,
ona na krevetu širi svoje čisto krilo:
ona vodi ljubav s njim na svom krevetu.
Ona kaže Idin-Daganu: "Zaista, ti si moj voljeni."

Moguće je da je Inana sa samim Enmerkarom započela taj običaj, seksualnim sjedinjenjem iz kojeg je rođen sljedeći vladar Uruka, polubog poznat kao "božanski Lugalbanda, pravedni nadzornik". Kao i o Enmerkaru, pronađeno je nekoliko epskih priča o Lugalbandi. Inana je, čini se, željela da on boravi na njenom posjedu u Arati, ali Lugalbanda je bio previše nemiran i pustolovan da ostane na jednom mjestu. Jedna epska priča (*Lugalbanda i brdo Hurum*) opisuje njegovo opasno putovanje do "zastrašujućeg mjesta na Zemlji" u potrazi za Božanskom crnom pticom. Stigao je do Zabranjene planine, "gdje Anunnaki, bogovi planine, u Zemljinoj unutrašnjosti poput termita prokopaše tunele." Tražeći vožnju u Nebeskoj ptici, Lugalbanda je preklinjao njenog čuvara, riječima koje odražavaju besmrtnu čovjekovu želju da poleti:

Poput Utua pusti me da idem, poput Inane,
poput Sedmorice olujnika Išurovih
pusti me da poletim u plamenu,
i odgrmim daleko!
Pusti me da idem gdje god moje oči pogledaju,
gdje god poželim, da kročim svojom nogom,
gdje god moje srce poželi, dopusti da stignem.

Kad je stigao do planine Hurum (čiji prilaz Enlil kao velikim vratima bijaše zatvorio), Lugalbandu je izazvao čuvar: "Ako si zaista bog, izustit ću prijateljsku riječ koja će te pustiti da uđeš; ako si čovjek, odredit ću tvoju sudbinu."

Njemu je:

Lugalbanda, rođen od voljenog sjemena,
pružio svoju ruku [i rekao]:
"Ja sam poput božanskog Šare,
Inaninog voljenog sina."

Ali Čuvar svetog mjesta odbio je Luglabandu uz proročanstvo: Lugalbanda će zaista doći do dalekih zemalja i proslaviti sebe i Ereka, ali će to postići pješice.

Druga duga epska priča, koju su znanstvenici izvorno nazvali "Lugalbanda i Enmerkar", a u novije vrijeme *Ep o Lugalbani*, potvrđuje Lugalbandino polubožansko porijeklo, ali ne identifikira njegovog oca. Međutim, na temelju okolnosti i kasnijih događaja možemo pretpostaviti da mu je otac bio Enmerkar, što potvrđuje da je Enmerkar bio prvi na dugom popisu kraljeva koje je, pod izlikom simboličnog braka ili bez njega, Inana pozvala da s njom dijele krevet.

Taj Inanin "poziv" opisan je u poznatom *Epu o Gilgamešu*. Gilgameš, peti vladar Ereka, pokušao je izbjeći sudbinu smrtnika jer je, kao sin boginje Ninsun i visokog svećenika Kullaba, "svojim dvjema trećinama bio bog." U svojoj potrazi za besmrtnošću (koju smo detaljno analizirali u *Stepeništu do neba*), prvo je otputovao do "Mjesta slijetanja" na Cedrovoj planini - stare sletne platforme u libanonskim planinama (do koje je, čini se, također otišao i Lugalbanda). Boreći se s mehaničkim čudovištem koje je čuvalo zabranjeno područje, Gilgameš i njegov drug poginuli bi da im Utu nije pritekao u pomoć. Iscrpljen od bitke, Gilgameš je skinuo svoju mokru odjeću kako bi se okupao i odmorio. Tada je Inanu/Ištar, koja je promatrala borbu s neba, obuzela žudnja za Gilgamešom:

On oprao svoju blatnu kosu, očisti svoja oružja,
pletenicu svoje kose zabaci na leđa.
Odbaci svoje blatnjave stvari, odjenu čiste,
omota porubljeni ogrtač, stegnu ga vrpcom.
Kad Gilgameš stavi svoju tijaru,
veličanstvena Ištar zamijeti Gilgamešovu ljepotu.
"Dođi, Gilgamešu, budi moj ljubavnik!" [ona reče]
"Podaj mi od svoje plodnosti;
Ti budi suprug, a ja ću biti žena."

Svoj poziv zasladiła je obećanjem veličanstvenog (iako ne i vječnog) života ako Gilgameš pristane na njenu ponudu. Ali Gilgameš joj je odgovorio dugim popisom njenih ljubavnika s kojima je prijatelj evala iako je "za Tamuza [Dumuzija], ljubavnika njene mladosti, godinu za godinom naređivala naricanje". I dok je navodno još bila u koroti, rekao je Gilgameš, uzimala je i odbacivala ljubavnike "poput cipele koja žulja svoga vlasnika... poput vrata koja ne štite od vjetra... Kojeg si ljubavnika voljela zauvijek?" upitao je. "Kad bi vodila ljubav sa mnom, postupila bi sa mnom kao i s njima." (Uvrijeđena Inana je nakon toga dobila Anuovo dopuštenje da na Gilgameša pošalje Nebeskog bika, a Gilgameš se u posljednjem trenutku spasio od njega pred vratima Ereka).

Zlatno doba Ereka nije trajalo zauvijek. Gilgameša je na njegovom prijestolju naslijedilo još sedam kraljeva. Nakon toga je "Uruk uništen oružjima: njegova kraljevska vlast prenesena je u Ur." Thorkild Jacobsen, čija je studija *Sumerski popis kraljeva* najdetaljnija na tu temu, vjeruje da se prijenos kraljevske vlasti u Sumeru iz Ereka u Ur dogodio oko 2850. pr. Kr. Drugi prihvaćaju nešto noviji datum od oko 2650. pr. Kr. (Takvo neslaganje od dva stoljeća potrajalo je do današnjeg vremena i znanstvenici ne daju objašnjenje za njega.)

Vladavine raznih kraljeva postajale su sve kraće i kraće dok je središte vlasti prelazilo amo-tamo između najvećih sumerskih gradova: od Ura do Avana i natrag u Kiš, do grada po imenu Hamazi i natrag u Ereka i Ur, zatim u Adab i Maru, pa natrag u Kiš, u Aksak i opet u Kiš i, konačno, još jednom u Ereka. Tako su u samo 220 godina vladale još tri dinastije u Kišu, tri u Ereku, dvije u Uru i po jedna u još pet gradova. Bilo je to, po svemu sudeći, nestabilno vrijeme. To je također bilo vrijeme sve većih napetosti između gradova, uglavnom oko prava na vodu i kanale za navodnjavanje - pojava koja se može objasniti sušnijim vremenom s jedne strane i porastom stanovništva s druge. Gubitnički grad je

svaki put bio "uništen oružjima". Čovječanstvo je počelo voditi vlastite ratove!

Pribjegavanje oružju radi rješavanja lokalnih razmirica postajalo je sve uobičajenije. Zapisi iz tih dana govore da se izmučeno stanovništvo, kroz prinošenje žrtava i sve intenzivnija štovanja, natjecalo za naklonost bogova: zaraćeni gradovi-države sve su više uvlačili svoje bogove zaštitnike u svoje nevažne razmirice. U jednom zabilježenom slučaju Ninurta je bio umiješan u odlučivanje da li jedan jarak za navodnjavanje prelazi preko granice drugog grada. Enlil je, također, bio prisiljen narediti zaraćenim stranama da prekinu sukobe. Ti neprekidni razdori i nestabilnost uskoro su dosegнули točku u kojoj je bogovima bilo dosta. Već se jednom ranije, pred dolazak Potopa, Enlilu ljudski rod toliko zgadio da ga je planirao uništiti velikom poplavom. Zatim je, u incidentu s Babilonskom kulom, naredio da se čovječanstvo rasprši i da mu se pobrkaju jezici. Sada je njegovo gnušanje opet raslo.

Povijesna pozadina događaja koji su uslijedili bio je konačni pokušaj bogova da za središte kraljevske vlasti ponovno postave Kiš, izvornu prijestolnicu. Po četvrti put vratili su kraljevsku vlast u Kiš, utemeljivši dinastiju s vladarima čija imena ukazuju na vjernost Sinu, Ištar i Šamašu. Međutim, dvojica vladara nosila su imena iz kojih se može zaključiti da su bili sljedbenici Ninurte i njegove supruge - što je dokaz obnovljenog suparništva između Sinove i Ninurtine kuće. Kao rezultat toga na prijestolju se našao jedan beznačajni pućanin - "Nania, kamenorezac": on je vladao tek sedam godina.

U takvim nesređenim okolnostima Inana je uspjela vratiti kraljevsku vlast u Ereĳ. Čovjek izabran za taj zadatak, po imenu Lugal-zagesi, zadržao je naklonost bogova dvadeset pet godina, no onda je, napadom na Kiš kako bi ga uništio za sva vremena, samo uspio razbijesniti Enlila. Ideja o čvrstoj ruci za kormilom čovječanstva činila se sve nužnijom. Postojala je potreba za nekim neumiješanim u sve te sukobe, nekim tko će biti jak vođa i još jednom odgovarajuće ispunjavati ulogu kralja kao jedinog

posrednika između bogova i naroda u svim svakodnevnim stvarima.

Inana je bila ta koja je, na jednom od svojih letova, pronašla takvog čovjeka.

Njen susret s njim, oko 2400. pr. Kr., pokrenuo je novu eru. Taj je čovjek svoju karijeru započeo kao peharnik kralja Kiša. Kad je preuzeo kraljevski položaj u središnjoj Mezopotamiji, brzo je proširio svoju vlast na cijeli Sumer, njegove susjedne zemlje, pa čak i na daleke zemlje. Ime-epitet ovog prvog graditelja carstva bilo je *Sharru-Kin* (Pravedni vladar). Moderni udžbenici zovu ga Sargon I. ili Sargon Veliki (sl. 80). On je sebi sagradio potpuno novu prijestolnicu nedaleko od Babilona i nazvao je Agad (Ujedinjeno). Nama je poznata kao Akad - ime po kojem se prvi semitski jezik zove *akadski*.

Tekst poznat kao *Legenda o Sargonu* opisuje, Sargonovim vlastitim riječima, njegovu neobičnu osobnu povijest:

slika 80

Ja sam Sargon, moćni kralj Agada.

Moja majka bijaše visoka svećenica, oca ne upoznah...

Moja majka, visoka svećenica, koja me zače, rodi me u tajnosti.

Stavi me u košaru od rogoza, katranom oblijepi dno.

Gurnu me u rijeku: ona me ne potopi.

Rijeka me odnese do Akija, navodnjavača.

Aki, navodnjavač, podignu me zgrabivši vodu,

Aki, navodnjavač, učini me svojim sinom i othrani me.

Aki, navodnjavač, postavi me za svog vrtlara.

Ova priča nalik Mojsijevoj (napisana preko tisuću godina prije Mojsija!) u nastavku odgovara na očigledno pitanje: Kako je čovjek nepoznatog oca, običan vrtlar, postao moćan kralj? Sargon je ovako odgovorio na pitanje:

Dok bijah vrtlar, Ištar mi dade svoju ljubav.

I pedeset četiri godine vladao sam kao kralj,

Crnoglavim narodom vladao sam i upravljao.

Lakonsko objašnjenje prošireno je u jednom drugom tekstu. Susret između Sargona radnika i ljupke boginje Ištar bio je slučaj, ali nimalo nevin:

Jednoga dana moja kraljica,

preletjevši nebo, preletjevši zemlju -

Inana.

Preletjevši nebo, preletjevši zemlju -

preletjevši Elam i Šubur,

preletjevši...

Hijerodula pride umorna i zaspi.

Ja je vidjeh s kraja moga vrta;

poljubili je, obljubih je.

Inana - koja se dotad zacijelo probudila - u Sargonu je pronašla muškarca po svom ukusu, muškarca koji je mogao zadovoljiti ne samo njene potrebe u krevetu nego i njene političke ambicije. Tekst poznat kao *Sargonove kronike* kaže da je "Šaru-Kin, kralj Agada, došao [na vlast] u Ištarinoj eri. Nije imao suparnika ni protivnika. Svoju veličanstvenost koja izaziva užas proširio je svim zemljama. Prešao je more na istoku, osvojio je čitavu zemlju na zapadu."

Zagonetno spominjanje "Ištarine ere" zbunjivalo je znanstvenike, ali ono može značiti samo to što kaže: u to vrijeme, zbog bilo kojeg razloga, Inana/Ištar mogla je na prijestolje postaviti svog čovjeka koji će za nju stvoriti carstvo: "On porazi Uruk i sruši njegove zidine... Odnese pobjedu u bici sa stanovnicima Ura... Pokori svu zemlju od Lagaša pa sve do mora..." Osvojio je i neka područja izvan starih granica Sumera: "Mari i Elam pokoravaju se Sargonu."

Sargonova veličanstvenost i Ištarina slava, vezane jedna uz drugu, izražene su u gradnji nove prijestolnice Agada i UL.MASH (Svjetlucavog, Raskošnog) hrama Inani. "U tim danima", govori nam sumerski povijesni tekst, "palače u Agadu bijahu pune zlata, njegove svijetle blistave kuće bijahu pune srebra. U njegova skladišta stizao je bakar, olovo i ploče od lazura, njegovi ambari bijahu krcati. Njegovi starci bijahu obdareni mudrošću, njegove stare žene obdarene rječitošću, njegovi mladići obdareni snagom oružja, njegova mala djeca obdarena radosnim srcima... Grad bijaše pun glazbe."

U tom divnom i sretnom gradu, "u Agadu sveta Inana podiže hram za svoj plemeniti dom, u Ulmašu ona osnova prijestolje." Bio je to krunidbeni hram u nizu svetišta posvećenih njoj koja su obuhvaćala najveće gradove Sumera. Rekavši "u Ereku, E-Anna je moja", Inana je nabrojala svoje hramove u Nippuru, Uru, Girsuu, Adabu, Kišu, Deru, Akšaku i Umi i, na kraju, Ulmašu i Agadu. "Ima li boga koji se može mjeriti sa mnom?", upitala je.

Ipak, unatoč tome što ga je podržavala Inana, širenje Sargonove kraljevske vlasti diljem onoga što je dotad bilo poznalo

kao Sumer i Akad nije se moglo dogoditi bez pristanka i blagoslova Anua i Enlila. Dvojezični (sumersko-akadski) tekst, izvorno uklesan na Sargonovom kipu postavljenom pred Enlila u njegovom hramu u Nippuru, tvrdio je da je Sargon bio ne samo Ištarin "Glavni nadzornik" nego i "Anuov pomazani svećenik" i "Enlilov veliki regent". Enlil je bio taj, napisao je Sargon, koji mu "dade položaj gospodara i kralja".

Sargonovi zapisi o njegovim osvajanjima opisuju Inanu kao aktivno prisutnu na bojnim poljima, ali Enlilu pripisuju vrhovnu odluku u vezi s razmjerima pobjeda i površinom teritorija: "Enlil ne dopuštaše da se bilo tko suprotstavi Sargonu, kralju zemlje; od Gornjeg mora do Donjeg mora, Enlil mu dade zemlje." Bez iznimke, dodaci Sargonovim natpisima pozivali su se na Anua, Enlila, Inanu i Utua, Šamaša kao njegove "svjedoke".

Kad analiziramo to golemo carstvo koje se protezalo od Gornjeg mora (Sredozemnog mora) do Donjeg mora (Perzijskog zaljeva), postaje jasno da su Sargonova osvajanja u početku bila ograničena na posjede Sina i njegove djece (Inane i Utua) i da je carstvo, čak i na svom vrhuncu, bilo duboko unutar granica teritorija Enlilovog klana. Sargon je stigao do Lagaša, Ninurtinog grada, i osvojio teritorije od Lagaša prema jugu, ali ne i sam Lagaš. Isto tako, nije se širio na sjeveroistok Sumera, koji je kontrolirao Ninurta. Izašavši iz granica starog Sumera, na jugoistoku je ušao u zemlju Elam - područje koje je od ranijih vremena bilo pod Inaninim utjecajem. Ali kada je Sargon prodro u zemlje na zapadu oko sredine toka Eufrata i na obali Sredozemnog mora, Adadove posjede, "Sargon ničice pade u molitvi pred bogom... [i] on mu u gornjoj regiji dade Maru, Jarmuli i Eblu, sve do Cedrove šume i Srebrne planine."

Iz Sargonovih zapisa jasno je da nije dobio ni Tilmun (Četvrtu regiju, koja je pripadala samim bogovima), ni Magan (Egipat), ni Meluhu (Etiopiju) u Drugoj regiji, posjede Enkijevih potomaka: s tim je zemljama samo vodio mirnu trgovinu. U samom Sumeru zadržao se izvan područja koja je kontrolirao Ninurta

i izvan grada na koji je Marduk polagao pravo. No onda je, "u svojim starim danima", Sargon počinio grešku:

Uze tlo od temelja Babilona
i na tom tlu sagradi drugi Babilon pokraj Agada.

Kako bismo shvatili ozbiljnost tog čina, moramo se sjetiti značenja "Babilona" - *Bab-Ili* "Vrata bogova". Naslov i funkciju koju je za Babilon prisvajao prkosni Marduk simboliziralo je njegovo sveto tlo. Sada je Sargon, ohrabren i potican Inaninim ambicijama, ukrao sveto tlo kako bi ga učinio temeljem novog *Bab-Ilija*, u drskom pokušaju da prenese naslov i funkciju u Agad.

To je, kako se pokazalo, bila prilika za Marduka - o kojem se stoljećima nije čulo ništa - da ponovno pokaže svoj autoritet:

Zbog svetogrđa koje Sargon tako počini,
velikog gospodara Marduka obuze bijes
i on gladu uništi svoj narod.
Od istoka do zapada učini da zamrze Sargona
i njega kazni time da nema mira.

Očajnički gušeći jednu pobunu za drugom, Sargon "nije imao mira": ozloglašen i rastrojen, umro je nakon pedeset četiri godine vladanja.

12

PRELUDIJ ZA KATASTROFU

INFORMACIJE O POSLJEDNJIM godinama Ištarinog doba dostupne su nam iz brojnih tekstova. Promatrani zajedno, oni iznose priču o dramatičnim i nevjerojatnim događajima: uzurpaciji vrhovne vlasti na Zemlji od strane jedne boginje, oskvrnuću Enlilove Svetinje nad svetinjama u Nippuru, prodoru ljudske vojske u Četvrtu regiju, invaziji na Egipat, pojavljivanju afričkih bogova na azijskim posjedima, djelima i događajima koji su dotada bili nezamislivi - prevratima među bogovima, koji su poslužili kao pozornica na kojoj su ljudski vladari odigrali svoje uloge uz nemilosrdno prolijevanje ljudske krvi.

Suočena s ponovnim pojavljivanjem svog starog protivnika, Inana jednostavno nije mogla odustati, bez obzira na cijenu. Posjevši na Sargonovo prijestolje prvo jednog, a zatim drugog njegovog sina, uključivši u svoje ratne pohode vazalne kraljeve iz istočnih planinskih područja, borila se kao razbješnjena lavica za svoje raspadajuće carstvo, "pljušteći ognjem širom zemlje... napadajući kao divlja oluja."

"Poznata si po uništavanju pobunjenih zemalja", recitirala je Sargonova kći u tugaljivoj pjesmi, "poznata si po pokoljima nad njihovim narodom." Napadima "na gradove koji ne rekoše 'zemlja je tvoja'", učinila si "da se njihove rijeke crvene od krvi".

Inana je duže od dvije godine pustošila širom zemlje, sve dok bogovi nisu zaključili da je jedini način da zaustave pokolj taj da natjeraju Marduka da se vrati u progonstvo. Vrativši se u Babilon kad je Sargon pokušao odnijeti dio njegovog svetog tla - što je čin čiji je simbolizam bio ukorijenjen u legendarnim događajima - Marduk je utvrdio grad i posebno domišljato poboljšao njegov podzemni sustav opskrbe vodom, učinivši grad neosvojivim. Kako Marduka nisu mogli ili nisu htjeli ukloniti silom, Anunnaki su se okrenuli Mardukovom bratu Nergalu i zatražili od njega da "strahom otjera Marduka s božanskog prijestolja" u Babilonu.

Za te događaje znamo iz teksta koji su znanstvenici nazvali *Ep o Eri*, jer u njemu drevni kroničar Nergala zove ER.RA - što je pomalo pogrdan epitet budući da je značio "Raov sluga". Prikladniji naziv za taj tekst bio bi *Priča o Nergalovim grijesima*, jer na Nergala svaljuje krivicu za lanac događaja s katastrofalnim krajem. Ali, svakako se radi o dragocjenom izvoru za naše poznavanje i razumijevanje tog preludija u katastrofu.

Prihvativši misiju, Nergal/Era je otputovao u Mezopotamiju kako bi razgovarao s Mardukom licem u lice. Po dolasku u Mezopotamiju prvo se zaustavio u Ereku, "gradu Anua, boga svih bogova", ali, naravno, također i mjestu u kojem se mogao posavjetovati s Inanom/Ištar. Stigavši u Babilon, "uđe u Esagil, hram neba i Zemlje, i stade pred Marduka". Drevni umjetnici zabilježili su taj važan susret (sl. 81): crtež prikazuje oba boga kako drže svoje oružje, ali Marduk, stojeći na platformi s kacigom na glavi, ipak bratu pruža nekakav simbol dobrodošlice.

Kombinirajući pohvale s prijekorima, Era je Marduku rekao da su divne stvari koje je učinio za Babilon, a posebno njegov vodovodni sustav, učinile da Mardukov ugled "zasja poput zvijezde na nebesima", ali su zbog toga drugi gradovi ostali bez svoje vode. Osim toga, okrunivši se u Babilonu, "sa svjetlima u njego-

slika 81

vom svetom okrugu", razbjesnio je druge bogove: "Anuov dom ona prekrivaju tamom." Marduk, zaključio je, ne može ići protiv volje drugih Anunnakija, a svakako ne protiv Anuove volje.

No Marduk je, nabrajajući promjene do kojih je na Zemlji došlo nakon Potopa, objasnio da je morao uzeti stvari u svoje ruke:

U vremenu nakon Potopa,
odluke o nebu i Zemlji nisu se poštovale.
Gradovi bogova širom prostrane Zemlje
bijahu razmješteni,
ne bijahu vraćeni na svoja mjesta...
Sad kad ih ponovno gledam, gnušam se zla:
bez povratka na njihova [izvorna] mjesta,
postojanje ljudskog roda slabi...
Moram ponovno izgraditi svoj dom
koji je zbrisan Potopom,
njegovo ime [moram] opet zvati.

Među poslijepotopnim problemima koji su smetali Marduka bili su i neki propusti samog Ere da pronađe određene božanske artefakte - "instrument za slanje naređenja, Proročište bogova; znak kraljevske vlasti, Sveto žezlo koje pridonosi blistavosti vladavine... Gdje je sveti Zračći kamen koji sve dezintegrira?" pitao je Marduk. Bude li prisiljen otići, rekao je Marduk, "na dan kada siđem sa svog prijestolja, natapanje će prestati raditi od svog izvora... vode neće rasti... vedar dan u tamu [će se pretvoriti]... nastat će zbrka... zavijati će vjetrovi propuha... bolesti će se širiti."

Nakon kraćeg nastavka razgovora, Era je ponudio da će Marduku vratiti "rukotvorine s neba i Zemlje" ako ih Marduk osobno ode pokupiti u Donji svijet, a u vezi s babilonskim "vodovodom", uvjeravao je Marduka da se nema zbog čega brinuti: on [Era] će ući u Mardukovu kuću samo kako bi "postavio Anuovog i Enlilovog bika uz tvoja vrata" - kipove Krilatih bikova kakvi su zaista pronađeni u ostacima hramova - ali neće učiniti ništa što bi narušilo vodovodni sustav.

Marduk to ču,
prihvati obećanje koje mu dade Era.
Tako siđe sa svog prijestolja
i uputi se u Zemlju rudnika,
dom Anunnakija.

Tako nagovoren, Marduk je pristao otići iz Babilona. Ali čim je to učinio, Nergal je pogazio svoju riječ. Ne mogavši se oduprijeti vlastitoj znatiželji, Nergal/Era otišao je u *Gigunu*, zagonetnu podzemnu odaju za koju je Marduk naglasio da je zabranjena: tamo je Era izazvao pomicanje njene "Blistavosti" (zračćeg izvora energije). Odmah zatim, kao što je Marduk upozorio, "dan se pretvori u noć", "natapanje se poremeti" i uskoro "zemlja bijaše upropaštena, ljudi otjerani u smrt."

Čitava Mezopotamija bila je pogođena, i Ea/Enki, Sin i Šamaš uzrujali su se u svojim gradovima, "bijesom [prema Eri] bijahu ispunjeni." Narod je prinosio žrtve Anuu i Ištar, ali uzalud:

"izvori vode bijahu suhi". Ea, Erin otac, prekorio je Eru: "Sad kad je princ Marduk odstupio, što si ti učinio?" Naredio je da Erin kip, koji je već bio izrađen, ne bude postavljen u Esagilu. "Odlazi!", naredio je Eri: "Pohitaj kamo nijedan bog nikada ne ide!"

"Era je izgubio glas" na trenutak, a onda je drsko odvratio. Razbješnjen, srušio je Mardukov dom i zapalio njegova vrata. Prkosno je na odlasku "načinio znak", objavivši da će njegovi sljedbenici ostati: "Što se mojih ratnika tiče, oni se ne vraćaju." Tako su ljudi koji su došli s Erom ostali nakon što se on vratio u Kutu, utemeljivši trajno Nergalovo uporište u zemljama Šema: dodijeljena im je kolonija nedaleko od Babilona, možda kao trajni garnizon. U Samariji je u biblijskim vremenima bilo "Kutana koji štiju Nergala": Nergal je bio službeno štovan u Elamu, o čemu svjedoči tamo pronađena neobična brončana skulptura (sl. 82), koja prikazuje vjernike s nedvojbeno afričkim crtama lica kako izvode kultni obred u dvorištu hrama.

slika 82

Mardukov odlazak iz Babilona okončao je Ištarin sukob s njim. Razdor između Marduka i Nergala, kao i Nergalovo održavanje vojne prisutnosti u Aziji, nenamjerno su doveli do stvaranja saveza između Ištar i Nergala. Niz tragičnih događaja, koje nitko nije mogao predvidjeti i koje možda nitko i nije želio, tako je skovala sudbina, vodeći Anunnakije i čovječanstvo sve bliže krajnjoj katastrofi...

Ponovno uspostavivši svoju vlast, Inana je obnovila kraljevsku vlast u Agadu i na prijestolje postavila Sargonovog unuka, Naram-Sina (Sinovog miljenika). Videći u njemu konačno pravog Sargonovog nasljednika, poticala ga je da traži raskoš i moć. Nakon kratkog razdoblja mira i napretka, nahuškala je Naram-Sina da krene u širenje nekadašnjeg carstva. Uskoro je Inana počela prelaziti na teritorije drugih bogova, ali se oni protiv nje nisu mogli ili nisu htjeli boriti: "Veliki bogovi Anunnaki razbježali su se pred tobom poput lepršavih šišmiša", kaže jedna slavopojka Inani, "nisu se usudili stati pred tvoje zastrašujuće lice... nisu mogli umiriti tvoje bijesno srce." Rezbarije u kamenu s pripojenih teritorija prikazivale su Inanu kao nemilosrdnu osvajačicu kakva je postala (sl. 83).

Na početku njenih pohoda Inanu su još uvijek zvali "Enlilova voljena" i "Ona koja provodi Anuova naređenja". Ali onda se priroda njenog napredovanja počela mijenjati iz gušenja pobuna u proračunati plan za osvajanje prevlasti.

Dva niza tekstova, jedan o boginji i drugi o njenom zamjeniku, kralju Naram-Sinu, bilježe događaje iz tih vremena. Oba govore da je prvi Inanin cilj izvan dopuštenih granica bilo Mjesto slijetanja na Cedrovoj planini. Kao Leteća boginja Inana je dobro poznavala to mjesto; "spalila je velika vrata" planine i, nakon kraće opsade, postigla predaju vojnika koji su je branili: "Oni se svojevrijedno razidoše."

Kao što je zabilježeno u Naram-Sinovim zapisima, Inana je nakon toga krenula na jug duž obale Sredozemnog mora, pokoravajući grad za gradom. Osvajanje Jeruzalema - Kontrolnog centra misije - izrijeком se ne spominje, ali Inana je morala tuda

slika 83

proći jer je zapisano da je osvojila Jerihon. Ležeći na strateškom prijelazu preko rijeke Jordan i nasuprot uporištu Anunnakija u Tell Ghassulu, Jerihon - grad posvećen Sinu - također se bio pobunio: "Nije rekao 'Pripada tvom ocu koji te začeo': dao je svoju svečanu riječ, ali ju je pogazio." Stari zavjet pun je upozorenja protiv "priklanjanja tuđim bogovima". Sumerski tekst govori o istom prijestupu: narod Jerihona, koji je bio svečano obećao da će štovati Sina, Inaninog oca, okrenuo se na vjernost drugom, tuđem bogu. Predaja ovog "grada palmi" naoružanoj Inani prikazana je na valjkastom pečatu (sl. 84).

slika 84

Osvajanjem južnog Kanaana Inana je došla pred prag Četvrte regije, regije Svemirske luke. Sargon se nije usudio prijeći zabranjenu liniju, ali Naram-Sin, uz Inanino ohrabrivanje, jest.

Mezopotamska kraljevska kronika potvrđuje da Naram-Sin ne samo što je ušao na poluotok nego je nastavio dalje i izvršio invaziju na zemlju Magan (Egipat):

Naram-Sin, potomak Sargonov, krenu na grad Apišal i probi njegove zidine, osvojivši ga. Osobno zarobi Riš-Adada, kralja Apišala, i vezira Apišala.

Nakon toga krenu na zemlju Magan i osobno zarobi Mannu-Dannua, kralja Magana.

Točnost spomenute babilonske kraljevske kronike neovisno potvrđuju drugi njeni detalji, pa nemamo razloga sumnjati ni u ovaj dio - koliko god zvučao nevjerojatno, jer ono što nam govori znači da su jedan ljudski kralj i ljudska vojska prošli kroz Sinajski poluotok, Četvrtu regiju koja je pripadala samim bogovima. Od pamtivijeka su trgovački putovi između Azije i Afrike vijugali uz sredozemnu obalu tog poluotoka - putem koji su kasnije Egipćani poboljšali postajama s vodom, a Rimljani izgrađivši

svoju ključnu *Via maris*. Drevni putnici po ovom putu tako su se držali podalje od središnje visoravni, gdje je bila smještena Svmirska luka. Ali upitno je da li je Naram-Sin, na čelu vojske, samo promarširao obalnom rutom. Alabstrene vaze egipatskog dizajna, koje su arheolozi pronašli u Mezopotamiji i Elamu, ovako identificiraju svog vlasnika (na akadskom): "Naram-Sin, kralj Četiriju regija; vaza Blistave krune zemlje Magan." To što je Naram-Sin počeo sebe zvati "kralj Četiriju regija" ne samo što potvrđuje da je osvojio Egipat nego također sugerira da je u svoju interesnu sferu uključio i Sinajski poluotok. Inana, čini se, nije bila "samo u prolazu".

(Strana invazija, otprilike u vrijeme Naram-Sina, također je poznata iz egipatskih zapisa. Oni opisuju razdoblje nereda i kaosa. Prema riječima papirusa poznatog egiptolozima kao *Ipuwero-va upozorenja*, "Stranci dođoše u Egipat... Oni visoka roda puni su tuge." To je bilo razdoblje u kojem je središte štovanja i kraljevske vlasti prešlo iz Memfisa-Heliopolisa na sjeveru u Tebu na jugu. Znanstvenici to stoljeće nereda zovu "prvo međurazdoblje", a uslijedilo je nakon propasti šeste faraonske dinastije.)

Kako je Inana, naizgled nedodirljiva, mogla ući na Sinajski poluotok i napasti Egipat bez suprotstavljanja bogova Egipta?

Odgovor leži u jednom aspektu Naram-Sinovih natpisa koji zbunjuju znanstvenike: u tome što je ovaj mezopotamski vladar naizgled štovao afričkog boga Nergala. Iako to nije imalo nikakvog smisla, činjenica je da dugi tekst, poznat kao *Kutanska legenda o Naram-Sinu* (ili, kako ga ponekad zovu, *Tekst kralja Kute*), potvrđuje da je Naram-Sin otišao u Kutu, afričko središte Nergalovog kulta, i tamo podigao stelu na koju je pričvrstio bjelokosnu ploču s ispisanom pričom o tom neobičnom posjetu, kako bi iskazao počast Nergalu.

Naram-Sinovo priznavanje Nergalove moći i utjecaja daleko izvan Afrike potvrđuje činjenica da se u sporazumima sklopljenim između Naram-Sina i provincijskih vladara u Elamu, među bogovima svjedocima priziva i Nergal. A u jednom natpisu o Naram-Sinovom maršu na Cedrovu planinu u Libanonu, kralj

Nergalu (a ne Išuru/Adadu) pridaje zaslugu što mu je omogućio taj pothvat:

Iako od doba vladavine čovjeka
nijedan kralj ne uništi Arman i Eblu,
sada bog Nergal otvori put moćnom Naram-Sinu.
On mu dade Arman i Eblu, pokloni mu Amanus,
kao i Cedrovu planinu i Gornje more.

Ovo zagonetno pojavljivanje Nergala kao utjecajnog azijskog božanstva i smion marš Inaninog predstavnika Naram-Sina u Egipat - što je predstavljalo kršenje statusa quo Četiriju regija osnovanih nakon Ratova za piramide - imaju samo jedno objašnjenje: kad je Marduk svoju pažnju usmjerio na Babilon, Nergal je preuzeo glavnu ulogu u Egiptu. Zatim se, nakon što je otišao nagovoriti Marduka da napusti Mezopotamiju bez novih borbi, prijateljski rastanak pretvorio u ogorčeno neprijateljstvo između dva brata.

Sve to dovelo je do saveza između Nergala i Inane, ali kad su se počeli međusobno podržavati, uskoro su im se počeli suprotstavljati svi drugi bogovi. U Nippur u je održana skupština bogova kako bi se razmotrile razorne posljedice Inanih djela, a čak se i Enki složio da je otišla predaleko. Enlil je izdao nalog za njeno uhićenje i suđenje.

Za te događaje znamo iz kronike koju su znanstvenici nazvali *Prokletstvo Agada*. Nakon što su bogovi zaključili da se Inana zaista otela kontroli, protiv nje je objavljena "riječ Ekura" (Enlilovog svetog okruga u Nippuru). No, Inana nije čekala da je uhite i osude: napustila je svoj hram i pobjegla iz Agada:

"Riječ Ekura" spustila se na Agad
poput smrtne tišine;
sav Agad uzdrhta,
njegov Ulmaš hram bijaše užasnut:
Ona koja je u njemu živjela, ode iz grada.

Djeva napusti svoju odaju,
sveta Inana napusti svoj hram u Agadu.

Kad je izaslanstvo velikih bogova stiglo u Agad, pronašli su samo prazan hram i sve što su mogli učiniti bilo je da tom mjestu oduzmu sva obilježja vlasti:

Ne u pet, ne u deset dana,
krunsku vrpцу vlasti, tijaru kraljevanja,
prijestolje dano vladaru
Ninurta odnese u svoj hram;
Utu odnese "Rječitost" grada;
Enki izvadi njegovu "Mudrost".
Njegovu Strahovitost koja je mogla dosegnuti nebo,
Anu odnese nasred neba.

"Kraljevstvo Agada bijaše na koljenima, njegova budućnost bijaše iznimno nesretna." Tada je "Naram-Sin imao ukazanje", javila mu se njegova boginja Inana. "Zadrži to za sebe, ne spomenu to u govoru, nikome ne reče o tome... Sedam je godina Naram-Sin čekao."

Je li Inana potražila Nergala tijekom svog sedmogodišnjeg nestanka iz Agada? Tekst nam ne daje odgovor, ali mi vjerujemo da je za Inanu to bilo jedino utočište od Enlilovog bijesa. Događaji koji su uslijedili daju naslutiti da je Inana - još smionija nego prije, ambicioznija nego ikad - morala imati podršku barem još jednog velikog boga, a to je mogao biti samo Nergal. Tako se čini najvjerojatnijim da se Inana sakrila u Nergalovom Donjem afričkom posjedu.

Jesu li njih dvoje, razgovarajući o situaciji, razmatrajući prošle događaje, raspravljajući o budućnosti, dogovorili nov savez koji bi mogao prekrojiti božanske posjede? Novi poredak zaista je bio mogućnost, jer je Inana uzdrimala stari božanski poredak na Zemlji. Tekst, čiji je drevni naslov bio *Kraljica svih ME-ova*, potvrđuje da je Inana zaista odlučila namjerno prkositi Anuovom

i Enlilovom autoritetu, ukinula njihova pravila i propise i sebe proglasila Vrhovnim božanstvom, "Velikom kraljicom kraljica". Objavivši da je "postala veća od majke koja je rodi... veća čak i od Anua", svoje je izjave popratila djelima i zauzela E-Annu (Anu-ovu kuću) u Ereku, želeći srušiti taj simbol Anuove vlasti:

Nebesku kraljevsku vlast zauze žena...

Ona potpuno izmijeni zakone svetog Anua,
ne bojeći se velikog Anua.

Anuu ona oduze E-Annu -

tu Kuću neodoljivih čari, vječne draži -

toj kući donese uništenje;

Inana napada njene ljude, zarobljava ih.

Prevrat protiv Anua pratili su paralelni napadi na Enlilovo prijestolje i simbole vlasti. Taj je zadatak Inana povjerila Naram-Sinu: njegov napad na Ekur u Nippuru i pad Agada koji je iza toga slijedio opisani su tekstu *Prokletstvo Agada*. Iz njega doznajemo da je, nakon sedmogodišnjeg čekanja, Naram-Sin primio nove božanske upute i, u skladu s njima, "promijenio svoj pravac djelovanja". Primivši nova naređenja:

Prkoseći Enlilovoj riječi,

šatra one koji su služili Enlilu,

pokrenu svoje trupe i

poput junaka naviklog na oholost

čvrstom rukom zavlada Ekurom.

Pregazivši naizgled nebranjen grad, "opljačka ga poput razbojnika". Nakon toga se približio Ekuru u svetom okrugu i "podigao velike ljestve nasuprot Kuće". Probivši put u nju, ušao je u njenu Svetinju nad svetinjama: "Ljudi sada vidješe njenu svetu celu, odaju koja ne pozna svjetla: Akađani vidješe svete brodove bogova." Naram-Sin ih "baci u vatru". On "izgura velike bro-

dove na dok kraj Enlilove kuće i odnese gradska blaga." Strašno oskvrnuće bilo je dovršeno.

Enlil - za koga ne znamo gdje se u to vrijeme nalazio, ali je očigledno bio izvan Nippura - "podigao je pogled" i vidio razaranja Nippura i oskvrnuće Ekura. "Zato što njegov voljeni Ekur bijaše napadnut", naredio je hordama Gojima - planinske zemlje sjeveroistočno od Mezopotamije - da napadnu Akad i razore ga. Oni su se obrušili na Akad i njegove gradove "u ogromnom broju, poput skakavaca... Ništa ne pobježe njihovoj ruci." "Koji su spavali na krovu, poginuše na krovu, koji su spavali u kućama ne bijahu pokopani... Glave bijahu razbijene, usta zgnječena... Krv izdajnika tekla je preko krvi pravednih."

Drugi bogovi još jednom su se umiješali u Enlilove postupke: "Prokuni Agad kobnom kletvom", rekli su, ali pusti druge gradove i sela da žive! Kad je Enlil konačno pristao, osam velikih bogova udružilo se u bacanju kletve na Agad, "grad koji se drznuo napasti Ekur". "I gle", kaže drevni povjesničar, "tako se dogodilo... Agad je uništen!" Bogovi su objavili da Agad ima nestati s lica Zemlje i, za razliku od drugih gradova koji su nakon razaranja bili ponovno podignuti i naseljeni, Agad je zauvijek ostao opustošen.

Što se tiče Inane, njeni roditelji konačno "umiriše njeno srce". Što se točno dogodilo, tekstovi nam ne govore. Međutim, kažu nam da je njen otac Nanar došao kako bi je vratio u Sumer, dok se "njena majka Ningal molila za nju, dočekavši je u povratku pred vratima hrama." "Dosta je, i više nego dosta promjena, o velika kraljice!" molili su je bogovi i narod: "I najveća Kraljica, među svojim sljedbenicima, usliša molbu."

Ištarina era bila je gotova.

* * *

Svi tekstualni dokazi upućuju na zaključak da su Enlil i Ninurta bili izvan Mezopotamije u vrijeme kad je Naram-Sin napao Nippur. Međutim, horde koje su se s planina obrušile na Akad

bile su "Enlilove horde" i njih je, po svemu sudeći, u veliku Mezopotamsku nizinu doveo Ninurta.

Zemlju iz koje su došli osvajači Sumerski popisi kraljeva zovu Gojim (Gutium), i opisuju kao zemlju u planinama sjeveroistočno od Mezopotamije. U Legendi o Naram-Sinu zovu ih Umman-Manda (što bi moglo značiti "Horde daleke/snažne braće"), koji su došli iz "logora s Enlilovog posjeda", smještenog "u planinskoj zemlji čiji grad sagradiše bogovi". Neki reci u tekstu sugeriraju da se radi o potomcima vojnika koji su pratili Enmerkara na njegovim dalekim putovanjima i "ubili svog domaćina", zbog čega ih je Utu/Šamaš kaznio progonom. Od njih su nastala golemo plemena, na čelu sa sedmoricom braće koja su pod Enlilovim zapovjedništvom pregazila Mezopotamiju i "navalila na narod koji je ubijao u Nippuru."

Slabi nasljednici Naram-sina neko su vrijeme pokušavali zadržati središnju vlast dok su horde osvajale grad za gradom. Konfuzna situacija opisana je u Sumerskim popisima kraljeva riječima: "Tko je bio kralj? Tko nije bio kralj? Je li Irgigi bio kralj? Je li Nanum bio kralj? Je li Imi bio kralj? Je li Elulu bio kralj?" Na kraju su Gojimci zauzeli cijeli Sumer i Akad: "Gojimske horde osvojiše kraljevstvo".

Devedeset jednu godinu i četrdeset dana Gojimci su vladali Mezopotamijom. Nijedan novi glavni grad nije nazvan po njima i čini se da im je Lagaš - jedini sumerski grad koji su osvajači poštjedeli pljačke - služio kao zapovjedni centar. Iz svog sjedišta u Lagašu Ninurta je pokrenuo spor proces obnavljanja poljoprivrede, a u prvom redu sustava navodnjavanja koji je propao nakon incidenta s Erom i Mardukom. To je bilo poglavlje u povijesti Sumera koje bi bilo najprikladnije nazvati Ninurtinom erom.

Fokusna točka te ere bio je Lagaš, grad koji je nastao kao "sveti okrug" (Girsu) za Ninurtu i njegovu Božansku crnu pticu. Ali kad je došlo do previranja zbog ljudskih i božanskih ambicija, Ninurta je odlučio pretvoriti Lagaš u veliko sumersko središte, glavni dom za sebe i svoju suprugu Bau/Gulu (sl. 85), gdje bi se mogla provoditi njegova shvaćanja o redu i zakonu te njegovi

slika 85

ideali morala i pravde. Kako bi mu pomogli u tim zadacima Ninurta je u Lagašu imenovao ljudske vicekraljeve i zadužio ih da vode administraciju i obranu grada-države.

Povijest Lagaša (mjesto koje se danas zove Tello) bilježi dinastiju čija je vladavina - neprekinuta tijekom pola tisućljeća - počela tri stoljeća nakon uspona Sargona. Kao otok naoružane stabilnosti u sve nasilnijem okruženju, Lagaš je također bio veliko središte sumerske kulture. Dok su sumerski vjerski praznici potekli iz Nippura, Lagaš je dao tradicije svetkovina povezanih s poljoprivrednim kalendarom, kao što je Svetkovina prvih plodova. Njegovi pisari i učenjaci usavršili su sumerski jezik, a njegovi vladari, kojima je Ninurta dao naslov "Pravedni namjesnik", bili su vjerni kodeksu pravednosti i moralnosti.

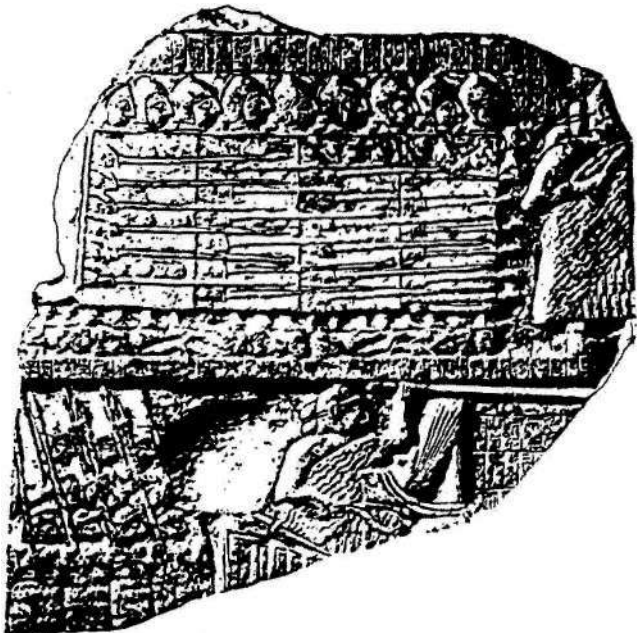
Među prvim vladarima duge lagaške dinastije isticao se Ur-Nanše (oko 2600. pr. Kr.) U ruševinama Lagaša pronađeno je preko pedeset njegovih natpisa: oni govore o donošenju građevnog materijala za Girsu, uključujući posebno drvo iz Tilmuna za opremanje hramova. Također opisuju opsežne radove na sustavu za navodnjavanje, kopanje kanala i podizanje nasipa. Na

slika 86

jednoj od njegovih ploča Ur-Nanše je prikazan kako vodi građevinski tim, pri čemu se ni sam ne usteže od fizičkog rada (sl. 86). Četrdeset poznatih vicekraljeva koji su uslijedili za njim ostavili su zapise o postignućima u poljoprivredi, izgradnji, socijalnom zakonodavstvu i etičkim reformama - materijalnim i moralnim postignućima kojima bi se mogla ponositi bilo koja vlast.

No, Lagaš nije izbjegao pustošenja tijekom nemirnih godina Sargonove i Naram-Sinove vladavine samo zato što je bio Ninur-tino "kultno središte" nego također (i ponajprije) zbog vojnih vještina njegovog naroda. Kao "Enlilov najveći ratnik", Ninurta se starao da oni koje je imenovao za upravljanje Lagašom budu vješti u ratovanju. Jedan od njih, po imenu Eanatum, čiji su natpisi i stele pronađeni, bio je majstorski taktičar i proslavljeni general. Stele ga prikazuju kako vozi bojna kola - vojno vozilo za koje se obično smatra da je uvedeno u kasnijem razdoblju - a prikazuju i njegove jedinice s kacigama u zbijenim formacijama (sl. 87).

slika 87

Komentirajući to, Maurice Lambert (*La Periode Pre-Sargonique*) napisao je da je "to pješastvo, sastavljeno od kopljanika, zaštićenih štitonošama, davalo Lagašovoj vojsci najčvršću obranu i najbrži i najpokretljiviji napad." Zahvaljujući tome, Eanatumove pobjede zadivile su čak i Inanu/Ištar, i to do te mjere da se zaljubila u njega. I "zato što je voljela Eanatuma, dade mu kraljevsku vlast nad Kišom, pored upravljanja Lagašom". Time je Eanatum postao sumerski LU.GAL (Veliki čovjek) i, držeći zemlju u vojnom stisku, osiguravao je red i zakon.

Ironično, za vrijeme kaotičnog razdoblja koje je prethodilo Sargonu Agadskom, Lagaš nije imao samo jakog vojnog vođu nego i socijalnog reformatora po imenu Urukagina. On je svoje napore usmjerio na moralnu obnovu i uvođenje zakona temeljenih na poštenju i pravednosti, a ne na konceptu kažnjavanja kriminala. Pokazalo se da je pod njim Lagaš bio preslab da održi

zakon i red u zemlji. Njegova slabost omogućila je Inani da u Ereku dovede ambicioznog Lugal-zagesija iz Ume, u pokušaju da ponovno uspostavi svoju vlast nad čitavom zemljom. Ali Lugal-zagesijevi neuspjesi doveli su (kao što smo već opisali) do njegovog pada od ruke Inaninog novog izabranika, Sargona.

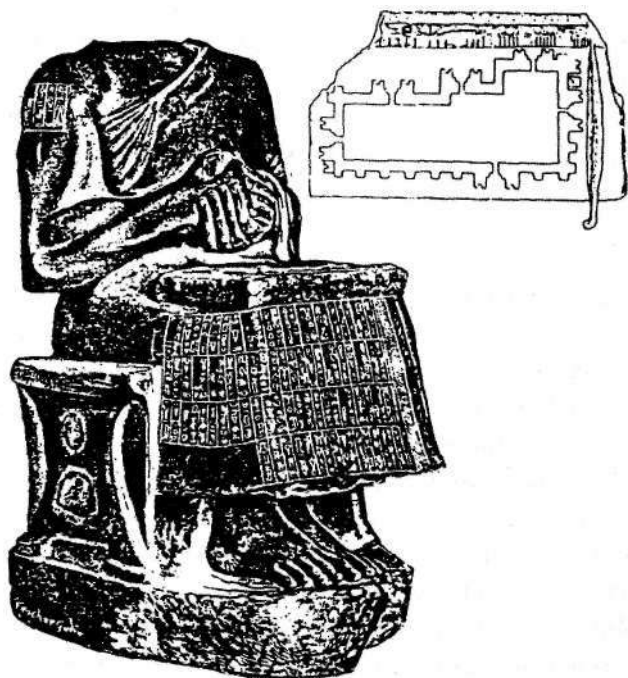
Kroz čitavo razdoblje nadmoći Agada, namjesnička vlast u Lagašu ostala je neprekinuta, čak je i veliki Sargon zaobišao Lagaš i ostavio ga nediurnog. Izbjegao je razaranje i okupaciju tijekom Naram-Sinovih prevrata, u prvom redu zato što je bio izvanredno vojno uporište, utvrđeno i ojačano tako da može izdržati sve napade. Iz jednog zapisa Ur-Baua, vicekralja Lagaša u vrijeme Naram-Sinovih prevrata, saznajemo da mu je Ninurta dao upute da ojača zidove Girsua i utvrdi hangar letjelice Imdugud. Ur-Bau je "zbio tlo da bude tvrdo kao kamen... ispekao glinu da bude kao metal" i na Imdugudovoj platformi "zamijenio staro tlo novim temeljima", ojačanim golemim trupcima i kamenjem uvezenim iz dalekih zemalja.

Kad su Gojimci napustili Mezopotamiju - oko 2160. pr. Kr. - Lagaš je doživio nov procvat i iznjedrio neke od najprosvjećenijih i najpoznatijih sumerskih vladara. Među njima, jedan od onih o kojima najviše znamo iz njegovih dugih natpisa i brojnih kipova, bio je Gudea, koji je vladao tijekom dvadeset drugog stoljeća pr. Kr. Njegova vladavina bila je vrijeme mira i napretka: njegovi zapisi ne govore o vojskama i ratovima, nego o trgovini i obnavljanju. Svoje je aktivnosti okrunio gradnjom novog, veličanstvenog hrama Ninurti u znatno proširenom Girsuu. Prema Gudeinim natpisima, "gospodar Girsua" javio mu se u viziji, stojeći kraj svoje Božanske crne ptice. Bog mu je izrazio želju da Gudea sagradi novu E.NINNU (Kuća od Pedeset - što je bio Ninurtin brojčani rang). Gudea je dobio dva niza božanskih uputa: jedan od boginje koja je u jednoj ruci "držala ploču povoljnih nebeskih zvijezda", a u drugoj je "držala svetu pisaljku", kojom je Gudei pokazala "povoljan planet" prema kojem bi hram trebao biti orijentiran. Drugi niz uputa dobio je od boga kojeg Gudea nije prepoznao, a za kojeg se pokazalo da je bio Ningišzida. On je

Gudei predao ploču izrađenu od dragog kamena: "na njoj bijaše plan hrama". Jedan od Gudeinih kipova prikazuje ga kako sjedi s tom pločom na svojim koljenima i s božanskom pisaljkom uz nju (sl. 88).

Gudea priznaje da mu je trebala pomoć gataru i "tragalaca za tajnama" kako bi razumio plan hrama. Bio je to, kao što su utvrdili moderni arheolozi, domišljat arhitektonski plan izgradnje zigurata kao piramide od sedam katova. Građevina je sadržavala ojačanu platformu za slijetanje Ninurtine letjelice.

Ningišzidino sudjelovanje u planiranju E-Ninnua imalo je daleko šire značenje od obične pomoći u arhitekturi, što dokazuje činjenica da je Girsu uključivao posebno svetište za ovog boga. Ningiškida - Enkijev sin - kojem su pripisivali iscjeliteljske

i čarobne moći, prema sumerskim natpisima znao je kako ojačati temelje hramova: on je bio "veliki bog koji drži planove". Kao što smo već rekli, Ningišzida je bio nitko drugi nego Tot, egipatski bog čarobnih moći koji je postavljen za čuvara tajnih planova piramida u Gizi.

Ninurta je, sjetimo se, po završetku Ratova za piramide sa sobom odnio dio "kamenova" iz unutrašnjosti Velike piramide. Sada je, uz osujećene Inanine i Mardukove planove za osvajanje vlasti nad bogovima i ljudima, Ninurta želio potvrditi svoj "rang od pedeset" podizanjem stepenaste piramide za sebe u Lagašu, građevine koja će biti poznata kao "Kuća od pedeset". Iz tog je razloga, vjerujemo, Ninurta pozvao Ningišzidu/Tota da dođe u Mezopotamiju i za njega projektira piramidu koja će moći biti sagrađena i podignuta visoko, ali ne masivnim kamenim blokovima kao u Egiptu, nego skromnim mezopotamskim opekama.

U spomen Ningišzidinog boravka u Sumeru i njegove suradnje s Ninurtom, pored svetišta podignutih tom gostujućem bogu izrađeni su i brojni umjetnički prikazi, od kojih su neki otkriveni prilikom šezdesetogodišnjih arheoloških iskapanja na Tellu. Jedan od tih (sl. 89a) kombinira znak Ninurtine Božanske ptice s Ningišzidinim zmijama, drugi (sl. 89b) prikazuje Ninurtu kao egipatsku sfinxu.

Vrijeme Gudeine vladavine i suradnje između Ninurte i Ningišzide poklapa se s takozvanim prvim međurazdobljem u Egiptu, kada su kraljevi IX. i X. dinastije (2160. do 2040. pr. Kr.) napustili štovanje Ozirisa i Hora i premjestili prijestolnicu iz Memfisa u grad koji su Grci kasnije nazvali Heraklopolis. Tako je Totov odlazak iz Egipta mogao biti jedan aspekt prevrata koji su se tamo događali, kao što je bilo slučaj s njegovim kasnijim nestankom iz Sumera. Ningišzida je (da citiramo E. D. van Burena, *The God Ningizzida*) bio "bog koji je u Gudeino vrijeme pozvan iz opskurnosti", samo kako bi postao "fantomski bog" i puko sjećanje u kasnijim (babilonskim i asirskim) vremenima.

a

b

slika 89

Ninurtina era u Sumeru, koja je obuhvaćala vrijeme invazije Gojimaca i kasnije razdoblje obnove, bila je samo kratko međurazdoblje. Ninurta je u duši bio stanovnik planina i uskoro je opet počeo krstariti nebom u svojoj Božanskoj crnoj ptici, posjećujući svoje brdovite posjede na sjeveroistoku, pa čak i dalje. Neprestano usavršavajući vojne vještine svojih gorštačkih plemena, dao im je pokretljivost kroz upotrebu konjice, proširivši tako njihov doseg stotinama, pa i tisućama kilometara.

Vratio se u Mezopotamiju na Enlilov poziv kako bi okončao Naram-Sinovo skrnavljenje i prevrate koje je izazvala Inana. Obnovivši mir i napredak, Ninurta je opet napustio Sumer, a Inana je, nikada ne odustajući, iskoristila njegovu odsutnost kako bi vratila kraljevsku vlast u Ereku.

Taj je pokušaj trajao samo nekoliko godina, jer joj Anu i Enlil nisu progledali kroz prste. Ali priča (sadržana u zagonetnom tekstu na djelomično razbijenoj pločici katalogiziranoj kao As-hur-13955) krajnje je fascinantna: podsjeća na drevnu legendu o Excaliburu (čarobnom maču kralja Artura, koji je bio zaboden u stijenu i mogao ga je izvući samo onaj koji je bio izabran za kralja) i rasvjetljuje ranije događaje, uključujući incident u kojem je Sargon uvrijedio Marduka.

Doznajemo da su prilikom "spuštanja kraljevske vlasti s neba", kako bi bila pokrenuta u Kišu, Anu i Enlil tamo postavili "Paviljon neba". "U tlo njegovih temelja, za sve buduće dane", ukopali su SHU.HA.DA.KU - artefakt izrađen od metalnih legura čije ime doslovno znači "Najveće moćno blistavo oružje". Taj božanski predmet donesen je u Ereĳ prilikom prijenosa kraljevske vlasti u Ereĳ iz Kiša: prenošen je iz jednog grada u drugi zajedno s kraljevskom vlašću, ali samo onda kad su o tim promjenama odlučivali Veliki bogovi.

U skladu s tim običajem, Sargon je predmet prenio u Agad. Ali Marduk se usprotivio jer je Agad bio potpuno nov grad, a ne jedan od gradova koje su "veliki bogovi neba i zemlje" izabrali za kraljevske prijestolnice. Bogovi koji su izabrali Agad - Inana i njeni podupirači - po Mardukovom su mišljenju bili "pobunjenici, bogovi koji nose nečistu odjeću".

Kako bi riješio taj nedostatak, Sargon je otišao u Babilon na mjesto gdje se nalazilo njegovo "sveto tlo". Njegova zamisao bila je da prenese dio tog tla "na mjesto ispred Agada", kako bi tamo postavio Božansko oružje i tako legitimizirao njegovu prisutnost u Agadu. Marduk je kao kaznu za taj čin, stoji u tekstu, potaknuo pobune protiv Sargona i također na njega bacio "nemir" (neki smatraju da taj izraz znači "nesanica") koji je doveo do njegove smrti.

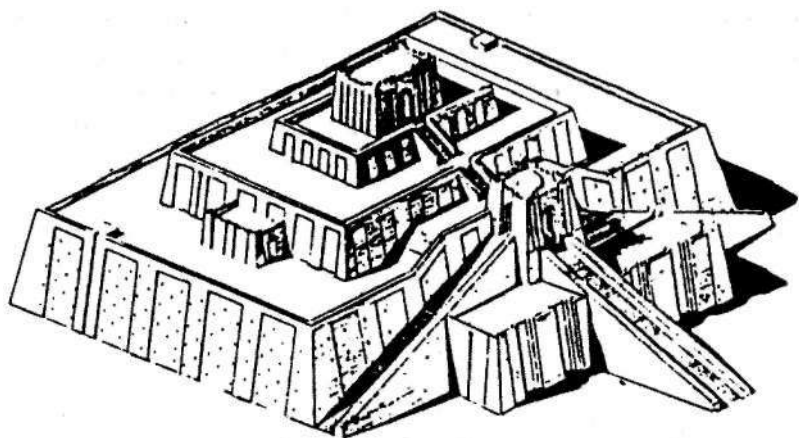
U nastavku zagonetnog teksta čitamo da je za vrijeme gojimske okupacije, koja je uslijedila nakon Naram-Sinove vladavine, božanski predmet ležao nedirnut "pored nasipa za vode" zato što "nisu znali kako provesti zakone o božanskoj rukotvorini".

Marduk je u to vrijeme tvrdio da predmet mora ostati na mjestu koje mu je dodijeljeno, "da se ne smije otvarati" niti "nuditi bilo kojem bogu" sve dok "bogovi koji su izazvali razaranje ne nadoknade štetu". Ali kad je Inana iskoristila priliku da ponovno vrati kraljevsku vlast u Ereĳ, njen izabrani kralj, Utu-Hegal, "posegnu za Šuhadakuom na mjestu gdje je leųao; uze ga u svoju ruku" - iako "šteta još nije bila nadoknađena do kraja". Bez dopuštenja, Utu-Hegal "podiųe oruųje protiv grada koji je drųao pod opsadom". Ćim je to ućinio, pao je mrtav: "Rijeka odnese njegovo potonulo tijelo."

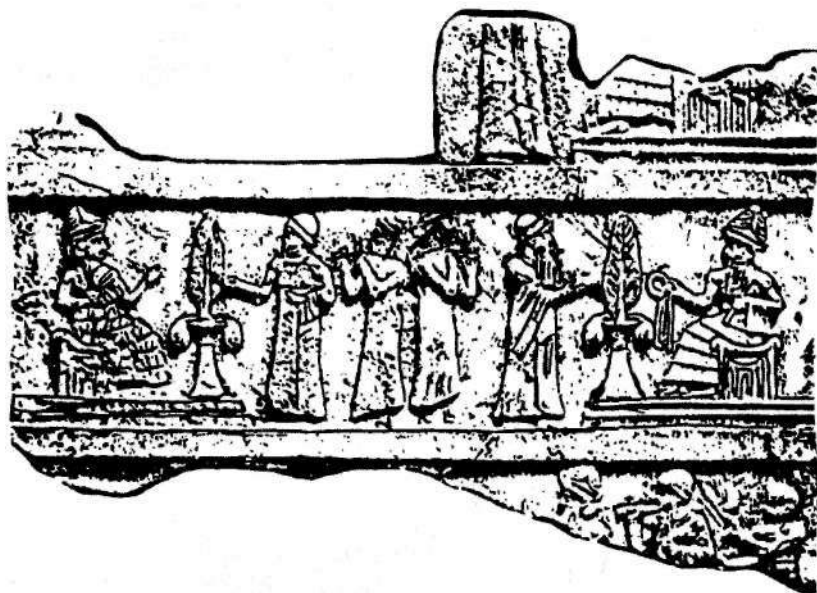
Ninurtini odlasci iz Sumera i Inanini neuspjeli pokušaji da vrati kraljevsku vlast u Ereĳ uvjerali su Enlila da se pitanje boųanskog upravljanja Sumerom više ne moųe ostaviti otvorenim, a najprikladniji kandidat za taj zadatak bio je Nanar/Sin.

Tijekom nemirnih vremena njega su zasjenili agresivniji pretendenti na vrhovnu vlast, ukljućujući i njegovu vlastitu kćer Inanu. Sad mu je konaćno dana prilika da uzme status koji mu pripada kao Enlilovom prvorodnom sinu (na Zemlji). Era koja je uslijedila - nazovimo je Nanarovom erom - bila je jedna od najslavnijih u sumerskim analima, no to je takoděr bio i posljednji procvat Sumera.

Prvo ćemu se posvetio bilo je da svoj grad, Ur, ućini velikom metropolom i glavnim gradom golemog carstva. Postavivši novu lozu vladara, znanstvenicima poznatu kao treća urska dinastija, Nanar je za tu prijestolnicu i sumersku civilizaciju postigao dotad neviđene vrhunce materijalnog i kulturnog napretka. S ogromnog zigurata, koji je dominirao utvrđenim gradom (sl. 90) - zigurata ćiji se raspadajući ostaci, nakon više od ćetiri tisuće godina, još uvijek impresivno uzdiųu s Mezopotamske nizine - Nanar i njegova supruga Ningal igrali su aktivnu ulogu u drųavnim poslovima. Uz pomoć hijerarhije svećenika i duųnosnika (na ćelu s kraljem, sl. 91), upravljali su poljoprivredom grada i pretvorili ga u ųitnicu Sumera, upravljali su uzgojem ovaca i ućinili Ur središtem vunarstva i proizvodnje odjeće za cijeli drevni Bliski istok te razvili vanjsku trgovinu kopnom i vodom po ko-

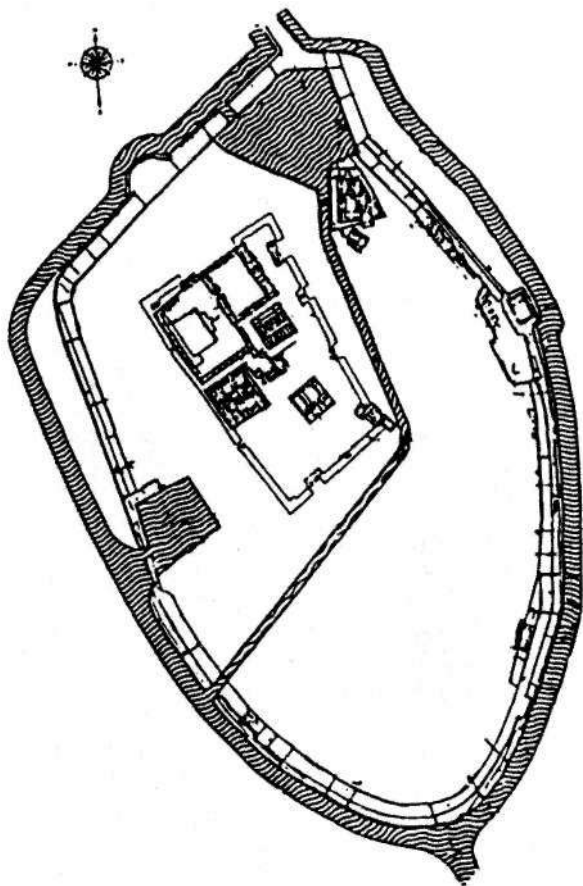

slika 90

slika 91

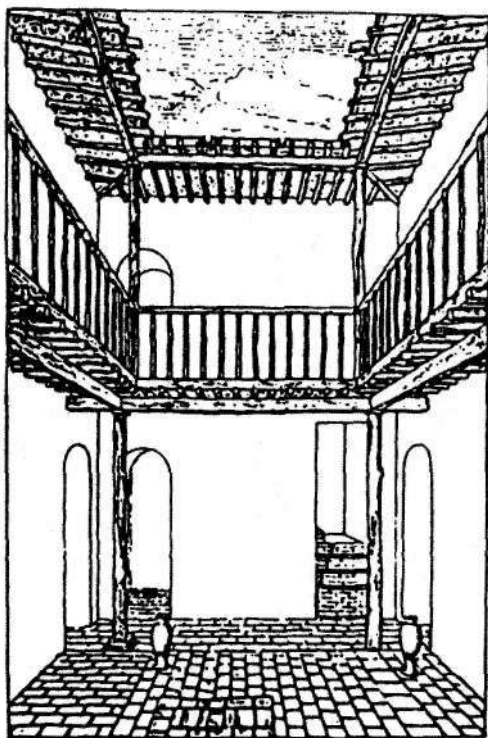
joj su urske trgovce pamtili tisućljećima. Za potrebe ove cvatuće trgovine i nadaleko raširenih veza, kao i radi jačanja obrane grada, zidine grada dodatno su okružili plovnim kanalom s dvije luke - Zapadnom lukom i Sjevernom lukom - koje je povezivao unutarnji kanal, istovremeno odvajajući sveti okrug, palaču i administrativni centar od stambenih i trgovačkih dijelova grada (sl. 92). To je bio grad čije su bijele kuće - mnoge od njih više-

slika 92

katnice (sl. 93) - iz daljine blistale poput bisera, čije su ulice bile ravne i široke, s mnogim svetištima na njihovim križanjima, grad marljivih ljudi s djelotvornom administracijom, grad pobožnih ljudi, koji se nikad nisu zaboravljali pomoliti svojim dobrotivim božanstvima.

Prvi vladar treće urske dinastije, *Ur-Namu* (Urova radost), nije bio običan smrtnik: bio je polubog, čija je majka bila boginja Ninsun. Njegovi opsežni zapisi kažu da su, čim "Anu i Enlil predaše kraljevsku vlast Nanaru u Uru" i kad je Ur-Namu izabran za "pravednog pastira" naroda, bogovi naredili Ur-Namuu da provede novu moralnu obnovu. U skoro tri stoljeća koja su prošla od moralne obnove pod Urukaginom od Lagaša došlo je do uspona

i pada Akada, prkošenja Anuovom autoritetu i oskvrnuća Enlilovog Ekura. Nepravda, ugnjetavanje i nemoralnost postali su uobičajeno ponašanje. U Uru pod Ur-Namuom Enlil je još jednom pokrenuo pokušaj skretanja čovječanstva sa "zlih puteva" na put "pravednosti". Objavivši novi kodeks pravde i društvenog ponašanja, Ur-Namu "utemelji jednakost u zemlji, zabrani proklinjanje, okonča nasilje i borbe."

Očekujući mnogo od tog novog početka, Enlil je - po prvi put - povjerio skrbništvo nad Nippurom Nanaru i dao Ur-Namuu potrebne upute za obnovu Ekura (koji je oštetio Naram-Sin). Ur-Namu je taj događaj obilježio podizanjem stele, koja ga prikazuje kako nosi oruđe i košaru graditelja (sl. 94). Kad su radovi bili završeni, Enlil i Ninlil vratili su se u Nippur kako bi živjeli u svom obnovljenom domu. "Enlil i Ninlil bijahu tamo sretni", tvrdi jedan sumerski zapis.

Povratak na pravedni put nije uključivao samo socijalnu pravdu među ljudima nego i primjereno štovanje bogova. Zbog toga je Ur-Namu, pored velikih radova u Uru, također obnovio i

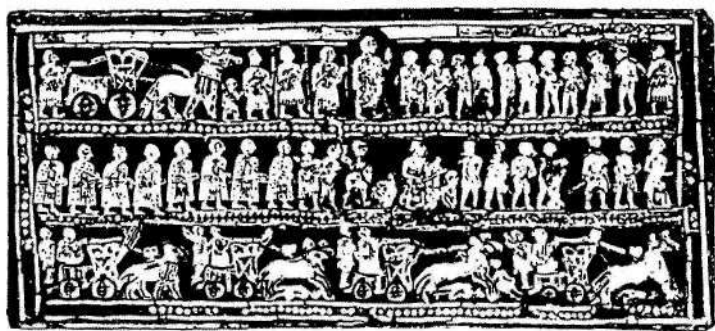

slika 94

proširio građevine posvećene Anuu i Inani u Ereku, Ninsun (njevovoj majci) u Uru, Utuu u Larsi i Ninharsag u Adabu. Također, upustio se u neke radove obnove u Eriduu, Enkijevom gradu. Upada u oči da na popisu nedostaju Ninurtin Lagaš i Mardukov Babilon.

Ur-Namuove socijalne reforme i Urova postignuća u trgovini i proizvodnji naveli su znanstvenike da vrijeme treće dinastije smatraju razdobljem ne samo napretka nego i mira. Zbog toga su bili zbunjeni kada su u ruševinama Ura pronašli dvije ploče s prikazima aktivnosti njihovih stanovnika - Ploču mira i, na njihovo iznenađenje, Ploču rata (sl. 95). Slika urskog naroda kao obučenih i postrojenih vojnika činila se potpuno neprikladnom.

Ipak, činjenice, kao što govore arheološki dokazi o oružjima, vojnoj odjeći i bojnim kolima, kao i brojni natpisi, osporavaju sliku pacifizma. U stvari, među prvim stvarima koje je Ur-Namu

slika 95

učinio bilo je da pokori Lagaš i ubije njegovog namjesnika, nakon čega je okupirao još sedam gradova.

Potreba za vojnim mjerama nije bila ograničena samo na početne faze Nanarovog i Urovog uspona. Iz natpisa znamo da je, nakon što su Ur i Sumer "uživali u danima napretka [i] velikoj radosti s Ur-Namuom" kad je Ur-namu obnovio Ekur u Nippuru, Enlil zaključio da je on dostojan držanja Božanskog oružja:

uz njegovu je pomoć Ur-Namu trebao pokoriti "zle gradove" u "stranim zemljama":

Božansko oružje,
koje u neprijateljskim zemljama
pobunjenike slaže na gomile,
Ur-Namuu, Pastiru,
On, gospodar Enlil dade
da poput bika pregazi stranu zemlju,
da je ulovi poput lava;
da uništi zle gradove,
očisti ih od protivljenja Uzvišenom.

Te riječi podsjećaju na biblijska proročanstva o božanskom gnjevu koji će, posredstvom smrtnih kraljeva, zadesiti "zle gradove" i "grešne ljude", one otkrivaju da je pod maskom napretka vrebalo obnovljeno neprijateljstvo među bogovima - borba za podaničku vjernost ljudskih masa.

Žalosna je činjenica da je sam Ur-Namu, postavši moćan ratnik, "Sila Nanarova", tragično poginuo na bojnem polju. "Neprijateljska zemlja se pobuni, neprijateljska zemlja krenu u napad", a u toj bici u neimenovanoj, ali dalekoj zemlji, Ur-Namueva bojna kola zaglavila su se u blatu i Ur-Namu je pao s njih. "Bojna kola poletješe naprijed poput oluje", ostavivši Ur-Namua "napuštenog na bojnem polju poput razbijene čuture". Tragediju je pogoršalo to što brod koji je nosio njegovo tijelo natrag u Sumer "potonu na nepoznatom mjestu; valovi ga potopiše, s njim [Ur-Namuom] na palubi".

Kad je vijest stigla do Ura, zavládala je velika žalost: ljudi nisu mogli razumjeti kako je takav Pravedni pastir, koji je bio obziran prema narodu i odan bogovima, mogao skončati tako neslavno. Nisu mogli razumjeti zašto ga "gospodar Nanar nije držao za ruku, zašto Inana, Gospodarica neba, nije stavila svoju plemenitu ruku oko njegove glave, zašto mu hrabri Utu nije po-

mogao." Zašto su ti bogovi "stajali po strani" kad se krojila Ur-Namuova nesretna sudbina? Veliki bogovi zacijelo su ga izdali:

Kako se izmijeni sudbina junaka!

Anu pogazi svoju svetu riječ...

Enlil podmuklo promijeni odluku o sudbini...

Način na koji je Ur-Namu poginuo (2096. pr. Kr.) mogao bi objasniti ponašanje njegovog nasljednika, koje bi odgovaralo biblijskim prezrivim opisima kralja koji se "odao bludu" i "činio što je zlo u očima Gospodnjim". Taj kralj, čije je ime bilo Šulgi, rođen je pod božanskim okriljem: sam je Nanar bio uredio da se dijete začne u Enlilovom hramu u Nippuru odnosom između Ur-Namua i Enlilove visoke svećenice, kako bi "mali 'Enlil'... dijete pogodno za kraljevski položaj i prijestolje, bio začet."

Novi kralj počeo je svoju dugu vladavinu odlučivši zadržati svoje veliko carstvo na okupu miroljubivim sredstvima i vjerskim pomirenjem. Čim je sjeo na prijestolje, pokrenuo je gradnju (ili obnavljanje) Ninurtinog hrama u Nippuru, što mu je omogućilo da Ur i Nippur proglasi "bratskim gradovima". Nakon toga je izgradio brod - koji je nazvao po Enlilu - i otplovio do "Zemlje letenja k životu". Iz njegovih pjesama može se zaključiti da je sebe zamišljao kao drugog Gilgameša, krenuvši stopama tog ranijeg kralja prema "Zemlji živih" - Sinajskom poluotoku.

Pristavši na "Mjestu rampe" (ili Mjestu nasipanja), Šulgi je sagradio oltar Nanaru. Nastavivši putovati kopnom, Šulgi je stigao do Harsaga - Ninharsagine Visoke planine u južnom Sinaju - i tamo također sagradio oltar. Produživši vijugavim putem kroz poluotok, stigao je do mjesta zvanog BAD.GAL.DINGIR (Dur-Mah-Ilu na akademskom), "Velikog utvrđenog mjesta bogova". Sada je zaista oponašao Gilgameša, jer se Gilgameš, došavši iz smjera Mrtvog mora, također bio zaustavio kako bi se pomolio i prinio žrtvu bogovima na tim vratima poluotoka, smještenim između Negeva i samog Sinaja. Šulgi je tamo sagradio oltar "Bogu koji sudi".

Šulgi je u osmoj godini svoje vladavine krenuo na putovanje natrag u Sumer. Njegov put kroz Plodni polumjesec započeo je u Kanaanu i Libanonu, gdje je sagradio oltare na "Mjestu svijetlih proročanstava" i "Mjestu prekrivenom snijegom". Namjerno je putovao sporo, želeći učvrstiti veze carstva s dalekim provincijama. Kao rezultat tih putovanja, Šulgi je sagradio mrežu cesta koje su politički i vojno povezivale carstvo i, k tome, unaprijedile trgovinu i razvoj. Osobno se upoznavši s lokalnim plemenskim vođama, Šulgi je dodatno učvrstio svoje veze s njima dogovorivši brakove sa svojim kćerima.

Šulgi se vratio u Sumer, hvaleći se da je naučio četiri strana jezika. Njegov carski ugled bio je na vrhuncu. Iz zahvalnosti je Nanaru/Sinu sagradio hram u nipurskom svetom okrugu. Zauzvrat je dobio titule "Visoki svećenik Anuov, svećenik Nanarov". Šulgi je te dvije ceremonije zabilježio na svojim valjkastim pečatima (sl. 96 i 97).

slika 96

slika 97

No, kako je vrijeme prolazilo, Šulgi je umjesto boravka u surovim provincijama sve češće radije uživao u udobnostima Ura, prepustivši upravljanje provincijama Velikim izaslanicima. Provodio je vrijeme skladajući slavopojke samome sebi, zamišljajući sebe kao poluboga. Njegove fantazije s vremenom su privukle pažnju najveće od svih zavodnica - Inane. Osjetivši novu priliku, pozvala je Šulgija u Ereka, učinivši ga "muškarcem izabranim za Inaninu vulvu" i upustivši se u vođenje ljubavi s njim u samom Anuovom hramu. Citiramo riječi samog Šulgija:

S hrabrim Utuom, prijateljem poput brata,
pio sam žestoka pića
u hramu koji utemelji Anu.
Moji glazbenici pjevali su nam sedam ljubavnih pjesama.
Inana, moja kraljica, vulva neba i zemlje,
bila je kraj mene, gostila se u hramu.

Kako su neizbježni nemiri u zemlji i inozemstvu rasli, Šulgi je potražio vojnu pomoć od jugoistočne provincije Elam. Uredivši brak svoje kćeri s elamskim vicekraljem, Šulgi mu je u miraz dao grad Larsu. Vicekralj je zauzvrat doveo u Sumer damske trupe da Šulgiju služe kao Legija stranaca. Ali, umjesto mira, elamske trupe donijele su još više rata i anali Šulgijeve vladavine govore o brojnim razaranjima u sjevernim provincijama. Šulgi je pokušao zadržati zapadne provincije mirnim sredstvima, pa je u trideset sedmoj godini njegove vladavine potpisan sporazum s lokalnim kraljem po imenu Puzur-Iš-Dagan - čije ime ima jasne kanaanske/filistejske konotacije. Sporazum je Šulgiju omogućio da ponovno polaže pravo na titulu "kralj Četiriju regija". Ali mir na zapadu nije dugo potrajao. U svojoj četrdeset prvoj godini (2055. pr. Kr.) Šulgi je primio određene upute od Nanara/Sina i pokrenuo velik vojni pohod na kanaanske provincije. Dvije godine kasnije, Šulgi je opet mogao tvrditi da je "junak, kralj Ura, vladar Četiriju regija."

Dokazi sugeriraju da su elamske trupe u ovom pohodu iskoristene za pokoravanje provincija i da su te strane trupe napredovale sve do vrata Sinaja. Njihov zapovjednik sebe je zvao "ljubimac Boga koji sudi, Inanin voljeni, osvajač Dur-Ilua". No čim su se okupacijske trupe povukle, opet su počeli nemiri. Godine 2049. pr. Kr. Šulgi je naredio gradnju "Zida prema zapadu" radi zaštite Mezopotamije.

Na prijestolju je ostao još jednu nesigurnu godinu. Iako se Šulgi do kraja svoje vladavine nastavio zvati "Nanarovim ljubimcem", više nije bio Anuov i Enlilov "izabrani". Po njihovom zabilježenom mišljenju, "božanska pravila nije provodio, svoju je pravednost ukaljao". Zbog toga su odredili da ima umrijeti "smrću grešnika". To je bilo godine 2048. pr. Kr.

Šulgijev nasljednik na prijestolju Ura bio je njegov sin Amar-Sin. Iako su prve dvije godine njegove vladavine ostale zapamćene po ratovima, nakon njih su uslijedile tri godine mira. Međutim, u šestoj godini morao je pokoriti ustanak u sjevernom distriktu Ašura, a u sedmoj godini - 2041. pr. Kr. - bila je potrebna velika vojna kampanja kako bi se pokorila četiri zapadna područja i "njihove zemlje".

Kampanja, čini se, nije bila odveć uspješna, jer nakon nje nije uslijedilo uobičajeno Nanarovo dodjeljivanje titula kralju. Umjesto toga, Amar-Sin je svoju pažnju usmjerio na Eridu - Enkijev grad! - podigavši tamo kraljevsku rezidenciju i preuzevši funkciju svećenika. Moguće je da je preokret u vjerskoj odanosti bio potaknut praktičnom željom za stjecanjem kontrole nad Eriduovim brodogradilištima, jer je sljedeće (devete) godine svoje vladavine Amar-Sin otplovio prema istom "Mjestu rampe" gdje je prije njega otišao Šulgi. No, stigavši do "Zemlje letenja k životu" nije otišao dalje: umro je od uboda škorpiona (ili ugriza zmije).

Na prijestolju ga je zamijenio njegov brat Šu-Sin. Devet godina njegove vladavine (2038.-2030. pr. Kr.), iako su zabilježile dva vojna pohoda na sjeverna područja, ostale su poznatije po obrambenim mjerama. U njih je spadalo jačanje Zida prema za-

padu protiv Amorejaca i izgradnja dvaju brodova: "Velikog broda" i "Abzuovog broda". Činilo se kao da se Šu-Sin pripremao za bijeg morskim putem.

Kad je sljedeći (i posljednji) kralj Ura, Ibi-Sin, sjeo na prijestolje, pljačkaši sa zapada sukobljavali su se s elamskim plaćenicima u samoj Mezopotamiji. Uskoro se središte Sumera našlo pod opsadom: narod Ura i Nippura zbio se iza zaštitnih zidina, a Nanarov utjecaj sveo se na malu enklavu.

Kao i već jednom prije toga, Marduk je čekao svoju priliku. Vjerujući da je konačno došlo njegovo vrijeme za osvajanje vrhovne vlasti, napustio je zemlju u koju je bio izgnan i poveo svoje sljedbenike natrag u Babilon.

Tada je upotrijebljeno Strašno oružje i katastrofa - veća od bilo koje nakon Potopa - pogodila je čovječanstvo.

13

ABRAHAM: KOBNE GODINE

I TAKO SE DOGODI,
kad Amrafel bijaše kralj Šineara,
Ariok kralj Elasara,
Kedor-Laomer kralj Elama,
Tidal kralj Gojima -
povedoše oni rat
protiv Bere, kralja Sodome,
i protiv Birše, kralja Gomore,
Šinaba, kralja Adme,
Šemebera, kralja Sebojima,
i protiv kralja u Beli, to jest Soaru.

Tako počinje biblijska priča, iz 14. poglavlja Postanka, o drevnom ratu u kojem se savez od četiri kraljevstva istoka sukobio s pet kraljeva iz Kanaana. Ta je priča izazvala neke od najžučljivijih rasprava među znanstvenicima, jer povezuje priču o Abrahamu, prvom hebrejskom patrijarhu, s određenim nehebrejskim doga-

đajima, čime omogućuje objektivno dokazivanje biblijskih zapisa o rađanju jedne nacije.

Kako bi to bilo divno, smatrali su mnogi, kad bi bilo moguće identificirati razne kraljeve i utvrditi točno vrijeme kada je živio Abraham! No, iako je Elam bio poznat, a Šinear identificiran kao Sumer, tko su bili imenovani kraljevi i koje su bile druge zemlje Istoka? Dovodeći u pitanje biblijsku povijest ako se ne pronađe nezavisna potvrda, kritičari Biblije upitali su: Zašto se imena Kedor-Laomer, Amrafel, Ariok i Tidal ne spominju u mezopotamskim zapisima? A ako nisu postojali, ako se taj rat nikada nije dogodio, koliko se može vjerovati ostatku priče o Abrahamu?

Desetljećima se činilo da su kritičari Starog zavjeta u prednosti, a onda, dok se devetnaesto stoljeće približavalo kraju, znanstveni i religijski svijet zapanjilo je otkriće babilonskih pločica koje spominju Kedor-Laomera, Arioka i Tidalu u priči koja nalikuje na onu biblijsku.

To otkriće objavljeno je u izlaganju koje je Theophilus Pinches održao u Victoria institutu u Londonu 1897. Proučivši nekoliko pločica koje su pripadale zbirci Spartoli iz Britanskog muzeja, otkrio je da opisuju rat golemih razmjera, u kojem je kralj Elama po imenu Kudur-lagamar predvodio savez vladara u kojem su bili Eri-aku i Tud-gula - imena čiji je hebrejski oblik lako mogao biti Kedor-Laomer, Ariok i Tidal. Potkrijepivši svoje objavljeno izlaganje pedantnim transkriptom klinastog pisma i njegovim prijevodom, Pinches je mogao sa sigurnošću ustvrditi da je biblijsku priču zaista potvrdio jedan nezavisan mezopotamski izvor.

S opravdanim uzbuđenjem, asirolozi tog vremena složili su se s Pinchesovim tumačenjem imena napisanih klinastim pismom. Pločice su zaista govorile o "Kudur-lagamaru, kralju zemlje Elam" - što je neobično slično biblijskom "Kedor-Laomer, kralj Elama". Svi znanstvenici složili su se da se radi o savršenom elamskom kraljevskom imenu: prefiks Kudur (Sluga) bio je dio imena nekoliko elamskih kraljeva, a Lagamar je bilo elamsko

ime-epitet za određeno božanstvo. Složili su se da drugo ime, koje se babilonskim klinastim pismom pisalo Eri-e-a-ku, predstavlja izvorno sumersko ERI.AKU, što znači "Sluga boga Akua", a Aku je bilo jedno od imena Nanara/Sina. Iz više natpisa znamo da je elamski vladar Larse nosio ime "Sinov sluga", zbog čega se nije bilo teško složiti da je biblijski Elasar, kraljevski grad kralja Arioka, u stvari bio Larsa. Znanstvenici su se također jednoglasno složili da je Tud-gula iz babilonskog teksta ekvivalent biblijskog "Tidal, kralj Gojima", i složili se da se Gojim iz Postanka odnosilo na "narode-horde" koje su pločice s klinastim pismom navele kao saveznike Kedor-Laomera.

Tako je, dakle, pronađen nedostajući dokaz - ne samo istinitosti Biblije i Abrahamovog postojanja nego i međunarodnog događaja u koji je bio uključen!

No, uzbuđenje nije dugo potrajalo. "Nažalost" - kako se A. H. Sayce izrazio u svom obraćanju Društvu za biblijsku arheologiju jedanaest godina kasnije - suvremena otkrića, koja su trebala podržati ono koje je objavio Pinches, završila su na stranputicama ili su ga čak diskreditirala.

Drugo otkriće objavio je Vincent Scheil, izvijestivši da je među pločicama Carskog otomanskog muzeja u Konstantinopolu pronašao pismo poznatog babilonskog kralja Hamurabija u kojem se spominje isti onaj Kudur-lagamar! Budući da je pismo bilo upućeno kralju Larse, otac Scheil je zaključio da su njih trojica bili suvremenici i tako je utvrdio identitet trojice od četiri biblijska kralja Istoka - pri čemu je Hamurabi bio nitko drugi nego "Amrafel, kralj Šineara".

Neko vrijeme činilo se da su svi dijelovi slagalice došli na svoje mjesto: još uvijek se mogu naći udžbenici i biblijski komentari koji objašnjavanju da se Amrafel odnosi na Hamurabija. Iz toga izvučen zaključak da je Abraham bio suvremenik ovog vladara činio se uvjerljivim, jer se u to vrijeme smatralo da je Hamurabi vladao od 2067. do 2025. pr. Kr., što bi Abrahama, Rat

kraljeva i kasnije uništenje Sodome i Gomore smjestilo na kraj trećeg tisućljeća pr. Kr.

Međutim, kad su kasnija istraživanja uvjerila većinu znanstvenika da je Hamurabi vladao puno kasnije (od 1792. do 1750. pr. Kr., prema *The Cambridge Ancient History*), vremensko usklađenje koje je prividno postigao Scheil raspalo se i cijeli značaj otkrivenih natpisa - čak i onih o kojima je izvijestio Pinches - došao je u pitanje. Ignorirane su Pinchesove molbe da je, bez obzira na to s kim će se tri imenovana kralja identificirati - čak ako Kedor-Laomer, Ariok i Tidal iz teksta napisanog klinastim pismom nisu bili Hamurabijevi suvremenici - priča tog teksta s njena tri imena još uvijek "zadivljujuća povijesna koincidencija i zavređuje priznanje kao takva". 1917. godine Alfred Jeremias (*Die sogenannten Kedorlaomer-Texte*) pokušao je oživjeti zanimanje za ovu temu, ali znanstvenoj zajednici bilo je draže blagonaklono ignorirati tablice iz zbirke Spartoli.

One su pola stoljeća ostale zanemarene u podrumu Britanskog muzeja, sve dok se M. C. Astour nije vratio na tu temu u jednoj studiji na Sveučilištu Brandeis (*Political and Cosmic Symbolism in Genesis 14*). Složivši se da su urednici biblijskog i babilonskog teksta crpili podatke iz nekog starijeg, zajedničkog mezopotamskog izvora, identificirao je četiri kralja Istoka kao poznate vladare: 1) Babilona u osmom stoljeću pr. Kr.; 2) Asirije u trinaestom stoljeću pr. Kr.; 3) Hetita u šesnaestom stoljeću pr. Kr.; i 4) Elama u dvanaestom stoljeću pr. Kr. Kako nijedan od njih nije bio suvremenik nekog drugog ili Abrahama, on je iznio domišljat zaključak da tekst nije povijesne prirode, nego djelo religijske filozofije u kojem je autor iskoristio četiri različita povijesna događaja kako bi ilustrirao istu moralnu pouku (sudbinu zlih kraljeva). Na neuvjerljivost Astourovog zaključka uskoro su ukazala djela drugih znanstvenika, pa je s time zanimanje za tekstove o Kedor-Laomeru opet zamrlo.

Ipak, konsenzus znanstvenika oko činjenice da biblijska priča i babilonski tekstovi imaju zajednički, puno stariji izvor, tjera

nas da ponovno posvetimo pažnju Pinchesovoj molbi i njegovom glavnom argumentu: Kako možemo ignorirati tekstove pisane klinastim pismom koji potvrđuju biblijsku priču o velikom ratu i imenuju trojicu biblijskih kraljeva? Treba li dokaze - presudne, kao što ćemo pokazati, za razumijevanje kobnih godina - odbaciti samo zato što Amrafel nije bio Hamurabi?

Odgovor je da Hamurabijevo pismo koje je pronašao Scheil nije trebalo odvesti na krivi put otkrića o kojima je izvijestio Pinches zato što je Scheil krivo pročitao pismo. Prema njegovom tumačenju, Hamurabi je obećao nagradu Sin-Idini, kralju Larse, za njegovo "junaštvo na dan Kedor-Laomera". To je impliciralo da su njih dvojica bili saveznici u ratu protiv Kedor-Laomera, a time i suvremenici tog elamskog kralja. Scheilovo otkriće je na temelju toga diskreditirano, jer je bilo u suprotnosti i s biblijskom tvrdnjom da su ta tri kralja bili saveznici, kao i s poznatim povijesnim činjenicama: Hamurabi se prema Larsi odnosio kao prema protivniku, a ne savezniku, hvaleći se da je "porazio Larsu u bici" i napao njen sveti okrug "moćnim oružjem koje mu dadeše bogovi".

Pažljivije proučavanje samog teksta Hamurabijevog pisma otkriva da je, u svojoj velikoj želji da dokaže da su Amrafel i Hamurabi ista osoba, otac Scheil obrnuo značenje pisma: Hamurabi nije nudio kao nagradu da će vratiti određene boginje u Larsin sveti okrug (Emutbal), nego je zahtijevao da budu vraćene u Babilon iz Larse:

Sin-Idini

ovako govori Hamurabi u vezi
s boginjama koje u Emutbalu
bijahu iza vrata,
od dana Kudur-Lagamarovih,
u kostrijet odjevene:
Kad zatraže da ih vratiš,
predaj ih mojim ljudima.

Ljudi će uzeti boginje za ruke,
odvest će ih u njihov dom.

Incident otmice boginja tako se dogodio u ranijim vremenima: one su bile zarobljene u Emutbalu "od dana Kedor-Laomerovih", a Hamurabi je sada zahtijevao da se vrate u Babilon, odakle ih je Kedor-Laomer odveo u zarobljeništvo. To može značiti samo da su dani Kedor-Laomera bili davno prije Hamurabijevog vremena.

Naše tumačenje Hamurabijevog pisma koje je u Konstantinopolskom muzeju pronašao otac Scheil potvrđuje činjenica da je Hamurabi ponovio zahtjev da se boginje vrate u Babilon u još jednoj krutoj poruci Sin-Idini, koju je ovaj put poslao po svojim visokim časnicima. Ovo drugo pismo nalazi se u Britanskom muzeju (br. 23.131), a njegov je tekst objavio L. W. King u *The Letters and Inscriptions of Hammurabi*:

Sin-Idini ovako poručuje Hamurabi:
Sada šaljem Zikir-ilišua, časnika za prijevoz,
i Hamurabi-banija, bojišnog časnika,
da donesu boginje koje su u Emutbalu.

Da boginje trebaju biti vraćene iz Larse u Babilon jasno je iz dodatnih uputa u nastavku ovog pisma:

Poslat ćeš boginje na put
u procesijskoj lađi kao u svetištu,
da mogu stići do Babilona.
Pratit će ih hramske žene.
Za hranu boginjama na lađu
ukrcat ćeš čisto vrhnje i žitarice;
ovce i druge zalihe stavit ćeš na palubu
za hranu i piće hramskim ženama,

[dovoljno] za put do Babilona.
I odredit ćeš ljude za tegljenje lađe,
i izabrane vojnike da boginje
sigurno dovedu u Babilon.
Ne odgađaj, neka brzo stignu u Babilon.

Tako je iz ovih pisama jasno da je Hamurabi - neprijatelj, a ne saveznik Larse - tražio naknadu za događaje koji su se odigrali davno prije njegovog vremena, u danima Kudur-Lagamara, elamskog regenta Larse. Tekst Hamurabijevih pisama tako potvrđuje postojanje Kedor-Laomera i elamsku vladavinu nad Larsom (Elasarom), a time i ključne elemente biblijske priče.

U koje se razdoblje uklapaju ti ključni elementi?

Kao što znamo iz povijesnih zapisa, Šulgi je u dvadeset osmoj godini svoje vladavine (2068. pr. Kr.) udao svoju kćer za jednog elamskog starješinu i u miraz mu dao grad Larsu. Zauzvrat su Elamci stavili Šulgiju na raspolaganje "legiju stranaca" sastavljenu od elamskih vojnika. Te je trupe Šulgi iskoristio za pokoravanje zapadnih provincija, uključujući Kanaan. Tako u posljednjim godinama Sulgijeve vladavine i vremenu dok je Ur još uvijek bio prijestolnica carstva pod njegovim prvim nasljednikom Amar-Sinom nalazimo povijesni okvir u koji se svi biblijski i mezopotamski događaji naizgled savršeno uklapaju.

U tom bi razdoblju, po našem mišljenju, trebalo provesti potragu za povijesnim Abrahamom jer je - kao što ćemo pokazati - priča o Abrahamu isprepletena s pričom o padu Ura, a njegovi dani bili su posljednji dani Sumera.

Nakon što je odbačena ideja da su Amrafel i Hamurabi bili ista osoba, potraga za Abrahamovim vremenom pretvorila se u vatrenu opću raspravu, pri čemu su neki predlagali tako kasne datume da su po njima prvi patrijarsi postali potomci kasnijih kraljeva Izraela... Ali o točnim datumima njegovog vremena i događaja ne trebamo nagađati: te informacije pruža nam sama Biblija, moramo samo prihvatiti njihovu istinitost.

Kronološko računanje je iznenađujuće jednostavno. Naša početna točka je 963. pr. Kr., godina u kojoj je, kako se vjeruje, Salamon preuzeo kraljevsku vlast u Jeruzalemu. Biblija (1. Kraljevi, 6:1) nedvosmisleno kaže da je Salamon započeo izgradnju Jahvinog hrama u Jeruzalemu u četvrtoj godini svoje vladavine, dovršivši je potkraj jedanaeste godine. U Kraljevima 6:1 također stoji "Četiri stotine osamdesete godine nakon izlaska djece Izraelove iz zemlje egipatske, četvrte godine kraljevanja Salamonova nad Izraelom... poče graditi Dom Jahvin". Ovu tvrdnju potkrepljuje (uz manje razlike) svećenička predaja da je prošlo dvanaest generacija svećenika, od po četrdeset godina, od Egzodusa do vremena kad je Azarja "bio svećenik u Hramu što ga je sagradio Salamon u Jeruzalemu" (1. Ljetopisi 5:36).

Oba izvora slažu se oko toga da je prošlo 480 godina, ali s ovom razlikom: jedan broji od početka izgradnje hrama (960. pr. Kr.), a drugi od njegovog završetka (953. pr. Kr.), kad je svećenička služba mogla početi. To bi izlazak Izraelaca iz Egipta smjestilo ili u 1440. ili u 1433. pr. Kr. Ovaj drugi datum, po našem mišljenju, bolje je vremenski usklađen s drugim događajima.

Na temelju znanja prikupljenog do početka dvadesetog stoljeća, egiptolozi i stručnjaci za Bibliju dotad su došli do zaključka da se Egzodus zaista odigrao sredinom petnaestog stoljeća pr. Kr. No, onda je među znanstvenicima prevagnulo mišljenje da se radilo o trinaestom stoljeću, jer se činilo da se to bolje uklapa u arheološko datiranje raznih kanaanskih lokacija, u skladu s biblijskim zapisima o izraelskom osvajanju Kanaana.

Ipak, nisu se svi jednoglasno složili s takvim novim datiranjem. Najpoznatiji osvojeni grad bio je Jerihon, a jedan od istaknutih arheologa koji su radili na njegovom iskapanju (K. M. Kenyon) zaključio je da se s tim povezano razaranje odigralo oko 1560. pr. Kr. - dosta ranije od biblijskih događaja. S druge strane, vođa iskapanja Jerihona, J. Garstang (*The Story of Jericho*), smatrao je da arheološki dokazi pokazuju da se njegovo osvajanje dogodilo negdje između 1400. i 1385. pr. Kr. Dodavši tome četrdeset

godina lutanja Izraelaca po divljini nakon napuštanja Egipta, on i drugi došli su do arheološke potvrde da se Egzodus dogodio negdje između 1440. i 1425. pr. Kr. - što je vremenski okvir koji se poklapa s našim zaključkom da se radi o 1433. pr. Kr.

Duže od jednog stoljeća znanstvenici su također među sačuvanim egipatskim zapisima tražili egipatski trag o Egzodusu i njegovom datumu. Jedini prividan spomen pronađen je u Manetovim zapisima. Kao što je citirao Josip Flavije u *Protiv Apija*, Maneto je tvrdio da "nakon što se na Egipat sručiše provale Božjeg nezadovoljstva", faraon po imenu Tumosis dogovorio je s Pastirskim narodom, "narodom s istoka, da napusti Egipat i ode kamo želi, bez ometanja." Oni su nakon toga otišli, prešli pustinju "i podigli grad u zemlji koja se danas zove Judeja... i nazvali ga Jeruzalem."

Je li Josip prilagodio Manetove zapise kako bi se poklapali s biblijskom pričom ili su se, zaista, događaji u vezi s boravkom, grubim tretmanom i na kraju Egzodusom Izraelaca dogodili za vrijeme vladavine jednog od poznatih faraona po imenu Totmes?

Maneto spominje "kralja koji je prognao Pastirski narod iz Egipta" u poglavlju posvećenom faraonima osamnaeste dinastije. Egptolozi danas prihvaćaju kao povijesnu činjenicu da je osnivač osamnaeste dinastije, faraon Amosis, 1567. pr. Kr. prognao Hikse (azijske Pastirske kraljeve). Ta nova dinastija, koja je utemeljila egipatsko novo kraljevstvo, lako je mogla biti nova dinastija faraona "koji nisu poznavali Josipa", o kojima govori Biblija (Izlazak 1:8).

Teofil, antiohijski biskup iz drugog stoljeća, također je u svojim spisima spominjao Maneta i tvrdio da je Hebreje porobio kralj Tetmozis, za kojeg su oni "sagradili utvrđene gradove Peito, Ramzes i On, koji je Heliopolis", nakon čega su napustili Egipat pod faraonom "čije ime bijaše Amasis."

Tako se iz tih drevnih izvora čini da su nevolje Izraelaca započele pod faraonom po imenu Totmes i dosegle vrhunac s

njihovim odlaskom pod nasljednikom po imenu Amasis. Kakve su dosad utvrđene povijesne činjenice?

Nakon što je Amosis prognao Hikse, njegovi nasljednici na egipatskom prijestolju - od kojih je nekoliko nosilo ime Totmes, kao što tvrde drevni povjesničari - pokrenuli su vojne kampanje u Širem Kanaanu, koristeći Obalni put kao svoju rutu za invazije. Totmes I. (1525.-1512. pr. Kr.), profesionalni ratnik, uveo je Egipat u ratno stanje i pokrenuo vojne ekspedicije u Aziji koje su prodrle sve do rijeke Eufrat. Naše je mišljenje da je on bio taj koji se bojavao nelojalnosti Izraelaca - "da se u slučaju rata ne pridruže našim neprijateljima" - i zbog toga je naredio ubijanje svih novorođenih izraelskih beba muškog spola (Izlazak 1:9-16). Prema našim procjenama, Mojsije je rođen 1513. pr. Kr., u godini prije smrti Totmesa I.

J. W. Jack (*The Date of the Exodus*) i drugi znanstvenici dvadesetog stoljeća pitali su se je li "faraonova kći" koja je izvadila malog Mojsija iz rijeke i kasnije ga odgojila u kraljevskoj palači mogla biti Hatšepsut, najstarija kći Totmesa I. s njegovom službenom suprugom, i stoga jedina kraljevska princeza tog vremena koja je nosila visoku titulu "Kraljeva kći", titulu identičnu onoj koju spominje Biblija. Mi smatramo da se zaista radilo o njoj, pa se to što se ona nastavila odnositi prema Mojsiju kao prema usvojenom sinu može objasniti činjenicom da, nakon što se udala za sljedećeg faraona, svog polubrata Totmesa II., nije mu mogla roditi sina.

Totmes II. umro je nakon kratke vladavine. Njegov nasljednik, Totmes III. - čija je majka bila jedna od haremskih djevojaka - bio je najveći egipatski kralj-ratnik, drevni Napoleon, prema mišljenjima nekih znanstvenika. Od njegovih sedamnaest kampanja na strane zemlje radi osvajanja danka i zarobljenika za svoje velike građevinske radove, većina je bila usmjerena na Kanaan i Libanon, te na sjever sve do rijeke Eufrat. Mi vjerujemo, kao što su T. E. Peet (*Egypt and the Old Testament*) i drugi smatrali početkom dvadesetog stoljeća, da je upravo taj faraon, Totmes III.,

zarobio Izraelce, jer je u svojim vojnim ekspedicijama prodro na sjever sve do Naharina, što je egipatsko ime za područje oko gornjeg Eufrata, koje se u Bibliji zove Aram Naharajim, gdje su ostali rođaci hebrejskih patrijarha. To bi lako moglo objasniti faraonov strah (Izlazak 1:10) da se "u slučaju rata oni [Izraelci] ne pridruže našim neprijateljima". Totmes III. je, po našem mišljenju, bio taj od čije je smrtno kazne Mojsije pobjegao u pustinju Sinaja nakon što je saznao za svoje hebrejsko porijeklo i otvoreno stao na stranu svoga naroda.

Tutmes III. umro je 1450. pr. Kr., a na prijestolju ga je naslijedio Amenofis II. - Amasis kojeg spominje Teofil citirajući Maneta. I zaista, kad je "poslije mnogo vremena umro egipatski kralj", (Izlazak 2:23) Mojsije se usudio vratiti u Egipat kako bi od nasljednika - Amenofisa II., po našem mišljenju - zatražio "da pusti moj narod da ode". Vladavina Amenofisa II. trajala je od 1450. do 1425. pr. Kr. Naš je zaključak da se Egzodus odigrao 1433. pr. Kr., točno kad je Mojsiju bilo osamdeset godina (Izlazak 7:7).

Nastavljajući naše računanje unatrag, sada nastojimo utvrditi datum kada su Izraelci stigli u Egipat. Hebrejske predaje tvrde da su u Egiptu bili 400 godina, u skladu s onim što je Bog rekao Abrahamu (Postanak 15:13-14). Isto tvrdi i Novi zavjet (Djela 7:6). Međutim, u Izlasku stoji da je "boravak djece Izraelove koja su bila u Egiptu iznosio četiri stotine i trideset godina" (Izlazak 12:40-41). Objašnjavanjem da se "boravak" odnosio na one "koji su bili u Egiptu" možda se željela istaknuti razlika između Josipova plemena (koje je bilo u Egiptu) i kasnije pristiglih obitelji Josipove braće, koje su samo "došle na kratak boravak". Ako je tako, onda se razlika od trideset godina može objasniti činjenicom da je Josipu bilo trideset godina kad je postao "gospodar nad svim Egiptom". To bi ostavilo nedirnutom brojku od 400 godina boravka Izraelaca (a ne Josipovog plemena) u Egiptu i smjestilo događaj u 1833. pr. Kr. (1433 + 400).

Sljedeći trag nalazimo u Postanku 47:8-9: "Josip onda dovede Jakova, svoga oca, i izvede ga pred faraona... A faraon upita Jakova: 'Koliko ti je godina?' Jakov odgovori faraonu: "Godina mogega putovanja ima stotina i trideset." Jakov je, dakle, rođen 1963. pr. Kr.

Dalje, Izaku je bilo šezdeset kad mu se rodio Jakov (Postanak 6:26), a Izak se svom ocu Abrahamu rodio kad je Abraham imao 100 godina (Postanak 21:5). Prema tome, Abraham (koji je doživio 175) imao je 160 godina kad se rodio njegov unuk Jakov. To Abrahamovo rođenje smješta u 2123. pr. Kr.

Abrahamovo stoljeće - sto godina od njegovog rođenja do rođenja njegovog sina i nasljednika Izaka - bilo je tako stoljeće u kojem se odigrao uspon i pad treće dinastije Ura. Naše tumačenje biblijske kronologije i priča smješta Abrahama točno usred važnih događaja toga vremena - ne kao običnog promatrača, već kao aktivnog sudionika. Nasuprot tvrdnjama kritičara Biblije da s pričom o Abrahamu Biblija gubi zanimanje za opću povijest ljudskog roda i Bliski istok, fokusirajući se na "plemensku povijest" samo jednog naroda, Biblija u stvari nastavlja govoriti (kao što čini u pričama o Potopu i Babilonskoj kuli) o događajima od najveće važnosti za ljudski rod i njegovu civilizaciju: o ratu s dotad neviđenim aspektima i katastrofi jedinstvene prirode: događajima u kojima je hebrejski patrijarh odigrao važnu ulogu. To je priča o spašavanju sumerske baštine nakon uništenja samog Sumera.

Unatoč mnogobrojnim studijama o Abrahamu, ostaje činjenica da je sve što zapravo znamo o njemu ono što možemo pronaći u Bibliji. Kao potomak obitelji koja je vodila porijeklo od Šema, Abraham - koji se u to vrijeme zvao Abram - bio je Terahov sin, a braća su mu bila Haran i Nahor. U vrijeme kad je Haran umro u mladoj dobi, obitelj je živjela u "Uru Kaldejskom". Tamo je Abram oženio Saraju (koja je kasnije promijenila ime u Sara).

Zatim "Terah povede svoga sina Abrama, svog unuka Lota, sina Haranova, svoju snahu Saraju, ženu svoga sina Abrama, pa se zaputi s njima iz Ura Kaldejskoga u zemlju kanaansku. Kad stignu do Harana, ondje se nastaniše."

Arheolozi su pronašli Haran (Karavaneriju). Smješten na sjeverozapadu Mezopotamije, na obroncima Taurusa, u drevnim je vremenima bio veliko križanje. Kao što je Mara kontrolirala južni izlaz iz Mezopotamije prema zemljama Sredozemlja, tako je Haran kontrolirao sjeverni put do zemalja zapadne Azije. Označavajući granice Nanarovih posjeda prema Adadovoj Maloj Aziji u vrijeme treće dinastije Ura, Haran je, kako su utvrdili arheolozi, bio kopija Ura po svom rasporedu i štovanju Nanara/Sina.

Biblija nam ne daje nikakvo objašnjenje za napuštanje Ura, a ne spominje ni vrijeme, ali do odgovora možemo doći povežemo li odlazak s događajima u Mezopotamiji općenito, a posebno s onima u Uru.

Znamo da je Abraham imao sedamdeset pet godina kad je kasnije iz Harana otišao u Kanaan. Iz biblijske se priče može zaključiti da je boravak u Haranu bio dug, jer je Abraham po svom dolasku u taj grad opisan kao mladi čovjek s novom suprugom. Ako je Abraham, kao što smo zaključili, bio rođen 2013 pr. Kr., bio je desetogodišnji dječak kad je Ur-Namu došao na prijestolje Ura i kad je Nanaru po prvi put dodijeljeno skrbništvo nad Nippurom. A bio je mladić od dvadeset sedam godina kad je Ur-Namu neobjašnjivo izgubio naklonost Anua i Enlila i poginuo na dalekom bojištu. Već smo opisali traumatičan učinak tog događaja na narod Mezopotamije, šok koji je time nanesen njihovoj vjeri u Nanarovu svemoć i pouzdanost Enlilove riječi.

Godina Ur-Namuovog pada bila je 2096. pr. Kr. Nije li to mogla biti godina kada su - pod utjecajem tog događaja ili kao njegova posljedica - Terah i njegova obitelj napustili Ur i krenuli prema dalekom odredištu, zaustavivši se na neko vrijeme u Haranu, Uru daleko od Ura?

Tijekom kasnijih godina propadanja Ura i Šulgijevih bogohuljenja, obitelj je cijelo vrijeme živjela u Haranu. Zatim je, iznenada, Bog ponovno objavio svoju volju:

Jahve reče Abram:

"Idi iz zemlje svoje,
iz zavičaja svoga
i doma očinskog,
u zemlje koje ću ti pokazati..."

Abram se zaputi kako mu je Jahve rekao,
i s njim krenu i Lot.

Abramu je bilo sedamdeset i pet godina kad je otišao iz Harana.

Još jednom, ne spominju se nikakvi razlozi za to ključno preseljenje, ali kronološki trag otkriva mnogo. Abraham je imao sedamdeset pet godina 2048. pr. Kr. - upravo u godini Sulgijevog pada!

Budući da je Abrahamova obitelj (Postanak 11) izravno nastavljala Šemovu lozu, Abrahama su smatrali Semitom, čovjekom čije su porijeklo, kulturno nasljeđe i jezik bili semitski i različiti (po mišljenju znanstvenika) od nesemitskih Sumerana i kasnijih Indoeuroljana. Ali u izvornom biblijskom smislu, svi narodi šire Mezopotamije bili su Šemovi potomci, "Sumerani jednako kao i Semiti". U Bibliji nema ničega što bi sugeriralo - kao što su neki znanstvenici počeli vjerovati - da su Abraham i njegova obitelj bili Amorejci (tj. zapadni Semiti), koji su u Sumer stigli kao imigranti i kasnije se vratili u svoju izvornu domovinu. Naprotiv, sve govori u prilog slike obitelji ukorijenjene u Sumeru od najranijih početaka, na brzinu otrgnute od svog zavičaja i rodnog mjesta i poslane u nepoznatu zemlju.

Podudaranje dvaju biblijskih događaja s datumima dvaju važnih sumerskih događaja - i drugih koji će uslijediti - treba shvatiti kao pokazatelj izravne povezanosti između svih tih do-

gađaja. Abraham tako nije samo sin doseljenih stranaca, već potomak obitelji koja je bila izravno umiješana u sumerske državne poslove!

U svojoj potrazi za odgovorom na pitanje "tko je bio Abraham" znanstvenici su se uhvatili za sličnost između njegovog opisa kao Hebreja (Ibri) i naziva Hapiru (koji se na Bliskom istoku mogao pretvoriti u Habiru), kako su Asirci i Babilonci u osamnaestom i sedamnaestom stoljeću pr. Kr. zvali pljačkaške bande zapadnih Semita. Krajem petnaestog stoljeća pr. Kr., zapovjednik jednog egipatskog garnizona u Jeruzalemu zatražio je od svog kralja pojačanja za suprotstavljanje nadirućim Hapiruima. Znanstvenici su sve to prihvatili kao dokaze teorije da je Abraham bio zapadni Semit.

Međutim, mnogi znanstvenici sumnjaju da je taj naziv uopće označavao neku etničku grupu, pitajući se nije li ta riječ bila opisna imenica koja je jednostavno značila "pljačkaš" ili "napadač". Shvaćanje da su Ibri (što očigledno potječe od glagola 'križati') i Hapiru jedno te isto povlači za sobom velike filološke i etimološke probleme. Također su prisutne i velike kronološke nedosljednosti, pa je sve to potaknulo ozbiljne prigovore ovom prijedlogu rješenja za Abrahamov identitet, posebno kad se biblijski podaci usporede s "banditskom" konotacijom naziva Hapiru. Tako Biblija opisuje incidente oko bunara, koji pokazuju da je Abraham, putujući kroz Kanaan, pazio da ne izaziva sukobe s lokalnim stanovništvom. Kad je Abraham postao umiješan u Rat kraljeva, odbio je prihvatiti svoj dio plijena. To nije ponašanje jednog barbarskog pljačkaša, već prije osobe visokih standarda ponašanja. Po njihovom dolasku u Egipat, Abrahama i Saru odveli su na faraonov dvor, u Kanaanu je Abraham pregovarao s lokalnim vladarima. To nije slika nomada koji pljačka tuđa naselja, to je slika osobe visoka statusa, vične pregovaranju i diplomaciji.

Imajući to u vidu, Alfred Jeremias, u to vrijeme vodeći asirolog i profesor povijesti religije na Sveučilištu u Leipzigu, objavio je u izdanju iz 1930. svog majstorskog djela *Das Alte Testa-*

ment im Lichte des Alien Orients da je "po svojoj intelektualnoj strukturi Abraham bio Sumeranin." Taj je zaključak detaljnije objasnio u svojoj studiji iz 1932. pod naslovom *Der Kosmos von Sumer*. "Abraham nije bio semitski Babilonac, nego Sumeranin." Abraham je, po njegovom mišljenju, predvodio Vjerne koji su reformacijom željeli uzdići sumersko društvo na više religijske razine.

Bile su to hrabre ideje u jednoj Njemačkoj za vrijeme uspona nacizma i njegovih rasnih teorija. Ubrzo nakon što je Hitler preuzeo vlast, Jeremiasove heretičke teorije oštro je napao Nikolaus Schneider u odgovoru pod naslovom *War Abraham Sumerer?* Abraham nije bio ni Sumeranin ni čovjek čistog porijekla, zaključio je: "Od vremena vladavine akadskog kralja Sargona u Uru, Abrahamovoj domovini, tamo nikada nije bilo čiste, neizmiješane sumerske populacije i homogene sumerske kulture."

Kasniji burni događaji i Drugi svjetski rat prekinuli su daljnju raspravu o toj temi. Nažalost, nit koju je uočio Jeremias nitko nikada nije nastavio pratiti. Ipak, svi biblijski i mezopotamski dokazi govore nam da je Abraham zaista bio Sumeranin.

Stari zavjet nam, u stvari (Postanak 17:1-16), opisuje vrijeme i način na koji je Abraham pretvoren iz sumerskog plemića u zapadnosemitskog moćnika, pod savezom između njega i njegovog Boga. Tijekom obreda obrezivanja, njegovo sumersko ime AB.RAM (Očev voljeni) izmijenjeno je u akadsko/semitsko *Abraham* (Otac mnogih naroda), a ime njegove supruge SARAI (Princeza) izmijenjeno je u semitsko *Sara*.

Tek kad mu je bilo devedeset devet godina Abraham je postao "Semit".

Dok rješavamo prastaru enigmu Abrahamovog identiteta i njegove misije u Kanaanu, odgovore ćemo potražiti u sumerskoj povijesti, običajima i jeziku.

Nije li naivno pretpostaviti da bi za misiju u Kanaanu, za rađanje nacije i za kraljevanje nad svim zemljama od egipatske granice do granice Mezopotamije, Bog izabrao nekoga nasumce, uzevši bilo koga s ulica Ura? Mlada žena koju je Abraham oženio nosila je ime-epitet Princeza. Budući da je bila Abrahamova polusestra (Ona je uistinu moja sestra, kći je moga oca, iako ne i moje majke), možemo smatrati sigurnim da su ili Abrahamov otac ili Sarina majka bili kraljevskog porijekla. Budući da je kći Abrahamovog brata Harana također nosila kraljevsko ime (*Milka* - "Poput kraljice"), može se zaključiti da je kraljevsko porijeklo vodilo preko Abrahamovog oca. Tako se, proučavajući Abrahamovu obitelj, bavimo jednom obitelji iz najviših sumerskih krugova, ljudima plemenitog držanja i elegantne odjeće kakve prikazuju brojni sumerski kipovi (sl. 98).

To je bila obitelj koja ne samo što je mogla reći da vodi porijeklo od Šema nego je i vodila obiteljske zapise prateći svoju lozu kroz generacije prvorodenih sinova: Arpakšada, Šelaha i Ebera; Pelega, Raua i Seruga; Nahora, Teraha i Abrahama, čime se pisana povijest obitelji protezala kroz puna tri stoljeća!

Koje je značenje tih epitetnih imena? Ako je *Šelah* (Mač), kao što tvrdi 11 poglavlje Postanka, rođen 258 godina prije Abrahama, to znači da je rođen 2381. pr. Kr. To je zaista bilo vrijeme sukoba koji su doveli Sargona na prijestolje u novoj prijestolnici *Agadu* (Ujedinjenom), što je simboliziralo ujedinjenje zemalja i novu eru. Šezdeset četiri godine kasnije obitelj je svom prvorodenom potomku dala ime *Peleg* (Podjela), "jer se za njegova doba razdijelila zemlja". To je, zaista, bilo vrijeme kad su se Sumer i Akad razdvojili nakon Sargonovog pokušaja da ukrade sveto tlo iz Babilona i njegove smrti koju je to uzrokovalo.

Ali posebno je zanimanje, sve do današnjeg vremena, pobuđivalo značenje imena *Eber* i razlog zašto je ono nadjenuto prvorodenom sinu 2351. pr. Kr. Od tog je imena potjecao biblijski naziv *Ibri* (Hebreji), kojim su se predstavljali Abraham i njegova obitelj. Jasno je da potječe od korijena koji znači "križati", i

slika 98

najbolje što su znanstvenici mogli učiniti kako bi to objasnili bilo je da pronađu vezu s Habiru/Hapiru, koju smo već spomenuli (i odbacili). Ta pogrešna interpretacija potekla je od potrage za značenjem epitetnog imena u zapadnoj Aziji. Mi smo uvjereni da odgovor umjesto toga treba potražiti u sumerskom porijeklu i sumerskom jeziku Abrahama i njegovih predaka. Takvo gledište na sumerske korijene obitelji i imena pruža nam odgovor koji zapanjuje svojom jednostavnošću.

Naziv *Ibri* (Hebreji), kojim su se Abraham i njegova obitelj predstavljali, očigledno je potekao od *Ebera*, Pelegovog oca, i od korijena "križati". Umjesto da tražimo značenje epiteta-imena u vezi s Hapiruima ili u zapadnoj Aziji, uvjereni smo da se odgovor može naći u sumerskim korijenima i sumerskom jeziku Abrahama i njegovih predaka. Tad se pojavljuje novo i iznenađujuće jednostavno rješenje:

Biblijski sufiks "i", kad se primjenjuje na osobu, značio je "rodom iz": Gileadije značilo rodom iz Gileada, i tako dalje. Slič-

no tome, Ibri je značilo rodом iz mjesta koje se zvalo "Križanje", a upravo je to bilo sumersko ime za Nippur: NI.IB.RU - Mjesto križanja, mjesto gdje su se pretpotopne mreže međusobno sjekle, izvorni Pupak svijeta, stari Kontrolni centar misije.

Izbacivanje slova *n* u prevođenju iz sumerskog u akadski/hebrejski bilo je uobičajeno. Tvrdеći da je Abraham bio Ibri, Biblija jednostavno želi reći da je Abraham bio Ni-ib-ri, čovjek porijeklom iz Nippura!

Znanstvenici su iz činjenice da je Abrahamova obitelj migrirala iz Harana u Ur zaključili da je Ur bio i Abrahamovo mjesto rođenja, ali to se nigdje u Bibliji ne tvrdi. Naprotiv, u zapovijedi Abrahamu da krene u Kanaan i zauvijek napusti svoja stara prebivališta navode se tri posebna entiteta: očinski dom (koji je tada bila u Haranu), njegova zemlja (grad-država Ur) i njegov zavičaj (koji Biblija ne identificira). Naša teorija da Ibri označava osobu rodом iz Nippura rješava problem Abrahamovog pravog mjesta rođenja.

Kao što govori ime Eber, u njegovom je vremenu - sredinom dvadeset četvrtog stoljeća pr. Kr. - započela veza obitelji s Nippurom. Nippur nikada nije bio kraljevska prijestolnica, već je bio posvećeni grad, "religijski centar" Sumera, kako kažu znanstvenici. To je također bilo mjesto na kojem su se znanja o astronomiji povjeravala visokim svećenicima, a time i mjesto na kojem je nastao kalendar - odnos između Sunca, Zemlje i Mjeseca u njihovim orbitama.

Znanstvenici priznaju da naši današnji kalendari potječu od izvornog nipurskog kalendara. Svi dokazi pokazuju da je nipurski kalendar nastao oko 4000. pr. Kr., u doba Bika. U tome pronalazimo još jednu potvrdu postojanja pupčane vrpce koja povezuje Hebreje s Nippurom: židovski kalendar još uvijek broji godine od zagonetnog početka u 3760. pr. Kr. (tako je 2007. bila židovska godina 5767.) Pretpostavljalo se da se godine broje "od početka svijeta", ali židovski su mudraci zapravo tvrdili da je to broj godina koje su prošle "otkad je brojanje [godina] počelo."

Naše je mišljenje da to znači da se broje od uvođenja kalendara u Nippuru.

Tako u Abrahamovim precima nalazimo svećeničku obitelj kraljevske krvi, obitelj na čijem je čelu bio nipurski visoki svećenik, kojem je jedinom bilo dopušteno ući u najtajniju odaju hrama kako bi u njoj primio riječ božanstva i prenio je kralju i narodu.

U vezi s tim, od velikog je značaja ime Abrahamovog oca, Teraha. Tražeći odgovore samo u semitskoj sredini, biblijski znanstvenici zaključili su da je ime, poput imena Haran i Nahor, običan toponim (ime koje se odnosi na mjesto), vjerujući da su u središnjoj i sjevernoj Mezopotamiji postojali gradovi s tim imenima. Asirolozi koji su tražili akadsku terminologiju (jer je to bio prvi semitski jezik) mogli su samo naći da je *Tirhu* značilo "rukotvorina ili posuda za magijske svrhe". Ali ako se okrenemo sumerskom jeziku, otkrivamo da je klinasti znak za *Tirhu* potjecao izravno od znaka za objekt koji se na sumerskom zvao DUG.NAMTAR - doslovno - "Kazivač sudbine" - Objavljivač proročanstava!

Terah je, dakle, bio svećenik u proročištu, čiji je zadatak bio prilaženje "Kamenu koji šapće" kako bi čuo riječi božanstva i prenio ih (sa ili bez interpretacije) svjetovnoj hijerarhiji. To je bila uloga koju je u kasnijim vremenima imao izraelski visoki svećenik, koji je jedini smio ući u Svetinju nad svetinjama, prići Dviru (Govorniku) i "slušati glas kako mu govori odozgo s Pomirilišta što je bilo na Kovčegu svjedočanstva, među dva kerubina." Tijekom Egzodusa Izraelaca, na brdu Sinaj Bog je objavio da njegov savez s Abrahamovim potomcima znači "vi ćete mi biti kraljevstvo svećenika". To je bila izjava koja je odražavala status porijekla samog Abrahama: od kraljevskog svećenstva.

Koliko bi god ovi zaključci mogli zvučati nategnuto, oni su potpuno u skladu sa sumerskim običajima po kojima su kraljevi postavljali svoje kćeri i sinove, a često i same sebe, na visoke svećeničke položaje, što je dovodilo do miješanja kraljevskih i sve-

ćeničkih loza. Zavjetni natpisi pronađeni u Nippuru (poput onih koje su pronašle arheološke ekspedicije Sveučilišta u Pennsylvaniji) potvrđuju da su kraljevi Ura jako držali do titule "Pobožni pastir Nippura" i tamo obavljali svećeničke zadaće, a namjesnik Nippura (PA.TE.SI NI.IB.RU) također je bio Najviši UR.ENLIL (Enlilov najviši sluga).

Neka od imena koja su nosili ti kraljevsko-svećenički uglednici podsjećala su na Abrahamovo sumersko ime (AB.RAM), i također su počinjala sastavnicom AB (Otac ili Praotac). Takvo je, na primjer, bilo ime AB.BA.MU, kako se zvao namjesnik Nippura u vrijeme Šulgijeve vladavine.

Da je obitelj ljudi, tako blisko povezanih s Nippurom da su ih zvali "Nipurci" (tj. Hebreji), unatoč tome bila na visokim položajima u Uru teorija je koja je potpuno u skladu s okolnostima koje su prevladavale u Sumeru u vrijeme na koje smo ukazali: tada je, u vrijeme dinastije Ur III, po prvi put u božanskim poslovima i sumerskoj povijesti Nanaru i kralju Ura bilo povjereno upravljanje Nippurom, s kombinacijom religijskih i svjetovnih funkcija. Tako se lako moglo dogoditi da je Terah, kad je Ur-Namu došao na vlast u Uru, sa svojom obitelji preselio iz Nippura u Ur, možda kako bi služio kao veza između hrama u Nippuru i kraljevske palače u Uru. Njihov boravak u Uru trajao je tijekom čitave Ur-Namuoove vladavine: upravo je u godini njegove smrti, kao što smo pokazali, obitelj napustila Ur i zaputila se u Haran.

Što je obitelj radila u Haranu nigdje se ne spominje, ali imajući u vidu njeno kraljevsko porijeklo i svećenički položaj, sigurno je pripadala haranskoj hijerarhiji. Lakoća s kojom je Abraham kasnije razgovarao s raznim kraljevima sugerira da je bio uključen u vanjske poslove Harana: njegovo posebno prijateljstvo s hetitskim stanovnicima Harana, koji su bili poznati po svom vojnom iskustvu, moglo bi rasvijetliti pitanje gdje je sam Abraham stekao vojne vještine koje je tako uspješno primjenjivao tijekom Rata kraljeva.

Drevne predaje također prikazuju Abrahama kao vrlo upućenog u astronomiju - znanje koje je u to vrijeme bilo važno kod dugih putovanja uz orijentaciju prema zvijezdama. Prema Josipu, Berossus je govorio o Abrahamu, ne imenujući ga, kad je pisao o usponu "među Kaldejcima, izvjesnog pravednog i velikog čovjeka koji je bio iskusan u astronomiji." (Ako je Berossus, babilonski povjesničar, zaista mislio na Abrahama, važnost uključivanja hebrejskog patrijarha u babilonske kronike daleko nadmašuje običnu primjedbu o njegovom poznavanju astronomije.)

Tijekom sramotnih godina Šulgijeve vladavine, Terahova obitelj boravila je u Haranu. Onda je, nakon Šulgijeve smrti, stigla božanska zapovijed da nastave put prema Kanaanu. Terah je bio već prilično star, pa je i njegov sin Nahor trebao ostati s njim u Nahoru. Za misiju je izabran Abraham - i sam zreo muškarac od sedamdeset i pet godina. Bila je 2048. godina pr. Kr., ona godina koja je obilježila početak dvadeset i četiri kobne godine - osamnaest godina ratovima ispunjenih vladavina dvojice Šulgijevih neposrednih nasljednika (Amar-Sina i Šu-Sina) i šest godina Ibi-Sina, posljednjeg suverenog kralja Ura.

Nema sumnje da nije samo obična slučajnost što je Šulgijeva smrt bila signal ne samo za Abrahamov polazak nego i za promjenu odnosa među bliskoistočnim bogovima. Upravo kad je Abraham, u pratnji (kako kasnije doznajemo) elitne vojne jedinice, napustio Haran - vrata prema hetitskim zemljama - prognani i lutajući Marduk pojavio se u "Zemlji Hatta". Štoviše, zapanjuje slučajnost da je Marduk tamo ostao tijekom iste dvadeset četiri kobne godine, tijekom godina koje su kulminirale velikom katastrofom.

Dokaz Mardukovog kretanja je ploča (sl. 99) pronađena u Ašurbanipalovoj knjižnici, na kojoj ostarjeli Marduk priča o svojim nekadašnjim lutanjima koja su završila povratkom u Babilon:

O, veliki bogovi, čujte moje tajne.

Dok stavljam svoj pojas, naviru mi sjećanja:

Ja sam božanski Marduk, veliki bog.
Bijah protjeran zbog svojih grijeha,
otiđoh u planine.

U mnogim zemljama bijah lualica:
od mjesta izlaska do mjesta zalaska Sunca otiđoh.
Do vrhova zemlje Hatta otiđoh.
U zemlji Hatta upitah proročište

slika 99

[o] mom prijestolju i mom gospodstvu,
u njemu [upitah]: "Dokad?"
24 godine u njemu provedoh.

Mardukovo pojavljivanje u Maloj Aziji - koje ukazuje na neočekivano savezništvo s Adadam - tako je bio drugi element u Abrahamovom naglom odlasku u Kanaan. Iz ostatka teksta saznajemo da je Marduk iz svog novog mjesta progonstva poslao izaslanike, hranu i opremu (preko Harana) svojim sljedbenicima u Babilonu te agente trgovce u Maru, napredujući tako na oba teritorija - onom koji je odan Nanaru/Sinu i onom koji je odan Inani/Ištar.

Kao na znak, sa Šulgijevom smrću cijeli se drevni svijet uskomešao. Nanarova kuća bila je diskreditirana, a prevlast Mardukove kuće bližila se kraju. Dok je sam Marduk još uvijek bio izvan Mezopotamije, njegov prvorodeni sin Nabu pridobivao je nove saveznike za očevu borbu. Njegovo operativno sjedište bilo je njegovo vlastito "središte kulta", Borsipa, ali su njegovi napori obuhvaćali sve zemlje, uključujući Širi Kanaan.

U tim okolnostima naglih promjena Abrahamu je naređeno da ode u Kanaan. Iako ne govori ništa o Abrahamovoj misiji, Stari zavjet je jasan u pogledu njegovog odredišta: brzo napredujući prema Kanaanu, Abraham i njegova supruga, njegov nećak Lot i njihova pratnja nastavili su ići na jug. Nakratko su se zaustavili u Šekemu, gdje se Jahve obratio Abrahamu. "Odatle prijeđe u brdoviti kraj i utabori se na istoku od Betela. Ondje podigne žrtvenik Jahvi i zazva ime Jahvino." Betel, čije je ime značilo "Božja kuća" - mjesto kojem se Abraham stalno vraćao - nalazio se u blizini Jeruzalema i njegovog svetog brda, Morijske gore (Brda usmjerenja), na čijem je Svetom kamenu bio smješten Zavjetni kovčeg kada je Salamon sagradio Jahvin hram u Jeruzalemu.

Otuda "Abram nastavi put, još uvijek prema Negebu." Negeb - suho područje gdje se sastaju Kanaan i Sinajski poluotok - očigledno je bio Abrahamovo odredište. Nekoliko božjih progla-

sa odredilo je rijeku u Egiptu (koja se danas zove Wadi El-Arish) kao južnu granicu Abrahamovog posjeda, a oazu Kadeš Barnea kao njegovu najjužniju predstražu (pogledati zemljovid). Kakvog je posla Abraham imao u Negebu, čije je samo ime (Suhoća) svjedočilo o njegovoj bezvodnosti? Što je to bilo tamo da je zahtijevalo patrijarhovo žurno, dugo putovanje od Harana i njegovu prisutnost među kilometrima i kilometrima puste zemlje?

Važnost brda Morije - Abrahamovog glavnog predmeta zanimanja - bila je u tome što je u tim vremenima, zajedno sa svojim sestrinskim brdima Sofimom (Brdo Promatrača) i Sionom (Brdo Znaka), služilo kao mjesto Kontrolnog centra misije Anunnakija. Važnost Negeba, njegova jedina važnost bila je u tome što je bio put do Svemirske luke na Sinaju.

Priča nas dalje obavještava da je Abraham imao vojne saveznike u tom području i da je u njegovoj pratnji bila elitna postrojba od nekoliko stotina boraca. Biblijski naziv za njih - *Naar* - različito se prevodio: kao "sluge" ili jednostavno "mladići". No, studije su pokazale da je na huritskom ta riječ označavala jahače ili pripadnike konjaništva. U stvari, novije studije mezopotamskih tekstova koji govore o vojnim pokretima spominju među vozačima bojnih kola i konjanicima izvjesne LU.NAR (Nar-ljude) koji su služili kao brzi jahači. Identičan naziv nalazimo u Bibliji (1. Samuel 30:17): Nakon što je kralj David napao tabor Amalečana, uspjelo je pobjeći samo "četiri stotine *Ish-Naara*" - doslovno, "Nar-ljudi" ili LU.NARA - "koji zajahaše na deve".

Opisujući Abrahamove vojnike kao *Naar* ljude, Stari nas obavještava da je on sa sobom imao konjičku postrojbu, najvjerojatnije jahače deva, a ne konja. Moguće je da je ideju o takvoj brznoj jahačkoj vojnoj sili preuzeo od Hetita, na čijoj se granici nalazio Haran, ali za sušna područja Negeba i Sinaja deve su bile prikladnije od konja.

Nova slika Abrahama koji nije nomadski ovčar nego inovativan vojni zapovjednik možda se ne slaže s uobičajenom predodžbom o ovom hebrejskom patrijarhu, ali je u skladu s drev-

nim sjećanjima na Abrahama. Tako je, citirajući ranije izvore u vezi s Abrahamom, Josip (prvo stoljeće poslije Krista) o njemu napisao: "Abraham je vladao u Damasku, gdje je bio stranac, stigao s vojskom iz zemlje iznad Babilona", iz koje ga, "nakon dugog vremena Bog diže i posla iz te zemlje zajedno s njegovim ljudima, i on otiđe u zemlju koja se tada zvala Kanaan, a danas se zove Judeja."

Abrahamova je misija bila vojne prirode: trebao je zaštititi objekte važne za svemirska putovanja Anunnakija - Kontrolni centar misije i Svemirsku luku!

Nakon kraćeg boravka u Negebu Abraham je prešao Sinajski poluotok i došao u Egipat. Kako je bilo jasno da nisu obični nomadi, Abrahama i Saru odmah su odveli u kraljevu palaču. Prema našoj procjeni, to se dogodilo oko 2047. pr. Kr., u vrijeme kad su se faraoni koji su tada vladali Donjim (sjevernim) Egiptom - a koji nisu bili sljedbenici Amena (Skrivenog boga Raa/Marduka) - suočavali s jakim pritiscima prinčeva Tebe na jugu, gdje su Amena štovali kao vrhovno božanstvo. Možemo samo nagađati o kakvim su državnim pitanjima - savezima, zajedničkoj obrani, božanskim zapovijedima - razgovarali problemima opterećen faraon i Ibri, nipurski general. Biblija nam o tome, kao i dužini njegovog boravka, ne govori ništa. (*Knjiga obljetnica* tvrdi da je boravak trajao pet godina). Kad je došlo vrijeme da se Abraham vrati u Negeb, učinio je to u pratnji velikog broja faraonovih ljudi.

"Iz Egipta Abram ode gore u Negeb sa svojom ženom i sa svime što je imao. I Lot bješe s njim." Bio je "veoma bogat stadima" ovaca i stoke za hranu i odjeću, kao i magarcima i devama za svoje brze jahače. Opet je otišao u Betel da "zazove ime Jahvino", tražeći upute. Uslijedio je rastanak s Lotom, jer se nećak odlučio s vlastitim stadima nastaniti u Jordanskoj dolini, "koja je dobro posvuda natapana, kao kakav vrt Jahvin, prije nego što je Jahve uništio Sodomu i Gomoru." Abraham je nastavio prema gorskim krajevima, nastanivši se na najvišem vrhu u okolici

Hebrona, odakle mu se pružao pogled u svim smjerovima. I Bog mu je rekao: "Na noge! Prođi zemljom uzduž i poprijeko jer ću je tebi dati."

Ubrzo nakon toga, "u danima kad Amrafel bijaše kralj Šine-ara", dogodio se ratni pohod istočnog saveza.

"Dvanaest su godina [kanaanski kraljevi] služili Kedor-Laomera, ali trinaeste godine dignu se na ustanak. U četrnaestoj godini digne se Kedor-Laomer i kraljevi koji su bili s njim." (Postanak 14:4-5).

Znanstvenici već dugo traže arheološke zapise o događajima opisanim u Bibliji, no njihovi su naponi bili neuspješni jer su tragali za Abrahamom u pogrešnoj eri. No ako je naša kronologija točna, jednostavno rješenje za "Amrafelov" problem postaje moguće. To je novo rješenje, ali se ipak oslanja na prijedloge znanstvenika iznesene (i ignorirane) prije više od jednog stoljeća.

Još 1875., uspoređujući tradicionalan izgovor imena s njegovim čitanjem u ranim biblijskim prijevodima, F. Lenormant (*La Langue Primitive de la Chaldée*) sugerirao je da bi ispravan izgovor trebao biti "Amar-pal", kao što je fonetski napisano u Septuaginti (prijevodu Starog zavjeta na grčki s izvornog hebrejskog, iz trećeg stoljeća pr. Kr.). Dvije godine kasnije D. H. Haigh, pišući u *Agyptische Sprache und Altertumskunde*, također je prihvatio izgovor "Amarpal" i, tvrdeći "drugi element [kraljevog imena] je ime Mjesečevog božanstva [Sina]", izjavio: "Već sam dugo uvjeren da je Amar-pal bio jedan od kraljeva Ura."

1916. godine Franz M. Bohl (*Die Könige von Genesis 14*) opet je predložio - bez uspjeha - da bi se ime trebalo čitati kao u Septuaginti, "Amar-pal", objasnivši da je njegovo značenje "Viđen od Sina" - što je kraljevsko ime u skladu s drugim kraljevskim imenima na Bliskom istoku, kao što je egipatsko Tot-mes ("Viđen od Tota"). (Zbog nekog razloga Bohl i drugi propustili su spomenuti ništa manje značajnu činjenicu da se u Septuaginti

Kedor-Laomerovo ime pisalo *Khodologomar* - što je skoro identično Kudur-lagamaru s pločica iz zbirke Spartoli.)

Pal (što znači "sin") zaista je bilo uobičajen sufiks u mezo-potamskim kraljevskim imenima i označavao je božanstvo koje je smatrano najdražim božanskim sinom. Budući da se u Uru smatralo da je najdraži sin bio Nanar/Sin, mi smatramo da su *Amar-Sin* i *Amar-pal* u Uru bili isto ime.

Naša identifikacija "Amrafela" iz Postanka 14 kao Amar-Sina, trećeg kralja treće urske dinastije, savršeno se uklapa i u biblijski i u sumersku kronologiju. Biblijska priča o Ratu kraljeva smješta taj događaj nedugo nakon Abrahamovog povratka u Negeb iz Egipta, ali prije desete godišnjice njegovog dolaska u Kanaan, tj. između 2042. i 2039. pr. Kr. Vladavina Amar-Sina/Amar-pala trajala je od 2047. do 2039. pr. Kr. Prema tome, rat se odigrao u kasnijem razdoblju njegove vladavine.

Godišnje formule za Amar-Sinovu vladavinu upućuju na njegovu sedmu godinu - 2041. pr. Kr. - kao godinu velike vojne ekspedicije u zapadne provincije. Podaci iz Biblije (Postanak 14:4-5) govore da se to odigralo četrnaeste godine nakon što su Elamci pod Kedor-Laomerom pokorili kanaanske kraljeve, a godine 2041. zaista je bilo četrnaest godina otkako je Šulgi, primivši objavu Nanarove volje, 2055. pr. Kr. pokrenuo vojnu ekspediciju predvođenu Elamcima na Kanaan.

Naša sinkronizacija biblijskih i sumerskih događaja i datuma otkriva sljedeći niz događaja i potvrđuje svaki vremenski faktor koji spominje Biblija:

2123. pr. Kr. • Abraham se rodio u Nippuru svom ocu Terahu.

2113. pr. Kr. • Ur-Namu sjeda na prijestolje Ura i dobiva skrbništvo nad Nippurom.

2095. pr. Kr. • Šulgi dolazi na prijestolje nakon Ur-Namuove smrti. Terah i njegova obitelj odlaze iz Ura prema Haranu.

2055. pr. Kr. • Šulgi prima Nanarovo proročanstvo i šalje elamske trupe na Kanaan.

2048. pr. Kr. • Šulgi umire po naređenjima Anua i Enlila. Abraham, u dobi od sedamdeset pet godina, dobiva naređenje da iz Harana otputuje u Kanaan.

2047. pr. Kr. • Amar-Sin (Amarpal) dolazi na prijestolje Ura. Abraham napušta Negeb i odlazi u Egipat.

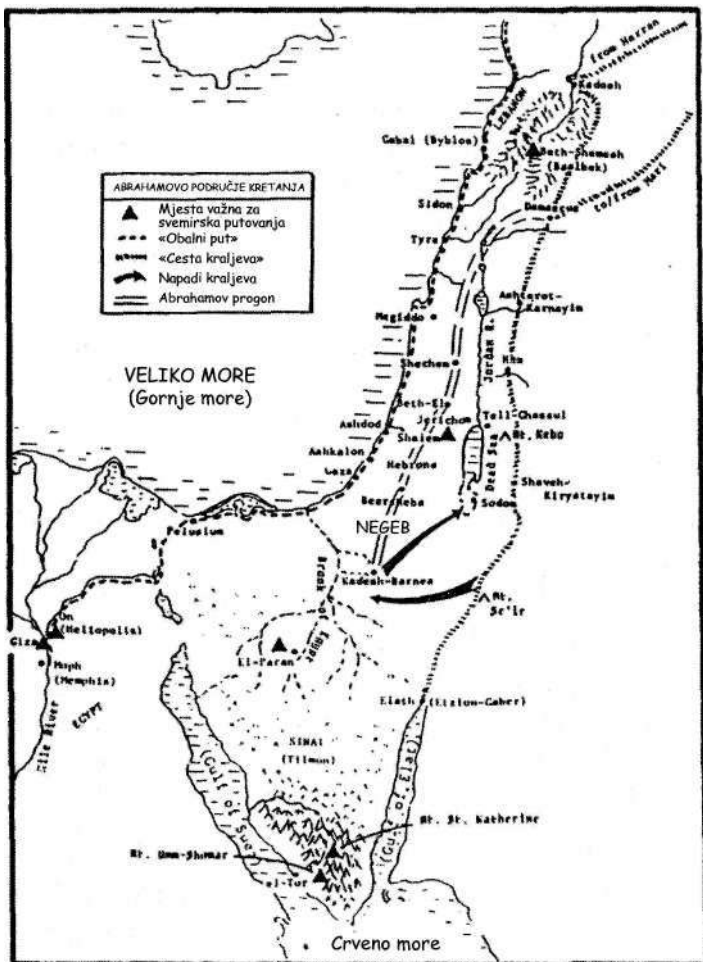
2042. pr. Kr. • Kanaanski kraljevi postaju odani "drugim bogovima". Abraham se vraća iz Egipta s elitnim postrojbama.

2041. pr. Kr. • Amar-Sin pokreće Rat kraljeva.

Tko su bili "drugi bogovi" koji su pridobili odanost kanaanskih kraljeva? To su bili Marduk, koji je kovao spletke u izgnanstvu nedaleko odatle, i njegov sin Nabu, koji je lutao istočnim Kanaanom, okupljajući pristaše i osvajajući prevlast. Kao što se može zaključiti iz imena biblijskih mjesta, cijela zemlja Moabaca našla se pod Nabuovim utjecajem: ta je zemlja također bila poznata kao Nabuova zemlja i mnoga tamošnja mjesta nazvana su njemu u čast, no najviši vrh zadržao je svoje - planina Nebo - kroz tisućljeća koja su uslijedila.

To je povijesni okvir u koji je Stari zavjet smjestio invaziju s istoka. Ali čak i iz biblijske perspektive, koja je stisnula mezopotamske priče o bogovima u monoteistički kalup, to je bio neobičan rat: pokazalo se da je navodni razlog - gušenje pobune - bio sporedan aspekt rata. Pravi cilj - jedna oaza na raskrižju puteva u pustinji - nikada nije dosegnut.

Krenuvši južnim putem iz Mezopotamije za Kanaan, napadajući su produžili na jug kroz Transjordaniju, duž Ceste kraljeva, napadajući jednu za drugom ključne predstraže koje su čuvale prijelaze preko rijeke Jordan: Ašterot Karnajim na sjeveru, Ham u sredini i Šaveh-Kirjatajim na jugu.

Prema biblijskoj priči, mjesto po imenu El Paran bilo je pravi cilj napadača, ali oni nikada nisu stigli do njega. Spustivši se kroz Transjordaniju i okruživši Mrtvo more, napadači su prošli kraj brda Seir i napredovali "prema El Paranu, koji je uz pustinju." No bili su prisiljeni povući se "natrag i prema En Mišpatu, to jest Kadešu". El Paran (Božje slavljeno mjesto?) nikada nije

dosegnut: napadači su nekako odbijeni kod En Mišpata, također poznatog kao Kadeš ili Kadeš Barnea.

Tek tada, kad su se okrenuli natrag prema Kanaanu, "istupi kralj Sodome, kralj Gomore, kralj Adme, kralj Sebojima i kralj Bele, odnosno Soara, te zapodjenu borbu protiv onih u dolini Sidimu." (Pogledati zemljovid).

Tako je bitka s tim kanaanskim kraljevima bila kasna faza rata, a ne njegov glavni cilj. Prije više od jednog stoljeća, u iscrpnoj studiji pod naslovom *Kadesh-Barnea*, H. C. Trumbull zaključio je da je pravi cilj napadača bio El Paran, koji je ispravno identificirao kao utvrđenu oazu Nakhl u središnjoj nizini Sinaja. Ali ni on ni drugi nisu mogli objasniti zašto bi jedan veliki savez pokrenuo vojsku prema odredištu udaljenom tisućama kilometara i borio se protiv bogova i ljudi kako bi stigao do izolirane oaze u ogromnoj, pustojoj nizini.

Zašto su krenuli tamo i tko im je stao na put u Kadeš Barnei, prisilivši napadače da se povuku?

Na to nije bilo odgovora i nikakvi odgovori ne mogu imati smisla, osim onih koje ćemo ponuditi mi: Jedino po čemu je to odredište bilo važno bila je njegova Svemirska luka, a onaj tko je blokirao napredovanje kod Kadeš Barnee bio je Abraham. Od najranijih vremena Kadeš Barnea bilo je mjesto gdje su se ljudi mogli najviše približiti području Svemirske luke bez posebne dozvole. Šulgi je otišao tamo moliti i ponuditi žrtve Bogu koji sudi, a skoro tisuću godina prije njega sumerski kralj Gilgameš zaustavio se tamo kako bi dobio posebno dopuštenje. To je bilo mjesto koje su Sumerani zvali BAD.GAL.DINGIR, a Sargon Akadski *Dur-Mah-llani*, jasno ga navodeći na svojim natpisima kao mjesto na Tilmunu (Sinajskom poluotoku).

To je bilo mjesto, po našem mišljenju, koje Biblija zove Kadeš Barnea, i tamo se Abraham utvrdio sa svojim elitnim trupama, zatvorivši napadačima prolaz prema samoj Svemirskoj luci.

Nagovještaji iz Staroga zavjeta postaju detaljna priča u *Tekstovima o Kedorlaomeru*, koji jasno govore da je taj rat trebao spriječiti Mardukov povratak i osujetiti Nabuove napore da dobi pristup Svemirskoj luci. Ti tekstovi ne samo što imenuju iste kraljeve koji se spominju u Bibliji nego čak i ponavljaju biblijske detalje o prihvaćanju novih bogova "u trinaestoj godini"!

Dok se vraćamo na *Tekstove o Kedorlaomeru* kako bismo dobili detalje pozadine biblijskih događaja, valja nam imati na umu da je te tekstove napisao babilonski povjesničar koji je odobravao Mardukovu želju da Babilon učini "nebeskim pupkom u Četiri regije". Kako bi to spriječili, bogovi koji su se suprotstavljali Marduku naredili su Kedor-Laomeru da zauzme i oskvrne Babilon:

Bogovi...

Kudur-Lagamaru, kralju zemlje Elamaca,

naređiše: "Spusti se tamo!"

Ono što je zlo za grad on učini;

Babilonu, dragocjenom gradu Mardukovom,
samostalnost oduže;

U Babilonu, gradu kralja bogova, Marduka,
kralja svrgnu;

Njegov hram učini jazbinom čopora pasa;

Leteći gavrani, glasno grakćući, izmetom ga okaljaše.

Pljačkanje Babilona bilo je samo početak. Nakon što je tamo počinio "zla djela", Utu/Šamaš pokušao je napasti Nabua, koji je (kako je optužujući rekao) pokolebao vjernost izvjesnog kralja njegovom ocu, Nanaru/Sinu. To se dogodilo, tvrde *Tekstovi o Kedorlaomeru*, u *trinaestoj godini* (baš kao što stoji u Postanku 14):

Pred bogove sin svoga oca [izađe],

toga dana Šamaš, Blistavi,

protiv gospodara nad gospodarima, Marduka [reče]:

"Vjernost svoga srca [kralj] izdade -

za vrijeme trinaeste godine;
protiv moga oca [okrenu se],
svoje vjere kralj se presta držati.
Sve to izazva Nabu."

Okupljeni bogovi, tako upozoreni na Nabuovu ulogu u šire-nju pobuna, okupili su savez lojalnih kraljeva i postavili Elamca Kudur-Lagamara za njihovog vojnog zapovjednika. Njihova prva zapovijed bila je da "Borsipa, [Nabuuova] utvrda, pomoću oruž-ja bude opljačkana." Izvršavajući naređenje, "Kudur-Lagamar, s iskvaranim mislima protiv Marduka, hram u Borsipi vatrom uništi i njegove sinove mačem pobi." Zatim je naređen vojni po-hod protiv pobunjenih kraljeva. Babilonski tekst navodi ciljeve napada i imena njihovih napadača, među njima lako možemo prepoznati biblijska imena: Eriaku (Ariok) je trebao napasti Šebu (Beer Šeba), a Tud-Gula (Tidal) je trebao "mačem pokositi sino-ve Gaze."

Djelujući prema objavi Ištarine volje, vojska koju su okupili kraljevi istoka stigla je u Transjordaniju. Prvo je trebala biti na-padnuta utvrda na "visokoj zemlji", a zatim Rabatum. Njihova ruta bila je jednaka onoj opisanoj u Bibliji: od visoravni na sje-veru kroz kotar Rabat Amon u središtu, pa na jug oko Mrtvog mora. Nakon toga je Dur-Mah-Ilani trebao biti osvojen, a kana-anski gradovi (uključujući Gazu i Beer Šebu u Negebu) trebali su biti kažnjeni. Ali, kod Dur-Mah-Ilanija, prema babilonskom tekstu, "sin svećenika, kojeg bogovi za svoga pravog pouzdanika pomazahu" stao je napadačima na put i "spriječio pljačku".

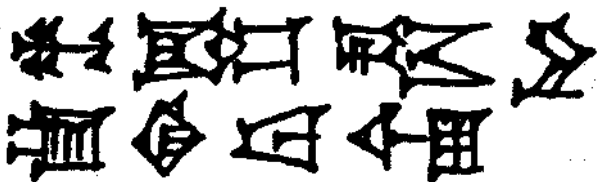
Bi li se babilonski tekst zaista mogao odnositi na Abrahama, sina svećenika Teraha, objašnjavajući njegovu ulogu u odbijanju napadača? Tu mogućnost potkrepljuje činjenica da mezopotam-ski i biblijski tekst govore o istim događajima na istom lokalitetu i s istim ishodom.

Ali ovdje nije riječ samo o mogućnosti, jer smo naišli na jedan vrlo intrigantan trag.

Radi se o neprimijećenoj činjenici da vremenske formule za vladavinu Amar-Sina njegovu sedmu godinu - ključnu godinu 2041. pr. Kr., godinu vojnog pohoda - također zovu MU NE IB.RU.UM BA.HUL (sl. 100), "Godina [u kojoj] je napadnut pastirski logor IB.RU.UMA."

Može li se ta bilješka, upravo u toj presudnoj godini, odnositi na nešto drugo nego na Abrahama i njegov pastirski logor?

Postoji također i slikovni prikaz koji bi mogao prikazivati taj napad. Ovo je prizor izdubljen u sumerskom valjkastom pečatu (sl. 101). Vjerovalo se da prikazuje putovanje Etane, jednog od ranih kraljeva Kiša, prema Krilatim vratima, gdje ga je "Orao" podigao u zrak tako visoko da mu je Zemlja nestala s vidika. Ali pečat prikazuje okrunjenog junaka na konju - što je prerano za Etanino vrijeme - kako stoji između mjesta Krilatih vrata i dvije odvojene grupe. Jedan od četvorice naoružanih Moćnika, čiji je vođa također na konju, kreće se prema obrađenom području na Sinajskom poluotoku (na što ukazuje simbol Sinovog polumjeseca s pšenicom koja raste u njemu). Druga grupa sastoji se od petorice kraljeva, okrenutih u suprotnom smjeru. Slika tako ima sve elemente drevne ilustracije Rata kraljeva i uloge "svećenikovog sina" u njemu, prije negoli elemente Etaninog putovanja do Svemirske luke. Junak koji je u sredini slike prikazan na životinji tako bi mogao biti Abraham, a ne Etana.

slika 100

slika 101

Obrativši Svemirsku luku i time ispunivši svoju misiju, Abraham se vratio u svoju bazu kraj Hebrona. Ohrabreni njegovim pothvatom, kanaanski kraljevi pokrenuli su svoje snage kako bi presreli vojsku istoka koja se povlačila. Ali napadači su ih pobijedili i "pokupili sve blago po Sodomi i Gomori", kao i jednog vrijednog zarobljenika: "Pograbe i Lota, Abramova nećaka, koji je živio u Sodomi."

Čuvši vijest, Abraham je okupio svoje najbolje konjanike i krenuo u potjeru za napadačima. Sustigavši ih u blizini Damaska, uspio je osloboditi Lota i povratiti sav ratni plijen. Kad se vratio, u dolini Šave (Jeruzalemu) dočekan je kao pobjednik:

A Melkisedek, kralj Šalema,
iznese kruha i vina,
jer on je bio svećenik Boga Svevišnjega.
I blagoslovi ga govoreći:
"Od Boga Svevišnjega, Stvoritelja neba i zemlje,
neka je Abram u blagoslov;
I Svevišnji Bog hvaljen bio
što ti u ruke preda neprijatelje!"

Ubrzo su kanaanski kraljevi također došli zahvaliti Abrahamu i ponudili su mu sva oduzeta blaga kao nagradu. No Abraham je, rekavši da njegovi lokalni saveznici mogu uzeti svoj dio, odbio uzeti "i remena od obuće" za sebe ili svoje ratnike. On nije djelovao ni iz prijateljstva prema kanaanskim kraljevima ni iz neprijateljstva prema Istočnom savezu: u ratu između Nanarove i Mardukove kuće bio je neutralan. "Ruku uzdižem za Jahvu, Svevišnjeg, Stvoritelja neba i zemlje", izjavio je.

Propala invazija nije zaustavila lavinu važnih događaja u drevnom svijetu. Godinu kasnije, 2040. pr. Kr., Mentuhotep II., vođa tebanskih prinčeva, porazio je faraone sa sjevera i proširio vlast Tebe (i njenog boga) do zapadnih prilaza Sinajskom poluotoku. Sljedeće je godine Amar-Sin pokušao doći do Sinajskog poluotoka morskim putem, ali je našao samo smrt od otrovnog ugriza.

Napadi na Svemirsku luku bili su odbijeni, ali opasnost joj je i dalje prijetila: Mardukovi naponi da stekne nadmoć postali su još intenzivniji. Petnaest godina kasnije Sodoma i Gomora nestale su u plamenu kad su Ninurta i Nergal upotrijebili Oružja sudnjega dana.

14

NUKLEARNA KATAKLIZMA

SUDNJI DAN STIGAO je dvadeset četvrte godine, kada je Abrahamu, utaborenom u blizini Hebrona, bilo devedeset devet godina.

"Jahve mu se ukaza kod hrasta Mamre dok je on sjedio na ulazu u šator za dnevne žege. Podigavši oči, opazi tri čovjeka koji stajahu nedaleko od njega. Čim ih spazi, potrča s ulaza šatora njima u susret i pade ničice na zemlju."

S tipičnog bliskoistočnog prizora vladara koji se odmara u sjeni svog šatora, biblijski pripovjedač Postanka 18 naglo podiže Abrahamov pogled i gura ga - a također i čitatelja - u iznenađan susret s božanskim bićima. Iako je Abraham gledao vani, nije vidio kako mu se ta trojica približavaju: oni iznenada "stajahu nedaleko od njega". Iako su bili "ljudi", on je odmah prepoznao njihov pravi identitet i poklonio im se, nazvavši ih "moji gospodari" i zatraživši od njih da ne "mimođu svoga slugu" prije nego što stigne za njih pripremiti bogat obrok.

Bio je sumrak kad su božanski posjetitelji završili s jelom i odmaranjem. Pitajući za Saru, njihov vođa rekao je Abrahamu:

"Vratit ću se k tebi dogodine u ovo vrijeme, a tvoja žena Sara imat će sina."

No obećanje rođenja zasluženog nasljednika Abrahamu i Sari u njihovim starim danima nije bilo jedini razlog za posjet Abrahamu. Postojao je i jedan zlokobniji razlog:

Ljudi ustanu i krenu
kako bi pogledali Sodomu.
Abraham pođe s njima da ih isprati,
i Jahve pomisli:
"Zar da sakrivam od Abrahama što ću učiniti?"

Sjetivši se kako mu je Abraham u prošlosti služio i budućnosti koju mu je obećao, Jahve mu je tada otkrio pravi cilj božanskog putovanja: provjera optužbi protiv Sodome i Gomore. "Velika je vika na Sodomu i Gomoru da je njihov grijeh pretežak", pa je Jahve zato odlučio: "Idem dolje da vidim rade li zaista kako veli tužba što je do mene stigla; ako je tako, uništiti ću ih sasvim, a ako nije, želim razvidjeti."

Uništenje Sodome i Gomore koje je uslijedilo postalo je jedna od najčešće prikazivanih i opisivanih biblijskih epizoda. Ortodoksni i fundamentalisti nikada nisu sumnjali da je Gospodin Bog doslovno izlio sumporni oganj s neba kako bi grešne građove zbrisao s lica zemlje. Znanstvenici i oni profinjeniji jednako su uporno nastojali pronaći "prirodna" objašnjenja za biblijsku priču: potres, vulkansku erupciju, neki drugi prirodni fenomen za koji dopuštaju da se mogao protumačiti kao Božje djelo, kazna primjerena grijehu.

Ali koliko se može saznati iz biblijske priče - a ona je dosad bila jedini izvor za sva tumačenja - taj događaj definitivno *nije* bio prirodna katastrofa. Opisuje se kao *isplaniran* događaj: Jahve je Abrahamu unaprijed otkrio što će se dogoditi i zašto. To je *izbjeжан* događaj, a ne katastrofa uzrokovana nepovratnim prirodnim silama: katastrofa će se dogoditi samo ako se pokaže da je "velika vika" protiv Sodome i Gomore bila opravdana. I treće

(kao što ćemo uskoro otkriti), to je također bio *odgodiv* događaj, koji se po volji mogao odigrati prije ili kasnije.

Shvativši da je moguće izbjeći katastrofu, Abraham je pribjegao taktici argumentiranog nadmudrivanja. "Možda ima pedeset nevinih u gradu", rekao je. "Zar ćeš uništiti mjesto radije nego ga poštediti zbog pedeset nevinih koji budu ondje?" Zatim je brzo dodao: "Daleko od tebe bilo da ubijaš nevinoga kao i krivoga, tako da i nevini i krivi prođu jednako! Daleko bilo od tebe da ni Sudac svega svijeta ne radi pravo!"

Smrtnik koji propovijeda svom Bogu! A molba je otkazivanja uništenja - unaprijed planiranog i izbjegnog uništenja - ako se u gradu može naći pedeset pravednih. No čim je Bog pristao poštediti grad ako u njemu pronađe pedeset takvih ljudi, Abraham, koji je broj pedeset možda izabrao znajući da će dirnuti u osjetljivu žicu, naglas se zapitao hoće li ga Bog uništiti bude li taj broj za pet manji. Kad se Bog složio da otkáže uništenje ako pronađe samo četrdeset pet pravednih Abraham je, cjenkajući se, smanjio broj na četrdeset, zatim na trideset, pa na dvadeset, pa na deset. "Neću ga uništiti zbog njih deset" i Jahve, završivši razgovor s Abrahamom, ode, a Abraham se vrati u svoje mjesto."

Uvečer su dva Jahvina pratioca - koje biblijski pripovjedač sada zove *Mal'akhim* (što se prevodi kao "anđeli", ali zapravo znači "izaslanici") - stigli u Sodomu, sa zadatkom da provjere optužbe protiv tog grada i o svojim otkrićima izvijeste Jahvu. Lot - koji je sjedio na vratima grada - odmah je prepoznao (kao ranije Abraham) božansku prirodu dvojice posjetitelja, pa je njihov identitet očigledno odavala odjeća ili oružje, ili možda način na koji su došli (leteći?).

Sad je na Lotu bio red da inzistira na gostoljubivosti, i dvojica su prihvatila njegov poziv da provedu noć u njegovom domu. Međutim, noć nije bila mirna, jer je vijest o njihovom dolasku uznemirila cijeli grad.

"Još ne bijahu legli na počinak, kad građani Sodome - mladi i stari, sav narod iz svih četvrti - opkole kuću. Zovnu Lota pa mu reknu: "Gdje su ljudi što su noćas došli k tebi? Izvedi nam ih da

ih tjelesno upoznamo!" Kad to Lot nije učinio, gomila je nasrnula želeći provaliti u kuću, ali dvojica *Mal'akhima* "ljude pred vratima, mlade i stare, zablješte tako da nisu mogli naći vrata."

Shvativši da je od svih stanovnika grada samo Lot "pravedan", izaslanici nisu trebali dalje istraživati: sudbina grada bila je zapečaćena. "Ona dvojica upitaju Lota: 'Koga još ovdje imaš: zeta, sinove i kćeri, sve koje imaš u gradu iz mjesta izvedi, jer mi ćemo zatrti ovo mjesto.'" Požurivši prenijeti vijest svom zetu, Lot je dočekan s nevjericom i smijehom. Zato su u zoru izaslanici zatražili od Lota da pobjegne bez odgađanja i sa sobom povede samo svoju ženu i svoje dvije neudate kćeri koje su živjele s njima u kući.

Ali on oklijevaše;

zato ga ona dvojica uzeše za ruku,

a tako i njegovu ženu i njegove dvije kćeri

- po smilovanju Jahvinu nad njim -

i odvedoše ih i spustiše izvan grada.

Nakon što su doslovno zrakom prenijeli Lota i obitelj, a zatim ih spustili izvan grada, izaslanici su rekli Lotu da bježi u brda: "Bježi da život spasiš! Ne obaziri se niti se igdje u ravnici zaustavljaš." Uputili su ga: "Bježi u brdo da ne budeš zatrt." Ali Lot je, bojeći se da neće stići do brda na vrijeme i da će ih "snaći zlo i smrt", imao prijedlog: Bi li se uništenje Sodome moglo odgoditi dok on ne stigne do grada Soara, najudaljenijeg od Sodome? Pristavši, jedan od izaslanika zatražio je od njega da požuri tamo: "Brzo bježi onamo, jer neću moći ništa činiti dok ti onamo ne stigneš."

Nesreća tako nije bila samo predvidljiva i izbježna, nego i odgodiva: njom se moglo dogoditi razne gradove u različito vrijeme. Nikakva prirodna katastrofa nije mogla imati sve ove aspekte:

Kako je sunce na zemlju izlazilo i Lot ulazio u Soar,

Bog zapljuje s neba na Sodomu i Gomoru

sumpornim ognjem koji baci Jahve,
i uništi one gradove i svu onu ravnicu,
sve žitelje gradske
i sve raslinstvo na zemlji.

Gradovi, ljudi, vegetacija - sve je bilo uništeno Božjim oružjem. Njegova vrućina i vatra spržile su sve pred njim, njegovo zračenje utjecalo je čak i na one ljude koji su bili malo dalje od grada: Lotova žena, zanemariivši upozorenje da se ne osvrće dok su bježali iz Sodome, pretvorila se u "stup soli".¹ Snašlo ju je "zlo" kojeg se Lot bojao...

¹ Tradicionalan i doslovan prijevod hebrejskog izraza *Netsiv melah* je stup soli, i u srednjem vijeku pisani su traktati koji su objašnjavali proces kojim je čovjeka moguće pretvoriti u kristaliziranu sol. Međutim, ako je - kao što mi vjerujemo - materinski jezik Abrahama i Lota bio sumerski, a događaj je prvi put zabilježen na sumerskom, a ne nekom semitskom jeziku, potpuno drugačije i uvjerljivije objašnjenje sudbine Lotove žene postaje moguće.

U dokumentu predstavljenom Američkom orijentalističkom društvu 1918. i kasnije objavljenom članku u *Beitriige zur Assyriologie*, Paul Haupt uvjerljivo je pokazao da je iz razloga što su rani izvori soli u Sumeru bile močvare blizu Perzijskog zaljeva, sumerski naziv NIMUR mogao značiti i *sol* i *paru*. Budući da se Mrtvo more na hebrejskom zvalo Slano more, hebrejski biblijski pripovjedač vjerojatno je krivo protumačio sumerski naziv i napisao stup soli, dok se Lotova žena u stvari pretvorila u 'stup pare'. U vezi s tim treba spomenuti da se u ugaritskim tekstovima, kao što je kanaanska priča o Akhatu (koja ima mnogo sličnosti s pričom o Abrahamu), smrt smrtnika od ruke boga opisivala kao 'bijeg njegove duše poput pare, poput dima iz njegovih nosnica.'

Zaista, u *Epu o Eri*, za koji vjerujemo da je bio sumerski zapis o nuklearnoj katastrofi, bog je ovako opisao smrt ljudi:

Učinit ću da ljudi nestanu,
Duše ću im pretvoriti u paru.

Lotova supruga imala je nesreću da bude među onima koji su bili 'pretvoreni u paru'.

Jedan za drugim, gradovi "koji razgnjeviše Gospodina" bili su uništeni, a Lotu je svaki put bilo dopušteno da pobjegne:

Tako se bogovi, dok zatirahu gradove u ravnici
u kojima je Lot boravio, sjetiše Abrahama
i ukloniše Lota ispred propasti gradova.

A Lot je, prema uputama, otišao "nastaniti se u brdu. On i njegove dvije kćeri živjeli su u pećini."

Nakon što su bili svjedoci vatrenog uništenja svega što je živo u Jordanskoj dolini i nevidljive ruke smrti koja je vaporizirala njihovu majku, što su Lot i njegove kćeri mogli misliti? Mislili su, kako saznajemo iz biblijske priče, da su bili svjedoci kraja čovječanstva na Zemlji, da su njih troje jedini preživjeli od ljudske vrste i zato je jedini način da sačuvaju ljudsku vrstu bio da počine rodoskrvnuće i da kćeri začnu djecu s vlastitim ocem...

"Starija reče mlađoj: 'Otac nam ostarje, a muža na zemlji nema da bude s nama, kako je običaj po svem svijetu. Hajdemo oca opiti vinom, pa s njime leći, tako ćemo s ocem sačuvati potomstvo.'" I, učinivši tako, obje su zatrudnjele i rodile djecu.

Noć prije kataklizme za Abrahama je morala biti noć tjeskobe i nesanice, ili razmišljanja o tome jesu li u Sodomi pronašli dovoljno Pravednih da poštede grad te zabrinutosti za sudbinu Lota i njegove obitelji. "I sutradan u rano jutro Abraham se požuri na mjesto gdje je stajao pred Jahvom, upravi pogled prema Sodomi i Gomori i svoj ravnici u daljini: i vidje kako se diže dim nad zemljom kao dim iz kakve peći."

Bio je svjedok "Hirošime" i "Nagasaki" - uništenja jedne plodne i naseljene ravnice atomskim oružjem. *Godina je bila 2024. pr. Kr.*

Gdje su danas ostaci Sodome i Gomore? Drevni grčki i rimski geografi izvijestili su da je nekoć plodna dolina pet gradova nakon katastrofe bila poplavljena. Moderni znanstvenici vjeruju da je uništenje opisano u Bibliji izazvalo pukotinu na južnoj obali

Mrtvog mora, zbog čega su se njegove vode izlile i potopile nizinski kraj na jugu. Preostali dio onoga što je nekada bila južna obala postao je poluotok koji domaće stanovništvo slikovito zove *el-Lissan* (Jezik), a nekoć naseljena dolina sa svojih pet gradova postala je nov, južni dio Mrtvog mora (sl. 102), koji još nosi lokalni naziv Lotovo more. Na sjeveru je izlivanje vode prema jugu uzrokovalo povlačenje obale.

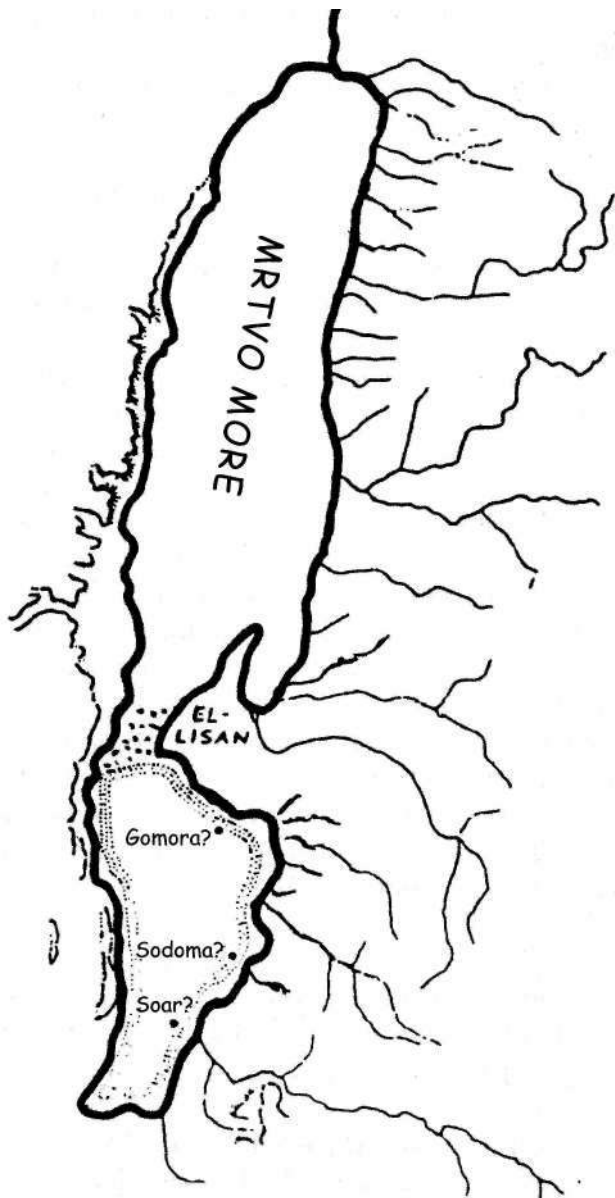
Drevne izvještaje u novije su vrijeme potvrdili razni istraživači, počevši s temeljitim istraživanjem tog područja koje je 1920-ih provela znanstvena misija pod pokroviteljstvom vatikanskog Papinskog biblijskog instituta (A. Mallon, *Voyage d'Exploration au sud-est de la Mer Morte*). Vodeći arheolozi, kao što su W. F. Albright i P. Harland, otkrili su da su naselja u brdima oko tog kraja bila naglo napuštena u dvadeset prvom stoljeću pr. Kr. i ponovno naseljena tek nekoliko stoljeća kasnije. Utvrđeno je da su do današnjeg dana vode izvora koji okružuju Mrtvo more zagađene radioaktivnošću "dovoljnom da izazove neplodnost i s tim povezane probleme kod bilo koje životinje i ljudi koji su je pili tijekom mnogo godina" (I. M. Blake, "Jošušino prokletstvo i Elišino čudo" u *The Palestine Exploration Quarterly*).

Oblak smrti, dižući se prema nebu s gradova iz ravnice, uplašio je ne samo Lota i njegove kćeri nego i Abrahama, i on se nije osjećao sigurnim čak ni u brdima Hebrona, udaljenim oko osamdeset kilometara. Biblija nam kaže da je raspremio svoj logor i krenuo dalje na zapad, nastanivši se u Geraru.

Također, nikada više nije otputovao na Sinaj. Čak i godina-ma kasnije, kad je Abrahamov sin Izak poželio otići u Egipat zbog gladi u Kanaanu, "Jahve mu se ukaza i reče: 'Ne silazi u Egipat; boravi u zemlji koju ću ti označiti.'" Prolaz kroz Sinajski poluotok očigledno još uvijek nije bio siguran.

Ali zašto?

Uništenje gradova u ravnici, kako vjerujemo, bilo je samo sporedan događaj: u isto vrijeme Svemirska luka na Sinajskom poluotoku također je razorena nuklearnim oružjima, ostavivši

slika 102

iza sebe smrtonosnu radijaciju koja se zadržala još mnogo godina nakon toga.

Glavni nuklearni cilj bio je na Sinajskom poluotoku, a prava žrtva je, na kraju, bio sam Sumer.

Iako je kraj Ura došao brzo, njegova crna sudbina nadvijala se nad njim još od Rata kraljeva, dolazeći sve bliže i bliže, poput zvuka udaljenog bubnjara - glasnika pogubljenja - koji se približava, postajući glasniji iz godine u godinu. Godina propasti - 2024. pr. Kr. - bila je šesta godina vladavine Ibi-Sina, posljednjeg kralja Ura, ali da bismo otkrili uzroke kataklizme, objasnili njenu prirodu i detalje njene svrhe, morat ćemo proučiti zapise o kobnim godinama koje su započele spomenutim ratom.

Nakon što su doživjeli neuspjeh u svojoj misiji i dvaput bili poniženi od Abrahamove ruke - prvo kod Kadeš Barnee i onda opet u blizini Damaska - kraljevi koji su pokrenuli napad odmah su svrgnuti sa svojih prijestolja. U Uru je Amar-Sina zamijenio njegov brat Šu-Sin koji je, došavši na prijestolje, zatekao poljuljan veliki savez i Urove dotadašnje saveznike koji su sada nagrizali njegovo raspadajuće carstvo.

Iako je Rat kraljeva poljuljao i njihov ugled, Nanar i Inana u početku su bili bogovi kojima je Šu-Sin poklonio svoje povjerenje. Nanar je, tvrde Šu-Sinovi rani natpisi, bio taj koji je "zazvao njegovo ime" i učinio ga kraljem: on je bio "Inanin voljeni" i ona ga je sama predstavila Nanaru (sl. 103).

"Sveta Inana", hvalisao se Šu-Sin, "obdarena zadivljujućim osobinama, prva kći Sinova", poklonila mu je oružja s kojima je mogao "zaratiti s neprijateljskom zemljom koja je neposlušna." Ali sve to nije bilo dovoljno da održi na okupu sumersko carstvo i Šu-Sin je uskoro zatražio pomoć od jačih bogova.

Sudeći po datumskim formulama - godišnjim natpisima za kraljevske, kao i trgovinske i društvene svrhe, u kojima je svaka nova godina kraljeve vladavine bila označena nekim važnim događajem iz te godine - Šu-Sin je u drugoj godini svoje vladavine zatražio usluge Enkija, sagrađivši za tog boga poseban brod koji je mogao ploviti otvorenim morem sve do Donjeg svijeta. Treća godina vladavine također je bila obilježena stjecanjem Enkijeve naklonosti. Gotovo ništa drugo nije nam poznato o tim naporima, koji su mogli biti zaobilazan put pacifikacije Mardukovih i Nabuovih sljedbenika. No, napori očigledno nisu urodili plodom, jer je tijekom četvrte i pete godine sagrađen golemi zid na zapadnoj granici Mezopotamije, upravo s ciljem sprečavanja ratnih pohoda "Zapadnjaka", Mardukovih sljedbenika.

Dok je pritisak sa zapada rastao, Šu-Sin okrenuo se velikim bogovima Nippura zatraživši oprost i spas. Datumske formule, koje su potvrdila arheološka iskapanja američke ekspedicije u Nippur, otkrivaju da je Šu-Sin pokrenuo opsežne radove na rekonstrukciji nipurskog svetog okruga, u opsegu neviđenom od Ur-Namuovih dana. Radovi su kulminirali podizanjem stele u čast Enlila i Ninlil, "stele kakvu nijedan kralj dotad nije sagrađio". Šu-Sin je očajnički tražio prihvaćanje, potvrdu da je on "kralj kojega Enlil, u svom srcu, bijaše izabrao". No Enlil nije bio tamo da mu odgovori: samo je Ninlil, Enilova supruga koja je ostala u Nippuru, čula Šu-Sinove pokorne molbe. Odgovarajući sa suosjećanjem, "kako bi produljila blagostanje Šu-Sinovo, da protegne vrijeme njegove vlasti", dala mu je "oružje koje obara blistavošću... čiji zastrašujuć bljesak doseže do neba."

Iz Šu-Sinovog teksta, katalogiziranog kao "Zbirka B", može se zaključiti da se u svojim naporima da uspostavi stare veze s Nippurom Šu-Sin možda pokušao pomiriti s Nipurcima (kao što

je bila Terahova obitelj) koji su napustili Ur nakon Ur-Namuove smrti. Tekst kaže da je, nakon što je postigao da se kraj u kojem se nalazio Haran "trese od straha pred njegovim oružjem", učinio pomirljivu gestu: Šu-Sin je tamo poslao vlastitu kćer kao nevjestu (vjerojatno vođi toga kraja ili njegovom sinu). Ona se nakon toga vratila u Sumer s pratnjom od žitelja toga kraja, "utemeljivši grad za Enlila i Ninlil na granici Nippura." To je bilo prvi put "od dana kad su se određivale sudbine, da je neki kralj osnovao grad za Enlila i Ninlil", ustvrdio je Šu-Sin, očigledno očekujući pohvale. Uz vjerojatnu pomoć Nipuraca povratnika, Šu-Sin je također ponovno uveo službe visokog hrama u Nippuru - dodijelivši sebi ulogu i naslov visokog svećenika.

Ipak, sve je to bilo uzalud. Umjesto veće sigurnosti, javljale su se veće opasnosti, pa je zabrinutost oko odanosti udaljenih provincija ustupila mjesto brizi za teritorij samog Sumera. "Moćni kralj, kralj Ura", kaže jedan Šu-Sinov natpis, shvatio je da je "čuvanje zemlje" - samog Sumera - postalo najteže kraljevo breme.

Poduzeo je još jedan, posljednji pokušaj da nagovori Enlila na povratak u Sumer, da nađe zaštitu pod njegovim okriljem. Djelujući, kako se čini, prema Ninlilinom savjetu, Šu-Sin je za božanski par sagradio "golem izletnički brod, prikladan za najveće rijeke... Savršeno ga je ukrasio dragim kamenjem", opskrbio ga veslima od najboljeg drveta, motkama za odguravanje i vješto izrađenim kormilom i opremio ga raznim udobnostima, uključujući i bračni krevet. Zatim je "smjestio izletnički brod u golem bazen ispred Ninliline Kuće užitaka."

Nostalglični aspekti dirnuli su Enlila u srce, jer se bio zaljubio u Ninlil dok je ona još bila mlada bolničarka, vidjevši je kako se gola kupa u rijeci. I zaista se vratio u Nippur:

Kad Enlil ču [sve to],
od jednog do drugog obzora požuri,
sa sjevera na jug otputova;
kroz nebesa nad zemljom požuri
da se raduje sa svojom voljenom kraljicom, Ninlil.

Međutim, sentimentalno putovanje bilo je samo kratka me-
đuigra. Neki ključni redovi pri kraju pločice nedostaju, pa su nam
uskraćeni detalji o onome što se zatim dogodilo. Ali posljednji red
govori o "Ninurti, velikom ratniku Enlilovom, koji zbuni uljeza",
kako se čini, nakon što je "natpis, zao natpis" otkriven na jednom
kipu na brodu, možda s ciljem da urekne Enlila i Ninlil.

Nema dostupnih zapisa o Enlilovoj reakciji na tu prljavu
igru, ali svi drugi dokazi upućuju na zaključak da je ponovno
napustio Nippur i ovaj put, čini se, sa sobom poveo i Ninlil.

Ubrzo nakon toga - uveljači 2031.pr. Kr.po našem kalenda-
ru - Bliski istok je osjetio strahopoštovanje pred potpunom po-
mrčinom Mjeseca, koja je zasjenila Mjesec u noći tijekom cijelog
njegovog puta od jednog do drugog obzora. Svećenici nipurskog
proročišta nisu mogli ublažiti Šu-Sinovu tjeskobu: kako su rekli u
svojoj pisanoj poruci, to je bio znak "kralju koji vlada nad Četiri
regije: njegov zid bit će uništen, Ur će biti opustošen."

Odbačen od velikih starih bogova, Šu-Sin poduzeo je još je-
dan posljednji čin - ili iz prkosa ili kao zadnju slamku nade u
nastojanju da stekne božansku podršku. Otišao je i sagradio - u
samom svetom okrugu Nippura - hram mladom bogu po ime-
nu Šara. On je bio Inanin sin i poput Lugalbande, koji je nosio
taj epitet u ranijim danima, tako je i taj novi Šara (Princ) bio
sin kralja. U natpisu kojim je posvetio hram, Šu-Sin ustvrdio je
da je on otac mladog boga: "Božanskom Šari, nebeskom junaku,
voljenom sinu Inaninom: njegov otac Šu-Sin, moćni kralj, kralj
Ura, kralj Četiriju regija, podiže za njega hram Šagipada, njegov
voljeni hram; neka živi kralj." To je bila deveta godina Šu-Sinove
vladavine. Također i posljednja.

Novi vladar na prijestolju Ura, Ibi-Sin, nije mogao spriječiti
povlačenja na nove obrambene položaje. Sve što je mogao učiniti
bilo je da požuri gradnju zidova i utvrda u srcu Sumera, oko Ura
i Nippura: ostatak zemlje ostavljen je bez zaštite. Njegove datum-
ske formule, od kojih nijedna pronađena ne obuhvaća više od pet
godina njegove vladavine (iako je vladao duže), ne govore nam
mnogo o okolnostima njegovog vremena: puno više doznajemo

iz prekida drugih uobičajenih poruka i trgovinskih dokumenata. Tako su poruke odanosti, koje su druga podređena urbana središta trebala slati Uru svake godine, prestala stizati iz jednog središta za drugim. Prvo su prestale stizati poruke odanosti iz zapadnih provincija, zatim su, u trećoj godini, glavni gradovi istočnih provincija prestali slati svoje glasnike. U toj je trećoj godini urska vanjska trgovina "prestala uz znakovitu iznenadnost" (riječima C. J. Gadda, *History and Monuments of Ur*). Na raskrižju Drehem (kraj Nippura), na kojem je kroz cijelu treću ursku dinastiju bi-lježen promet dobara, stoke i prikupljenog poreza - o čemu su pronađene tisuće netaknutih glinenih pločica - pedantno knjigovodstvo također je naglo prekinuto u toj trećoj godini.

Zanemarivši Nippur, koji su napustili njegovi veliki bogovi, Ibi-Sin je svoje povjerenje opet poklonio Nanaru i Inani, postavivši se u svojoj drugoj godini za visokog svećenika Inaninog hrama u Uruku. Od svojih je bogova neprekidno tražio vodstvo i utjehu, ali sve što je dobivao bila su proročanstva o uništenju i zapečaćenoj sudbini. U četvrtoj godini njegove vladavine rečeno mu je da će "Sunce izaći na zapadu... To je predznak za Ibi-Sina: Uru će biti suđeno."

U petoj godini Ibi-Sin potražio je dodatnu snagu postavši Inanin visoki svećenik u njenom svetištu u Uru. Ali ni to mu nije pomoglo: te su godine i drugi gradovi iz samog Sumera prestali slati poruke odanosti. To je također bila posljednja godina u kojoj su ti gradovi, prema tradiciji, poslali žrtvene životinje za Nanarov hram u Uru. Urova središnja vlast, njegovi bogovi i njegov veliki zigurat-hram više nisu bili poštovani.

Početak šestе godine predznaci "o uništenju" postali su hitniji i konkretniji. "Kad stigne šesta godina, stanovnici Ura bit će zarobljeni", govorio je jedan predznak. Pretkazana nesreća sti-ći će, govorio je drugi predznak, "kad po drugi put, onaj koji se naziva Vrhovnim, poput onog čija su prsa bila pomazana, stigne sa zapada." Te iste godine, kao što otkrivaju poruke s granice, "neprijateljski zapadnjaci udoše" u Mezoptamsku nizinu: bez ot-

pora, brzo "prodriješ u unutrašnjost zemlje, osvajajući jednu za drugom sve velike tvrđave."

Sve što je Ibi-Sin pokušao sačuvati bile su enklave Ura i Nippura. No, prije kraja šeste kobne godine, natpisi koji slave kralja Ura naglo su se prestali pojavljivati i u Nippuru. Neprijatelji Ura i njegovih bogova, "Onoga koji se naziva Vrhovnim", došli su do srca Sumera.

Kao što su proročanstva predviđela, Marduk se vratio u Babilon po drugi put.

Dvadeset četiri kobne godine - otkad je Abraham napustio Haran, otkad je Šulgi smijenjen na prijestolju, otkad je počelo Mardukovo progonstvo među Hetitima - sastale su se u toj Godini propasti, 2024. pr. Kr. Nakon što smo pratili odvojene, ali isprepletene priče o biblijskom Abrahamu i sudbinama Ura i njegovih posljednjih triju kraljeva, sada ćemo slijediti Mardukove stope.

Ploča na kojoj je napisana Mardukova biografija (i koju smo već dijelom citirali) dalje nam govori o njegovom povratku u Babilon nakon dvadeset i četiri godine boravka u zemlji Hatta:

U zemlji Hatta upitah proročište
[o] mom prijestolju i mom gospodstvu,
u njemu [upitah]: "Dokad?"
24 godine u njemu provedoh.

A onda, u toj dvadeset četvrtoj godini, primio je povoljan predznak:

Moji dani [progonstva] bijahu završeni.
U svoj grad [se uputih],
svoj hram Esagila kao brdo [da sagradim/obnovim],
svoj vječni dom da [ponovno podignem].
Svoje stope uputih [prema Babilonu],
kroz... zemlje [dodoh] u svoj grad,

njegovu [budućnost? blagostanje?] da stvorim,
kralja u Babilonu da [postavim]
u kući moga zavjeta...
U Esagilu, koji je poput brda...
što ga Anu stvori...
U Esagilu...
da podignem podij...
U moj grad...
Radost...

Oštećena ploča zatim nabraja gradove kroz koje je Marduk prošao na svom putu za Babilon. Nekoliko čitljivih imena gradova govori nam da je Marduka njegov put iz Male Azije do Mezopotamije vodio prvo na jug do grada Hama (biblijskog Hamata), zatim na istok preko Mare (pogledati zemljovid, str. 304). U Mezopotamiju je - u skladu s proročanstvima - zaista stigao sa zapada, u pratnji svojih amorejskih sljedbenika (Zapadnjaka).

Njegova želja, nastavio je Marduk, bila je da donese mir i napredak toj zemlji, "otjera zlo i lošu sreću... donese majčinsku ljubav Ljudskom rodu." Ali sve se to izjalovilo: protiv njegovog grada Babilona jedan suparnički bog "okrenu svoj gnjev". Ime tog suparničkog boga navedeno je na samom početku novog stupca teksta, ali sve što je od njega ostalo je prvi slog: "Božanski NIN-." Moglo se raditi samo o Ninurti.

Iz te ploče ne doznajemo mnogo o djelima ovog protivnika, jer su svi kasniji redovi teško oštećeni i tekst postaje nerazumljiv. No neke od nedostajućih razvoja događaja možemo rekonstruirati pomoću treće pločice *Tekstova o Khedorlaomeru*. Usprkos svojim enigmatским aspektima, ona nam prikazuje sliku potpunog previranja, sa suparničkim bogovima koji jurišaju jedan protiv drugoga na čelu svojih ljudskih trupa: Mardukovi amorejski sljedbenici pustošili su dolinom Eufrata napredujući prema Nippuru, a Ninurta je organizirao elamsku vojsku da im se suprotstavi.

Dok čitamo zapise o tim teškim vremenima, otkrivamo da optuživanje neprijatelja za zvjerstva nije nov izum. Babilonski tekst - koji je, ne smijemo zaboraviti, napisao Mardukov sljedbenik - elamskim trupama, i samo njima, pripisuje oskvrnuća hramova, uključujući Šamašova i Ištarina svetišta. Babilonski kroničar ide i dalje: on optužuje Ninurtu da je Mardukove sljedbenike lažno okrivio za oskvrnuće Enlilove Svetinje nad svetinjama u Nippuru i time isprovocirao Enlila da se svrsta uz protivnike Marduka i njegovog sina Nabua.

To se dogodilo, govori nam babilonski tekst, kad su se dvije suprotstavljene vojske sukobile u Nippuru. Tada je opljačkan sveti grad, a njegovo svetište, Ekur, oskvrnuto. Ninurta je za taj zločin optužio Mardukove sljedbenike, ali nije bilo tako: to je zapravo učinio njegov saveznik Era!

Kako se Nergal/Era iznenada pojavio u babilonskim kronikama ostat će zagonetka dok se ne vratimo na *Ep o Eri*. Ali da se taj bog spominje u *Tekstovima o Kedorlaomeru* i optužuje za svetogrđe nad Ekurom, nešto je u što ne može biti sumnje:

Era, nemilosrdni,
uđe u sveti okrug.
Utabori se u svetom okrugu,
i pogleda Ekur.
On otvori usta, reče svojim mladićima:
"Opljačkajte Ekur,
odnesite njegova blaga,
razorite mu temelje,
srušite ogradu svetišta!"

Kad je Enlil "na uzvišenom prijestolju" čuo da je uništen njegov hram, oskvrnuto njegovo svetište, da je "u Svetinji nad svetinjama potrzan zastor", požurio je natrag u Nippur. "Jašući pred njim bili su bogovi ogrnuti blještavilom", on sam izbaci-
vao je blještavilo poput munja" dok se spuštao s neba (sl. 104),
"zatresao je sveto mjesto" spuštajući se do svetog okruga. Enlil

slika 104

se zatim obratio svom sinu, "princu Ninurti", želeći doznati tko je oskvrnuo sveto mjesto. Ali umjesto da kaže istinu da je to bio Era, njegov saveznik, Ninurta je uperio prst na Marduka i njegove sljedbenike...

Opisujući prizor, babilonski tekst tvrdi da se Ninurta pri susretu sa svojim ocem ponašao bez odgovarajućeg poštovanja: "Ne bojeći se za svoj život, ne skinu svoju tijaru." Enlilu "reče zlo... Ne bijaše pravde, začu se uništenje." I tako razbješnjen, "Enlil izazva zle namjere protiv Babilona."

Pored "zlih djela" protiv Marduka i Babilona, također je planiran napad na Nabua i njegov hram Ezidu u Borsippi. Ali Nabu je uspio pobjeći na zapad, u gradove u blizini Sredozemnog mora koji su mu bili odani:

Iz Ezide...

Nabu, obranu svih svojih gradova

krenu urediti;

prema velikom moru usmjeri svoj korak.

Sada u babilonskom tekstu slijede redovi koji imaju izravne paralele s biblijskom pričom o uništenju Sodome i Gomore:

Ali kada Mardukov sin
bijaše u obalnoj zemlji,
Onaj od zlog vjetra [Era]
jarošću spali ravnu zemlju.

Ovi stihovi zaista su morali imati zajednički izvor s biblijskim opisom "sumpornog ognja" koji je zapljusnuo s neba i "uništio one gradove i svu onu ravnicu"!

Kao što svjedoče tvrdnje iz Biblije (npr. Ponovljeni zakon 29:22-27), "pokvarenost" gradova Jordanske doline bila je u tome što su "prekršili zavjet Gospodina... i jer su otišli da iskazuju što-vanje drugim bogovima" Kao što sada saznajemo iz babilonskog teksta, "vika" (optužba) protiv njih bila je da pristaju uz stranu Marduka i Nabua u tom posljednjem srazu sukobljenih bogova. No, dok biblijski tekst staje na tome, babilonski tekst dodaje još jedan važan detalj: cilj napada na kanaanske gradove nije bilo samo uništenje središta podrške Marduku nego i uništenje Nabua, koji je tamo bio potražio utočište. Međutim, taj drugi cilj nije postignut, jer se Nabu uspio na vrijeme izvući i pobjeći na jedan otok na Sredozemnom moru, gdje su ga ljudi prihvatili iako nije bio njihov bog:

On [Nabu] uđe u veliko more,
sjede na prijestolje koje ne bijaše njegovo
[jer] Ezida, njegov pravi dom, bijaše osvojen.

Slika kataklizme na drevnom Bliskom istoku u Abrahamovo vrijeme, koja se može nazreti iz biblijskog i babilonskog teksta, puno je detaljnija u *Epu o Eri* (o kojem smo već ranije govorili). Prvi put sastavljen iz krhotina pronađenih u Asurbanipalovoj biblioteci u Ninivi, asirski tekst počeo je dobivati oblik i značenje kad su druge fragmentirane verzije otkrivene na drugim arhe-

ološkim lokalitetima. Dosad je definitivno utvrđeno da je tekst bio napisan na pet pločica i unatoč prekidima, nedostajućim ili nepotpunim redovima, pa čak i nekim neslaganjima među znanstvenicima oko toga gdje pripadaju određeni ulomci, sastavljena su dva opsežna prijevoda: *Das Era-Epos* P. F. Gossmanna i *L'Epopea di Erra* L. Cagnia.

Ep o Eri ne samo što objašnjava prirodu i uzroke sukoba koji su doveli do upotrebe Najmoćnijeg oružja protiv naseljenih gradova i pokušaja uništenja jednog boga (Nabua) za kojeg se vjerovalo da se u njima skriva nego i jasno kaže da takav ekstreman korak nije bio olako poduzet.

Iz nekoliko drugih tekstova znamo da su veliki bogovi u vrijeme akutne krize neprekidno zasjedali u Ratnom vijeću, održavajući stalnu komunikaciju s Anuom: "Anu je Zemlji govorio, Zemlja je Anuu riječi kazivala." *Ep o Eri* dodaje informaciju da se prije upotrebe strašnog oružja dogodio još jedan sukob između Nergala/Ere i Marduka, u kojem je Nergal pomoću prijetnji uvjerio svoga brata da napusti Babilon i odustane od svojih pretenzija na vrhovnu vlast.

Ali ovaj je put uvjeravanje propalo i u Vijeću bogova Nergal se zauzeo za primjenu sile u Mardukovom svrgavanju. Iz tekstova saznajemo da je rasprava bila vatrena i oštra, trajala je "jedan dan i jednu noć, bez prestanka". Posebno žestoka rasprava razvila se između Enkija i njegovog sina Nergala, u kojoj je Enki stao na stranu svog prvorodenog sina: "Sad kad je princ Marduk ustao, sad kad su ljudi po drugi put uzdigli njegov lik, zašto se Era i dalje protivi?", upitao je Enki. Na kraju, izgubivši strpljenje, Enki je povikao na Nergala da mu se izgubi s vida.

Uvrijeđeno otišavši, Nergal se vratio na svoj posjed. "Posavjetovavši se sa sobom", odlučio je upotrijebiti zastrašujuća oružja: "Uništit ću zemlje, pretvorit ću ih u hrpe prašine; gradove ću razoriti, u pustoš ću ih pretvoriti. Srvnit ću planine, zbrisat ću njihove životinje; mora ću uzburkati, što je u njima živo desetkovat ću; učinit ću da ljudi nestanu, duše ću im pretvoriti u paru; nikoga neću poštedjeti..."

Iz teksta poznatog kao CT-xvi-44/46 saznajemo da je Gibil, čiji je posjed u Africi graničio s Nergalovim, bio taj koji je upozorio Marduka na razorni plan koji je skovao Nergal. Bila je noć i veliki su bogovi otišli na počinak. Tada "Gibil te riječi Marduku reče", u vezi sa "sedam strašnih oružja koje Anu stvori; opakost tih sedam protiv tebe se okreće", obavijestio je Marduka.

Uzbunjen, Marduk je upitao Gibila gdje su spremljena ta strašna oružja. "O Gibile", rekao je, "tih sedam - gdje su rođeni, gdje su stvoreni?" Na to mu je Gibil otkrio da su skriveni pod zemljom:

Tih sedam, u brdu se nalaze,
u spilji u unutrašnjosti zemlje borave.
S tog mjesta uz bljesak će pojuriti,
sa Zemlje do Neba, ogrnuti užasom.

Ali gdje se točno nalazi to mjesto? Marduk je pitao iznova i iznova, no sve što mu je Gibil mogao reći bilo je da "čak i mudrim bogovima, i njima je to nepoznato."

Sad je Marduk požurio svom ocu Enkiju sa zastrašujućim izvještajem. "U kuću svoga oca Enkija on [Marduk] uđe." Enki je ležao na kauču u odaji u koju je otišao spavati. "Moj oče", rekao je Marduk, "Gibil mi ovo reče: doznao je za dolazak sedam [oružja]." Ispričavši ocu loše vijesti, preklinjao je svog sveznajućeg oca: "Požuri pronaći njihovo mjesto!"

Uskoro su bogovi opet zasjedali u vijeću, jer čak ni Enki nije znao gdje se točno nalazi mjesto na kom su skrivena Najmoćnija oružja. Na njegovo iznenađenje, nisu svi ostali bogovi bili tako šokirani kao on. Enki se odlučno usprotivio toj ideji, zahtijevajući poduzimanje koraka da se Nergal spriječi, jer bi upotreba oružja, kako je istaknuo, "učinila zemlje pustima, ljudi bi izgini". Nanar i Utu kolebali su se dok je Enki govorio, ali Enlil i Ninurta bili su za odlučno djelovanje. I tako, uz razjedinjenost u Vijeću bogova, odluka je bila prepuštena Anuu.

Kad je Ninurta konačno stigao u Donji svijet s viješću o Anu-ovoj odluci, otkrio je da je Nergal već naredio opremanje "sedam strašnih oružja" njihovim "otrovima" - nuklearnim bojevim glavama. Iako *Ep o Eri* cijelo vrijeme naziva Ninurtu epitetom *Išum* (Spaljivač), vrlo detaljno opisuje kako je Ninurta jasno rekao Nergalu/Eri da se oružje smije koristiti samo protiv izrijekom odobrenih ciljeva, da prije nego što se smiju upotrijebiti treba upozoriti bogove Anunnakije na odabranim mjestima i bogove Igigije koji upravljaju svemirskom platformom i raketoplanima i, posljednje, ali ne i najmanje važno, ljudski rod mora biti pošteđen, jer se "Anu, gospodar bogova, sažalio nad Zemljom."

U početku se Nergal protivio ideji o upozoravanju bilo koga i drevni tekst prilično opširno prenosi teške riječi koje su razmijenila dvojica bogova. Nergal se zatim složio da unaprijed upozori Anunnakije i Igigije koji su upravljali objektima za svemirske letove, ali ne i Marduka i njegovog sina Nabua, niti Mardukove ljudske sljedbenike. Tada je Ninurta, pokušavajući odgovoriti Nergala od neselektivnog uništenja, upotrijebio riječi identične onima koje su u Bibliji pripisuju Abrahamu kada je pokušao nagovoriti Jahvu da poštedi Sodomu:

Hrabri Era,

hoćeš li s nepravednima uništiti i pravedne?

Hoćeš li s onima koji su grijeshili protiv tebe
uništiti i one koji protiv tebe nisu grijeshili?

Primjenjujući laskanje, prijetnje i logiku, dvojica bogova natezala su se oko opsega uništenja. Nergala je, više nego Ninurtu, izjedala osobna mržnja: "Uništiti ću sina i natjerati oca da ga pokopa; zatim ću ubiti oca i nikome neću dati da ga pokopa!", vikao je. Koristeći diplomaciju, ukazujući na nepravednost neselektivnog uništavanja - i strateške prednosti selektivnog gađanja - Ninurta je konačno uspio nagovoriti Nergala. "On ću riječi koje izgovori Išum [Ninurta], riječi mu prijahu poput finog ulja." Pristavši ostaviti na miru mora, izuzeti Mezopotamiju od napada,

prilagodio je svoj plan: uništenje će biti selektivno, taktički cilj bit će uništenje gradova u kojima bi se mogao skrivati Nabu, a strateški cilj bit će uskraćivanje Marduku njegovog najvećeg plijena - Svemirske luke, "mjesta s kojeg Veliki uzlaze":

Od grada do grada poslat ću izaslanika;
sin, sjeme svoga oca, neće pobjeći,
njegova majka prestat će se smijati...
Mjestu bogova pristup neće imati:
mjesto s kojega Veliki uzlaze
uništit ću.

Kad je Nergal završio s predstavljanjem ovog najnovijeg plana, koji je uključivao i uništenje Svemirske luke, Ninurta je ostao bez riječi. Ali, kao što govore drugi tekstovi, Enlil je odobrio plan kad je od njega zatraženo da odluči o njemu. Isto je, čini se, učinio i Anu. Ne gubeći više ni časa, Nergal je zatražio od Ninurte da njih dvojica odmah prijeđu na djela:

Tada junak Era krenu pred Išumom,
pamteći njegove riječi;
Išum također krenu, kao što bijaše obećao,
teška srca.

Njihov prvi cilj bila je Svemirska luka, čiji je zapovjedni kompleks bio skriven u "Najvrhovnijem brdu", a sletne piste raširene po okolnoj velikoj nizini:

Išum usmjeri svoj pravac prema Najvrhovnijem brdu;
strašnih sedam [oružja], kojima nema premca,
vukao je za sobom.
Do Najvrhovnijeg brda junak stiže:
podigne svoju ruku -
Brdo bijaše razoreno.
Nizinu kraj Najvrhovnijeg brda

potom posve uništi,
u njenoj šumi nijedno deblo ne osta uspravno.

Tako je, jednim nuklearnim udarom, uništena Svemirska luka, razoreno brdo u kojem je bio skriven njen kontrolni kompleks, uništena nizina na kojoj su bile njene piste... Taj destruktivan čin, kako svjedoče zapisi, izveo je Ninurta (Išum).

Sad je na Nergalu (Eri) bio red da ispuni svoj zavjet osвете. Stigavši sa Sinajskog poluotoka do kanaanskih gradova prateći Cestu kraljeva, Era ih je uništio. Riječi upotrijebljene u *Epu o Eri* skoro su identične onima iz biblijske priče o Sodomi i Gomori:

Zatim, učinivši kao i Išum,
Era krenu Cestom kraljeva.
On dokrajči gradove,
u pustoš ih pretvori.
U brdima izazva glad,
učini da im životinje uginu.

Stihovi koji slijede lako bi mogli biti opis nastanka novog južnog dijela Mrtvog mora probijanjem njegove južne obale i uništenja svih morskih bića u njemu:

On prokopa more,
njegovu cjelinu podijeli.
Ono što u njemu bijaše živo,
čak i krokodile,
on sprži.
Kao vatrom spali životinje,
prokunu žito da postane kao prah.

Tako *Ep o Eri* obuhvaća sva tri aspekta nuklearnog događaja: uništenje Svemirske luke na Sinaju, "razaranje" gradova Jordanske doline i probijanje obale Mrtvog mora koje je dovelo do njegovog proširenja na jug. Moglo bi se očekivati da je takav

jedinstven destruktivan događaj ostao zabilježen i spomenut u više od jednog teksta. I zaista, opise i sjećanja na nuklearnu kataklizmu možemo pronaći i u drugim tekstovima.

Jedan takav tekst (poznat kao K.5001 i objavljen u *Oxford Editions of Cuneiform Texts*, sv. VI) posebno je vrijedan zato što je na izvornom sumerskom jeziku: štoviše, to je dvojezičan tekst u kojem je sumerski popraćen akadskim prijevodom od retka do retka. Tako se nesumnjivo radi o jednom od najranijih tekstova o toj temi, a njegove riječi zaista ostavljaju dojam da je taj ili neki drugi sumerski original poslužio kao izvor za biblijsku priču. Upućen bogu čiji identitet iz ulomaka nije jasan, on kaže:

Gospodar, nositelj Spaljivača,
koji sprži protivnika,
koji uništi neposlušnu zemlju,
koji oduze život sljedbenicima Zle riječi,
koji zapljušta kamenjem i vatrom na protivnike.

Ono što su učinili bogovi Ninurta i Nergal kada su Anunnaki koji su čuvali Svemirsku luku, upozoreni, morali pobjeći "uzašavši na nebeski svod", spominje se u babilonskom tekstu u kojem se jedan kralj prisjeća velikih događaja koji su se odigrali "za vladavine jednog ranijeg kralja". Ovo su kraljeve riječi:

U to vrijeme,
za vladavine ranijega kralja,
stanje se promijenilo.
Dobro nesta, patnja postade svakidašnja.
Gospodar [bogova] postade bijesan,
osjeti gnjev.
On izda zapovijed:
bogovi toga mjesta napustiše ga...
Dvojica, namjeravajući učiniti zlo,
natjerahu njegove čuvare da stanu po strani;
njegovi zaštitnici popeše se na nebeski svod.

Tekst o Kedorlaomeru, koji dvojicu bogova po njihovim epitetima identificira kao Ninurtu i Nergala, ovako to opisuje:

Enlila, na njegovom uzvišenom prijestolju,
izjedao je bijes.

Razarači opet predložiše zlo:

Onaj koji ognjem spaljuje [Išum/Ninurta]

i Onaj od zlog vjetra [Era/Nergal]

zajedno učiniše svoje zlo.

Ta dvojica rekoše bogovima da pobjegnu,

da pobjegnu od spaljivanja.

Cilj, iz kojeg su udaljili bogove koji su ga čuvali, bio je Mjesto lansiranja:

Ono što je bilo podignuto prema Anuu da poleti

Učiniše da nestane.

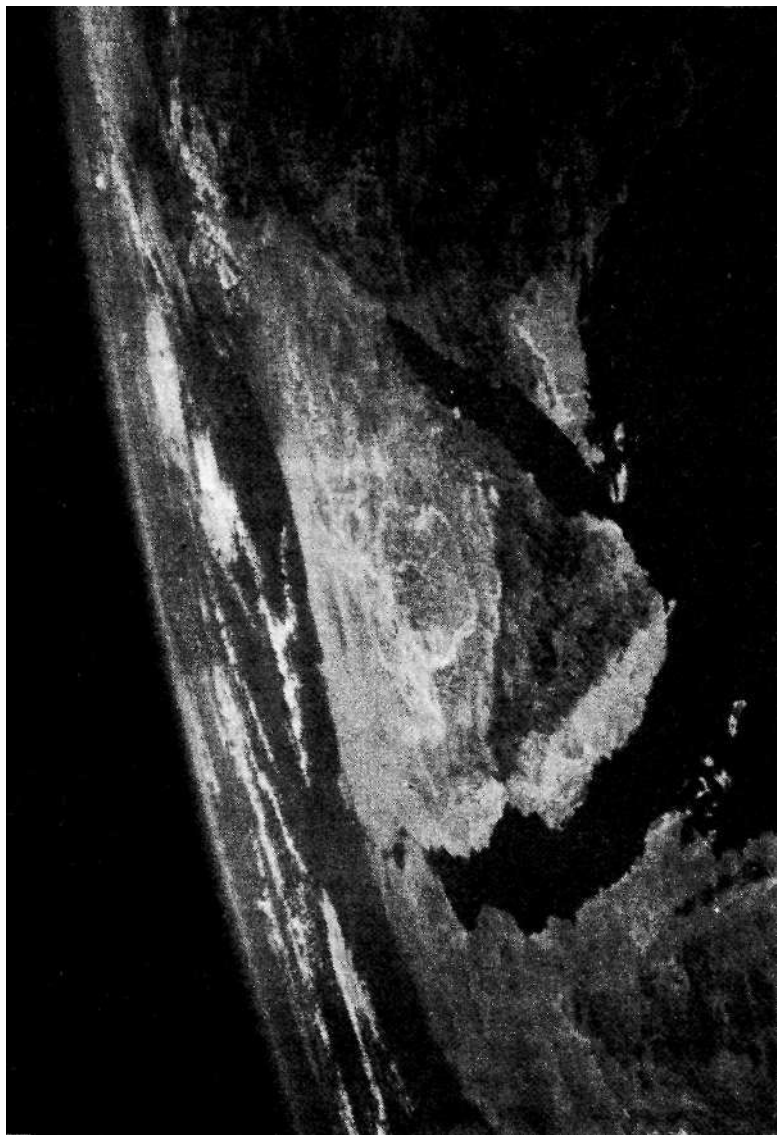
Izbrisaše njegov lik,

njegovo mjesto učiniše pustim.

Tako je uništena Svemirska luka, zbog koje se među bogovima vodilo tako mnogo ratova: razoreno je brdo u kojem je bila smještena kontrolna oprema, lansirne platforme zbrisane su s lica Zemlje, a nizina čije je tvrdo tlo raketoplanima služilo kao pista bila je uništena, tako da ni jedno drvo nije ostalo stajati.

To veliko mjesto nestalo je zauvijek, ali ožiljak načinjen na licu Zemlje toga strašnog dana *još uvijek se može vidjeti* - do današnjeg dana! To je ogroman ožiljak, tako ogroman da se njegovi obrisi mogu vidjeti samo s neba - i otkriveni su tek posljednjih godina, otkako su sateliti počeli fotografirati Zemlju (sl. 105). To je ožiljak za koji nijedan znanstvenik dosad nije ponudio objašnjenje.

Na sjever od tog zagonetnog reljefnog elementa na licu Sinajskog poluotoka proteže se ravna središnja nizina Sinaja - ostatak jezera iz jedne ranije geološke ere. Njegovo ravno, tvrdo tlo

slika 105

slika 106

idealno je za slijetanje raketoplana - što je upravo isti razlog koji je pustinju Mojave u Kaliforniji i tamošnju Zrakoplovnu bazu Edwards učinio idealnima za slijetanje američkih raketoplana.

Čovjek koji stoji na toj golemoj nizini na Sinajskom poluotoku - njegovom tvrdom, ravnom tlu koje je u novijoj povijesti poslužilo za tenkovske bitke, kao što je služilo raketoplanima u drevnim vremenima - u daljini može vidjeti planine koje okružuju nizinu i daju joj njen ovalni oblik. Vapnenačke planine bijele se na obzoru, ali tamo gdje se velika središnja nizina spaja s ogromnim ožiljkom na Sinaju, boja nizine - crna - ističe se u oštrom kontrastu s okolnom bjelinom (sl. 106).

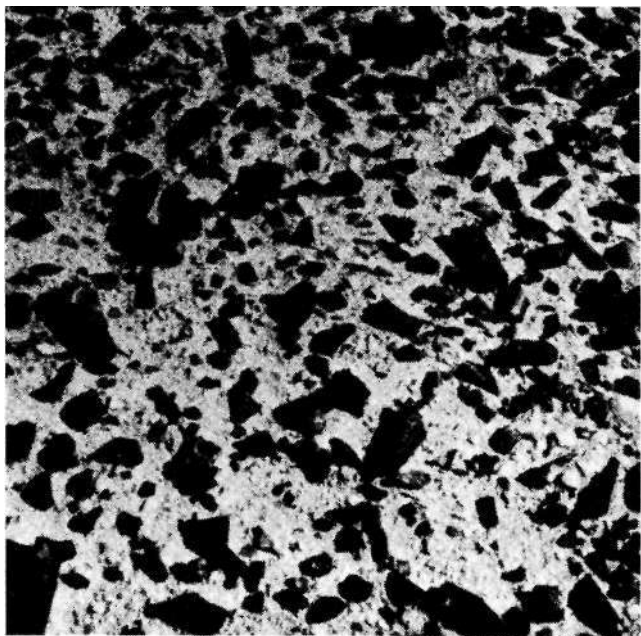
Crno nije prirodna boja na Sinajskom poluotoku, gdje se bjelina vapnenca i crvenilo kamena pješčenjaka kombiniraju i zasljepljuju oko nijansama u rasponu od blistavožute do svjetlosive i tamnosmeđe, ali nigdje crnom, koja u prirodi potječe od bazaltnog kamenja.

Pa ipak ovdje, na središnjoj nizini sjevero-sjeveroistočno od zagonetnog divovskog ožiljka, tlo je crne boje. To je uzrokovano, kao što naša fotografija jasno pokazuje - milijunima i milijunima

komadića pocrnjelog kamenja, kao divovskom rukom razbacanog po čitavom području (sl. 107).

Otkad je ovaj kolosalni ožiljak na licu Sinajskog poluotoka opažen s neba i fotografiran NASA-inim satelitima, za njega nije ponuđeno nikakvo objašnjenje. Nije bilo nikakvog objašnjenja za pocrnjele komadiće kamenja razbacane po toj površini na središnjoj nizini. Nikakvog objašnjenja - osim ako ne pročitamo retke iz drevnih tekstova i prihvatimo naš zaključak da su u Abrahamovim danima Nergal i Ninurta nuklearnim oružjima zbrisali Svemirsku luku koja se tamo nalazila: "Ono što bijaše podignuto prema Anuu da poleti učiniše da nestane, izbrisaše njegov lik, njegovo mjesto učiniše pustim."

I Svemirska luka, pa čak i Zli gradovi, prestali su postojati.

slika 107

Daleko na zapadu, u samom Sumeru, nuklearne eksplozije i njihovi jaki bljeskovi nisu se mogli osjetiti ni vidjeti. Ali djelo koje su učinili Nergal i Ninurta nije prošlo nezabilježeno, jer se pokazalo da je najveći utjecaj imalo upravo na Sumer, njegov narod i samo njegovo postojanje.

Jer, usprkos svim Ninurtnim naporima da odgovori Nergala od nanošenja zla ljudskom rodu, uslijedila je velika patnja. Iako to nije bila namjera ove dvojice, nuklearna eksplozija podigla je silan vjetar, radioaktivni vjetar, koji je počeo kao kovitlac:

Oluja, Zao vjetar,
kružio je nebom.

A onda se radioaktivni vrtlog počeo širiti i kretati na zapad s prevladavajućim vjetrovima koji pušu sa Sredozemnog mora. Ubrzo nakon toga, predznaci koji su nagoviještali kraj Sumera obistinili su se: sam Sumer postao je najveća nuklearna žrtva.

Katastrofa koja je zadesila Sumer na kraju šeste godine Ibi-Sinove vladavine opisana je u nekoliko lamentacijskih tekstova - dugih pjesama koje oplakuju propast veličanstvenog Ura i drugih središta velike sumerske civilizacije. Uvelike podsjećajući na biblijske Tužaljke, koje oplakuju uništenje Jeruzalema od ruku Babilonaca. Sumerske lamentacije navele su znanstvenike koji su ih prvi preveli na zaključak da je mezopotamska katastrofa također bila rezultat invazije - u ovom slučaju sukoba vojski Elamaca i Amorejaca.

Kad su pronađene prve lamentacijske pločice znanstvenici su smatrali da je samo Ur doživio uništenje i, u skladu s tim, dali su naslove prijevodima. No, kako su otkrivani novi tekstovi, postalo je jasno da Ur nije bio ni jedini pogođeni grad, ni žarišna točka katastrofe. Ne samo što su pronađene slične tužaljke koje tuguju nad sudbinom Nippura, Uruka i Eridua nego neki od tekstova navode i popis pogođenih gradova: činilo se da počinju na jugozapadu i šire se prema sjeveroistoku, obuhvaćajući cijelu južnu Mezopotamiju. Postalo je očigledno da je opća, iznenad-

na i istovremena katastrofa zadesila sve gradove - ne postupno, kao što bi se dogodilo u slučaju napredovanja neprijatelja, nego odjednom. Takvi znanstvenici kao što je Th. Jacobsen (*The Reign of Ibbi-Sin*) tada su zaključili da "barbarski osvajači" nisu imali nikakve veze sa "strašnom katastrofom", nesrećom koju je nazvao "doista prilično zagonetnom".

"Hoćemo li ikada s potpunom jasnoćom doznati što se dogodilo tih godina", napisao je Jacobsen, "samo će vrijeme pokazati: cijelu priču, uvjereni smo, još uvijek ni izdaleka ne znamo objasniti."

Ali zagonetka može biti riješena, a cijela priča objašnjena ako katastrofu u Mezopotamiji povežemo s nuklearnom eksplozijom na Sinaju.

Ovi tekstovi, neobični zbog svoje dužine, a u mnogim slučajevima i izvrsne očuvanosti, obično počinju oplakivanjem naprasnog odlaska raznih bogova iz njihovih svetih okruga u cijelom Sumeru, zbog čega su njihovi hramovi ostali "prepušteni vjetru". Nakon toga živo opisuju pustošenje izazvano katastrofom, stihovima poput ovih:

Uzrokujući pustoš u gradovima,
[uzrokujući] pustoš u kućama,
uzrokujući pustoš u stajama,
prazninu u oborima za ovce;
da sumerskih volova više nema u njihovim stajama,
da njegove ovce više ne lutaju po svojim oborima.
Da njegove rijeke teku vodom koja je gorka,
da na njegovim obrađenim poljima raste korov,
da na njegovim stepama rastu usahle biljke.

U gradovima i selima "majke ne brinu za svoju djecu, očevi ne govore 'O moja ženo'... Malo dijete ne raste snažno na njihovom koljenu, dadilja ne pjeva uspavanku... Zemlji je oduzeta kraljevska vlast."

Prije nego što je završio Drugi svjetski rat, prije nego što su Hirošima i Nagasaki uništeni atomskim oružjima koja su na njih zapljuštala s neba, mogli smo čitati biblijsku priču o Sodomi i Gomori i prihvatiti tradicionalni "sumporni oganj" u nedostatku boljeg objašnjenja. Znanstvenicima koji se još nisu bili susreli sa zastrašujućom moći nuklearnih oružja, sumerski lamentacijski tekstovi govorili su (kao što su ih znanstvenici i nazvali) o "Razaranju Ura" ili "Razaranju Sumera". Ali to nije ono što ovi tekstovi opisuju: oni opisuju *pustoš*, a ne razaranja. Gradovi su bili tamo, ali bez ljudi, staje su bile tamo, ali bez stoke, obori za ovce su ostali, ali bili su prazni; rijeke su tekle, ali njihove vode postale su gorke; polja su se još protezala, ali na njima su rasli samo korovi, a na stepama su biljke nicale samo da bi uvenule i sasušile se.

Invazija, rat, ubijanje - sva ta zla bila su već dobro poznata ljudskom rodu, ali, kao što lamentacijski tekstovi jasno kažu, ovo je bilo jedinstveno i nikada dotad viđeno:

Zemlju [Sumer] zadesi teška nesreća,
kakva čovjeku nije poznata,
kakva još nikada ne bje viđena,
kakvoj se nije moguće oduprijeti.

Smrt nije došla od ruke neprijatelja, bila je to nevidljiva smrt, "koja luta ulicama, slobodna je na cesti; stoji kraj čovjeka - a nitko je ne može vidjeti; kada uđe u kuću, nitko ne zna da se pojavila." Nije bilo obrane protiv tog "zla koje je opsjelo zemlju poput sablasti... Najviši zid, najdeblji zid prelazi kao poplava; nijedna vrata ne mogu ga zadržati, nijedan zasun ne može ga odvratiti; kroz vrata uklizi poput zmije, kroz šarke puše kao vjetar." Oni koji su se skrivali iza vrata bili su pokošeni u kući, oni koji su potrčali na krovove umrli su na krovovima, oni koji su pobjegli na ulice bili su pogođeni na ulicama: "Kašalj i sluz iscrpljivali su pluća, usta bijahu puna pljuvačke i pjene... Obuzeše ih tupost i smetenost, nezdrava ukočenost... zla kletva, glavobolja... Njihov

duh napustio je njihova tijela." Umirali su najstravičnijom smrću:

Ljudi, užasnuti, gotovo ne mogahu disati:
obuze ih Zli vjetar,
ne da im da požive više ni dana...
Usta bijahu oblivena krvlju,
glave se valjahu u krvi...
Lica bijahu blijeda od Zlog vjetra.

Izvor nevidljive smrti bio je oblak koji se pojavio na nebu nad Sumerom i "prekri zemlju poput plašta, rasprostire se po njoj poput plahte." Oblak je bio smečkaste boje i tijekom dana "Sunce na obzoru zakrivaše tamom". Noću, svijetao na rubovima (Obrubljen strašnom blistavošću ispunjaše široku zemlju), skrivao je Mjesec od pogleda: "Mjesec na izlasku on ugasi". Krećući se sa zapada na istok, smrtonosni oblak - "ogrnut užasom, šireći strah posvuda" - došao je u Sumer nošen vjetrom koji je zavijao, "velikim vjetrom koji žuri visoko gore, zlim vjetrom koji prekriva zemlju."

To, međutim, nije bio prirodan fenomen. Bila je to "velika oluja koju poslao Anu... stiže iz srca Enlilova". Kao produkt sedam strašnih oružja, "u jednom rađanju bijaše rođen... poput gorkog otrova bogova, na zapadu nastao." Zli vjetar, "noseći tminu od grada do grada, noseći guste oblake koji donose tminu s neba" bio je rezultat "bljeska munje": "Iz srca planina spusti se na zemlju, iz nizine bez milosti stiže."

Iako su ljudi bili začuđeni, bogovi su znali uzrok Zlog vjetra:

Zao prasak navijesti pogubnu oluju,
Zao prasak bijaše
prethodnik pogubne oluje.
Moćni potomci, hrabri sinovi,
bijahu glasnici pošasti.

Dva hrabra sina - Ninurta i Nergal - upotrijebili su "u jednom rađanju" sedam strašnih oružja koja je stvorio Anu, "istrijebivši sve, razorivši sve" na mjestu udara. Drevni opisi jednako su živopisni, jednako precizni kao i moderni opisi svjedoka atomske eksplozije: Čim su s neba ispaljena "strašna oružja" dogodio se silan bljesak: "oni šire strašne zrake prema četiri kraja svijeta, spaljujući sve kao vatrom", tvrdi jedan tekst. Drugi, tužaljka za Nippurom, prisjeća se "oluje, nastale u bljesku munje". Nakon toga se atomska gljiva - "gust oblak koji donosi tminu" - uzdigla prema nebu: pratili su je "brzi zapuši vjetra... oluja koja bijesno sažiže nebesa". Zatim su ga prevladavajući vjetrovi, koji pušu za zapada prema istoku, počeli širiti prema Mezopotamiji: "Guste oblake koji donose tminu s neba, koji nose tminu od grada do grada."

Ne jedan, već nekoliko tekstova svjedoče da je Zli vjetar koji je nosio oblak smrti bio izazvan divovskom eksplozijom tog dana koji se pamti:

Toga dana,
kad nebo bijaše razmrskano,
a Zemlja pokošena,
lica uništenog vihorom -
kad se nebesa pomračije
i prekriže kao sjenom...

Lamentacijski tekstovi identificirali su mjesto strahovite eksplozije kao "na zapadu", u blizini "grudi mora" - što je slikovit opis zakrivljene obale Sredozemnog mora na Sinajskom poluotoku - s nizine "usred planina", nizine koja je postala "Mjesto bez milosti". To je bilo mjesto koje je u ranijim vremenima služilo kao Mjesto uzlijetanja, mjesto s kojeg su bogovi uzlazili na nebo k Anuu. Pored toga, u mnogim identifikacijama tog mjesta spominje se i jedno brdo. U *Epu o Eri*, brdo blizu "mjesta s kojega Veliki uzlaze" zvalo se "Najvrhovnije brdo", a u jednoj od tužaljki zvalo se "Brdo tunela koji huče". Ovaj posljednji epitet podsjeća na

opis iz *Tekstova piramida*, jednog brda punog tunela s nagnutim podzemnim prolazima do kojeg su egipatski faraoni putovali u potrazi za zagrobnim životom. U knjizi *Stepenište do neba* identificirali smo ga kao brdo do kojeg je Gilgameš stigao na svom putu prema Mjestu raketnih brodova na Sinajskom poluotoku.

Krenuvši od tog brda, tvrdi lamentacijski tekst, smrtonosni oblak nastao u eksploziji nošen je glavnim vjetrovima na istok sve do granice Anšana u planinama Zagros, prekrivši cijeli Sumer od Eridua na jugu do Babilona na sjeveru. Nevidljiva smrt polako se kretala preko Sumera, njen prolaz trajao je dvadeset četiri sata - jedan dan i jednu noć koji su opjevani u tužaljka, kao što je ova iz Nippura: U tom danu, tom jednom danu, u toj noći, toj jednoj noći... oluja, stvorena u bljesku munje, narod Nippura ostavi pokošen.

Tužaljka za Urukom slikovito opisuje zbrku koja je nastala i među bogovima i među stanovništvom. Tvrdeći da su Anu i Enlil nadglasali Enkija i Ninki kad su utvrdili konsenzus oko upotrebe nuklearnog oružja, tekstovi kažu da nitko od bogova nije očekivao takav strašan ishod: Veliki bogovi problijedješe pred njenom ogromnošću dok su gledali kako divovske zrake eksplozije dosežu do neba [i] Zemlja podrhtava do svoje jezgre.

Kad se Zli vjetar počeo širiti prema planinama kao mreža, bogovi Sumera počeli su bježati iz svojih voljenih gradova. Tekst poznat kao *Tužaljka nad uništenjem Ura* nabraja sve velike bogove i neke od njihovih važnih sinova i kćeri koji su prepustili vjetru gradove i velike hramove Sumera. Tekst zvan *Tužaljka nad uništenjem Sumera i Ura* dodaje dramatične detalje tom užurbanom napuštanju. Tako Ninharsag gorko plakaše prilikom svog bijega iz Isina, Nanše je plakala: O, moj uništeni grade dok njen voljeni dom bijaše prepušten nesreći, Inana je užurbano napustila Uruk, otplovivši prema Africi u brodu koji zaranja i žaleći se da je morala za sobom ostaviti svoj nakit i druga blaga... U vlastitoj tužaljci nad Urukom, Inana/Ištar oplakivala je pustošenje svoga grada i svoga hrama uzrokovano Zlim vjetrom koji

se u trenu, za treptaj oka stvori usred planina i od kojeg nije bilo obrane.

Tekst *Uručka jadikovka*, napisan godinama kasnije kad je došlo doba obnove, sadrži opis straha i zbrke među bogovima i ljudima od kojeg zastaje dah. Kada vjerne građane Uruka obuze užas, božanstva koja su boravila u Uruku i bila zadužena za administraciju i dobrobit grada, oglasila su uzbunu. Ustajte!, vikali su ljudima usred noći, bježite, sakrijte se u stepi!, savjetovali su ih. Ali onda i sami ti bogovi pobjegoše... božanstva odoše u nepoznatom pravcu. Tekst potišteno kaže:

Tako Uruk napustiše svi njegovi bogovi;
držahu se podalje od njega,
skrivahu se u planinama,
pobjegoše u daleke nizine.

U Uruku je narod bio ostavljen u kaosu, bez vođa i bespomoćan. Svjetinu je u Uruku zahvatila panika... njihov razum bio je pomućen. Narod je provalio u svetišta i porazbijao njihov sadržaj, pitajući: Zašto je dobrostivo oko boga skrenulo pogled? Tko je izazvao takvu brigu i žalost? No njihova su pitanja ostala bez odgovora. A kad je Zla oluja prešla preko njih, ljude slagahu na gomile... Iznenadna tišina spusti se na Uruk poput plašta.

Ninki je, kako doznajemo iz *Uručke jadikovke*, odletjela iz svoga grada u utočište u Africi: Ninki, njegova velika gospa, leteći poput ptice, ode iz svoga grada. Ali Enki se udaljio od Eridua samo toliko daleko da se skloni s puta Zlog vjetrova, ali dovoljno blizu da vidi njegovu sudbinu: Njegov gospodar osta izvan svoga grada... Otac Enki osta izvan grada... Zbog sudbine svog ranjenog grada gorko plakaše. Mnogi od njegovih vjernih sljedbenika pošli su za njim, logorujući u njegovoj blizini. Tijekom jednog dana i noći gledali su kako oluja polaže svoju ruku na Eridu.

Nakon što je oluja koja nosi zlo otišla iz grada, i dalje puštoše krajem, Enki je pregledao Eridu: zatekao je grad prekriven tišinom... njegovi žitelji bijahu naslagani na gomile. Oni

koji su se spasili uputili su mu jadikovku: O, Enki, zavapili su, tvoj je grad proklet, postade poput tuđeg područja!, pitajući ga gdje da idu, što da rade. No iako je Zli vjetar prošao, mjesto i dalje nije bilo sigurno, pa Enki osta izvan svoga grada, kao da je neki tuđi grad. Napustivši hram u Eriduu, Enki je zatim poveo one koji izbjegoše iz Eridua u pustinju, prema surovoj zemlji. Tamo je upotrijebio svoje znanstvene vještine da učini ogavno drvo jestivim.

Sa sjevernog ruba širokog područja zahvaćenog Zlim vjetrom, iz Babilona, zabrinuti Marduk poslao je svom ocu Enkiju hitnu poruku dok se oblak smrti približavao njegovom gradu:

Što mi je činiti?, pitao je. Enkijev savjet, kojeg je Marduk zatim prenio svojim sljedbenicima, bio je da oni koji su u stanju trebaju napustiti grad - ali trebaju ići isključivo na sjever. Slično savjetu koji su dvojica izaslanika dali Lotu, narod koji je bježao iz Babilona bio je upozoren da se ne okreće i ne gleda natrag. Također im je rečeno da sa sobom ne nose nikakvu hranu ili piće, jer je moguće da ih je dodirnuo duh. U slučaju da bijeg nije moguć, Enki je savjetovao skrivanje pod zemljom: Sklonite se u prostorijske ispod zemlje, u tamu dok ne prođe Zli vjetar.

Sporo napredovanje oluje neke je bogove navelo na skupo kašnjenje s odlaskom. U Lagašu, majka Bau gorko plakaše za svojim svetim hramom, za svojim gradom. Iako je Ninurta već otišao, njegova supruga nije se mogla natjerati da ode. Oklijevujući s napuštanjem grada, nastavila je plakati: O moj grade, o moj grade. Kašnjenje ju je skoro stajalo života:

Toga dana, gospu -
sustiže oluja;
Bau, kao da je smrtna -
sustiže je oluja...

Iz tužaljki (od kojih je jednu napisala sama Ningal) saznajemo da su Nanar i Ningal odbili vjerovati da je kraj Ura neizbježan. Nanar je uputio dug i ganutljiv apel svom ocu Enlilu, tražeći

neki način da se izbjegne katastrofa. Ali Enlil odgovori svom sinu Sinu da sudbinu nije moguće promijeniti:

Uru je dana kraljevska vlast -
vječna vladavina nije mu dana.
Od davnih vremena, kad je osnovan Sumer,
pa do danas, kad se ljudi namnožiše -
tko je ikad vidio kraljevsku vlast koja je vječna?

Dok su upućivane molbe, prisjeća se Ningal u svojoj dugoj pjesmi, oluja neprestano napredovaše, njeno hućanje glasnije od svega. Bio je dan kad se Zli vjetar približio Uru: Premda još drhtim od toga dana», napisala je Ningal, od ogavna smrada tog dana ne pobjegosmo». Kad je stigla noć, podiže se gorka kuknjava u Uru, pa ipak su bog i boginja ostali. Od ogavnosti te noći ne pobjegosmo, tvrdila je boginja. Tada je pošast stigla do velikog urskog zigurata i Ningal je shvatila da je Nanara shrvala zla oluja.

Ningal i Nanar proveli su noć ispunjenu užasom, za koju se Ningal zaklela da je nikada neće zaboraviti, u termitnjaku (podzemnoj odaji) unutar zigurata. Tek je sljedećeg dana, kad oluja bijaše odnesena iz grada... Ningal, spremajući se otići iz grada... brzo obukla odjeću i zajedno s oboljelim Nanarom napustila grad koji su toliko voljeli.

Dok su odlazili vidjeli su smrt i pustoš: Ljudi, poput razbijenih lonaca, ispunjavahu ulice grada; na njegovim visokim kapijama, gdje običavahu šetati, ležahu mrtva tijela; na njegovim avenijama, gdje slaviše svečanosti, razbacani ležahu; na svim njegovim ulicama, gdje običavahu šetati, ležahu mrtva tijela; na njegovim mjestima gdje svetkovahu, ljudi leže u gomilama.» Mrtvi nisu pokapani: Mrtva tijela, poput masti ostavljene na suncu, istopiše se sama od sebe.

Tada je Ningal zapjevala svoju veliku tužaljku za Urom, nekada veličanstvenim gradom, prijestolnicom Sumera, glavnim gradom jednog carstva:

O dome Sinov u Uru,
čemerna je tvoja pustoš...
O Ningal, čija je zemlja mrtva,
tvoje se srce utapa!
Grad je postao čudan grad,
kako dalje živjeti?
Tvoj dom postao je dom suza,
u njemu ti se srce utapa...
Ur i njegovi hramovi
predani su vjetru.

Cijela južna Mezopotamija ležala je pokošena, njena tla i vode ostali su zatrovani Zlim vjetrom: Na obalama Tigrisa i Eufrata samo bolesne biljke rastu... U močvarama raste trska bolesnih vrhova, koja truli u smradu... U vrtovima i voćnjacima nema novih biljaka, one brzo kopne... Obradena polja nisu prekopana, sjeme nije posađeno, pjesme ne odzvanjaju poljima. Životinje u prirodi također su bile pogođene: U stepi, goveda velika i mala postadoše rijetkost, sva živa stvorenja nestadoše. Domaće životinje također su bile istrijebljene: Obori za ovce bijahu predani vjetru... Oborima se više ne razliježe zvuk okretanja stapa za maslac... Staje više ne daju mast i sir... Ninurta je Sumer lišio mlijeka.

Oluja pregazi zemlju, zbrisa sve, protutnja zemljom poput silna vjetra, nitko joj ne mogaše pobjeći; pustošeći gradove, pustošeći kuće... Nitko ne hoda cestom, nitko ne traži utrenike.

Propast Sumera bila je potpuna.

EPILOG

SEDAM GODINA NAKON što je Zli vjetar opustošio Sumer, život se opet počeo vraćati u zemlju. Ali umjesto carstva koje vlada drugima, sada je sam Sumer bio okupirana zemlja, u kojoj su privid reda održavale elamske trupe na jugu i gojimski vojnici na sjeveru.

Isin, grad koji nikada ranije nije bio glavni grad, izabran je za privremeni administrativni centar, a bivši namjesnik Mare doveden je da vlada zemljom. Dokumenti iz tog vremena zabilježili su žalbu da je onom «koji nije od sumerskog sjemena» dana vlast nad Sumerom. Kao što svjedoči njegovo semitsko ime - Išbi-Era - on je bio Nergalov sljedbenik i njegovo imenovanje moralo je biti dio dogovora između Nergala i Ninurte.

Desetljeća koja su uslijedila nakon propasti Ura neki znanstvenici zovu mračnim dobom mezopotamske povijesti. O tim teškim vremenima znamo vrlo malo, osim onoga što se može zaključiti iz godišnjih formula. Poboljšavajući sigurnost i obnavljajući tu i tamo, Išbi-Era - želeći učvrstiti svoju svjetovnu vlast - otpustio je strani garnizon koji je patrolirao Urom. No samo je još nekoliko ponovno naseljenih gradova priznalo njegovu vrhovnu vlast, a moćni lokalni vođa iz Larse povremeno je predstavljao prijetnju.

Godinu ili dvije kasnije, Ešbi-Era pokušao je svojim ovlastima pridodati i vrhovnu vjersku vlast preuzevši skrbništvo nad

Nippurom i podigavši u njemu svete ambleme Enlila i Ninurte. Ali dopuštenje za to stiglo je samo od Ninurte, a veliki bogovi Nippura ostali su daleki i otuđeni. Tražeći podršku drugdje, Išbi-Era postavio je svećenike i svećenice kako bi obnovio štovanje Nanara, Ningal i Inane. No čini se da su narodu bili draži drugi bogovi: kao što se može zaključiti iz brojnih *Shurpu* (Pročišćenje) tekstova, Enki i Marduk su bili ti koji su - služeći se Enkijevim ogromnim poznavanjem znanosti (magijskim moćima u očima ljudi) - liječili oboljele, pročišćavali vode i postigli da na tlima ponovno rastu jestive biljke.

Kroz sljedećih pola stoljeća, koja su obuhvatila vladavinu dvojice Išbi-Erinih nasljednika u Isinu, normalan život polako se vraćao u zemlju: poljoprivreda i industrija su oživjele, obnovljena je unutarnja i vanjska trgovina.

Ali tek nakon što je prošlo sedamdeset godina od oskrnuća hrama u Nippuru - isto razdoblje koje je kasnije vrijedilo za oskrnuti Jeruzalemski hram - treći nasljednik na prijestolju Isina, Išme-Dagan, mogao ga je obnoviti. U dugoj pjesmi od dvanaest strofa posvećenoj Nippuru, on je opisao kako je božanski par odgovorio na njegove molbe da obnovi grad i njegov veliki hram, kako bi nipurški zidovi od cigle bili obnovljeni i božanske ploče vraćene u Nippur.

Nakon što je godine 1953. pr. Kr. veliki hram ponovno posvećen Enlilu i Ninlil, u zemlji je uslijedilo veliko slavlje: tek su tada gradovi Sumera i Akada ponovno službeno proglašeni pogodnima za naseljavanje.

Međutim, službeni povratak u normalno stanje samo je doveo do ponovnog buđenja starih suparništava među bogovima. Nasljednik Išme-Dagana nosio je ime koje daje naslutiti da je bio Ištarin sljedbenik. Ninurta je to brzo okončao, i sljedeći vladar u Isinu - posljednji koji će ikada nositi sumersko ime - bio je jedan od njegovih sljedbenika. Ali to Ninurtino polaganje prava na obnovljenu zemlju nije se moglo dopustiti: napokon, on je bio taj koji je, premda neizravno, izazvao uništenje Sumera. Kao što sugerira ime sljedećeg nasljednika na prijestolju, Sin je zatim po-

kušao ponovno učvrstiti svoj autoritet, ali dani njegove i Urove vladavine bili su gotovi.

I tako su, u skladu sa svojim ovlastima, Anu i Enlil konačno Marduku priznali pravo na vrhovnu vlast u Babilonu. U spomen na povijesnu odluku, babilonski je kralj Hamurabi u predgovor svog zakonika uključio ove riječi:

Uzvišeni Anu, vladar
bogova koji s Neba dođoše na Zemlju,
i Enlil, gospodar Neba i Zemlje,
koji određuje sudbine zemalja,
odrediše za Marduka, Enkijeva prvorodenog,
Enlilovu ulogu nad cijelim ljudskim rodом.
Učiniše ga velikim među bogovima koji gledaju i vide,
Babilonovo ime uzvisiše,
učiniše ga vrhovnim u svijetu,
i u njemu za Marduka
osnovaše vječno kraljevstvo.

Babilon, a zatim i Asirija, uzdigli su se do slave. Sumer je prestao postojati, ali u jednoj dalekoj zemlji palica njegovog nasljeđa prešla je iz ruku Abrahama i njegovog sina Izaka u ruku Jakova, koji će promijeniti ime u *Izra-El*.

ZEMALJSKE KRONIKE: VREMENSKA TABLICA

**Godina
prije
sadašnjosti**

I. Događaji prije Potopa

- 450.000. Na Nibiruu, dalekom članu Sunčevog sustava, život se suočava sa sporim nestankom zbog gubitka atmosfere planeta. Nakon što ga je svrgnuo Anu, vladar Alalu bježi svemirskim brodom i pronalazi utočište na Zemlji. Otkriva da Zemlja ima zlato koje se može upotrijebiti za zaštitu Nibiruove atmosfere.
- 445.000. Predvođeni Enkijem, Anuovim sinom, Anunnaki slijeću na Zemlju, osnivaju Eridu - Zemaljsku postaju I - za ekstrakciju zlata iz voda Perzijskog zaljeva.
- 430.000. Klima na Zemlji postaje blaža. Novi Anunnaki stižu na Zemlju, među njima i Enkijeva polusestra Ninharsag, glavna liječnica.
- 416.000. Kako proizvodnja zlata slabi, Anu dolazi na Zemlju s Enlilom, svojim zakonitim nasljednikom. Odlučeno je da će se neophodno zlato dobivati vađenjem iz rudnika u južnoj Africi. Enlil ždrijebovom dobiva zapovjedništvo

nad Zemaljskom misijom, Enki biva premješten u Afriku. Po odlasku sa Zemlje, Anua izaziva Alaluov unuk.

- 400.000. Sedam funkcionalnih naselja u južnoj Mezopotamiji uključuje Svemirsku luku (Sippar), Kontrolni centar misije (Nippur), metalurški centar (Badtibira) i medicinski centar (Šurupak). Rude stižu brodovima iz Afrike, pročišćeni metal šalje se zrakom do orbitalnih platformi kojima upravljaju Igigi, nakon čega se transportira svemirskim brodovima koji periodično dolaze s Nibirua.
- 380.000. Dobivši podršku Igigija, Alaluov unuk pokušava preuzeti vlast nad Zemljom. Enlilov klan pobjeđuje u Ratu drevnih bogova.
- 300.000. Anunnaki koji naporno rade u rudnicima zlata dižu pobunu. Enki i Ninharsag genetskim manipuliranjem stvaraju Primitivne radnike iz ženke primata: oni preuzimaju fizičke poslove Anunnakija. Enlil provaljuje u rudnike i odvodi Primitivne radnike u Edin u Mezopotamiji. Dobivši sposobnost razmnožavanja, Homo sapiens se počinje množiti.
- 200.000. Život na Zemlji nazaduje tijekom novog ledenog doba.
- 100.000. Klima opet postaje toplija. Anunnaki (biblijski Nefili), na Enlilovo sve veće nezadovoljstvo, uzimaju ljudske kćeri sebi za žene.
- 75.000. Počinje "Zemljino prokletstvo" - novo ledeno doba. Zemljom lutaju nazadni tipovi čovjeka. Kromanjonski čovjek preživljava.
- 49.000. Enki i Ninharsag postavljaju ljude koji vode porijeklo od Anunnakija na vlast u Šurupaku. Enlil, razbješnjen, planira uništenje ljudskog roda.

- 13.000. Shvativši da će prolazak Nibirua blizu Zemlje potaknuti ogroman plimni val, Enlil traži od Anunnakija da se zakunu da će prijeteću nesreću držati u tajnosti pred ljudskim rodom.

**Prije
Krista**

II. Događaji nakon Potopa

- 11.000. Enki krši zakletvu, daje upute Ziusudri/Noi kako da izradi podmornicu. Potop pustoši Zemljom; Anunnaki svjedoče totalnom uništenju iz svoje orbitirajuće svemirske letjelice.

Enlil pristaje ostacima ljudskog roda dati oruđa i sjeme, poljoprivredu počinje u gorskim krajevima. Enki udomaćuje životinje.

- 10.500. Potomcima Noe dodijeljene su tri regije. Ninurta, Enlilov najistaknutiji sin, podiže brane među planinama i isušuje rijeke kako bi Mezopotamiju učinio naseljivom. Enki meliorira dolinu Nila. Anunnaki zadržavaju Sinajski poluotok kao poslijepotopnu Svemirsku luku, a na brdu Moriji (budućem Jeruzalemu) osniva se Kontrolni centar.

9780. Ra/Marduk, Enkijev prvorodeni sin, dijeli vlast nad Egiptom između Ozirisa i Seta.

9330. Set hvata i siječe Ozirisa na komade, postaje jedini vladar doline Nila.

8970. Hor osvećuje svog oca Ozirisa pokretanjem prvog Rata piramida. Set bježi u Aziju, zauzima Sinajski poluotok i Kanaan.

8670. Protiveći se kontroli Enkijevih potomaka nad svom infrastrukturuom za svemirska putovanja, Enlilov klan

pokreće Drugi rat piramida. Pobjednik Ninurta odnosi svu opremu iz Velike piramide.

Ninharsag, Enkijeva i Enlilova polusestra, saziva mirovnu konferenciju. Ponovno se potvrđuje podjela Zemlje. Vladavina nad Egiptom prelazi iz ruku Raove/Mardukove dinastije na Totovu. Podignut je Heliopolis kao zamjenski grad-svjetionik.

8500. Anunnaki osnivaju predstraže na prilazima objektima važnim za svemirska putovanja; jedna od njih je Jerihon.

7400. Era mira se nastavlja i Anunnaki poklanjaju ljudskom rodu nova znanja: počinje neolitsko razdoblje. Egiptom vladaju polubogovi.

3800. U Sumeru nastaje urbana civilizacija dok Anunnaki tamo obnavljaju stare gradove, počevši od Eridua i Nippura.

Anu dolazi na Zemlju u ceremonijalni posjet. U njegovu čast sagrađen je novi grad, Uruk (Erek). Anu njegov hram pretvara u dom svoje voljene unuke Inane/Ištar.

**Prije
Krista**

III. Kraljevanje na Zemlji

3760. Čovjeku je dana kraljevska vlast. Kiš je prvi glavni grad pod Ninurtinom zaštitom. U Nippuru nastaje kalendar. Dolazi do procvata civilizacije u Sumeru (Prvoj regiji).

3450. Vrhovna vlast u Sumeru prelazi na Nanara/Sina. Marduk proglašava Babilon "Kapijom bogova". Događa se incident s "Babilonskom kulom". Anunnaki brkaju jezike ljudskog roda.

Nakon što je osujećen njegov pokušaj prevrata, Marduk/Ra vraća se u Egipat, svrgava Tota, zarobljava njegovog mlađeg brata Dumuzija koji se zaručio s Inanom. Dumuzi slučajno biva ubijen, a Marduka živog zatvaraju u Veliku piramidu. Spašava se kroz novoprobijeno okno i odlazi u progonstvo.

3100. 350 godina kaosa završava ustoličenjem prvog egipatskog faraona u Memfisu. Civilizacija dolazi u Drugu regiju.
2900. Kraljevska vlast iz Sumera prelazi u Ereĳ. Inana za svoj posjed dobiva Treću regiju: raĳa se civilizacija u dolini rijeke Ind.
2650. Sjedište sumerskog kralja prelazi iz jednog grada u drugi. Kraljevska vlast slabi. Enlil gubi strpljenje zbog neposlušnog ljudskog mnoštva.
2371. Inana se zaljubljuje u Šaru-Kina (Sargona). On osniva novu prijestolnicu, Agad (Akad). Stvara se Akadsko Carstvo.
2316. Źeleći uspostaviti vlast nad sve četiri regije, Sargon odnosi sveto tlo iz Babilona. Sukob Marduka i Inane opet se razbuktava, a završava kada Nergal, Mardukov brat, odlazi iz juŹne Afrike u Babilon i nagovara Marduka da napusti Mezopotamiju.
2291. Naram-sin dolazi na prijestolje Akada. Pod vodstvom ratoborne Inane prodire na Sinajski poluotok i zauzima Egipat.
2255. Inana uzurpira vlast u Mezopotamiji, Naram-Sin oskvrnjuje Nippur. Veliki Anunnaki razaraju Akad. Inana bjeŹi. Sumer i Akad okupira strana vojska odana Enlilu i Ninurti.

2220. Sumerska civilizacija uzdiže se do novog procvata pod prosvijećenim vladarima Lagaša. Tot pomaže njegovom kralju Gudei da sagradi zigitur-at-hram za Ninurtu.
2193. Terah, Abrahamov otac, rađa se u Nippuru u svećeničko-kraljevskoj obitelji.
2180. Dolazi do podjele Egipta: sljedbenici Raa/Marduka zadržavaju jug, faraoni koji mu se suprotstavljaju dobivaju prijestolje Donjeg Egipta.
2130. Budući da su Enlil i Ninurta sve više odsutni, središnja vlast također slabi i u Mezopotamiji. Inanin pokušaj da vrati kraljevsku vlast u Ereka nije bio dugog vijeka.

**Prije
Krista**

III. Kobno stoljeće

2123. U Nippuru se rađa Abraham.
2113. Enlil povjerava Zemlje Šema Nanaru, Ur biva proglašen glavnim gradom novog carstva. Ur-Namu dolazi na prijestolje, nazivaju ga Zaštitnik Nippura. Nipurski svećenik - Terah, Abrahamov otac - dolazi u Ur održavati vezu s njegovim kraljevskim dvorom.
2096. Ur-Namu pogiba u bici. Ljudi njegovu prijevremenu smrt smatraju izdajom od strane Anua i Enlila. Terah sa svojom obitelji odlazi u Haran.
2095. Šulgi dolazi na prijestolje Ura, jača veze carstva. Dok carstvo cvjeta, Inana svojim dražima zavodi Šulgija i on postaje njen ljubavnik. Daje Larsu Elamcima u zamjenu za služenje u njegovoj legiji stranaca.
2080. Tebanski prinčevi odani Rau/Marduku prodiru prema sjeveru pod Mentuhotepom I. Nabu, Mardukov sin, pri-dobiva sljedbenike za svoga oca u zapadnoj Aziji.

2055. Po Nanarovim naređenjima, Šulgi šalje elamske trupe da uguše nemire u kanaanskim gradovima. Elamci stižu do prilaza Sinajskom poluotoku i njegovoj Svemirskoj luci.
2048. Šulgi umire. Marduk se seli u zemlju Hetita. Abrahamu biva naređeno da otputuje u južni Kanaan u pratnji elitne konjičke postrojbe.
2047. Amar-Sin (biblijski Amrafel) postaje kralj Ura. Abraham odlazi u Egipat, ostaje pet godina, a zatim se vraća s još više vojnika.
2041. Pod vodstvom Inane, Amar-Sin formira koaliciju kraljeva Istoka i pokreće vojnu ekspediciju na Kanaan i Sinaj. Njen vođa je Elamac Kedor-Laomer. Abraham zaustavlja njihovo napredovanje na prilazu Svemirskoj luci.
2038. Šu-Sin zamjenjuje Amar-Sina na prijestolju Ura dok se carstvo raspada.
2029. Ibi-Sin zamjenjuje Šu-Sina. Zapadne provincije se sve više okreću Marduku.
2024. Vodeći svoje sljedbenike, Marduk maršira na Sumer i u Babilonu se proglašava kraljem. Borbe se šire na središnju Mezopotamiju. Nipurska Svetinja nad svetinjama biva oskvrnuta. Enlil zahtijeva kažnjavanje Marduka i Nabua; Enki se tome protivi, ali njegov sin Nergal staje na Enlilovu stranu.
- Dok Nabu organizira svoje kanaanske sljedbenike za zauzimanje Svemirske luke, Veliki Anunnaki odobravaju upotrebu nuklearnih oružja. Nergal i Ninurta uništavaju Svemirsku luku i grešne kanaanske gradove.
2023. Vjetrovi nose radioaktivan oblak do Sumera. Ljudi umiru groznom smrću, životinje ugibaju, voda je zatrovana,

tlo postaje golo. Sumer i njegova velika civilizacija leže u prašini. Njegova baština prelazi na Abrahamovo sjeme kada - u stotoj godini - začinje nasljednika Izaka.

~00~